

Tanrı'nın Kılıcı

GEZA GARDONYI

«ANLAŞILMAYAN İNSAN»

ANKARA — 1974
DEVLET Yayınları
P. K. 178 Bakanlıklar - ANKARA

Ölmek üzere olanların ölüm karşısındaki vakarlarını, hâsılı köy hayatının bin bir köşe ve bucağını göstermiştir, öyle ki, kitabın sonuna vardığımız zaman, Macaristan'ın en sevimli köyünü tanımış olduğumuzu söyleyebiliriz.

Gardonyi'nin bu büyük köyseverliği ve dünyaya köyden bakışı, yalnız çağma inhisar etmemiş, tarihî romanlarına da tesir etmiştir. Tarihî romanlarında da hakikî Macarhğı ancak köy görüşüyle ölçerek anlatmış ve Macarlığın tek gerçek timsali olarak köylüyü almıştır. Tarihî romanlarından ilki «Eğri yıldızlara (1901) dır. Bu romanın mevzuunu Macaristan'daki Türk devrinden almış ve eseri Eğri kalesinin 1552 yılında Türkler tarafın-d'an muhasarası üzerine kurmuştur. Gardonyi bu romanı yazabilmek için uzun tarih araştırmaları, mahallî etütler yaptı, hattâ İstanbul'a kadar gitmeğe bile üşenmedi. Yazık ki, bu büyük hazırlıklar güzel tarihî eserin tamamiyle lehine olmamıştır, çünkü eserdeki çehreler zaman zaman, romanda yaşatılan çağa ait hâdise yığınları arasında kaybolmaktadır.

Gardonyi «Ahlaşılmiyan insan» (1902) ve «Tanrının köleleri» (1908) adlı eserleriyle tarihî romancılığının doruğuna yükselmiştir. Bunlardan ikincisi, bizi Macarlığın Hristiyan orta çağına götürdüğü gibi, birincisi de kavimler göçü zamanına, Attilâ ve Hunlar çağına götürmektedir. Ziya Tuğal tarafından tercüme edilerek, bu cilt içinde okurlara sunulan bu roman, haklı olarak büyük bir şöhret kazanmıştır. Yazar «Anlaşılmiyan insan» da, «Eğri yıldızlarımda görülen hatalara düşmediği gibi az fakat kuvvetli hatlarla, kavimler göçünü gözlerimizin önünde canlandırmasını, aynı zamanda devri mümkün olan şada-, katle yaşatmasını bilmiştir. Bu roman baştan sona kadar, Hun devrinin kronikacısı Priskos retor'la Attilâ'nın ordugâhına gitmiş olan Zeta adlı bir kölenin ağzından dinlediğimiz için de ayrı bir samimilik taşımaktadır. Roman gerek ayrıntılarında, gerekse bütünlüğüyle mükemmel bir eserdir.

Gardonyi, Hunlarla ilgili düşüncelerini, Macar milletinin şuurunda yaşayan ve son zamanlardaki eski Macar tarihi araştırmalarının verdiği neticelere bakılırsa herhalde bir temeli olması gereken

Hun - Macar kök birliği görüşünü romanına sokmuştur. Yeni bilim araştırmalarına göre Hun - Macar kök birliğinden, Macar geleneğinin anlattığı şekilde bahsetmek imkânı olmasa bile, Macarlı-ğm Karadeniz boyu Hun imparatorluğu topluluğu içinde bulunmuş olduğu şüphe götürmez. Keza, Macarlığın ilk millî hanedanı olan Arpad hanedanının Hun kökünden olduğu ve ilk cet olarak romanımızın kahramanı Attilâ'-yı saydığı da tarihî bir ihtimalden daha çok hakikate yakındır.

Demek oluyor ki, romancımız, Hunlarla Macarları bir kökten sayar ve Hunları eski Macarlar olarak anlatırken pek de tarihe aykırı bir yol tutmamaktadır.

Aynı zamanda ve yine esassız olmıyarak, tarihî bir topluluğun gelenek suretiyle kültürünü kendinden sonraki nesillere terkettiğme de inanmaktadır, yani onca bu gelenek, düşünce, efsane, âdet, türkû veya masal şeklinde olsun, Macarlara Hunlardan kalmıştır. Bu kanaatinin tabii bir neticesi olarak Gardonyi - Hunlar eski Macarlar olarak kabul edilirse-Hunlann aşağı yukarı bugünkü Macar köyü seviyesinde bulunduklarına inanmıştır ve dolayısıy-le - kendisine göre - Hun çağının rengini, havasını, ruhunu ancak bugünkü Macar halkında, Macar köyünde bulmak mümkündür.

Böylece o, Attilâ'yı ne bir kahraman, ne bir barbar, ne bir yüksek kültürlü adam, ne bir kana susamış canavar olarak değil, sadece bir insan, ama tam bir insan, bir ortaçağ veya bugünkü bir Macar köy ilerigeleni şeklinde göstermiştir. Kendisine bağlı olan beyler, komutanlar da, köylerinde akıllılık, kurnazlık, servet ve iktidarın temsilcisi olan bugünkü Macar köyünün ağaları gibidir, olsa olsa

I

Hun imparatorluğunda bir beyin kızı olan Emöke de, bugünkü Macar köy ağasının terbiye görmüş giuel kızının timsalidir.

Buraya kadar romanımız ve yazarı hakkında söylediklerimizi yeter bularak okurlarımızı «Anlaşılmıyan insan» la baş başa bırakırız.

Yalnız Gardonyi üzerine çizilen bu taslağın tamam olması için onun psikolojik romanlarını da kaydetmemiz yerinde olur. «tzzetlü ihtiyar» (1905), «Abel ve Eszter» (1907) bu nevi eserlerinin birer basamağıdır, fakat aynı edebî neviden ilk eseri olan «Kudretli üçüncü» (1903) ile en yüksek noktaya yükselmiştir. Bu güzel ve gerçekten değerli psikolojik romanın da bir gün Türk tercümecisini bulacağı umulur.

T. HALASI KUS

ÖNSÖZ

Son söz olarak da okunabilir.

Zeta'yı tanır mısın, diye Bizans'ta istediğinize sorun. Herkes : «Onu bilmiyen var mı? Hepimiz tanırız» diye cevap verecek, hattâ, Kayserin kütüphanecisi ve ünlü Priskos'un dostudur. Akıllı, namuslu bir adamdır. Altın gibi bir kalbi vardır» diyenler bile bulunacaktır.

Bu Zeta herhalde ben olacağım. Ama ne yalan söyleyeyim '. Beni hiç kimse tanıyamamıştır. Evet, kayserin kütüphanecisi olduğum ve Priskos'un beni sevdiği doğrudur. Fakat hiç de akıllı bir adam değilim. Namusuma gelince, o da on para etmez. Sorarım size, adam öldüren kimse insanseverlikten söz açabilir mi? Evet, öldürdüm. Adam öldürdüm, hem bir kişi de değil, yüz-lercesini. Çaldım, yalan da söyledim. İstirabımı biraz olsun avutayım, diye bütün bunları şu yapraklara geçirdim. Kitabı okuduktan sonra, bana maledilen akıllılığım veya dünyada hiç kimsenin daha üstününü yapamıyacağı çılgınlığım hakkında hüküm vermek mümkün olacaktır. Bu kadar şeyden sonra acaba o kimseler hâlâ beni tanıdıklarını iddia edebilecekler mi? Ne de tanımışlar ya! Birbirini yalnız hayvanlar anlar, insanlar asla! Karım ve koruyucu meleğim olduğu, çekmecem kadar kalbim de kendisine açık bulunduğu halde, Cicia bile beni hiçbir zaman anlıyamamıştır.

Evet, beni tanımaz. Biz insanların yalnız yüzünü görebili-ris, fakat bu yüz onun benliği değildir, o bu perdenin arkasında durur. Görünmez. Anlaşılmaz.

Bunu bana öğreten bir kız oldu.

TANRI'NIN KILICI

11

Babam beni köle olarak sattığı zaman on iki yaşında idim. Bir piliç, yahut bir köpek eniği veya bir sığa gibi pazara çıkarıldım. Bunun için şikâyetçi olduğum sanılmasın, hayır; babam buna ağlıya ağlıya razı olmuştu.

Oturduğumuz yer Doğu - Roma İmparatorluğunun Trakya eyaletinde idi. Hükümetin vergi için durmadan sıkıştırdığı günlerdi. Bu sırada Hunlara ödenecek vergiyi halkın sırtından çıkarmayı âdet edinmişlerdi. Zaten bütün dünya Hunların adıyla çalkanıyordu.

Anneler ağlayan çocuklarını : — Sus, Hunlar geliyor! diye korkuturdu.

Uykusundan keyifsiz kalkanlar :

— Düşümde Hunları gördüm, diye homurdanırlardı.

Zavallı Trakya halkının çift hayvanlarını sözde Hun-ların midesine inmekten korumak için, elinden ahp götürürlerdi.

Annem o günlerde gözlerini dünyaya kapamıştı. Evde bir inekle altı çocuk kalmıştık. Babamın, beni veya ineği satmaktan gayri çaresi kalmamıştı.

Beni seçti.

Deniz yoluyla Bizans'a gittik. Babam ayaklarıma kireç sürdükten sonra beni pazar yerine götürerek, daha birçok

•'!«I!

I

12

TANRI'NIN KILICI

satılık çocukların bulunduğu yüksekçe bir yere çıkardı. Burada ben akran otuz kadar çocuk vardı.

Bana alıcı olarak önce bir elbise tüccarı geldi, arkasından da yeşil ipek başörtülü bir kocakarı çıktı. Babam on altın istedi. Başlarını salladılar. Almadılar.

Bundan sonra toga giymiş kibirli, iri - yarı bir zengin müşteri çıktı. İki köle kalabalık arasından kendisine yol açıyordu. Babam ondan yalnız iki altın istedi. Bey de kabul etti.

Göz yaşlarını artık tutamıyan babam, yüzümü öperek:

— Tanrı yardımcın olsun, oğlum, dedi. talihin yaver olursa, beni de hatırdan çıkarma. Seni ucuz fiyatla bu beye verişim sırf bahtına yar olsun diyedir.

İyi kalbli babacığımı bu son görüşüm oldu.

Beni satın alan bey, kurumlu çalımı, yağız bir adamdı. Başını bir kaya kartalı gibi ağır ağır çeviriyordu. Trakya'lı delikanlıların paskalya günü ayaklarına yeni çarıklar giyip kurumlu kurumlu kiliseye gidişlerini andıran bir yürümesi vardı.

Adı Maksiminos'muş.

Eve vardığımız zaman, beni önce bir temiz yıkadılar, sırtıma da güzel bir entari geçirdiler. Boynuma kara bir kayış bağlandı. Sonra efendim Maksiminos bir baş işaretiyle beni yanına çağırdı, bahçeye çıkardı.

Bahçede bir çınar ağacının altında üç çocuk oynuyordu. Maksiminos:

— Çocuklar, size bir köle getirdim, diye seslendi, adı Teofil'dir.

Çocuklar ben akrandılar. İki benden daha kabaca, birisi az küçük görünüyordu. Her ne kadar aralarında manda ile cırcır böceği kadar bir fark mevcutsa da, tıpkı babalarına benziyorlardı.

Bu cırcır böcekleri beni sevinç içinde tepeden tırnağa süzdüler. Benim de içime bir ferahlık gelmişti. — Herhalde onlara oyun arkadaşı olacağım, diye düşündüm. — Fakat nasıl bir oyun arkadaşı olacağımı pek çabuk anladım.

TANRI'NIN KILICI

13

Evet, şımarık insan palazı için bir kuzu veya bir köpek eniği, yahut da kedi yavrusu gibi bir arkadaş.

İlk iş olarak beni bir yere nişan tahtası gibi dikip başıma limon kabuğuyla nişan aldılar.

Arkasından :

— Haydi, sıçra! diye emrettiler.

Sıçramağa başladım. Oyun, hiç görmedikleri kadar eğlenceliydi. Fakat sırf onları eğlendiriyordu. Nihayet dayanamadım, büyük bir çığlık kopararak, çimenlerin üstüne yuvarlandım. Bunun üzerine ayaklarımla çıplak yerlerini ısırmağa başladılar. Kan beynime sıçradı. Çocuklardan en büyüğünün üstüne atıldım, ağaca öyle bir çarptım ki, az kalsın kafası patlıyacaktı.

Çocuklar bu hareketim karşısında fena halde şaşırdılar. En büyükleri içeri koştu, lalayı çağırdı.

O zaman ben de suç işlediğimi onlar gibi olmuştum. Fakat, kimi isterlerse, çağırırlar, bu haylaz çocukların bana nasıl iş ettiklerini anlatırım, diye düşündüm.

Lala, az sonra yanımıza gelmişti. Olup bitenleri öğrenince, gözlerini üzerime dikti. Ben ağlıyarak:

— Efendim, dedim, bu çocuklar öyle canımı yaktılar ki...

— Köle değil misin? diye yüzüme haykırdı. Kemiklerimi kırıncaya kadar dövdü. Evde bulunan

öteki köleler de koştu. Birisinin elinde kırbaç vardı. O da üstüme çullandı, hem öyle ki, her vurduğu yerden kan fışkırıyordu.

O günden sonra her dakikam ıstırapla geçti. Acılarımı dışarı vurmazsam, canlan sıkılıyordu.

Fakat ben o zaman ancak on iki yaşındaydım, insan bu yaşta yapmacık ne olduğunu daha bilmiyor. Dışlerimi göstermekten başka elimden bir şey gelmezdi. Bu düşmanca hareketim onları eğlendirir : «Köle kızıyor» derlerdi. Aman ne kadar eğlenceli!

Zincirle bağlı bir köpek çocuklar tarafından ancak bu şekilde kızdırılır.

Ana ve babalarının yanında da beni aşağıladıklarını

11

TANRI'NIN KILICI

söyliyecek değilim, sırf yalnız kaldıkları zaman veya öteki kölelerin gözü önünde bu şekilde hareket ediyorlardı. Bir kölenin insan olmaktan ne kadar uzaklaştığını orada gördüm. Hiç kimse onlara bir şey söylemeğe cesaret edemiyor, tersine, onlarla birlikte gülüyordu. Yüzümü çamurla veya daha berbat pisliklerle sıvamaları, yahut boynuma ip takarak, cellâtçılık oynamaları, çocukların en çok hoşlandığı şeylerdi. Bir gün bakıyorsunuz :

— Haydi köleyi asalım, diyorlar. |

Çocukların ortancası ağaca tırmanıyor, beni yukarı çekiyor, en küçükleri kollarımı arkadan bağlıyordu. Ümitsizce çırpınmalarım ve kopardığım çığlıklar karşısında çılgınca bir haz duyuyorlardı.

Bir başka gündü :

— Körebe oynayalım, dediler.

Gözlerimi bağlayıp şadırvanın yanına götürdüler Arkamı çevirdiler, havuza itiverdiler.

Bir sefer boynuma bir köpek bağlayıp sırtına sopayla vurmağa başladılar. Hayvan enseme ve kulaklarımı dişleriyle paramparça etti.

Bu da olmadı, ayaklarımı birbirine bağladılar ve böylece sıçramağa zorladılar. Sığırya sığırya gül fidanlarının yanına geldiğim zaman, beni dikenli çalıların üstüne itiverdiler.

Bir başka gün yalı boyunda onlarla birlikte yürüyordum. Değneklerini denize attılar.

— Haydi çıkar! diye emrettiler.

Denize atlamak benim için hiç de güç bir iş değildi, bir susamuru gibi yüzerdim. Fakat değnekleri alıp döneceğim sırada, çakıl taşlarını kafama yağdırmağa başladılar.

Evde yemeğimin içine tükürdüler veya yiyeceğime pislik koydular. Yatak çarşafımın altına kirpi derisi yerleştirdiler. Saçlarıma zamp döktüler.

TANRI'NIN KILICI

15

Ve benim bütün bunlara katlanmam gerekti, çünkü köle idim.

Birçok defalar ağlıyarak kendilerine yalvardım :

—• Küçük beyler, güzel güzel oynayalım, beni incitmeyin. Ben çok oyunlar bilirim.

Hakikaten biliyordum. Oynadık da. Fakat bu oyunlardan bıkınca, gene en çok haz duydukları şey feryatlarım oldu.

Galiba bu eve geldiğimin onuncu günüydü, o gün öğle yemeğini acele yedim, ortadan kayboldum. Bahçeye saklandım. Öğretmenleri onları çağırncaya kadar, görünmemeğe karar vermişim. Sık dallı bir ilgin ağacının altına girip uyudum.

Bu vaziyette ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Müthiş bir can acısı ile uyandım. Ayaklarımdan birisi yanıyordu. Parmaklarımdan üstüne talaş koymuş, ateşlemişlerdi. Üç çocuk gene gülmekten kırılıyordu.

Çalının altından fırladım. Üstlerine atıldım. Birini sağa, ötekini sola, fırlattım. Üçüncüsünün yüzüne bir tokat aşkettim, saçını başını birbirine karıştırdım. Üç köpek eniği birer tarafa yuvarlandı, ben de otların üstüne devrildim. Ağlıya ağlıya yanık yerlerimi yalamağa başladım.

Gürültüye evdekiler koştu. Efendim evin balkonunda bir misafiriyle oturuyordu. O da bahçeye doğru eğilip seslendi:

—! Ne var, ne oluyor?

— Kölelerden biri, cevap vermek üzere, beni yakalayıp balkonun altına sürükledi:

— Bu it eniği — dedi — küçük beyleri dövmüş.

Kibirli efendimin sapsarı kesildiğini farkettilim. Misafirine karşı ayıp olmasın diye sesini çıkarmadı, yalnız beni içeri almaları için başıyla işaret etti. Dayak yiyeceğimi anlamıştım. Diz üstü çökerek :

— Efendim, diye ağladım, ayağımı ateşle yaktılar. Köle ite - kaka beni içeri sürükledi.

16

TANBI'NIN KILICI

TANEI'NIN KILICI

17

O kadar dayak yemiştım ki, kımıldıyamaz oldum. Yal-nız göz yaşlarım biteviye akıp duruyordu. Yataktan doğrulup oda kapısından çıkıncıya kadar, galiba dört gün geçmişti.

Düşündüm, daha öğleye vakit var, küçük beyler şimdi derste olur, bu saatte bahçede kimsecikler bulunmaz. Hemen bahçeye indim, çimenlerin üstüne uzandım. Hasta hayvanlar güneşi ne kadar sever!

Burada dinlendiğim sırada, baktım, efendimle o gün balkonda konuşan şişman bey oralarda dolaşılıyor.

Tek başına idi, düşünceli bir hali vardı. Alnı, çok ıstırap çekmiş insanlarınki gibi çizgilerle doluydu. Sırtındaki, bayram günleri giyilen saman renkli toga, senatör-lerinki kadar geniş değilse de, gene o cins bir şeydi.

Yerimden kıpırdamamağa karar verdim. O bu evden değildir, herhalde bana bir şey yapmaz, diye düşündüm.

Şişman bey önümde durdu, sordu:

— Hasta mısın, yavrucağ?

Bu şefkatli hitap karşısında göz yaşlarımı tutamadım. Babama dert yanıyormuşum gibi:

— Ah, efendim, diye cevap verdim, çok dövdüler. Kafatasında sırtımın ağrısına dayanamıyorum, ayaklarım da sızidan kopacak gibi.

Sırtımdan mintanımı aşağıya doğru sıyırdım, vücudum cılk yara içindeydi ve yediğim dayaklardan yer yer çürümüştü.

Hiç sesini çıkarmadan, bana baktığını görünce, bir çocuk saffet ve emniyetiyle ağladım, dert yanmağa devam ettim :

— Bana bir köpek göziyle bakıyorlar, hattâ daha da kötü. Ayağıma ateş koyup güldüler. Kimse onları cezalandırmadı. Dayaktan bitkin bir halde avluda yatarken, onlar da üzerime çullandı, tekmelediler, dövdüler: Al sana! Al sana! Tokat mı istedin? Al! Ah, efendiciğim, ben bu evde ölüyorum, öldüğümü iyice hissediyorum.

Çektiklerimi böyle ağlıya ağlıya sayıp dökerken, birdenbire efendim Maksiminos göründü, misafirini selâmladı.

O da elini uzattı:

— Bu küçük köleyi bana vermez misiniz? dedi. Maksiminos :

— Memnunlukla! diye cevap verdi. Değersiz bil hediye olarak kabul ederseniz, minnettar olurum.

Misafiri:

— Yo, öyle değil, alış - verişin işareti olarak şu bir altını kabul ediniz.

Maksiminos nezaketle parayı aldı:

— Hay hay, nasıl isterseniz.

Bahçede bir müddet daha dolaştılar, konuştular. Sonra şişman bey elimden tutarak, beni birkaç sokak ötede iki katlı küçük bir eve götürdü. Burası ahşap bir yapı idi. Fakat sevimil bir hali vardı, zemin katı taştan yapılmıştı.

O günü hiç unutamam. Meğer benim sevgili kurtarıcım saray tarihçisi Priskos retor imiş.

Evin alt katında kitapları ve yazıları ile baş başa yaşıyor, işlerine ak saçlı bir yerli kadın bakıyormuş. Bu kadıncağız beni üst kata çıkardı. Yatağa yatırdı, tepeden tırnağa kadar bütün vücudumu yağladı.

iyileşip kendime geldiğim zaman, Priskos bana iki elbise diktirdi. Bunlardan birisi yünden yapılmış, beyaz bir sokak elbisesi, öteki de âdi ketenden gündelik giyeceğim.

Her sabah o kadıncağızla birlikte pazara çıkıp alış - verişe yardım ediyor, sonra okula gidiyordum. Öğleden sonraları cici elbiselerimi giyip efendimle birlikte saraya çıkıyordum. Çok

zaman koltuğumda bir kâğıt tomariy-le peşi sıra yürürdüm. Bunları taşımak öyle koltuklarımı kabartırdı ki.

Efendim iyi bir adamdı, bazan yüzümü okşar, yanaklarıma ufak ufak fiskeler vururdu. Bazan şaka olsun diye beni Zeta diye çağırırdı. Sonraları evdeki kadın da buna

18 TANRI'NIN KILICI

alıştı, o da Zeta demeğe başladı. Nihayet adım Zeta kaldı. Hatuncuk büsbütün ihtiyarlayınca, benim işim de artmış oldu.. Efendimin elbiselerini temizlemek, çarıklarını boyamak bana düştü. Çarşıya, pazara ben gidip gelmeğe başladım. Lâmbalara yağ doldurmak, ortalığı sü-pürmek, tozları almak, bulaşıkları, kirlileri yıkamak da benim işim oldu. Bunların hepsini büyük bir memnunlukla yapıyordum.

Efendim her geçen yıl benden daha fazla hoşnut görünüyordu. Buna sebep, bilhassa kitaplarına ve yazılarına karşı ilgi göstererek tozlarını alıp temizlemekliğim oldu. Bir gün öğretmenim ona, hafızamın çok az bulunur bir kuvvete sahip olduğunu söylemiş. Efendim denemek istedi: Bana Homeros'tan iki mısra okudu. Sonra dört, daha sonra altı mısra. Söylediklerini yanlışsızca tekrarladım. Bunun nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum, fakat dikkatle dinlediğim veya okuduğum şeyler hafızama öyle yerleşir ki, unutmama imkân yoktur. Hizmetine girdiğimin daha üçüncü yılında beni istinsah işlerine başlattı. Bu çok işime yaramıştı. Kayserin kütüphanesinde yalnız bilgin adamlar bu işle uğraşırdı. Bunlar bana daima tavsiyeler ve nasihatlar vererek yardımda bulunuyorlardı, konuşmalarından da çok faydalanıyordum.

Bir kölenin sekiz yıl hizmetten sonra azat olacağım da onlardan öğrendim. Fakat ölünceye kadar efendisine bağlı olan köleler de varmış. Benimki bunlardan hangisiydi, bilmiyordum; zaten efendimden ayrılmayı aklana bile getirmiyordum.

Bu evde geçen sekiz yıl içinde birbirimize çok alışmıştık. Efendimin beni sevmesi yalnız ona karşı ettiğim hizmete karşılık değildi, benimle felsefi, tarihî konular üzerinde de konuşabiliyordu. Platon'u, Aristoteles'i, He-rodotos'u, Plutarkhos'u Svetonius'u, öğrenmişim; feyle-sofları, dilticileri, büyük-küçük bütün bilgi kollarını biliyordum. Efendim yazı yazarken yer adlarını, tarihleri, yılları hep benden sorardı. Yavaş yavaş kayserin evrak

TANRI'NIN KILICI

19

mahzeninde tek canlı takvim, coğrafya lügati, isim defteri haline geldim.

Bir sabah, çok garibime gitti, efendim âdeti olmadığı halde hiç konuşmuyor, sessiz duruyordu. Sabah sütünü fincanına koymuş, herzamanki gibi :

— Nasıl uyudun efendim, rüyada neler gördün? diye sormuştum.

Buna da cevap vermedi. Yalnız zaman zaman bana bakıyor, düşünceli ve hüzünlü görünüyordu.

— Acaba neye canı sıkıldı diye kendi kendime sordum, bir yanlışlık mı yapmışım? Fakat şimdiye kadar hizmetimde kusur ettiğim olmamıştı.

Nihayet konuşmağa başladı:

— Ne kadar paramız var, Zeta?

— Dünkü kadar efendim, yetmiş beş solidus üç yüz üç sestertius.

— Kırmızı kesede ne kadar var?

— Doksan altı solidus, yani bir fund'dan biraz fazla. Bu kese ayrı bir çekmecedeydi. Kapağında ağaçtan

yapılmış bir İsa başı vardı.

Efendim bu kesenin bir başka adama ait olduğunu söylemişti. O zaman para sahibinin adını vermemiş, ben de sormamıştım. Paraların hesabını daima ben tutardım.

Yorgun bir eda ile :

— Kırmızı meşin keseyi buraya getir, dedi. Üzerine dört altın daha koy, yüz olsun.

Parayı masasının üstüne, önüne doğru koydum.

Düşünceli bir tavırla odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşmağa başladı. Ben kapının yanında durmuş, para işinin sonucunu sabırsızlıkla bekliyordum. Efendimin artık eski şişmanlığı kalmamıştı, canını sıkıyan bir iş olun-ca, zaten buruşmuş olan alnında büsbütün derin çizgiler belirliyordu.

Böyle bir hayli dolaştıktan sonra nihayet durdu, dikkatli dikkatli yüzüme baktı:

— Oğlum Zeta, bugünün ne olduğunu biliyor musun?

I

20

TANRI'NIN KILICI

Derhal cevap verdim:

— Cumartesi, nisanın üçü. Nikator Seleukuî, Antakya şehrini bugün kurmuştur. Büyük Herodes sülâlesinin saltanatı bugün başlar. Bazılarına göre İsa efendimiz bugün ölmüştür.

Priskos :

—! Doğru, diye başını salladı. Elleriyle istavroz işareti yaptı, tekrar odada dolaşmağa başladı. Bir müddet sonra gene durdu.

— Defterlerin arasında 440 yılı vardır. Onun mührünü kopar ve 3 nisan tarihli sayfayı çıkar! Oku! dedi.

Küçük bir kâğıt tomarı çıkardım. Üstündeki tozu silkeledim. Çözdüm ve yüksek sesle okumağa başladım:

«Sabahleyin kayser beni .huzuruna çağırdı. Margus antlaşması üzerine uzun boylu konuştuk. Bu antlaşma Hunların kralını hiçbir kayda bağlamıyor, bizi, yalnız bizi barış şartlarını yerine getirmeğe zorluyor. Eğer barbarlar atlarının başını bu tarafa çevirecek olurlarsa, vay bu memleketin başına geleceklere. Öğleden sonra Maksimi-nos'a gittim. Orada küçük bir köle gördüm. Kendisine insafsızca eza ve cefa etmişlerdi. Yanıma aldım. Adı Teofil'-dir.»

Son satırlara geldiğim zaman sesim kısıldı. Şaşkın bir halde efendime baktım.

Pr'skos ıslak gözlerini bana çevirdi :

— O günden bugüne tam sekiz yıl geçti, artık serbestsin.

Sanki böğrümde bir hançer sokulmuştu, fakat bu hançerin sapı bir meleğin elinde bulunuyordu. Öylece bakakalmışım, gözlerimi açtım. Acaba rüya mı görüyordum?

Priskos meşin keseyi masanın üstünden alarak kaldırdı :

— Bunu senin için ayırmıştım, dedi. Bugünden itibaren başlık giyebilirsin, evlenebilirsin, kendi kendinin

TANRI'NIN KILICI

21

efendisisin, istersen, asker de olabilirsin. Bugünden sonra, dilediğin adama selâm vermekte serbestsin. Gözlerim doldu :

— Benim sevgili efendim, diye kekeliyerek diz üstü çöktüm, beni başka yere yollama. Bana para verme. Eskisi gibi kalalım, ben razıyım.

İhtiyar adam heyecandan sesi titriyerek:

— Kalk, dedi, haydi öyle olsun...

Gözlerinden ve dudaklarının kıpırtısından, birkaç tatlı söz söylemek istediğini hissediyordum, fakat sadece gülümsedi, gözlerini kırptırdı, başını salladı.

— Sen bu kadar akılsız rmsm, çocuk? Gözlerim yaşararak cevap verdim:

— Bir hayvan haline gelmişim, sen yetiştin, kurtardın. Bilgimi de sana borçluyum, efendim. Beni kırbaçla değil, iyi sözlerle terbiye ettin. Sırtıma güzel elbiseler giyd.rerek gezdirdin, masana oturtun. İnsanların insanlık adına yalnız kalbleriyle lâıyk olabileceklerini bana öğreten sen değil misin?

Başını salladı:

— Peki, peki benim sevgili oğlum, dedi. Sonra gülümsedi :

— E, benimle birlikte barbarların yanına gider misin?

—! Barbarların yanına mı? Kalbim duracak gibi oldu :

— Attilâ'nın yanına mı?

Priskos başını sallıyarak cevap verdi:

— Evet, oraya; Allah canını alsın. Birkaç gün sonra yola çıkmamız lâzım.

Oturdu, başını önüne eğerek düşünmeğe başladı. Sayıklar gibi tekrar ettim :

— Attilâ'nın yanına, ha?...

Bu haber benim için inanılmaz bir şeydi. Gerçi kayser, akıllı bir adamın gitmesi icabeden birçok yerlere

efendimi yollamıştı, fakat yabancılar arasına nasıl gönderebilirdi?

Efendimin bu sözlerini az sonra kafamda çözüverdim. Birkaç gün önce kayserimiz

Theodosius'a Hun elçileri gelmişti. Bunlar uzun külâhlı, bet suratlı, yağız adamlardı.

Elbiseleri kaplan ve pars postundan yapılmıştı. Yüzleri kaplanla kucaklaşmış gibi, yara -

bere içindeydi. Göğüs-lerindeki altın zincirler ise insanın gözlerini alacak kadar parlaktı. Beş

kişiydiler. Kayserin adamları her saat efendimi saraya çağırıyor veya eve geliyorlardı. Bir

sefer harem ağası kılıkli hassa komutanı Krizafios geliyor, başka sefer saray müşaviri

Maksiminos uğruyor, bir başka sefer de kayserin tercümanı Vigiliyas beliriyordu. Evimiz

zaman zaman sessiz delilerin tımarhanesini andırıyordu. Kayserin sarayı patırtılı bir hal

almıştı. Büyük rüt-' belı kimseler şurada-burada kenara çekilip gizli gizli konuşuyor;

gözlerinde kâh umutsuzluk okunuyor, kâh hilekârlık parlıyordu.

Hun beyleri kaysere mektup getirmişlerdi. Bunda Attilâ, Roma İmparatorluğuna sığınmış olan

mültecileri istiyordu. Bundan başka, İster (Tuna) kıyısını kayser tebaasının ekip biçmemelerini

de talebediyordu, sözde bu yerler ona aitmiş ve nasıl silâh kuvvetiyle zaptetmişse, silâhla da

elde tutmasını bilirmiş. Son isteği de panayırın İster kıyısında İlliria'da değil, yaya üç günlük

yerde ve iki imparatorluğun Isırında bulunan Naisos'da kurulması idi.

Hun elçileri mektubu verdikleri zaman ben de oradaydım. Efendimin arkasında duruyordum,

tercüman Vigiliyas mektubu cümle cümle tercüme ederken, saray mensuplarının sapsarı kesilen

yüzlerini iyice farketmiştim.

Vigiliyas mektubun sonuna gelip de Attilâ'nın kaysere şenlik ve esenlik dileğini okuyunca,

kayser büyük bir yük altından kurtulmuş gibi derin bir nefes aldı.

Üzerinde düşünülürse, bu ifadede ince bir alay sezmemek mümkün değildi, fakat onlar bu

sözleri yalnız dinle-

TANEI'NIN KILICI

23

mekle yetindiler. Attilâ atını eğerlemeğe karar vermemişti ya, artık endişeye yer yoktu.

Kayser başını kaldırdı ve zelil bir bakışla beş yabancı Hun elçisine baktı:

— Haşmetmeabın başka emirleri var mı?

Burma bıyıklı bir adam olan başelçi Edekon başını kaldırdı:

— Var. Gelecek sefer huzuruna elçi gönderecek olursan, bunları tek togalı rahiplerden değil,

senatör veya hiç olmazsa konsül gibi memleketin ileri gelen kimselerinden seçeceksin.

Hun, sanki kayser kendisiymiş gibi konuşuyordu. Theodosius onun karşısında

Attilâ'nın seyisi gibi kalmıştı. Kayser bütün söylenenlere gülümsiyerek başını sallıyordu, sonra

Krizafios'a dönerek, cevap hazırlanıncaya kadar elçileri yumuşatmasını tembih etti.

Attilâ'ya gönderilecek cevabın hazırlanması günlerce sürdü, o arada benim iyi kalbli efendimin

başında kalan son siyah teller de bu yüzden bembeyaz oldu. Yazılarını ben temize çektiğim için

neler yazdığını görmüştüm. Eğer harflerin canı olsaydı, yolladığımız cevabın içindeki bütün

kelimeler Attilâ'nın huzurunda yerlere yatacaaktı. Ey zillet, senin adına nezaket diyorlar. Medenî

Avrupa barbar Asya'nın önünde yerlere kadar eğiliyor.

Kayser zelil bir ifade ile, tebaasını Roma İmparator, luğu üzerine saldırtmaması ve başvezirini

göndererek katî bir antlaşmaya bağlamaları için Attilâ'ya yalvarıyordu.

Bütün bunlar bir anda şimşek gibi hafızamdan geçti, efendimden sordum:

— Öğrenmemde bir mahzur yoksa, efendimin kiminle gideceğini, kayserin kimi

yollıyacağını sorabilir miyim? Belki de Krizafios'u vazifelendirecektir, değil mi? Priskos

başını salladı :

—• Hayır, yüzünün ifadesi daha temiz olan birini yollıyacak, Maksiminos gidecek. Bu, ilk efendimdi.

I

24

TANRI'NIN KILICI

Kalbimin en içten ifadesiyle önünde eğildim:

— Nereye giderseniz, ben de sizinle beraberim, efendim, herhalde bu Hunlar anlattıkları kadar fena adamlar olmasa gerek.

— İyi düşün! Eğer burada kalacak olursan, serbestsin, Zeta; üstünde hiçbir hakkım

kalmamıştır. İyi düşün!

— İyi düşündüm, efendim.

— Bu adamlar kan içeri, insan kanı. Savaşta vurulan adamın göğsünü yarıp, hâlâ çarpmakta olan yüreğini dişleriyle parçalarlar. Sarardığımı hissettim. Kanın lâfı dahi olsa, irkilir-dim. Fakat efendimi o kadar seviyordum ki, burada kalmamı bile emretse, peşini bırakmıyacaktım.

— Seninle beraber gideceğim, efendim, diye cevap verdim, dünyanın öbür yakasına bile olsa.

İhtiyar:

—• Ah, benim sevgili çocuğum, diye gülümsedi, haydi oğlum, öyleyse, götürmemiz gereken eşyayı topla. Çiçeklerimi kadına ver. Odayı kilitliyelim. Sonra al şu on altını. Git, bununla Mısır'lı tacirlerden her çeşit baharatla birkaç timsah deri, kırmızı sahtiyan, bakır yüzük, küpe gibi aklına gelen herşeyi, yabancılar arasında işimize yarıyabileceğini umduğun ne varsa, satın al. Sahi, benimle geliyor musun?

Bu sefer kalbimin bütün sıcaklığıyla mukabele ettim :

—! Oh, efendim, belki gölgen seni terkeder, fakat ben asla.

II

Atlarımızı İster'den suladığımız zaman bahar gelmişti. Söğütler, kavak ağaçları yapraklanmıştı. çayırlar ve otlaklar, fersahlarca mesafeyi kaplıyan sırtı açık-sarı benekli bir devin yeşil bir kadife halı üzerine yayılmış manzarasını andırıyordu.

Yanımıza on çadır almıştık. Birincisi ilk efendim

TANRI'NIN KILICI

25

Maksiminos'undu. Kayserin asıl elçisi oydu. İkincisi Pris-kos'la bana aitti. Üçüncüsünde ,evvelce de birkaç kere Attilâ'nın yanına gitmiş, kıp - kıp gözlü, cılız bir adam olan tercüman Vigiliyas oturuyordu. Diğerleri alelade çadırlardı, içlerinde köleler yatıp kalkıyordu. Bunlardan başka yanımızda, bir akrabasının fidyasını vermek için, Maksiminos'un izniyle kafiye ' katılmış olan Rustikios adlı bir de tüccar bulunuyordu.

Bir ok atımı ilerimizde, Attilâ'nın istediği on yedi mülteciyi götüren askerler yürüyor, bunlarla birlikte Hun elçileri de önümüzdeki yolu tozutarak ilerliyorlardı.

Tabii, yolda Hun diliyle de ilgilendik, acaba bu ne biçim bir köpek diliydi, diye merak etmiştik. Vigiliyas'la Rustikios, beylere dil öğretiyorlardı, fakat ben zavallı keloğlan, onlardan hiçbir şey soramıyordum. Yalnız kulak misafiri olup kaptığım birkaç kelime vardı, bütün sermayem bundan ibaretti.

Hususiyle Vigiliyas becerikli bir öğreticiydi. Soruları daima Hun diliyle soruyor, beylerden karşılığını da tekrar ettirerek alıyordu:

— Ovada görünen nedir?

— Ovada görünen koyun sürüşüdür.

Önce yalnız kelimeleri sormakla işe başlamıştı :

— Bu nedir?

Eliyle kepenegini gösteriyordu. Maksiminos;

— Bu keppenek'tir. Efendim :

— Bu kepönök'tür. Vigiliyas :

— Bu ne keppenek, ne de kepönök'tür, buna keppenek derler.

Bazan bu çeşit konuşmalara hep birlikte gülüşür-lerdi. Nihayet :

— Anasının memesinden emmedikten sonra insan

26

TANRI'NIN KILICI

bu barbar dilini nasıl öğrenir cehenneme kadar yolu var, deyip vazgeçtiler.

Fakat ben dile merak sarmıştım.

Mülteci Hunlarla beraber yürüyüp bunlardan birisiyle dost olmak için efendimden izin istedim, belki ilerde işimize yarıyabilir, diye düşünmüştüm.

Priskos beni albayın yanına kadar kendisi götürdü, mültecilerle birlikte yürümek ve onlarla konuşmaklığım

için izin aldı.

Yüzü kılıç yarası içinde bulunan bir Hun delikanlısını derhal gözüme kestirmiştim. Bütün Hunların yüzü böyle yara bere içindedir. Buna rağmen adamın genç olduğu belliydi. Aynı yaşta olanlar birbiriyle pek iyi anlaşır. Bir müddet hiç ağızımı açmadan at üstünde yanı sıra yürüdüm, sonra büyük bir nezaketle delikanlıdan

Lâtince sordum:

— Quid nomen tibi est? (Adın ne?)

Hun, küçük kara gözlerini yüzüme çevirdi. Anlamamış olduğu belliydi. Yanımda bir dilim ekmek vardı. Ona verdim. Köpeği bile ekmek vererek kendimize alıştıırız, diye düşünmüştüm. Bu sefer Hun diliyle sordum:

— Bu nedir?

Hun gülümsedi, bozuk bir yabancı şivesiyle Yunanca

cevap verdi:

— Sen Bizans'lı değil misin? Mademki Hunca bilmiyorsun, ne diye bana Hun diliyle hitabediyorsun?

Dost bir tavırla ve rica ederek cevap verdim:

— Öğrenmek istemek.

Onun Yunanca da bilmesi iyi oldu. Pek çabuk anlaştık. Ben yol boyunca ona yiyecek, içecek verecektim, o da bana Hunca öğretecekti. Attan inip yanında yürümek istedim, ama elbisesinin kokusuna dayanamadım. Ben at üstünde olduğum halde konuşmağa devam ettik.

Daha ilk günü yüz cins ismi, selâmlaşmıya yarayacak birkaç kelime, tâbir falan kaydettim:

Günaydın. — Allah sağlık versin. — Allah işini rasgetirsin. — Rica

TANRININ KILICI

%1

ederim. — Teşekkür ederim. — Bağışla. — Filân yere nereden gidilir? — Bu köpek ısırır mı? gibi şeyler.

Daha o akşam Rustikios'a Hun diliyle selâm verdim :

— Tünaydın söylüyorum. Yemeğe geç kaldım mıdır? Rustikios güldü. Beylere dönerek :

— Görüyor musunuz, dedi, bu çocuk bir günde Hun dilini söktü.

Efendim gözlerinde memnun bir ifade ile beni teşvik ediyordu:

— Öğren, Zeta, günün birinde, bakarsın, işe yarar. Sanki cennete Hun dilini bilmeden girilmiyecekmiş

gibi, durmadan çalışıyordum. Ah, bu sersem kafam. Bahtsızlığımı hazırlamak için nasıl canla başla çalışıyordum.

Birkaç gün sonra bizim Hundan öğrendim ki, adı Deel imiş ve Csath isimli büyük beylerden birisinin kölesi bulunuyormuş. Csath ise Attilâ'nın başvezirinin küçük kardeşiymiş.

— E, nasıl bir kabahat yaptın da böyle yağlı bir kapıdan koğuldun? diye sordum.

Delikanlının yüzüne bir yas gölgesi çöktü.

— Ben bir şey yapmış değilim.

— O halde...

— Yalnız... Onun bir kızı var da... Gülümsedim:

— Tabii bu kıza gönül verdin?

— Sevmemek elde mi?

— Pekâlâ, kız da seni seviyor muydu?

— Ona bir kelime bile söyleyemedim ki...

Bu konuşmadan pek de memnun görünmüyordu. Fakat öğle yemeğinden sonra bir kabak dolusu şarapla dilini çözmeğe muvaffak oldum.

— Haydi anlat artık Deel, bu iş nasıl oldu? Hem kızla konuşmadım diyorsun. Hem de kabahatli oluyorsun?

İçini çekti :

28

TANRI'NIN KILICI

— Hiç. Bir gönülağacı yazdırdım. Gizlice yolladım.

— Amma büyük delilik ha! Fakat şu gönülağacı da nasıl şey?

— Bizde yalnız başbuğun işlerinde kâğıt kullanılır. Halk ağaç üzerine yazar. Bu işte de mürekkep kullanılır, maz, bıçağın burnu ile kazılır. Ben de yabani bir gül fidanını güzelce düzelttim, doğru büyücü Bogar'a gittim.

— Şunu bir güzel doldur, dedim, delikanlıların kız-lara söyledikleri o güzel sözlerden oy. Hee içine o deli-kanlının kendisini sevdiğini, fakat yüzüne bile bakmağa cesaret edemediğini geçirmeği unutma.

Şaman, gül dalının üstüne söylemek istediğim şeyleri güzelce oydu: «Yerde biten bir ot, gökteki yıldızı seviyor, fakat yıldız çok uzaklarda parıldamakta. Ah, o yıldızlı gök ne kadar yüksek, zavallı yerdeki otun üstündeki çiğ taneleri tümsek tümsek.» Sözleri böyle bir güzel düzdü. Bilirsin ya, şamanlar bu işte pek beceriklidir. Tabii kızın adını söylemedim, fakat kendi adımı yazmasın diye tembih etmeği unutmuşum. Başıma belâyı açan da bu oldu.

— Herhalde anasının eline geçti.

— Hayır, babasının. Bereket versin, sarayın yakınlarında dolaşıp duruyordum. Beyin gök gürler gibi bir sesle adımı haykırdığını duydum. Sesi apış arasına kızgın demir vurulmuş bir aslanın kükremesini andırıyordu.

Başım salladı:

— Eğer geceler olmasaydı, çoktan cehennemin dibini boylamıştım.

— Kız güzel miydi bari?

Deel, eliyle «Ne diyorsun?» gibi bir işaret yaptı ve kirpiklerini yukarı kaldırdı; sanki bu güzelliği sözle ifade etmek mümkün değildir, demek istiyordu.

Haline gülümsedim. Herhalde bu güzel kız paytak bir şey olacaktı.

— Bak, azizim Deel, dedim, mademki babası bu

TANRI'NIN KILICI

29

kadar büyük bir beymiş, zaten bu kızı sana vermezlerdi, değil mi?

— Orası öyle.

— Şaşıyorum, sen bu kadar akıllı bir adam olduğun halde, böyle bir çılgınlık işle.

Sustu, gözlerini kırıştırdı. Kabağı tepesine dikti.

Soruşturmağa devam ettim.

— "Bu kızın adı ne?

Sırf bir Hun kızının adını öğreneyim, diye sormuştum.

— Emö, diye dertli dertli içini çekti.

— Emö mü? Tuhaf bir isim. Sonra düşünceli bir halde konuşmağa devam ettim:

— Dinle, ben de senin gibi köleyim. Fakat benim efendimin de güzel bir kızı olsa, böyle bir delilik etmeği aklımdan geçirmezdim.

Cevap vermedi. Baktım, bu konu dertlerini deşmekten gayri bir şeye yaramıyor, lâfi değiştirdim.

Sınıra vardığımız zaman, atlı Hun kılavuzları kabilemize katıldı, ormanlarda, dağlarda bize öncülük ettiler.

Yola çıktığımızın üçüncü haftasında düz bir araziye girdik, o andan itibaren hep düzlükte yol aldık. Artık yol ilgiyi çekecek bir manzara göstermeğe başlamıştı, adım başında yeni yeni şeylerle karşılaşırıyordum, Hunlar-la konuşmak da çok hoşuma gitmeğe başlamıştı.

Nihayet Attilâ'ya ait ilk barınak yere ulaştık; büyük bir barbar şehri göreceğimi ve birçok yabani adamlarla karşılaşacağımı umuyordum. Aldanmışım, barış vaktinde halk şuraya -

buraya dağılmış bir halde yaşıyor, At-tilâ'nın etrafında yalnız beyler bulunuyormuş.

Halk da evlerde değil, çadırlarda oturuyormuş. Hem hiç de övle kaveacı görünmüyorlardı.

Birçok köylerden gelip geçtik, her evin bahçesinde çad'r vardı Tabii, bu evleri kendileri yapmamışlar, buraya göçtükleri zaman hazır bulmuşlardı. Deel'in söylediğine göre, evlere

ancak çok şiddetli kışlarda girerler,

30

TANRI'NIN KILICI

bu takdirde de kadınlarla hastalar çadırlardan ayrılır-larmış.

Deel'e:

— Anlamıyorum, dedim. Ev yaz, kış çadırdan daha elverişlidir. Malınızı da, kıymetli şeylerinizi de evde daha iyi saklayabiliriz.

Deel başını salladı :

— Ev, insanı dar bir yere bağlar. Evde yattığım zaman, kendimi mezara girmiş sanırım. Çadır daha iyidir. Çadırlı kişi istediği yerde yaşar. Dünya geniş ev güzeldir. Ama bana pek yakında dar gelecek ya.

Attilâ da çadırda yaşıyormuş. Altın düğmeli, gözalcı otağını ta uzaktan gördük, boz renkli öteki çadırların yanında o apayrı duruyordu. Tepesinde beyaz renkli bir bayrak dalgalanıyordu. Çadırların arasından göğe doğ-'ru mavimtrak duman sütunları yükseliyor, ortalıkta bir kızarmış et kokusu var, bunlara gübre kokusu da karışıyor.

Öğle olmak üzereydi. Benim Hunuma:

— Bakıyorum, seninkiler perhiz etmiyorlar, dedim. Kuzum, siz hakikaten kızarmış at eti mi yersiniz?

Deel omuzlarını silkti.

— Buldukça. At eti iyi bir yemektir, sığır etinden daha lezzetlidir. Fakat ben bir daha onu tadacağımı ummuyorum.

Tasalı bakışlarını çadırların bulunduğu tarafa doğru çevirdi.

Bir dakika sustu. Tekrar söze başladı:

— Bizans'lı, beni dinle, sen bütün yol boyunca bana karşı çok iyi davrandım, yiyecek, içecek verdin. Sağ ol, var ol. Şimdi de kabul edersen, senden bir şey daha rica edeceğim.

— Hay hay, elimden gelen herşeyi yaparım.

— Şey... Eğer beni bir yerde kazığa vurulmuş görürsen, yalvarırım sana, gece vakti yanıma gel, daha öl-memişsem, hançerini kalbime sapla,

TANRI'NIN KILICI

31

Fazla konuşamadık. Öteki kölelerle birlikte Attilâ'-nın çadırlarına doğru götürüldü.

Bu köyün yakınında yeşil bir tepe görmüştü, burada konakladık. İşimizi bitirdikten sonra kısa bir müddet, üzerinde en aşağı on bin çadır bulunan koca alanı seyre koyulduk.

Çadırların arasından bodur atlara binmiş çocuklar tırsıla bize doğru geliyordu. Şaşkın şaşkın bizi seyrediyor, keyifli keyifli yüzümüze bakıp gülüşüyorlardı. Çoğunun sırtında beyaz renkli keten elbiseler vardı, yalınayak, başıkabaktılar. Sırtlarında ok kuburluğu, omuzlarında veya ellerinde yaylar görünüyordu. Sonradan Hun çocuklarının bütün gün serçelere ve kırlangıçlara ok atmakla vakit geçirdiklerini kendi gözlerimle gördüm. Yüzlerine alışıncaya kadar bana çok çirkin görünmüşlerdi. Hepsinin burnu basık, yüzleri de, küçükken köpek ısırması da, yara izi hâlâ geçmemiş gibiydi.

Tersine, kız çocukları güzeldiler. Burunları yassı değil, yüzleri de bir gül kadar temiz.

Sırtlarında türlü türlü kırmızı elbiseleri var. Bizim kız çocukları gibi onlar da bebek oynuyorlar.

Yalnız bunlar da ördek gibi yalınayak dolaşıyor. Ata sırf oğlan çocukları biniyorlardı.

Vigilias Hun çocuklarının kasten çirkinleştirildiklerini anlattı. Böyle savaşçı bir millet aldığı yaralarla öğü-nürmüş. Yüzü ne kadar yaralı - bereli olursa, o kadar güzel sayılırmış. Kusursuz bir erkek yüzüne güzel den-mezmiş. Yalnız büyük komutanların, oymak beylerinin yüzü kusursuz olabilmış, onlara hiçbir silâh işlemez-miş. Hunlar savaşta öteki milletler gibi yüzlerine siper yapmazlarmış.

Tepenin üstüne çadır direklerini dikmiş, çadırları da kurmuştuk, fakat çok geçmemişti ki, dörtnala bir atlı Hunun hiddetli hiddetli bize doğru geldiğini gördük. «Böyle yüksek bir yerde ancak kiralın otağı olur. Siz ne cesaretle buraya çadır kuruyorsunuz?» diye bize

32 TANRI'NIN KILICI

adamakıllı çıkıştı. O zaman hareketimizin iyi bir şey olmadığını biz de farkettilik...

Bunun üzerine çadırlarımızı kuracak bir yer gösterdiler.

Çadırlarla uğraştığımız sırada, pars derisinden elbiseler giymiş, ayı derisi külâhlı üç Hun, tırsıla bulunduğumuz yere doğru geldi. Bunlardan ikisini zaten tanıyorduk : Birisi burma bıyıklı Edekon'du, öbürü Orestes; o da büyük beylerden, o da çok çalımli; mamatih Hun soyundan olmadığı, yüzünden belli. Üçüncüsünün adını ancak daha sonra öğrenebildik: Csath. Csath, soğuk bir tavırla: — Buraya niçin geldiniz? diye sordu. Vigilias soruyu tercüme edince beyler hayretle adamın yüzüne baktılar. Attilâ bunun sebebinin bilmiyor muydu?

Buna rağmen efendim cevap verdi:

—• Kayser bizi kiralınıza gönderdi. Biz ancak kendisine cevap verebiliriz.

Csath gök gürler gibi bir sesle haykırdı:

— Kendimizi göstermek için mi buraya geldik sanıyorsunuz? Biz Bey tarafından bunu öğrenmek için gön.

derildik.

Attilâ için yalnız Bey diye bahsediyordu.

Patlak gözlü, baykuş kılıklı, tıknefes bir herifti, o da bütün öteki Hunlar gibi köpek ısırılmış suratlıydı. Boynunda dört dizi altın zincir parlıyordu. Bu zincirin üzerinde altın yüzükler, paralar ışık vurdukça yanıp sönüyordu. Elmaslı kısa kılıcı bir memleket değerinde kıymetli madenler, taşlarla süslüydü. Vah zavallı Deel, eğer sen bu adamın kızını sevdiysen, kızarmış tay etini bir daha göremezsın.

Efendim nezaketle kendini müdafaa ediyordu: —• Âdet nasıl olduğunu siz de bilirsiniz. Sizin elçileriniz kayserimizin yanına geldikleri zaman, Attilâ'nın

TANRI'NIN KILICI

33

buyruğunu başkalarına söylerler mi? Onlar da yalnız kaysere cevap verirler.

Hunlar yüz yüze gelerek birkaç kelime konuştular, sonra etrafı büyük bir velveleye boğarak dörtnala Attilâ'nın yanına doğru uzaklaştılar.

Attilâ'nın ahmak barbar aklına uyararak bu elçileri yolladığını tahmin etmiştik, bizim beylerin verdiği cevap kafasına dank diyecek ve «amma da güzel konuşuyorlar ha!» diye düşünecekti. Fakat hiç de umduğumuz gibi çıkmadı. Csath'la Orestes geri geldiler, Csath kafasını arkaya doğru kaykındırarak bağıra bağıra:

— Başka diyeceğiniz yoksa, Bey yolunuz açık olsun diyor, dedi.

Ve bizi öylece bırakıp gözden kayboldular. Maksiminos hiddetinden gene mosmor kesilmiş, efendim de şaşkın bir halde arkalarından bakakalmıştı. Vigiliyas hiddetinden köpürüyor:

— Memlekete böyle elimiz boş mu döneceğiz? diye ter ter tepiniyordu. Attilâ beni tanır. Ben kendisiyle4 bir kere yüz yüze gelsem, yurdumuza kem gözle bakmamasını söyledim.

Çadırlarımızı arabalara koyup yola çıkacağımız sırada, yeni bir elçi daha görüldü, uzaktan seslendi:

— Kiral geceleyin yola çıkmanıza izin vermiyor.

Bu da Attilâ'ya kiral diyordu. Tuhafıma gitti. Sonradan öğrendim ki, bu kelimeyi sırf bize hitabederken kullanmıştı.

Tekrar çadırları indirdik. Attilâ bir öküzle bir araba dolusu balık göndermişti. Akşam yemeğinde bunları yedik. Sonra hepimiz yataklarımıza çekildik.

Efendim yatağında dö'nüp duruyordu. İçini çekiyor, inliyordu. Bir rahatsızlığı olup olmadığını sordum, inler gibi bir sesle :

— Uyu, dedi, utancımдан kahrolacağım, bir barbar bize böyle nasıl kafa tutabilir?

Dirseklerimin üstünde doğrularak cevap verdim:

34

TANRI'NIN KILICI

— Efendim, sen akıllı adamsın, bunun kasten yapılmış olduğuna ihtimal veriyor musun?

— Ne gibi?

— Birkaç gün içinde olup bitenleri şöyle bir düşün. Bilmem, hatırlıyor musun, yolda bir sefer Hun elçilerini yemeğe çağırmıştık, sofrada iken söz Theodosios'la Attilâ'ya geçmişti. Vigiliyas saçmalamağa başlamıştı.

— Sarhoştı.

— Tanrıyı insanla bir arada zikretmek olmaz, dedi.

— Söyledim ya, sarhoştı. Hakikaten adamakıllı sallanıyordu.

— Evet sallanıyordu, hem de nasıl!

— Hunlar ertesi gün kabahatim başışladılar.

— Evet, başışladılar. Fakat bundan, Theodosios'un yolladığı elçilerin nasıl fikirler taşıdığını Attilâ'ya garmmazladıkları sonucu çıkmaz mı?

Efendim cevap vermedi. Ben de uyudum. Sabahleyin baktım, Maksiminos'la çadırın önünde konuşuyor. Az sonra Rustikios'u da çağırttı.

Evvelce de söylediğim gibi, Rustikios bizimle beraber seyahat ediyordu, ama elçilik heyetinden değildi. Hun dilini iyi biliyordu. Vaktiyle Aetius tarafından hediye edilen, Attilâ'mn kâtiplerinden birisinin yanına gelmişti. Kıvrıcık saçlı Yunanlılardandı, kırk yaşlarında acele acele bir yürüyüşü vardı.

, Efendim ata bindi. Hayvanı kantarmasından tutarak ben yürütüyordum. Rustikios, kuvvetli bir bahar güneşi altında oraya - buraya basarak yanımız sıra yaya gidiyordu.

Csath'm çadırına gelmiştik.

Ben atla dışarda kaldım, onlar içeri girdi.

Onlar içerde bulunduğu sırada ben, dört yönlü iki güzel çadırı dışardan seyre koyuldum. Bunlardan bir tanesi elli kişiyi içine alacak büyüklükteydi. Bey çadırı olduğu belli. Her ikisi de çift kanadlı, dikine kırmızı çizgiliydi. Kapıları beyaz at kuyrukları ve yumruk bü-

TANRI'NIN KILICI

35

yüklüğünde altın yaldızlı yuvarlaklarla süslenmişti. Kapının üzerindeki arma dikkatimi çekti: Kırmızı çuhadan yapılmış bir elde, serpme noktacıklarla süslenmiş hakikî iki kılıç; kılıçların üzerinde altın yaldızlı bir güneş resmi. Sonraları her çadırın üzerinde böyle bir arma bulunduğunu gördüm. Bu arma ya kapının üstünde duruyor veya yan tarafta oluyordu. Bayrak yalnız kiralın otağı üzerinde dalgalanıyordu.

Arkadaki çadır herhalde kadınların olacaktı. Kapıda asılı duran beyaz inci dizilerinden ve pencerelerde görünen tül perdelerden anlaşıyor.

Kadınların çadırı önünde dörf atlı bir araba durmuş. İçinde halılar, sandıklar var. Yola çıkmağa hazırlandıkları belli. Bu kadar süslü sandıklar da hiç görmemiştım. Bizde sandık kayın ağacından yapılır) kendi renginde olur. Üstüne halı, yahut ince bir bez geçirirler, üzerinde hiçbir süs bulunmaz. Barbarlar sandıklarının üzerine muhakkak gül, lâle, tavuskuşu resmi • falan yapıyorlar. Çok tuhaf doğrusu. Fakat güzelliği an,cak manalı bir el işaretiyle ifade edilen ve kendisi için o zavallı Hun delikanlısını ölüme sürükliyen şu yabancı kız beni sandıklardan daha çok ilgilendirecek. Herhalde çörek suratlı, yayık tabanlı bir Hun dilberi olsa gerekti.

Arabanın yanında çil yüzlü, katmer gerdanlı bir kadın belirdi. Sırtında bilmem ne cins kürkten yapılmış kül rengi bir cepken var, erkeklerin giydiği cepkene benziyor. Bunun altında da ceviz rengi bir fistan görünüyor. Kadının, çenesini şöyle boynuna doğru çekip gerdanını katmerlemesinden, hizmetçi falan olmadığı belli. Kölelere neyi nereye koyacaklarını o emrediyor. Eşyalar yığıldı, yerleştirildi, alındaki terler silindi. Az sonra, ince yüzlü, on beş, on altı yaşlarında bir kız görüldü. Cepkeni, katmer gerdanlı kadminkine benziyor, yalnız bunun fistanı beyaz renkte. Acaba o mu? İsterse o olsun, benim hiç de hoşuma gitmedi doğ-

36

TANRI'NIN KILICI

rusu. Çirkin olmasına çirkin değil, sağlığı yerinde olan bütün genç kızlar gibi gayet dilber. Fakat güzel değil. Sıcak kanlı değil. Yüzüne bakanları kendisine ısındıracak bir hali yok. Bizans'ta, güzelliği alev gjbi insanın yüzüne çarpan çok kızlar görmüştüm. Yalnız bizim kızlarımız bu kadar kibirli değildir.

Kız, köşeleri bakirli, üstüne de lâle resmi yapılmış bir sandığı arabaya koydurdu. İçinde para mı vardı, mücevher mi? Bilmem; fakat herhalde kendi sandığıydı, pek özene bezene sardırmıştı. Bahar güneşi bulutlar arasından ışıklarını yere doğru uzatmış, yüzüne vurmuştu. Kız, alnının üstünde devekuşu tüyünden kül rengi bir yelpaze tutuyordu.

Bu hareketi hoşuma gitti. Ve birdenbire gözümde güzel bir kız oluverdi. Tanrı bilir, nasıl ve niçin hoşuma gitmişti, ama sahiden pek beğenmişim. Bütün güzel kızlarda, hafızamıza yerleşen bir taraf vardır. Bu kızın gözleri ve ağzı işte bunlardandı. Güya bütün vücudu hilkatın tezgâhından bu iki hulyalı siyah gözü ve bu kır-mızı, biçimli dudakları taşımak için yaratılmıştı. Hâlâ onu düşündükçe hayalimde gözleri ve dudakları canlanır.

— Anneciğim, diye seslendi, ben atla gideceğim. Annesi kaşlarını çatı:

— Bu elbiseyle mi? Etekliğin ne olur sonra.

— Akşama kadar binmem...

— Aman Emöke... Hımm, demek oymuş. Kız hâlâ direniyordu :

— Başka bir eteklik giyerim. O zaman izin verir misin?

Bu sırada gözlerini bana çevirdi.

Durmadan, şöyle geçiveren bir bakış; hani aynayı güneşe karşı tutup duvara çeviririz de akseden ışıklar bir anda duvarın yüzünü yalayıp geçer, bir an bir yerde duraklar gibi olur, sonra kaçır gider, tıpkı öyle bir bakış, buna rağmen ben titremekten kendimi alamadım.

TANRI'NIN KILICI

37

Bu kız bana ölüm timsalini hatırlattı. Bizler ölümü orak ve kum saatiyle temsil ederiz. Hun elinde bu, kara gözlü, kırmızı dudaklıdır. Kimin gözüne görünürse, onun günleri tamamlanmış demektir.

Tekrar annesine döndü. Birşeyler sordu, iyice anlı-yamadım. Çadıra doğru yürüdü. Gölgesi bile bir tuhaf... Bir an kararsız bir halde durakladı. Düşündü. Bu sırada bakışları tekrar üzerimde dolaştı, yabancı olduğum için olacak, azıcık takılıp kaldı.

Bakışlarımız birleşti.

Bilmem, bilginler insan gözünün derinliklerini hiç ölçmüşler midir?

Görünmez şuaların çıktığı bu derinliklerde kim bilir neler vardır? Ve niçin bütün şualar birbirinden farklı olur? Niçin bu dakikada soğuktur? Neden az sonra sıcak-laşır? Buzun şuaı, ateşin şuaı. Bakarsınız, bazan bir kadife gibi yumuşaktır, bazan bir diken gibi batar, bazan da yıldırım gibi çarpar.

Kız baktı.

Ben, iliklerime kadar titrediğimi hissettim.

m

Csath, az sonra selâmlık çadırından çıktı, uşaklarına baktı. Selâmlamak için yerlere kadar eğildim.

Görmedi bile. Atını getirmelerini işaret etti. Bindi, Âtilâ'nın otağına doğru dörtlâle sürdü.

Efendimin içerde kalması beni hem şaşırtmış, hem de tutup götüreceklerini düşünerek yüreğimi burmuştu.

Csath, bir dua okuyacak kısa bir zaman içinde, büyük bir gürültüyle geri döndü. Attan indi, hemen çadıra girdi.

Bir dakika geçmemişti ki, Priskos çadırın kapısında göründü, arkasından da Rustikios. İkisnin de yüzü gülüyordu.

Efendim başıyla:

38

TANRI'NIN KILICI

— Tez olalım, diye işaret etti.

Âdeta tırmanır gibi, acemi bir hareketle ata bindi. Hun çocukları buna pek gülüştiler.

Çok acele gidiyorduk. Rustikios nefes - nefese kalmıştı. Hun çocukları kahkahalarla gülerek peşimiz sıra geliyorlardı.

Maksiminos'u görünce, efendim uzaktan:

— Attilâ'nın katma çıkıyoruz, diye bağırdı. Arabalarımız harekete hazır. Bu haber her şeyi değiştiriverdi.

Herkes bayramlık togasını çıkardı. Yıkıyor, tarıyor, güzel kokulu yağlar sürüyorlardı. Albay da kılıcını temizleyip bıyıklarına mis sürdü. Çıplak başının yanındaki saçlarını tepesine doğru yatırdı.

İşlerini bitirip bir araya toplanınca, Attilâ'ya ne şekilde hitabedeceklerini ateşli - ateşli konuşmağa başladılar.

— Haşmetli hükümdar, kırallar kiralı. Priskos, böyle söylenmesi fikrindeydi. Fakat Viglias kabul etmiyor:

— Yüce bey! demek yeter, diyordu; Attilâ taç giymiş değildir, yani kiral değil, sadece beydir, diye direniyordu.

Maksiminos söze karıştı:

— Canım, hangisi olursa olsun, biz elimizden geldiği kadar pohpohlamağa çalışalım, o kadar.

Bundan sonra ne konuştuklarını duymadım. O bü-' yüleyici gözleri, öldürücü bakışları düşünmeğe başladım. Ne güzel yapılı, ne uygun yürüyüşlü bir kızdı. Hele o derin bakışlı gözleri. Ama duruşu gene bir başka, pek çalım. Vah zavallı, çılgın Deel, bilmez misin ki, böyle kızları at uşaklarına vermek için büyütmezler.

Csath, bu sırada dörtlâle çadırların arasına girmişti.

Elçilere seslendi :

— Haydi bakalım, davranın, kiral sizi bekliyor.

Bakışlarıyla sanki :

TANRI'NIN KILICI

39

—! Bunu bana borçlu olduğunuzu unutmayın, demek istiyordu.

Bizimkiler atlarına koştu. Köleler arasından beylerin yanında bulunmak izni yalnız bana verilmişti. Efendimin divitini kuşağımın kayışına sokmuş, kâğıtları da koltuğumun altına almıştım.

Ünlü Hun beyinin çadırına yaklaştığımız sırada, âdeta nefesim tıkanmıştı. Demek, şimdi insan yiyen koca devi görecektim.

Otağın önünde, her şeyiyle göz kamaştırıcı silâhlı bir muhafız kıtası vardı, kapının yanında başı taçlı birkaç adam ayakta bekliyordu. İçlerinden birisinin alnı, karın ağrısına tutulmuş gibi, kırıksıklar içindeydi.

Bunların hangi ülkelerin kiralı olduklarını sonraları öğrenebildim.

Fakat hakikî hükümdar imişler. Attilâ, kendilerine her zaman arkadaş muamelesi ettiği halde, elçilerin kabul töreninde kapının önünde bekletirmiş. Hem başlarında taç ile.

Otağın içini, büyük bir kilise gibi süslü bulacağımı umuyordum. Attilâ, herhalde, altın yaldızlı bir barbar tanrısı gibiydi, altın kakmalarla işlenmiş bir tahtın üzerine kurulmuş, sırtında kakım postu, çıplak ayak parmaklarında elmas yüzükler olduğu halde bizi karşılayı-caktı.

Gülmemek için, daha şimdiden dudaklarımı ısıyor-dum.

Hiç de umduğum gibi çıkmadı. Deri kokan yaldızsız, süssüz bir odaya girdik. Odanın orta yerindeki bir tahta koltukta orta boylu, kara sakallı bir adam oturuyordu. Sırtında koyu renk keçeden yapılmış bir salta, ayaklarında sarı çizmeler vardı. Dirseğiyle siyah kadife kınlı bir kılıca dayanıyordu. Karanlık bakışlı, ufak, kara gözlerini, biz içeriye girer girmez, üzerimize dikti.

İlk anda bunun Attilâ olacağına ihtimal vermemiştim.

40 TANRI'NIN KILICI

Ta kendisiymiş. İsmi bilmediğim üç kişiyle Ede-kon, Orestes, Csath gibi büyük komutanları etrafını çe. virmişlerdi. Hepsi kanlı - canlı adamlardı, yalnız Attilâ parşömen gibi, solgun benizliydi.

Bizim elçiler, önünde yerlere kadar eğilip kaldılar. Artık o olduğuna kuşku kalmadı.

Bizans'lılar Attilâ'nın kendilerine bir şey söylemesini beklediler. O kıpırdamadı bile, Elçiler, salve! demeğe dahi cesaret edemiyorlardı.

Böylece dua okuyacak bir zaman daha geçti: Attilâ bir heykel gibi hareketsiz duruyordu. Zaten yüzünün rengiyle mermerden yapılmış bir heykel başını andırıyordu. Elçiler, karnlarına sancı girmiş gibi, iki kat olmuşlardı.

Nihayet sessizliği Csath bozdu:

— Konuşun!

Bunun üzerine Maksiminos doğruldu, koynundan kayserin mühürlü mektubunu çıkardı.

— Haşmetli Kiral, ülkelerin hâkimi, yüce Bey!

Sesi titriyordu.

Onu böyle göreceğimi hiç ummazdım. Belkemiği demirden yapılmış gibi dimdik yürüyen, kendini beğenmiş, çalımli Maksiminos bu duruma düşsün...

— Kayserimiz Efendimiz, diye kekeliyerek devam etti, saygüariyle sağlık ve esenlik dileklerini sunar.

Attilâ gözlerini indirerek cevap verdi :

— Ben de kendisi için aynı şeyleri dilerim.

Sesi, camda dolaşan iri bir eşek arısının vınlamasını andırıyordu. Tüyleri ürperten bir ses.

«Kendisine aynı şeyleri dilerim» demekle ne kastettiğini sonra anlıyabildim.

Maksiminos'tan mektubu aldıktan sonra, gözlerini

Vigilias'a dikti.

— Suratsız köpek! Ne cesaretle karşıma çıkabili-yorsun? Bütün mülteciler bana teslim edilinceye kadar

TANRI'NIN KILICI

41

elçi gönderilmemesi hakkındaki buyruğuma dilmaçlık eden sen değil misin? diye haykırdı.

Aslan kükrüyor sandım.

Vigiüas korkudan yere düşecekti. Salona benziyen çadır odasının bütün direkleri titremişti.

Attilâ cevap bekledi, fakat Bigilias'ın rengi atmış, boynu uzamış, elleri göğsünde

çaprazlanmıştı; durmadan kırıştırtıyordu.

Uzun bir sessizlikten sonra Edekon söze karıştı:

— Kendinizi kabahatsiz gösterecek bir söz bulamıyor musunuz? Cevap verseniz e!
Dudakları mosmor kesilen Vigilias, kekeliyerek cevap verdi:

— Haşmetli Kiral, kayser bütün mültecileri yolladı. Attilâ başını salladı:

— Yalancı herifler! Elçi olmasaydınız, hepinize sorardım.

Kaim enseli genç bir Huna döndü :

— Csege, mültecilerin adını oku.

Bitikçi, bir tomar kâğıt çıkarıp aralarından birini çekerek, yüz kadar isim okudu. Attilâ:

— Bunları isterim, diye kılıcına vurdu, kölelerimin bana kılıç çekmesine asla izin veremem.

Kalktı. Çadırın iç tarafına doğru yürüdü. Kabul töreni bitmişti. Şaşkın bir halde bacaklarımızın üstünde sallanarak dışarı çıktık. Vigilias, çeneleri birbirine çarparak :

— Anlamıyorum, diyordu, Attilâ elçileri daima iyi karşılardı. Böyle sert olduğunu hiç görmemiştim.

Yüzü sapsarı kesilen albay :

— Bu herife insaf gerekmez! dedi, ben askerim, hiç kimsenin böyle çıkışmasına tahammül edemem.

Maksiminos kin dolu gözleriyle albaya baktı:

— Düelloya davet et. Efendim başını salladı:

43 TANRI'NIN KILICI

— Artık kuşku kalmadı. Barbarlar Vigilias'ın dediklerini Attilâ'ya gammazlamışlar.

Edekon bizi çadırlarımıza kadar götürdükten sonra Vigilias'ı bir kenara çekerek bir şeyler söyledi.

Ne konuşmuşlardı? Bilmiyorum. Vigilias'a bakılacak olursa, Edekon Attilâ'nın kızgınlığını mülteciler işine çok canı sıkıldığına yoruyormuş.

Yalan söylediği yüzünden okunuyordu. Gözleri tilki gibi parlayıp duruyor. Bazan süratle bir işe koyuluyor, bazan başı önünde dalıp düşünüyor, yüzünde renkten eser kalmıyordu.

Vigilias'ın bu tuhaf halini yalnız ben farketmişim. Bir saat sonra idi, öğle yemeğinden kalkacağımız sırada, Attilâ tarafından dörtmala iki elçi yanımıza ge^i. Bunlardan birisi pırasa bıyıklı, ihtiyar bir beydi. Adı Eszlasz imiş. Yanında bir uşakla bir semerli, bir de çıplak iki at vardı. Attilâj Vigilias'ın hemen Bizans'a dönerek, orada kalan mültecileri toplayıp getirmesini buyurmuş, onu bildirdi. Biz, Hunların başveziri Hazer seferinden dönünceye kadar bekliyecekmişiz. Başvezire getirdiğimiz hediyeler geriye gitmez, başkasına da verileme'zmiş. Attilâ, sınırları içinde bulunduğumuz müddetçe, Ro-ma'lı esirlerin fidyesini vermemizi, Hun köleleri satın almamızı yasak ediyordu. Kısacası, yiyecekten başka bir şey alamıyacaktık.

Vigilias sofradan kalktı. Attilâ «hemen» demişti. Durmadan yola çıkması lâzımdı. Tilki suratlı hilekâr yüzü şaşkınlıktan sapsarı kesilmişti. Kendi kendine bir hayli söylendikten sonra ata öyle bir atlayış atladi ki, görenler çeyrek saatta Bizans'a gidip gelecek sanırlardı. Ertesi gün bütün Hunlar bir araya toplandıktan sonra kuzeye doğru yola çıktılar. Biz de arkalarından. Attilâ, başkentine dönüyordu; söylentiye göre yolda Ecska adlı bir Hun kızıyla evlenecekmiş.

Kızın köyüne vardığımız zaman büyük bir mola ve-

TANRI'NIN KILICI

43

rildi, fakat biz düğünü göremedik, Attilâ bizim geçip gitmemizi emretmiş...

Hunlardan üç kişiyi yanımıza kılavuz vermişlerdi.

Daha ilk günü bunlardan birisiyle dost oldum. İlk işim Csath'ın adamlarından Deel'in ne olduğunu bilip bilmediğini sormak oldu.

Hun kayıtsız bir tavırla cevap verdi:

— Biliyorum.

— E, ne oldu? Omuzlarını silktili.

— Daha geldiği gün çömlek kurutana geçirdiler.

— Nasıl çömlek kurutan? Adam güldü :

— Ama kalın kafalısın ha, yaş çömleği nasıl kuruturlar, bilmiyor musun?

IV

Kapalı bir havada akşamüstü küçük bir gölün kenarına geldik. On yaşında bir çocuğun yürüyerek geçebileceği kadar sığ bir gölceğiz, fakat kıyısındaki nal izlerinden hayvanları sulamağa elverişli olduğu anlaşılıyor. Etrafımızda bir sürü yaşlı huş ağacı ile kavak ağaçları var. Daha çadırlarımızı iyice kuramamıştık ki, büyük bir fırtına koptu, gök gürlemeğe başladı. Gittikçe sertleşen rüzgâr, çadırlarımızı olduğu gibi göle attı. Şimşek şimşek üstüne çakıyor, yıldırımlar düşüyordu. Gök gürültü-süs, vaveyla toprağı bile sarsıyordu. Ne berbat hava! Bir ara ortamıza alevler saçarak yıldırım düştü. Bir de göle düşmüş, suları kaynatmağa başlamıştı.

O kadar şaşırmıştık ki, gecenin zifiri karanlığı içinde herkes bir yana kaçıyordu. Cehennemin yolunu insanlar nasıl düşünür, bilmiyorum. Eğer ben ressam olsaydım, bu günden sonra cehennem yolcularını karanlıklar içinde etraflarına yıldırım-

44

TANRI'NIN KILICI

lar düşen kazaya uğramış insanlar şeklinde tasvir ederdim.

Ürkütülmüş tavuklar gibi kaçıyorduk. Şimşek çak. tıkça meydana gelen şavkın arasında, etrafımda açtıkları sazlarla örtülü evleri farkediyordum. Üstüme kudurmuş gibi köpekler saldırıyordu.

— İmdat!

Ötekiler üzerine de köpeklerin saldırdığını, bağıştıklarını duydum.

Evlerin birisinden kızıl bir ışık göründü, birkaç kişi, ellerinde yanan kamışlar olduğu halde, Hunca soruyor, lardı:

— Kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

— Hemşerim, açıkta kaldım, bana bir yer verin. Fırtına gölün kenarında bizi perişan etti.

Ortamıza

yıldırım düştü.

Bu sırada öbür evlerden ve çadırlardan ellerinde yine bir sırğın tepesine bağlanmış meşaleleriyle birçok insan göründü, Merakla bakıyorlar, ağızlarını açarak bizi seyrediyorlardı. Burası Hunların oturduğu köyümsü bir yerdi. Evlerin arasında çadırlar görünüyordu; bunların yalnız fırtınalı havalarda evlere sokulduklarını zaten biliyordum.

Hepimizi içeri aldılar.

Efendimle ben, çok çocuklu bir ailenin yanına sığın-mıştık. Çocuklar odalarda uyuyorlardı. Ev sahibi bize sofada ateş yaktı. Elbiselerimizi kuruttuk.

Efendim ayakta duracak halde değildi. İliklerine kadar ıslandığı yetişmiyormuş gibi, dizi de kanıyordu.

Hun, o kadar bel; suratlı, korkunç bir adamdı ki, efendim dizinin kanamasını unutmuş, korkudan ne yapacağını şaşırmıştı. Ben bu korkunç suratların arkasında çok iyi yürekler saklı olduğunu sınıyarak öğrenmiştim. Hele barış vakti bu adamlar kuzu gibi oluyorlardı.

Bize dişini göstermesini bırakın, dişimize göre yiyecek bile verdi: Ekmekle pastırma çıkardı.

TANRI'NIN KILICI

45

Daha acıkmamıştık, efendim uyumak istedi, ben elbiselerimi kuruttum. Adam bana yardım ediyordu. Bir taraftan güleriyle ateşe kamış atıyor, bir taraftan da kim olduğumuzu, buraya nereden geldiğimizi soruşturuyordu.

Kıral Buda'nın dul karılarından birisinin köyünde bulunduğumuzu ondan öğrendim. Bir müddet önce ölen Suda, Attilâ'nın ağabeyi imiş.

Attilâ, Kara Hunların başı olduğu gibi, o da Ak Hunların başı imiş. Ölümünden .sonra Ak Hunlar da Attilâ'yı baş edinmişler.

— Bunların arasında ne fark var? diye sordum.

— Sana öğreteyim, dedi, çok kolay: Ak Hunlar ak koyun postu giyer, Kara Hunlar da kara koyun postu. Yazın birbirinden ayırdolmazlar.

Bizim Hun da Ak Hunlardanmış, adına Zadan derlermiş.

Dul kıralıçe, daha o akşam, köyüne kimlerin konduğunu haber almış. Bir saat geçmemişti ki, uşakları göründü. Keçe, kurutulmuş ayı derisi, ağaç testi içinde şarap, bir bardak da yaban domuzu söğüşü getirdiler.

Efendim kuru giyecekleri görünce :

— Hay Allah razı olsun! dedi.

Hele şaraba söyleyecek söz bulamadı, yalnız minnet dolu bakışlarını göğe kaldırdı. Sonra ayı derisine sarınıp yattı.

Arkasından ben de.

Ertesi gün şafak sökerken gölün kıyısına indik. Çadırlarımız oracıkta suyun üstünde yüzüyorlardı. Atlarımız şuraya, buraya dağılmıştı. Hunlar hemen atları yakalayıp getirdiler, çadırlarımızı sudan çıkardılar.

Bir düğmemiz bile kaybolmamıştı. Ağzımız açık kaldı.

Efendim:

— Yaah, dedi, bunca yıldır şu kadar memleket dolaştım, böyle temiz yürekli insanlara hiçbir yerde rasla-madım. Bayramlık togamı çıkar bakayım : isterse yalına-

46

TANRI'NIN KILICI

yak dolaşan birisi olsun, gidip bayan Buda'mn elini öpeceğim.

Gerçekten beyler kıralıçeyi ziyarete gitti. Üç gümüş kadeh, üç kırmızı deri, bir küçük torba karabiber, tarçın, safran, hindistancevizi götürdüler.

Onlar dönünceye kadar biz çadırları temizledik. Gölün kenarındaki huş ağaçlarının altında adımbaşmda inci çiçeği vardı. Efendime bunlardan bir demet hazırladım.

Gideli epey olduğu halde hâlâ dönmemişlerdi, biz de köyü dolaşmağa başladık. Yabancı insanları seyretmek pek hoş oluyor. Hele okumuş bir Yunanlı, barbarları seyretmek fırsatını bulursa, tadına doyamaz, hem bunlardan ne kadar farklı olduğunu kendi göziyle görmüş olur. Geceki fırtınadan köyün yolu hâlâ çamur içindeydi,

ama ne çıkar.

Köyün içindeki biricik güzel yapı bayan Buda'mn eviydi. O da ahşap, sökölüp takılır cinsten bir şey. Dört odalı kadar görünüyor.

Evin etrafında on kadar çadır vardı. Bunlardan bir kısmı beylerin olsa gerek. Biri dörtköşe.

Tepesinde altın topuz parlıyor, kapısı bir tay derisiyle örtülmüş. Tay derisinin üstünde, kızıl renkli keçeden yapılmış bir el şekli iki siyah kılıç tutuyor, kılıçların üzerinde de altın yaldızlı bir güneş tasviri var.

Gözlerim dört açıldı : Bu Csath ailesinin arması idi.

Kalbim neden böyle çarpıyor acaba? Bu kızla benim aramda ne var ki? Etekleri bana degecek kadar yakınmda olsa bile, aramızda Kafdağı kadar uzaklıklar yok mu?

Gözlerimi başka yere çevirdim; birkaç kişi birara-ya toplanmıştı, bunları seyre daldım. Bu adamlar niçin hiç attan inmezler acaba? İçlerinden birisinin çizmesi tüylü ve sarı renkte, ceylan derisinden yapıldığı belli, üstündeki tüyler bunu göstermek için bırakılmış olacak.

Söyleşip gülüşüyorlar. Bizim, sekide oturduğumuz gibi, atların üstüne yan gelmişler.

Hayvanların başında

f

TANRI'NIN KILICI

47

yem torbaları var. Gözlerimin gayri ihtiyarî tekrar o çadıra takıldığıнын farkına vardım.

Ak sakallı bir ihtiyar, çadırın önündeki çimenlerin üstüne, daha doğrusu bir yaban öküzü postuna oturmıştı. İhtiyarın burnu o kadar basık ki, bu suratın ortasına burun demek için insanın bir hayli iyimser olması gerek. Herhalde burnunun ortasına bir gürz indirilmiş. Bir kolu da yok. Böyle şurası - burası eksik ihtiyarlara sonraları çok rasladım.

Ne diyordum, ihtiyar bey, pöstekinin üstüne oturmuş, iki çocukla oynuyordu.

Çocuklardan biri altı yaşında olmasına rağmen, yüzü daha şimdiden yara - bere içinde. Öteki üç yaşında kadar görünüyor, yüzü henüz tertemiz.

Büyüğünün sırtında bağadan yapılmış bit kalkanla yan tarafında asılı tahta bir kılıç var Küçüğü, ihtiyarın yanbaşmda, sırtında bir entariyle oyuna dalmış. İhtiyarın bey olduğunu saçından anladığımı kaydedeyim. Hunlarda kölelerin saç ocak süpürgesi gibi darma dağınık oluyor.

Beylerinki ise üç örgülü: Birisi alnın üstüne düşer, öbürleri de şakaklara doğru sarkar. Çadırın önünde uzun külahlı, sakallı bir er bekliyor. Mızrağını yere koymuş, sağ koluyla mızrağın demirine dayanmış, tembel oturuyor.

Bu sırada çadırın penceresinden biri seslendi:

— Sugar! Sugar'cığım!

Bahar mevsiminde, güneşe uzanmış bir hastanın yenlerinden ılık bir rüzgâr girer de nasıl bütün vücudunda tatlı bir ürperti yaparsa, bu ses de içimde öylece gıcıklandı.

Çocuklardan küçüğü başını pencereye doğru kaldırıp gülümsedi.

Penceredeki Emöke idi.

Bir dakika sonra salınarak dışarı çıktı. Sırtında beyaz bir fistan, ayaklarında kırmızı çizmeler vardı. Saç-

48

TANRI'NIN KILICI

lan tek örgü halinde arkasına atılmış, beline kadar uzanıyordu.

Elinde küçük bir gümüş tas içinde süt getiriyordu. Arkasından gelen on üç yaşlarında kadar yalınayak bir cariye'nin elinde çöreğe benzer bir şey vardı. Çörekler portakal sarısı rengindeydi. Çocuklar sütü içti, çörekleri iştahla yediler.

Yanımda Maksiminos'un uşaklarından Nigro isimli isli siyah bir köle duruyordu.

Nigro beni dirseğiyle dürttü. Yavaş sesle:

— Bak, bak, ne güzel şey! Diye fısıldadı. Bilmem neden, onun hakkında böyle bir şey söylemesi canımı

sıktı.

Emâke küçük yavruyu kucağına almış, yaban domuzu postuna oturmuştu. Beyaz bir mendille çocuğun ağzını sildi, yanaklarından bol bol öptü.

— Canım, benim canım afacanım. Nigro'yu kolundan sarsarak :

— Gel, dedim, haydi dönelim.

— Canım biraz seyredelim, böyle bir kız bırakılır da gidilir mi?

— Haydi yürü!

— Hey, hey! Kolumu öyle sıkmasana, ne var kızacak sanki?

Ben de bilmiyordum. Gözlerimin önünde Nigo'nun suratı buruştu. Fellahı bir yıl tokatlamamak için kendimi zor zaptettim.

V

Beyler öğle üzeri döndü. Yanlarında öteberi taşıyan beş Hun kölesi vardı. Bunlardan birisinin sırtında bir dana, ikincisinde bir un çuvalı vardı, üçüncüsü elinde iki tavşan getiriyordu.

Bizim beyler pek keyifli görünüyorlardı.

TANRI'NIN KILICI

49

Elimde çiçek demetiyle kendisini karşılayınca, efendim:

— Zeta, dedi, bugün öğle yemeğini sen hazırlama, hemen koş, bu inci çiçeklerinden biraz daha topla. Epeyce olsun. Öğleden sonra kraliçeye götürürsün.

Sevinçten uçuyordum, bir saat içinde koca bir sepet inci çiçeği topladım. Aralarına menekşeyle birkaç güzel eğreliotu da koydum, sepeti bir güzel süsledim. Sepet, araba tekerleği büyüklüğünde bir düşün buketi gibi oldu.

Efendim sepeti görünce sevinçle bağırdı:

—• Aman ne güzel olmuş! Bunu kraliçeye böylece götür. Yalnız, bir-iki avuç ot toplayıp sepetin üstüne koy da, içindekileri kimse farketmesin.

Hazırlanıyordum. Sepeti başıma koymak üzereyken Maksiminos işe karıştı:

—• Nigo'nun gitmesi herhalde daha iyi olur. Siyah köle daha kibar görünür.

Sarardığımı hissettim. Zelil bir vaziyette, kekeliye-rek:

—> Efendim, çiçekleri ben topladım, zatiâlinize yalvarırım. Ben götürüyüm.

Bu sersemce hareketim için neden dayak yemedim, bilmiyorum. Beylerin keyfi yerindeydi, üstünde durmadılar. Yalnız hizmet arkadaşları'nın ağzı açık kaldı. Hele Nigo pek şaşırı. Buna rağmen yorulan ben olduğum için, bahşisi hakettiğimi düşünerek ses çıkarmadılar.

Çiçekleri götürürken, yaptığımı pişman oldum. Fakat iş işten geçmişti. Hiç olmazsa Csath'larm çadırına bakmamağa karar verdim.

Çadır kraliçe'nin evinden elli adım kadar uzaktaydı, eğri-büğrü dar bir yolla oraya bağlanıyordu. Yol yağmurdan berbat bir hale gelmiş, ince bir çamur tabakası bağlamıştı.

50

TANRI'NIN KILICI

— Bu çadıyla benim ne ilişğim var? Diye düşündüm, bakmayacağım bile.

Yolun ortasına geldiğim zaman fikrimi değiştir, dim, kendi kendime «ölüm perisine bir kere daha bak-sam, ne olur?» diye sordum. Nasıl olsa hayatımda onu bir kere daha görmeyecektim. Ay da çok yükseklerdedir, fakat ona bakmaktan kimseyi alıkoymaz mı?

Yorulmuş da dinleniyormuş gibi, sepeti başımdan indirdim, koltuğuma aldım. Çadıra doğru döndüm.

Baktım, öğleden önce çocuklara çörek getiren ufak cariye, küçük bir sepetten yola kumlu toprak serpiyor. Toprak yetişmedi, yolun üçte biri örtülmüştü. Geri döndü.

Bu sırada Emöke çadırdan çıktı.

Sırtında gene o elbise var. Saçlarını, ucu arkaya atılmış bir yaşmak örtüyor.

Geldi, beyaz entarisinin eteklerini toplayıp ayaklarının ucuna basa basa yürümeğe başladı.

Bana doğru geliyordu. Dos doğru bana. Bugün bile gözlerimi yumunca, hâlâ kırmızı iki küçük çizmenin hafif, kıvrak adımlarla tıpış tıpış yürüdüğünü görür gibi olurum. O kaysı çiçeği rengindeki güzel, ince yüz, o hulyalı kara gözler, o ince yapılı ağız ...Gözlerimin önüne doğru yaklaşır, yaklaşır... Minik adımlar atar

Emöke yolun çamurlu yerine gelince durdu. Ormanda dolaşan bir ceylan gibi bekledi, başını kaldırıp baktı.

Acaba niçin durmuştu? Belki cariyeyi bekliyordu. İhtimal, geç kaldığı için azarlıyacaktı. Belki de önündeki yola kum döktürecekti.

Sanki bir kuvvet beni ileri doğru itti. Sepeti aldım, çiçekleri geçeceği yere serpmeğe başladım. Onun için yapmıyormuşum gibi, bakmıyor, önü-

TANRI'NIN KILICI

51

sıra yürüyor, sepeti salhyarak çiçekleri yolun çamurları üzerine serpiyordum.

Çiçekler, kraliçenin merdivenlerine kadar yolu döşemeğe yetti. Durdum. Yüzüm ateş dolu bir fırının ağzında kalmış gibi yanıyor, kalbim sık sık vuruyordu.

Mahkemeye çıkmış bir suçlu gibi, önüme bakarak, bekledim.

Bir ara yaklaştığını hissettim. Çiçeklerin üstüne basarak geliyordu.

Başımı kaldırıp yüzüne baktım.

Yanıma gelince, o da bana baktı. Ah, gözleri...

Bakışları güneşin sık dallar arasından sızan ışık. larını andırıyordu. Gözlerinin şavkı ta kalbime kadar işledi. Benliğim bir anda ışık ve ahenkle doldu.

Gözlerim kamaşmış, içim burkulmuş, öylece bakakaldım.

Bana bir an şöyle bir bakıp geçti.

Döndü, merdivenleri çıkmağa başladı.

O vaziyette, sersem sersem bir müddet daha arkasından baktım. İçeri girdikten sonra, şu yaptığım şey için Hunlardan birinin hançerini sırtıma indireceği aklıma geldi.

Kimse oralı bile değildi. Atlılar neşeli neşeli konuşmağa devam ediyorlardı. Yalnız ihtiyaç muhafızın gözü bendeydi, onun da yüzü gülüyordu. Belki de kızın emrini yerine getirdim, sanmıştı.

Bitkin bir halde geldiğim yoldan geri dönmeğe başladım.

Köyün sonuna vardığım sırada arkamdan ince bir çocuk sesi geldi, beni çağırıyordu:

— Hey, hey! Köle!

Geri dönünce, Emöke'nin geçeceği yolu topraklıyan küçük cariyeyle karşılaştım. Başıyla işaret etti. Nefes nefese :

— Hunca biliyor musun? diye sordu.

52

TANRI'NIN KILICI

uyanır gibi kendimi toparlıyarak cevap

Rüyadan verdim:

— Biraz.

— Küçük hanım seni çağırıyor, bahşış verecek. Sustu, bekledi. Çirkin, kısa boylu, kara, kuru bir

kızdı; üstelik yüzü de kir içindeydi. Bacaksız sersem! Böbürlenerek cevap verdim :

— Küçük hanımına söyle, ben köle değilim. Bey de değilim ama, köle hiç değilim. Adım Zeta'dır.

Döndüm, kurula kurula yürüdüm, gittim.

VI

Döndüğüm zaman beyleri yemekte buldum. Ortalığı kızarmış et kokusu kaplamıştı. Priskos gözlerini kaldırdı. Bakışlariyle cevap beklediğini anladım.

Onunla konuşmadan anlaştığımız çok olurdu. Şimdi

bana:

Kıraliçe ne söyledi? Çiçeklere memnun oldu mu?
diye soruyordu.

Yalan nedir, bilmezdim. Priskos yalanın bütün kötülüklerden daha kötü olduğunu iyice kafama sokmuştu, yalan söyleyenlerden nefret ederdim.

Yüzüne bakmadan cevap verdim:

— Kıraliçe benimle konuşmadı, yalnız size selâm söyledi.

Kıvırdığım bu yalanla toprağın sarsılmasını veya dilimin kökünden kopmasını bekledim; hiç bir şey olmadı. Beyler neşeli neşeli konuşmağa devam ettiler. Ben de şaşkın ve üzgün bir halde yemek vaktini beklemek üzere çadırın önüne oturdum.

O gece çok kötü uyudum. Efendimin Hun eline geldiğimizden beri rahatı yoktu. Benim de o kızı gördüğümünden beri. Ne gecem kalmıştı, ne gündüzüm. Gece yarısına doğru, derin bir uykuda olduğunu tahmin ettiğim sırada, efendim seslendi:

TANRI'NIN KILICI

53

— Nen var? Ne ağlıyorsun? Birisi sana kötülük mü etti?

Biraz bekledikten sonra cevap verdim:

— Ah, efendim, ben çok bahtsız bir adamım.

— Sana kötülük edeni söyle bakayım.

Cevap vermediğimi görünce, yatağında doğruldu.

— İsa hakkı için, hele birisi sana bir şey yapsın, burnundan getiririm onun.

— Efendim, bana kimse birşey yapmış değil, yalnız ben bahtımı düşünüyorum da.

Efendim şaşkın şaşkın yüzüme baktı:

— Bahtın mı dedin? Hayatını ağlıyacak kadar kötü mü buluyorsun?

— Yanlış anlama, efendim. Senin iyiliğin benim için güneş gibi hayat kaynağıdır, ben yüzüme bakmana bile lâıyk olmıyan bir insanım, fakat düşündüm de, çocukken köle olmuşum, sonra sen beni azat ettin ama, ne çıkar, hâlâ adıma «zavallı çulsuz» diyorlar... Devam etmedim, baktım, efendim sözlerime iyice şaşıyor, ben de saçma sapan konuşuyorum. Uzun süren bir sessizlikten sonra efendim dedi ki:

— Zeta oğlum, seni anladığımı sanmıştım. Seni yanıma aldığım zaman, diktiğin servi ağacına özendiğim gibi, senin yetismene emek verdim. Lâkin bu saatte seni anlamamış olduğumu görüyorum; benliğini ne gibi düşünceler sarmıştır, bir türlü kavrayamadım. Sustu. Az sonra da uyudu.

Düşünmeğe başladım: Yarın ne yalan uyduracaktım? Nihayet, kötü bir düş gördüğümü, düşümde bir boğanın beni kovaladığını, üzerime saldırdığını söylemeği tasarladım.

Çadırın aralığından yıldızlara baktım. Emöke orada idi.

Artık, gözlerimi yumunca, hep onu görüyordum. Beyaz fistanı, kırmızı çizmeleriyle sokakta adımlar atı-

54

TANRI'NIN KILICI

şını, yanıma gelince, iri, siyah, güzel gözleriyle bana bakışını âdeta gözlerimde canlandırıyordum.

VII

Tanyeri ağarırken boru sesiyle uyandık. Maksimi-nos şafakla beraber yola çıkmamızı emretmiş. Uykusuzluktan sersem, bir halde yatak ve saireyi denk yaptım, çadırın toplanmasına yardım ettim. Bu arada göle şöyle bir girip çıkacak kadar vakit de bulmuştum.

Herşey tamamlanınca, hayvanlara bindik.

Kıraliçenin konağı önünden geçiyorduk. Oraya bakmağı düşünmüyordum bile. Csath'larm çadırı önünde de arabalar vardı. Uşaklar çadırı söküp uzun sıırıklara sarmışlardı. Develere halılar örtülmüş, denkler vurulmuştu. Demek onlar da geliyor. Hemen belki de aynı yoldan gideceğiz.

Sevinçten bağırııştım. Hemen aklımı başıma topladım:

Ben, yanında cellâtların nöbet beklediği bir kıza bütün benliğimi kaptıracak kadar çıldırmış mı idim?

Böyle düşünmekle beraber, yolda arasıra geri kalmaktan kendimi alamadım. Her dönemeçte durarak, acaba geliyorlar mı, diye dönüp bakıyordum.

Kendi kendimi yola getirmek için, elimden geleni yaptım, olmadı. Bazan efendimin yanında kalarak, bu kızla hiç meşgul olmamağa karar veriyor, fakat az sonra kuvvetli bir elin beni çekip götürdüğünü hissediyordum, bir defacık daha! Dünyaya gözerimi yumacağım gece rüyalarımı o doldursun! Yaz güneşinin şebnemi bir anda eritivermesi gibi, onu gözlerimden kalbime akıtılabilseydim!

Acaba geliyorlar mı?

Yine efendimden geri kaldım, atımı çevirip sürdürüm Onu buluncaya kadar, geriye, hep geriye, Deel

TANRI'NIN KILICI

55

gibi olsam bile, onu bir kere daha görmeliyim. Efendimin izini kaybetsem de, yok, onu bulacağım.

Üç saat kadar böylece at koşturdum. Gök bulutsuz, etraf yemyeşil, güneş parlaktı. Tisza suyunun üstünde leylekler uçuşuyordu. Nihayet, eşkin giden atların üzerindeki uşakları ve arabalarıyla uzaktan göründüler.

Önde birkaç silâhlı adam vardı. Güneş, atların gemine vurdukça, örs üstündeki kızıl bir demir parçası gibi, parıl parıl yanıyordu.

Hemen arkalarında, içine kadife halılar döşenmiş bir araba vardı. Dört atla çekiliyordu. İçine Csath'ın karisiyle ihtiyar bey oturmuştu. Siska kızla iki çocuğu karşılarına almışlardı. Emöke, at üstünde yanları sıra gidiyordu.

En sonda yaya yirmi köle vardı.

Atımı hafif hafif sürerek, yanlarına yaklaştım, yolun kenarında attan inerek, saygı ile bekledim. Hun-lardan biri:

— Hey, ne var? Bir şey mi kaybettin? diye seslendi. Doğu-Roma elçilerinden olduğumu kılığımdan tanımışlardı.

Hemen cevap verdim:

— Evet, bir çadır kopçası kaybettik. Görmediniz mi? Csath'h'ların arabası önüme gelince, yerlere kadar eğilerek selâmladım.

Biraz ileri geçtikleri zaman, başımı kaldırıp kıza baktım. Ata bir erkek gibi binmişti, yalnız etekleri o kadar uzundu ki, önünden ve arkasından hayvanı tama-miyle örtüyordu. Başına sarık biçiminde ince bir bez sarmıştı. Yüzünde beyaz bir yaşmak görünüyordu.

Kendisine baktığımı görünce, gözlerini çevirdi, ağır ağır atını sürerek, yoluna devam etti.

Bindiği hayvan bile sanki kimi taşıdığını biliyormuş gibi, pek çalımli adım atıyordu.

Peşleri sıra yedi tane dört atlı araba ile yedi deve

5'J

TANRININ KILICI

gelip geçti. Arabalara çadırlar konmuştu, develer de büyük halı denklerini taşıyordu.

Arkalarından yirmi beş kadar atlı gidiyordu. Hepsinin omuzunda büyük yaylar, ellerinde hafif kargılar vardı, bunların ucu ile zaman zaman atları dürtüşlüyorlardı.

Aralarında ceylân derisi çizmeli Hunu da fark ekmiştim.

Bir müddet daha geriye doğru gittim, sonra dönüp arkaları sıra ilerlemeğe ve bahar renkleri taşıyan keseklerin üstündeki izlere bakmağa başladım. Acaba Emöke'-nin bindiği atın ayak izi hangisiydi?

Aşağı-yukarı bir saat sonra, Tisza'nın suları önümüzde yeniden ışıldamağa başladı. Yol burada da bol bir ot tabakası arasında kayboluyordu. Tisza ovanın ortasında kıvrımlar yaparak, uzanıp gidiyor, bazan sık bir söğütlüğün arkasında gözden kayboluyordu.

Uzaktan hep Emöke'yi seyredebildiğim için, mesuttum. Önümüzdeki kafilenin ortasında, başındaki beyaz sarığıyla bu güzel atlı bir zambak gibi, hafif hafif dalgalanarak ilerliyordu.

Bir aralık yoldan ayrılıp ovada at oynatmağa başladı. Uzun uzun dörtünel gidiyor, sonra daireler çiziyor, kâh öne seğirtiyor, kâh geride kalıyordu.

Kalbim yüksekte uçan bir toygat kuşuna benzemişti. Kızın benim için oynadığını hissettim. Söğütlüğün kenarında durdum.

Aman Yarabbi, bana doğru geliyor. Âdeta uçuyor. Öne eğilmiş, uçuyor. Dosdoğru bana geliyor.

Selâmlamak için attan indim.

Gözlerim kıvılcımlanmış, belki rengim de solmuştu. Yanıma geldi, gemi bir çekişte atını durdurttu.

Eğilerek selâmladım :

Başını iyice yukarı kaldırarak sordu :

— Köle, Zeta senin adın mı?

— Evet, küçük hanım.

Atı dek dursun diye başını tuttum.

TANRI'NIN KILICI

57

Yüzüme bakıyordu. Bakışı öyle derin, öyle büyüleyici idi ki, yüreğim kapana tutulmuş bir serçe gibi çırpınıp duruyordu.

Bir zaman daha baktı.

— Dün yoluma çiçek döken sensin, değil mi?

— Yol çamurluydu, diye özür dilemek istedim, çamur pek çoktu da...

— Peki bahşişi niçin almadın.

— Bahşiş almak için yapmadım. Hem ben köle değilimT Sırf efendimi çok sevdiğim için, yanından ayrılmıyorum, onu baba bilirim.

Birbirini tutmıyan bazı şeyler daha söyledim. O, sakın ve ciddî halini hiç bozmamıştı.

— Ben sana borçlu kalamam. Geçerken annemin yanında dur. Hizmetini zaten ona söylemiştim. Vereceği şeyi kabul et.

Eğilerek selâmladım :

— Bağışla, küçük hanım, senin sözlerini buyruk bilirim. Hattâ dilersem, canım bahasına yerine getirmeğe çalışırım. Ama bunu yapamam. Eğer borçlu kalmak istemezsen... İzin ver, kaftanının eteğini dudaklarıma süreyim.

Cevap vermedi. İhtimal söyleyeceği sözleri tasarlıyor-, du.

Ayaklarına doğru eğildim, kaftanının eteğini derin bir huşu ile öptüm.

Bu arada gözlerim ellerine takılmıştı, sayıklar gibi kekeliyerek yalvardım:

— Ah, ellerini de öpebilsem, bu güzel, peri ellerini... Gözleri şimşek çakarak:

— Sersem! Sersem köpek! diye haykırdı. Kırbacını olanca kuvvetiyle yüzüme indirdi.

Geri geri çekildim. Kırbacın yeri ateş gibi yanıyordu. Boynuma doğru kan sızdığını hissettim.

Kız atını sürüp uzaklaştı. Ben yolun kenarına çöktüm. Hiçbir şey düşünmeden, sersem sersem önüme baka-

58

TANRI'NIN KILICI

kalmıştım. Göğsümde kalb yerine ağır ağır işliyen koca. man bir değirmen taşı vardı.

Yarım saat mi, bir saat mi oturup kalmıştım, bilmiyorum, kafamda bütün dünya altüst olmuştu.

Ben ne kötülük etmişim? Bir eli öpersek, büyük bir günah mı işlemiş olurduk? Kız eli de nihayet bir eldi. El öpmek say. gıya işaretli. Güzelliğinin karşısında biraz başım dönmüş de elini öpmek istemişsem, kabahat mıydı? O bir yana, ben başka bir yana gidecektik. Hayatta belki bir daha karşılaşmıyacaktık. Birbirimizi hatırlamıyacaktık bile.

Nal sesleriyle kendime geldim. Atımın kaçtığını sanmıştım. Fakat hayır. Çayırdı rahat rahat otlayıp duruyor. Kız geri gelmişti. Önümde durdu. Başımı kaldırıp bakmadım.

Karanlık bulutların arasından fıskırıyormuş gibi, gözümde şimşekler çakıyordu. İnsanlığımı idrak etmişim. İsterse o, Jüpiter'in kızı olsun, ben bir kötü buzağı; ba-na vurmağa ne hakkı vardı? Kız tatlı bir sesle:

— Zeta, dedi, sen iyi bir çocuksun, ama aklın biraz hafifse, senin ne kabahatin var?

Memleketinin âdetleri başka çeşit... Al şu tülü, yüzüne sar.

Yaşmağından bir parça kopararak uzattı. Cevap vermedim. Başımı kaldırıp bakmadım bile. Bezi bir dakika kadar elinde tuttuktan sonra, yere bıraktı. Atını kırbaçlıyarak uzaklaştığını duydum.

Giderse, gitsin. Bana böyle hareket etmeğe hakkı yok ya. Onun hiçbir şeyiyle ilgim yok. Ne Hun kiralı kiralım. ne de Hun beyleri efendim. İsterse, benden af dilesin, eğer yüzümde kırbaç izi kalırsa, canını alırım onun.

Sallana sallana suya doğru yürüdüm, yüzümdeki kanları yıkadım.

Nal sesleri yine yaklaşıyordu. Başımı kaldırıp baktın1'

Gelen o.

J

TANRI'NIN KILICI

59

Acaba yine kırbaçlamak niyetinde mi? Buna tahammül edemem.

Doğrudum, kötü kötü, sert sert yüzüne baktım. Kız iyice yaklaştı, yaşmağını kaldırdı. Tatlı bir sesle:

— Bana gücendin diye dönüp geldim, dedi. Bir hayvan bile, bana darılsa, dayanamam. Ne diyecektim... Elimi al, öpebilirsin.

Başımı iyice kaldırarak cevap verdim:

— Sağol, artık istemiyorum.

Kızın yüzünde renk kalmadı, bakışları bulandı. Ben başımı büsbütün kaldırmakla mukabele ettim.

Bir dakika kadar öylece kaldık.

Sonra .atının başını çevirdi, kırbacını şaklatarak, dört-nala uzaklaştı.

vm

Ertesi gün Csath'Iarın kervanı arkamızdan yetiştı. Herhalde yola erken çıkmışlardı, biz de tökezliyen bir hayvan yüzünden vakit kaybetmiştık.

Bizim beyler atlarını yolun kenarına çekip bir sıraya dizildiler. Csath'ları derin derin selâmladılar. Ben mahsus beylerin arasında durmuştım.

Emöke, dünkü gibi, atlı idi. Elbisesi de aynı, yalnız yaşmağını biraz daha yukarı sarmış, arasına üç balıkçıl tüyü sokmuş.

Bu kuğu boyunlu dilber atlıyı tasvir edecek kudrette bir ressam olmak isterdim. Altında doru, küçük bir hayvan vardı. Sırtında gök mavisi ipek bir pelerin, pelerinin altından, vücudunun bütün hatları seçiliyor. Başında o beyaz keten sarık. Kırmızı çizmeli küçük ayakları, altın yaldızlı ufak üzengilere ilişmiş.

Kaç kereler resmini yapmak istedim. Masanın üstüne Çizdim, kâğıda çizdim. İyi resim yaparım. Ama bir türlü onun resmini beceremiyorum. Ne resmi kendisine benzi-

r

60

TANRI'NIN KILICI

yor, ne de atı o at oluyor... Halbuki, aynada kendimi görür gibi, onu gözlerimde canlandırabiliyorum.

Selâmımızı aldılar. Emöke de yaşmağını kaldırarak, başı ile elçileri serbestçe selâmladı. Gözleri üzerimizde dolaştı, bana da sert sert baktı, soğuk soğuk, yukarıdan aşağı süzdü.

Bu sefer ona kızmadım. Elini öpmediğime pişman olmuştım. Rüyamda dünkü buluşmamızı tekrar yaşamış, elini öpmüştüm. O ne tarif edilmez bir hazdı. Kendisine demiştım ki:

— Elini öptüm. Orada bütün ruhunu duydum. Bu hayalî öpücüğün tadı hâlâ dudaklarımdaydı. Rüyanın bütün güzelliğini tekrar yaşadım.

İnsan yüzü ne kadar gariptir! İkimizin de çehresi şu anda hiç değişmedi. Bana baktığı zaman muhakkak yüzümü kinle kaplı göreceğini sanmıştı. Ya onunkini kaplı. yan nasıl bir hissin ifadesiydi?

İlerlediler; yolda bir daha onları göremedik. Yola çıktığımızın yedinci günü, büyücek bir buğday tarlasının öbür yakasında, beyaz togalar giymiş birkaç kişi gördük. Togaların eteği, yel vurdukça, dalgalanıyordu.

Sevinçle haykırdık:

— Roma'lılar! Halbuki, Romalıları Bizans'ta görsek, yüzlerine bile tükürmeğe tenezzül etmezdik.

Batı-Roma İmparatorluğunun elçileriymiş. Kısacası: Yabancı. Fakat bu geniş Hun ülkesinde, aynı ananın çocukları imişiz gibi, kaynaşıverdık.

— Salvos sis'. Salve!

Beyler birbirleriyle kucaklaştı. Köleler el sıkıştı. Lâtince konuşmağa başladık.

Yabancı elçilerin başı Romulus, kuru yüzlü, çıkık bu* runlu esmer bir adamdı. Yanında kara bıyıklı, sevimli. neşeli çehresiyle başkâtibi Romanus duruyordu. Aralarında kır saçlı, çıplak başlı birisi daha var: Pannonia valisi Promotus.

TANRI'NIN KILICI

61

Onların yolculuğu da bizimki gibi, sıkıntılı bir iş için idi. Attilâ Roma imparatorundan bazı altın takımlar iste-roiş. Valentinianus istediklerini vermeğe hazırmış, ama Attilâ, ille Sirmium'un işgali sırasında kaybolan takımlar üzerinde duruyormuş. Bunları çalıp götürün, Attilâ'nın

bitikçilerinden birisiymiş. İş şöyle olmuş: Bitikçi, Sirmium piskoposunu kandırarak, altın takımları almış, Silvianus isimli bir Romalı tefeciye rehin olarak bırakmış. Attilâ bunu öğrenince, bitikçisini hemen kazığa vurdurmuş. Valentinianus'a da ya Silvianus'u veya altın takımları yollaması için haber salmış.

Romalılar bunun cevabını getiriyorlardı. Valentinianus, Silvianus'un altın takımlara oldukça büyük bir para verdiğini, altın takımların kilise malı olduğunu, mümkünse, bunların yerine para ödenebileceğini Attilâ'ya bil-diriyormuş.

Bu kısa konuşmadan sonra, yolun geri kalan kısmını birlikte aldık ve keyifli keyifli konuşarak, Attilâ'nın başkentine kadar geldik.

Kent diyorum ama, burası dünyanın hiçbir şehrine benzemez. İçinde ne kilise, ne mermer saraylar, ne taş döşenmiş yollar vardır. Yalnız, binlerce çadırın ortasında, sarı renkli iki mahalle göze çarpar. İki tepe üzerine kurulan bu mahallelerdeki evler hep ahşap. Her evin üstünde ancak çaylakların yuva kurabileceği kadar ince ve rüzgâra açık kuleler var.

— Şu görünen 'evler kimin, acaba?

— Attilâ'nın sarayı, karşısındaki de başvezirin. Kılavuzumuz «Attilâ» derken, âdeta saygı vaziyeti alıyordu.

Sarayların etrafında renk renk binlerce çadır vardı. On bin mi desem? Yüz bin mi? Milyon mu? Kim sayabilir ki? Aralarında beyaz renkli evler de görünüyor, fakat çatıları sazdan, toprak evler; içlerinde kimsecikler yokmuş. Hele yazın, büsbütün boş kalırlarmış. Her çadı-ın etrafında kuru ot, sap-saman yığınları var.

62

TANRININ KILICI

Şehrin her kıyısında eli, yüzü kömür içinde birkaç yüz demirci gördük. Sabahtan akşama kadar nal ve mız-rak ucu döğerlermiş. Demirhanelerin etrafı zift ve tırnak yanığı kokusundan geçilmiyor. Ova bitmez tükenmez at, öküz ve koyun sürüsüyle dolu. Her yerde irili ufaklı köpekler. Çocuklar da adım başında ayağa takılacak kadar çok...

Beklediğimiz başvezir gelmiş. Sarayının tepesinde kırmızı bir bayrak dalgalanıyor. Bu onun geldiğine işa. retmiş, zaten rasladığımız atlı Hunlar da söylemişti...

Acaba çadırlarımızı nereye kuracağız?

Kılavuzlar bizi şehrin içine götürmek istedi. Beyler, Hun ileri gelenlerinden biri yer gösterinceye kadar, dı-şarda kalmayı uygun buldular.

Arabaları durdurduk; şöyle, çardağımsı bir şey kurduk.

Yapılacak ilk iş, başvezirle konuşmaktır: Acaba ne zaman katma kabul edecek?

Efendimle Rustikios ve ben atlara binerek, kılavuzun peşine takıldık.

Başkentini neden bu kadar büyük gördüğünü anlamıştık. Çadırlar geniş aralıklarla kurulmuştu. Her çadırın önünde ve arkasında büyük boşluklar vardı. Öndeki alanda kadınlar yemek pişiriyor, kızartma yapıyor, çocuk sallıyor; bazan bir inek, bir - iki at otliyordu. Arka tarafta ot, saman yığınları, yakacak odunlar duruyordu. Elbiseleri ön tarafta kurutuyorlar, kap-kacak sırtıklar da önde bulunuyor, buna Hun dilinde «östörü» derlermiş. Çadır, sırf yatmağa ve yağmurlu havada sığınmağa yarıyor. Gündüzün çadırın önünde vakit geçirilir, çocuklar orda oynar, kadınlarla uşaklar orda çalışmış. İhtiyarlarla hastalar, bazı bir pöstekinin üstünde ,bazı yerde, uzanıp güneşle-nirmiş. Erkekler daima sokakta toplanıyordu, evvelce de gördüğümüz gibi, hiç attan inmiyorlardı. Bunlar asla çalışmaz, yalnız gevezelik eder, siyasetten dem vurur, alışveriş eder, ava gider, yarış yapar, gençleri harb oyunları

TANRI'NIN KILICI

63

ter|.jplermiş. Bundan başka en mühim işleri, yiyip içmek, bilhassa içmektir.

Şaşıtığım bir başka şey de, çadırların duruşundan ailenin kaç kişi olduğunu anlamak. Bazan iki-üç çadır birbirine bitişik ve yakın oluyor. Bu ikinci çadırlar, asıl çadırdan çıkan yeni evlilerinmiş. Gönülleri gibi, kazanları da müşterek.

Kıralın sarayına giden yolda ilerledikçe, çadırlar daha süslü, daha büyük olmağa başladı. Yığın halinde isli-paslı insan inleri yerine dört, beş, hattâ altı duvarlı ahşap yapılar beliriyordu. İçleri

yabanî hayvan postları veya kaim bir çergeyle örtülmüştü, evlerden bazısının tepesinde, bazısının kapısı üstünde bir şekil veya birçok harfler göze çarpıyordu. Bunların çoğu leylek, atbaşı, yıldız, gül, istavroz, at tırnağı gibi şeylerdi. Bazan ailenin işareti böyle yapma olmaz, koçbaşı, nal gibi hakikî şeyler de olurdu. Bu işaretlerden de, şuarda Oklu'larm, burada Koç'gillerin, orada Naloğulları'nın oturduğu anlaşılırmış. Bu şekil bir sırıgın üstüne dikilmiş olursa, aile arması değil, sanat işareti sayılırmış. Çadırda istavroz şeklinde bir tahta, kunduracı çarık, yaycı kırmızıya boyanmış bir yay, kürkçü ufak bir gocuk, silâhçı kılıç, nalbant bir nal asarmış. Nal-banta atını nallatmağa gelen kimse görmedim. Öbür çadırların etrafında bir sürü köle dolaşüyor, ihtişam göz alacak kadar fazla. Buna hiç şaşmadım : Bu adamlar zaten dünyanın yarısına söz geçirmiş insanlardı.

Atlılardan birçoğunun ya bir kolu veya başı sarılı.

İçlerinden biri kılavuzumuza seslendi:

— Merhaba, Szarzas!

— Merhaba! Allaha çok şükür, canını Azraile kap. tırmamışsın.

El sıkışıp konuştular. Yolda kılavuzumuz :

— Bunlar Hazer seferinden yeni döndüler, dedi.

— Peki, sen ne diye beraber gitmedin?

64

TANRI'NIN KILICI

— İzin vermediler. Oraya şöyle - böyle adamlar gitti. Çoğumuz burada kaldık, Bey Roma'lıların üstüne yürüyecek olsaydı, elinde yeter adam bulunacaktı.

Soğuk bir ürperti geçirdik.

— Hakikaten Attilâ'nın böyle bir niyeti var mı?

—! Kendi böyle bir şey söylemedi, ama biz biliyoruz, Bütün dünya ayağımızın altında, değil mi?

Geriye bir Roma İmparatorluğu kaldı.

— Onunla boy ölçüşebileceğinizi umuyor musunuz? Roma Hazer kabilesi gibi küçük bir şey değildir, ha!

Hun omuzlarını silkti :

— İster küçük olsun, ister büyük. Tanrının kılıcı bizde olduktan sonra, insan kılıcı vız gelir.

— Nasıl Tanrının kılıcı?

— Bilmiyor musunuz? Bir gün gökten yere bir kılıç bırakıldı. Bir çoban çocuğu bunu gördü. Ne zaman büyük bir savaş olsa, Attilâ o kılıcı kuşanır.

— İyi ama, bunun Tanrının kılıcı olduğunu nereden biliyorsunuz?

— Aksini meydana koyacak varsa, buyursun.

— Ya senin dediğin gibi değilse?

— Şamanlar herşeyi bizden iyi bilir Kılıç o kadar güzel ki, insan elinden böyle bir şey çıkmasına akıl ermez. Çocuk onu buluncaya kadar etrafında mavi alevlerin yükseldiği görülüyormuş. Kama da gökten gelmiş olduğunu doğru buluyor.

— Kama mı dedin? O da kim?

—• Başşaman. Ermiş adamdır. Sizin papanızdan daha üstün olduğuna kalıbımı basarım.

Gayda ve zurna seslerinden söylenen sözler duyulmaz olmuştu. Çadırların arasından kalabalık çalgı sesleri geliyordu. Çıkık göğüslü bir Hun, atını oynatarak, yanımıza geldi. Arkasında iki zurnacıyla bir gaydacı vardı. Delikanlı, matrasmı tepesine dikerek, şarkı söylüyor, keyif" leniyordu. Zaman zaman atını başka kimselerin yanında

TANRI'NIN KILICI

65

durdurarak, matrasmı onlara sunuyordu. Sonra tekrar atını sürüyor, nara atıyordu.

Yanımızdaki Hun'a :

—. Seninki pek keyifli görünüyor, dedim.

— Muhakkak bir köle satmıştır, diye gülerек cevap verdi-

Bu sırada arabalarla ağaç taşıdıkları dikkatimi çekti. Geniş anayola geldiğimiz zaman, çadırların tepesini ve kapılan111 ağaç dallarıyla süslediklerini, yolların iyice sulandığını gördük. Dev yapılı bir barbar, iki öküzün zorla taşıyacağı, kocaman bir kavak ağacını omuzuna almış, götürüyordu. Yolun kenarına açılan çukurlara ağaçlar dikilmişti. Ortalık ıslak toprak ve dal kokusu içindeydi.

Kılavuza sordum:

— İskit dayı, hangi bayrama hazırlık yapıyor?

— Öğle üstü Attilâ gelecek. Sonra bıyıklarını burarak :

— İskit senin moruk babandır. Şu geniş sağırlı atların üstünde yarenlik eden adamlar var ya, işte İskit onlardır, anladın mı? İyi bak, onların sakalı, bıyığı falan yoktur.

Hun adı, bütün kabile ve oymakların topluluk adımı. Her soyun veya her ailenin ayrı bir adı daha varmış.

Kimi : — Ben Peçeneğim, der.

Kimi : — Hun'um, dermiş. Hun yerine Kun dedikleri de olurmuş. Ötekilerin de, kimi Macar, kimi Hazer, kimi Avar diye amlırmış. Bunların hepsi de aynı soyun urukları imiş.

İki ahşap sarayı artık daha yakından gözden geçire-biliyorum. Her ikisi de marangozluk sanatının şaheseri. Attilâ'nınki biraz daha süslü, uzaktan tek ev gibi görünmesine rağmen, yakından, birkaç evden ibaret olduğu anlaşılıyor.

Ortadaki kiralın, yanındakiler ise karılarının, esir kı-ralların, bitikçilerin, kölelerin oturması için kullanılan binalar. Daha uzakta alelaide, uzun yapılar var. Bunlar

66

TANRININ KILICI

ahırmış. Kiralın ahırını ayrı, karılarınınmki ayrı yerde, di-ğerlerinin de başka başka yapılarda. Topu otuz kadar olan bu evlerin yirmisi beylerin olacak.

Bütün bu ahşap evlerin arasında tek başına bir taş bina da göze çarpıyor. Güzel bir şey değil, duvarlarında ufak ufak camsız, yuvarlak pencereler var. Fakat hiç ol-mazsa taş bir bina. Taş binayı görünce, efendim de şaşırdı, haftalardan beri geçtiğimiz yerlerde taş namına bir şey görmemiştik.

Birkaç gün sonra, bunun hamam olduğunu ve Sir-mium'lu bir köle tarafından yapıldığını öğrendik. Taşı arabalarla uzaktan getirilmiş.

Başvezirle kiralın sarayları arasında at koşusu yapılabilecek kadar büyük bir alan var. Bu alanda yaşlı bir çınar ağacıyla dibinde, erguvan renkli, dört köşe kocaman bir taştan başka bir şey görünmüyor, şimdiye kadar bu büyüklükte yekpare bir taş görmemiştim. Hunlar bu taş mihrap olarak kullanıyorlarmış.

Alanın öbür yakasında serenli bir kuyu ile gün doğusuna giden geniş bir yol var. Bunların arkasından, ta uzaktaki söğüt ormanına kadar, her yeri görmek mümkün. Buradan Tisza nehri geçiyormuş.

Başveziri konağının avlusunda bulduk. Ata binmiş, elli kadar kibar Hun delikanlısına bir şeyler anlatıyordu. Delikanlılar parlak, süslü elbiseler giymişlerdi. Sırtlarında tiril-tiril beyaz ipek kumaşlar vardı. Bellerinde kırmızı, mavi, sarı renkte kuşaklar görünüyordu, kuşakların önü altın düğmeliydi. Atların başı çevrelerle donanmıştı. Delikanlıların tören için giyinmiş oldukları anlaşılıyor. Başvezirin etrafında halka olmuşlardı, o sözünü bitirince, hepsi dörtnala saraydan uzaklaştı.

Başvezir kısa boylu, tıknaz, kırmızı yanaklı bir adamdı, daha yaşlı olmakla beraber, tıpkı kardeşine benziyordu. Yalnız biraz daha ufak yapılı ve güler yüzlü.

Geldiğimizi görünce, atını bize doğru sürdü. Başıyla

TANRI'NIN KILICI

67

attan inmeyin, işareti yaptı. Saygı gereği, attan inmeğe hazırlandığımızı anlamıştı.

Efendime elini uzatarak :

— Haberinizi aldım, dedi. Bana gelin, bugün öğle yemeğinde konuğum olun. Şimdi pek çok işim var. Kiral öğle vakti burada olacak, benim karşıya çıkmam lâzım.

Attilâ'dan kiral diye bahsediyordu.

Söylediklerinin hepsini anlamıştım. Artık Rustikios'un yerine ben de dilmaçlık yapabilirdim.

Bir ara gözlerim iç avluya takıldı. Geniş annaçlı evlerden birisinin önünde Csath'gilleri görmüştüm, develerden yük indirmeğe uğraşıyorlardı. Evin iç uşakları da oradaydı. O esmer cariye kız yukarı seslendi:

— Csobajes! Hadi gel artık.

Emöke'yi de gördüm. Attan inmek üzereydi. Kölelerden biri atm yanında eğilerek, dört ayak vaziyeti almıştı. Kız, adamın sırtına basarak, atından indi. Hayvanın yüzünü okşadıktan sonra, içeri girdi.

IX

Şehir bir arı kovanı gibi uğulduyordu. Esirler bütün yolları sulamış, ağaç yaprağı ve otlar süpürmüşlerdi. Kadın erkek herkes, çadırların önünde, bayramlık elbiseleriyle toplanmışlardı. Beyaz atların kuyruk ve yeleleri kırmızı, sarı renklere boyanmıştı. Çadırların üstüne çiçek işleme-leriyle süslü halılar örtülmüştü. Toz, gübre kokusu, dal kokusu, at çingiraklarının yankıları her tarafı kaplamıştı.

Maksiminos ile birlikte tam saatmda başvezirin sarayına yetişebilmek için, acele ediyorduk. Başvezirin kölelerinden biri bizi yukarı kata çıkardı, büyük bir odaya aldı, pencereden anayolu ve kiralın sarayına kadar uzanan alanı görebiliyorduk; ben beylerin arkasından seyrediyordum. Uğultu birdenbire büyüdü. Öğleye doğru atlılar ana-

63

TANRI'NIN KILICI

yolda görünmez olmuş, yerlerini beyaz elbiseli kadınlar almıştı.

Güneş tam tepeye geldiği sırada, kiral sarayının kulesinden kuvvetli bir boru sesi yükseldi: Birkaç dakika sonra gündeğusu tarafından üç-beş atlı dörtnala anayola girip doğru başvezirin konağının önünde durdu. Az sonra başvezir de at üzerinde göründü.

Sırtında sırmalı, kırmızı bir cepken, başında aynı renkte bir külah vardı, üstüne bir kartal tüyü sokulmuştu. Arkasından otuz bey çocuğu at sürmüştü. Bunlardan beş tanesinin külahında altın bir topuz parlıyor, en küçükleri on dört-on beş yaşlarında kadar, sırtında gök mavisi renginde ipek bir elbise var.

Rustikios :

— Kiralın çocukları, dedi.

Başvezir onlarla birlikte kiralı karşılamağa çıkıyordu.

Bir çeyrek sonra uzaktan halkın sevinç seslerini işittik. Başlangıçta denizin uğultusunu andıran bir sesken, gittikçe arttı, hiçbir şeye benzetilemez bir hal aldı. Sanki toprağın kalbi varmış da, sevinçten çırpınıyormuş gibiydi-

Bu sırada kiral sarayından başka bir kafile daha hareket etti. Bunlar yaprak kurusu renginde atlara binmiş, beyaz ipeklere ihtişamla bürünmüş kadınlardı. Altlarındaki küçük atların başlarını uşaklar tutuyordu.

Atlı kadınlar yarım halka olmuş, altın yaldızlı bir mahfenin etrafında gidiyorlardı. Mahfede kraliçe otur-

TANRI'NIN KILICI

69

muştı. Solgun benizli, zayıf bir kadın. Yanında kadınla-rınki gibi beyaz ipekler giymiş, on yaşlarında kadar uzun saçlı bir oğlan çocuğu var. Yalnız bunun külahı mavi, gök mavisi renginde, ihtimal saçlarının kumral rengini biraz daha gösterecek diye o renk seçilmiş. Rustikios yavaşça fısıldadı:

— işte büyük kraliçe Rika, yanındaki de oğlu Csaba. Mahfe sekiz beyaz beygirle çekiliyordu. Ne güzel

hayvanlar bilerseniz! Kâh başlarını öne doğru eğiyor, kâh talimli adımlar atarak, ilerliyorlardı. Mahfenin gerisine güler yüzlü bir cariye oturmuş, tavus tüyü bir şemsiyeyi kraliçenin başına tutuyor. Arabanın kenarı, baştan başa çiçeklerle donatılmıştı, tekerleklerle varıncaya kadar çiçek içindeydi.

Bunları gören halk sevinçle :

— Kutlu ol Csaba! Tanrı'nın katında yüce ol! Diye bağırırdı.

Hunlar «yaşa!» yerine «kutlu ol!» kullanıyorlardı, aralarında yalnız yabancıların «yaşa» dedikleri duyuluyordu.

Küçük Csaba gülerken heryanı başıyie seıamıadı.

Bu küçük tekine neden bu kadar gösteri yaptıklarını sonradan öğrendim. Bu çocuk doğduğu zaman, şamanlar Attilâ'nın ölümünden sonra Hunların, saman tozunun rüzgârda savrulması gibi, darma-dağm olacağını, fakat bu tekinin, milleti toplıyarak, felâketten kurtaracağım haber vermişler. Bu fala pek inamlmamakla beraber, küçük Csaba herkesin gönlünde sevimli bir yer tutmuş.

Kraliçenin yanındaki atlı perilerin arasında Emöke'-yi tanımakta güçlük çekmedim. Ey gönül, cennet diyarına kanad aç! Zavallı gönlüm, Mahfe oralardan uzaklaşıncaya kadar, etrafında kanad çırpıp durdu. Ne yapayım ki, rüyaya benzeyen bu periler alayı pek çabuk gözden kayboldu.

Düğün alayının kaldırdığı toz, güneş ışığında pırl -pırl yanan altın bir sis gibi, artık görünmeğe başlamıştı.

70

TANRININ KILICI

Sisin arasından ilk çıkan, burma bıyıklı, babayiğit bir atlı oldu. Elinde bir bayrak taşıyor. Bayrağın üzeninde sırmay.

İşlenmiş bir kuş resmi var. Buna Hun dilinde bazan Turul, bazan Toğrul diyorlar.

Atlının arkasından yaya çalgıcılar görüldü; hepsi ki.

zil renkte elbiseler giymiş. Çalgıları, ağaçtan yapılmış bir zurna ile bir davul, kemikten yapılmış muhtelil borular, iki bakır zil, üstü küçük gümüş çingiraklı ağaç şakşak. Çalgıcılar yüz kişi kadar vardı. Davulculardan birisi siyahı. Ötekilerin hepsi muntazam burunlu Hunlar. Herhalde, çalgıcıları küçükten seçip yetiştiriyorlar, burunları-na bu sebepten dokunmamış olacaklar. Hun şarkıları, bir Romalı için önce biraz gariptir, fakat pek çabuk öğrenilir. Bayram günleri yollarda duyduklarım o kadar alışmıştım ki, notaya almak hiç de zor olmayacak. Meselâ bunlardan biri şöyleydi :

Çalgıcıların yanı sıra beş ile on yaşları arasında çocuklar yürüyor, çalgının neşesiyle oynayıp el çırpıyorlar. Bir tanesi arasına elleri üzerinde takla atıyor.

Bunların hemen arkasından, sırma ve gümüş işlemeli elbiseler giymiş atlılar görüldü. Hepsinin başlığında, bit karış uzunluğunda ya bir yapraklı dal veya bir inci çiçeği, lâle falan gibi şeyler sokulu.

Bütün halk anayola dökülmüş. Ön sırada kızlarla ka'

TANRI'NIN KILICI

71

dınlar var. Kızların çoğu baştan ayağa beyaz tüllere bürünmüş. Tüllerin altında altın zincirler, altın küpeler, altın bilezikler, altın madalyalar, elmas sorguçlar parlıyor. Genç kadınların başında altın işlemeli başlıklar. Bu kız ve kadınlarda o kadar altın var ki, şaşıtm doğrusu.

Halkın sevinç sesleri gittikçe yaklaşıyordu:

— Kutlu ol!

Nihayet, sırtında kimi taşıdığını bilen bir yaratık has-saslığıyla, dik başını çalım çalım öne doğru eğerek, At-tilâ'nın beyaz atı görüldü. Sağında küçük oğlu Csaba, solunda başvezir atlı olarak gidiyorlardı. Arkalarında kiralın oğulları, daha sonra da kadınların alayı yürüyordu.

Büyük kiralığın altın işlemeli mahfesinde yeni kraliçe binmişti. Yüzünü iyice peçelediği için, görmek mümkün olmuyor. Ancak, başındaki çelenkten onun en yeni kraliçe olduğu belli. Gül yapraklarından yapılan bu çelengin üzerinde, fındık büyüklüğünde elmaslar parlıyor.

Mahfenin etrafını saray kadınları çevirmişti. Yüzle-rindeki tülleri kaldırmışlar. Emöke de aralarında. Ne güzel, ne kadar ihtişamlı bir duruşu var! Atının başını bir uşak tutuyor. O da tülünü başının üstüne doğru atarak, ucunu sırmalı kemerine sokmuş.

Bunlarda tül ve peçe pek makbul görünüyor, bu benim de hoşuma gitmiyor değil. Kadınlar şenlik ve bayram günleri beyaz giyiniyorlar. Bey karılarının elbiseleri hep beyaz.

Atilâ, kadınların hizasına varınca, birçok kadın ve kızla birkaç da erkek şarkı söylemeğe başladı. Bu kadar çok sayıda kadının bir arada şarkı söylediğini hiç duymamıştım. Bunları gözümle görmemiş olsaydım, gök kubbenin yarıldığını, milyonlarca melâikenin yere doğru eğilerek, şarkı söylediğini zannederdim.

Beylerin kanlarıyla anneleri, başvezirin evi önünde, ayrı yere kurulmuş, geniş bir gölgelik altında duruyordu.

72

TANRININ KILICI

Şişman ve çirkin bir kocakarı, bilmem neden, yüzüme dik dik baktı.

Attilâ yaklaşıırken, onlar da karşı çıktılar, bütün kadınlar ortada toplandı. Başvezirin karısı elinde bir tabak tutuyordu, başka bir kadında da kâse vardı.

Attilâ yine sade, kül rengi bir elbise giymişti, yalnız külâhı diğerlerinkinden biraz daha yüksekçe idi ve üstünde acayip elmaslı bir sorguç parlıyordu. Bindiği atın takımları bile baştan başa kıymetli taşlar, inciler, yakut ve gök yakut taşları içinde, eleğimsağma gibi, rengârenk görünüyordu.

Kiral her ikisinden de birer lokma aldı. Bunların içinde ekmek veya et gibi bir şey olacaktı ,pek iyi göremedim. Bu bir lokma yiyecek bir yudum, içkinin büyük bir önemi olsa gerekti.

İhtimal, evine dönen bir kimseye en büyük ikramın, ev yemekleri olduğunu ifade edilmek isteniyordu.

Bütün yüzler gülüyor, bütün gözler parlıyor, yalnız Attilâ'nın yüzü mermer gibi hareketsiz ve renksiz.

Şarkı söyleyen kızlar, Atillâ ile kırâliçenin etrafında halka yapmışlardı .Emöke'nin de yüzü gülüyordu. Beni görmedi, zaten evin önündeki ıhlamur ağacı pencereyi kapıyor; fakat onun gülümsediğini görünce, içim açıldı ,ben de gülümsemeğe başladım.

O anda Attilâ'yı, Hunları, at kokusunu, şenliği, güneşi, toprağı seviverdim. Herkesi hattâ atları bile kucaklamak istiyordum.

Kıral bundan sonra atını sürdü, düğün alayı uzun bir kuyruk halinde arkasından geliyordu.

Bütün atların başında renkli çevreler vardı, külahlara çiçekler sokulmuştu.

Csath'giller konağa dönmüş, balkondan halkın geçişini seyrediyordu. Biz yerimizden kıpırdamamıştık. Kadınlarla ,hassa askerlerinin, bayraklarla süslenen saraya Attilâ'yı nasıl götürdüklerini, halkın «kutlu ol» seslerini, sarayın etrafına toplanan binlerce insanı, iyi-TANRI'NIN KILICI

73

ce gördük. Kadınlar, orda da şarkı söylemeğe devam ediyorlardı. Manzara, arıların oğul verdikten sonra, kovanların içinde ve dışında, kanatlarını hafif oynatarak, beklemelerini andırıyordu. Atlar da, insanlar gibi, ne-şelenmişlerdi.

Halkın yavaş yavaş kıpırdanmağa başladığı sırada, ortaya zayıf, yaşlı bir arap çıktı, türlü maskaralıklar yaparak .herkesi güldürmeğe başladı. Türlü renklere boyanmış bir katırın üstünde şuraya buraya koşuyor, elindeki tahta kılıçla havada daireler çizerek, her dilden bildiği kelimelerle bağırıp çağırıyordu.

Rustikios :

— Kırılın maskarası Cerko, dedi.

Başvezir, kardeşi Csath'ı yanımıza göndeTerek, bey-leri yemeğe çağırdığı zaman ,vakit öğleyi bir hayli geçmişti. Kendisi yemekte bulunamayacakmış, Hazer seferiyle oğlunun uğradığı kaza hakkında Attilâ ile konu-şacaklarmış; mamafih, karısı ile ailesi üyeleri yemekte konukları yalnız bırakmayacaklarmış. Csath:

— Ben de geleceğim ,dedi. Acaba Emöke de gelecek miydi?

Kalbim sanki kuvvetli bir baskı altında kalmıştı. Kendisiyle gelmemi emrecek mi, diye efendime baktım. Düğün şölenlerinde iskemlesinin arkasında, ayakta beklerdim, Roma'lıların âdaletince zaman zaman ellerini saçıma sürerek, temizlerdi.

Yüce Tanrım! Ya şimdi de yanma isterse! Beni bir kere daha azat et, diye nasıl söyleyeyim?

İmkân yok, bütün beylerin şölenlerde başlıca süsü, köleleridir.

Priskos, canımın sıkıldığını anlamış gibi, başıyla beni yanma çağırdı:

— Bir saat sonra en güzel tepsinin içine hurma doldur, getir, dedi. Kapıdan içeri gir, Maksiminos'un yanında bekle. Sonra tepsiyi ona verirsin.

Demek bana iş göstermiyecek.

Hemen hurmaları topladım. Defne yapraklarının üstüne

74

TANRININ KILICI

güzelce yerleştirdim, aralarına ufak bir-iki çiçek koydum. Sonra aynanın karşısına geçtim: Su, tarak, kokular. Saçla, rıma efendimin nefis sümbül kokusundan sürdükten sonra, azat kimselerinki gibi, ortadan ayırdım. Efendim, parmaklarını saçıma süreceğine, süründüğüm koku için varsın, azarlasın beni.

Kum saati bire doğru gelirken, küçük tabağı alarak, doğru konağın üst katma çıktım.

Açık duran yemek salonunun kapısından kızartma kokusu geliyordu. Masada yirmi kişi

kadardılar. Masanın başında oturan, mücevherler içindeki çilli kadm baş vezirin karısıymış.

Sağma Maksiminos'u, soluna efendimi al. mış, ötekiler kadm-erkek karışık oturuyor. Emöke de ara. larmda.

Kapıda bir dakika durdum: Efendimin beni görmesini bekliyordum. Bu sırada Emöke'ye baktım.

Yanındaki çil yüzlü, parlak gözlü kadm, ona cıvı cıvı bir şeyler anla-tıyor. Emöke, elindeki sapı

incilerle süslü bir bıçakla, önün. deki pilici kesmeğe çalışıyor. Çok ciddî bir hali var. Ne-den

böyle durduğunu bir türlü anlıyamadım.

X

Efendim gördüğü ve duyduğu şeyleri günü gününe ya. zardı. Bunları, kitap yaparak, kayserin kütüphanesine koymak niyetindeydi.

Notlar benim el yazılanındı. Başımızdan geçen her-şeyi ufak kâğıtlara kaydediyordum.

Bazen efendim not ettirir, bazan kendiliğimden yazardım bizans'a dönünce, bunları iyice gözden geçirdikten sonra, parşömen üzerine temiz edecektim. O gün o kadar yazacak şey vardı ki, efendimin dönmesini bekliyemedim, kendim yazmağa başladım.

Hakikaten efendim geç vakit döndü. Beni çadırın önünde masanın başında bulunca, hem şaşırdı, hem memnun oldu.

TANRFNIN KILICI

75

— Yaman çocuksun vesselam diye beni överek, söze başladı, ne kadar ilerledin bakayım?

Cebinden yumruk büyüklüğünde bir çörek çıkararak, uzattı.

Ta çocukluğumdan beri, zaman zaman böyle çörekler getirerek, gönlümü alırdı. Çörekleri her seferinde sevinçle karşılardım. Fakat bu sefer, hayatımda iki defa olarak, bu hareketi canımı sıktı. Ben artık çocuk değilim ki...

Yine teşekkür için elini öptükten sonra, cevap verdim: — Attilâ'nın dış kapıdan saraya doğru ilerlediğine ve ediğin önünde durduğuna kadar geldim. Orada yeni karısını kucaklıyarak, bir çocuk gibi içeri götürüyor.

— Yazdıklarını oku, bakayım? Okudum.

Hun kraliçesinin yanındakileri anlatırken, şu kısmı özenerek, yüksek sesle okumuştum : «Bunlar, kocaman bir güvercin sürüsünü andırıyor-ları. Hun kadınları perilere benzer. Hele içlerinde öyle güzel birisi var ki, üstünde yürüdüğü toprağın, hazdan titrediği hiss olunur.»

Priskos :

—! Bu ne eşeklik, diye kötü kötü söylendi.

Birşeyler kekelemek istedim.

— Sil! Hadi, bekleme!

Kulaklarıma kadar kızardığımı görünce, yüzüme tuhaf tuhaf baktı, bir dakikalık bir sessizlikten sonra, daha sakın bir sesle :

— Dikkat et, oğlum, dedi, gençliğinin bahar çiçekleri açtığı bir çağdasın. Böyle zamanları da bu çiçeklerin etrafında uçuşan kelekler çok olur. Adımlarına dikkat et, aklını başından kaybetmiyesin.

Döndü, Maksiminos ile konuşmağa başladı.

Bilmem, neler konuştular, zaten beni ilgilendirmezdi de. Âdeta soluğum kesilmişti. Efendimin sözleri kafamda uğuldayıp duruyordu: «Gençliğinin bahar çiçekleri açtığı bir çağdasın...

Adımlarına dikkat et...» dedikleri çok doğ.

70

TANRININ KILICI

ruydu. Emöke'nin ruhunu ben tanıımıyordum, bildiğim şt>y> onun aklımı başımdan alan bir kadın vücudu olmasıydı. Fakat elden ne gelir: Bu kız Tanrı'nın en şaheser yarattığı olduktan ve ben onu bir çiçek kokusu gibi içime sindirmek istedikten sonra!

XI

Ertesi gün, kayserin hediyelerini başvezire götürmek üzere, erkenden kalktık. Etrafı domir çemberlerle pekiştirilmiş sandıkları sökerek, hediyeleri çıkarmak bana düştü.

Bunlar, beş tasla iki sahan ve beş tabak gibi, altından yapılmış büyük sanat eserleriydi.

Tasların üzerinde Büyük İskender'in avını gösteren kabartma bir resim vardı. Eğer bu beş tas aynı zamanda sür'atle çevrilecek olursa, av manzarası âdeta canlanıyordu: Altın bir ormanın içinde, altın adamlar, altın avları kovalıyor.

Sahanlar da sanat eserleriyle süslenmişti: Birisinde Âdem ile Havva ağaç altına oturmuş, diğerinde Nuh tufanı var. Tabakların kenarına küçük aşk melekleri çizilmişti. Bu hazinenin kutusu vazifesini gören, içi beyaz kadife döşeli akçaağaçtan yapılmış bir sandık olup, üzeri birkaç arşın uzunluğunda, çiçekli, pembe bir ipek örtüye sarılmıştı.

Güneş doğduğu zaman, efendim ile Rustikios ve ben, yanımıza üç uşak alarak, başvezirin kapısına gidip, beklemeğe başladık. Kapı hâlâ kapalıydı. Herhalde gece geç vakte kadar yukarıdaydılar. Çalgı gece yarısından sonra susmuştu. Emöke'nin dansettiğine şüphem yok.

Acaba kiminle1 oynadı?. Oynadığı adamla ilk defa mı kalkıyordu?

Konağın bütün pencereleri sık, beyaz perdelerle örtülü idi. Güneş bunların üzerine vurmuştu.

Aman, şu kız görünmesin, daha iyi!

Orada beklediğimiz sırada, yakışıklı, esmer bir Hun

TANRI'NIN KILICI

yanımıza geldi. Süslü silâhlar takınmıştı, yel vurdukça, yenleri dalgalanıyor. Bize doğru geliyordu. Bütün zengin jûnlar gibi, boynunda ve göğsünde altın zincirler var. Ba-şında uzun bir keçekülâh. Külâhın yan tarafına bir turna tüyü sokmuş. Bıyıkları yay şeklinde yukarı kıvrık. Saçları üç örgülü. Belinde, zengin Hunların çoğunda gördüğüm firuzelerle süslenmiş kısa bir kılıç.

Kara kaşlarının altından Priskos'a gülümsedi :

_ Khaire! (Selâm.)

— Khaire! Fakat, beni memleketimin diliyle selâmh-yan sen, kimsin? Buraya nasıl geldin? Hunlara nasıl karıştın?

Burada hemen hemen her milletten insan vardı, ama Yunanlı pek azdı. Rasladığımız yunanlılar da köle kimselerdi. Kıvrık, siyah saçlarından, yırtık elbiselerinden köle oldukları hemen göze çarpıyordu.

Bu adam ise, köle değil, beydi; üstü-başı altınlar içinde.

Durdu gülümsedi :

— Bunları niçin soruyorsun? Efendim cevap verdi :

— Sen bana Yunanca selâm verdin. Eğer Hun olsaydın, Hunca söyleyecektin. Bıyıklarına mum sürsen bile. yüzün...

Yabancı, bıyıklarını burdu :

— Aldanıyorsunuz, ben Hunlardanım. Evet, bir bakıma da Yunanlı sayılabilirim. Köle iken Yunanlı diye çağırdıkları için adım Azat-Yunanlı kaldı.

Sonra hafifçe içini çekti:

— Haklısın, dostum, bazılarının hayat yolu hakikaten dolambaçlı oluyor. İhtiyarladığımız zaman nerede olacağımızı Allah bilir.

Vaktiyle İstria'da yağ tüccarı olduğunu söyledi. Hun-lar burasını zaptettikten sonra, zincire vurmuşlar. Başvezirin kölesi olmuş; burada zengin esirleri büyük beylerin yanına vermek adetmiş. Bunun sebepleri varmış; En önem-

78 TANRININ KILICI

lisi, zengin adamın akrabaları da zengin olacağı için, büyük bir fidye koparmak ihtimaliymiş. Akrabaları fidye vermedikleri takdirde, köle olarak kullanılması da zarar^ bir şey olmazmış. Zenginler fakirlere nisbetle daha anla. yışlı ve becerikli olurlarmış. Evleri beylere yakışır şekil. de donatır, gösteriş ve ihtişamı hep bilgili köleler tertip. lermiş.

Priskos içini çekti:

— Evet, medeniyet buraya sürülerek zincire vurulmuştur. Medeniyet dediğimiz şey, burada barbarlığın kö-lesidir.

Yunanlı-Hun omuzlarını silkti :

— Eh, ne yaparsın, akrabalarım fidyemi vermeyince, Allah imdadıma yetişti. Efendim beni de Hazer seferine götürdü. Bağatırca çarpıştım; buna karşılık büyük bir ganimet aldım, fidyemi ödedim. Bir de Hun kızı aldım, çocuklarım oldu. Görsen, ne gürbüz şeyler. Artık başvezirle bir sofrada oturuyorum. Evvelce bana «hayvan herif!» der. di, şimdi «arkadaş!» diye hitab ediyor. Dost olduk. İstria'. dan ne şekilde ayrıldığımı düşünüyorum da... Tanrıya şükürler olsun doğrusu.

Priskos başını salladı :

—! Mademki artık serbestsin, memlekete dönemez misin?

—! İstedğim zaman.

-- Öyleyse, bu barbarların yanında ne diye kaldın?

— Barbar mı? Hımmm. Onlara siz barbar diyorsunuz. Bunlar öteki milletlerden üstündür. Çünkü barış vakti herkes rahatça kendi evinde, kendi parasıyla yaşar, hiç birinin ötekisinin malında gözü yoktur. Dilediğim gibi yaşıyorum. Vergi vermem. Evime ne bir memur, ne mübaşir, ne jandarma gelir.

— Savaşsız bir dakikanız yok ki...

-- Savaş olsa bile, Roma'lılardaki gibi, insanın hayat; karmakarışık olmaz. Sizin memleketinizde her zaman kan dökülür. Ordulara karşı savaşamazsınız, kölelerle uğraşır

TANRI'NIN KILICI

durursunuz. Haydutlar soymasa bile, hükümetin adamları, tahsildarlarınız zorla her şeyi alıp götürür. Roma İmparatorluğunda sözü geçen kimselerle zenginslere her şey mubahtır. Adaleti

paraya değışirler. Mahkemeye düşen işlerin sonu gelmez. Avukatlarla hâkimler, zavallı davacıların varını, yoğunu sömürüneeye kadar uğraşırlar.

Priskos Roma'lıları müdafaa ettikçe, Hun başını sallıyor :

— Hadi senin dediğin doğru olsun. Fakat unutmamalı ki, hükümdarın Tanrı saydığı yerde halkın durumu cehennemde yaşamaktan farklı değildir, diyordu.

Yumuşak sesli, keskin bakışlı bir adamdı. Yanımızdan ayrılırken, benim de elimi sıktı.

Bu sırada bir köle kapıyı açarak, başvezirin dışarı çıkmağa hazırlandığını haber verdi. Yukarı çıkmadık, avluda bekledik.

Avluya bir at çekildi, başvezir de aşağı indi. Başvezirin alçak boylu ve eğri bacaklı olduğu dikkatimi çekti. Hunların çoğu kısa boylu ve eğri bacaklı oluyor. At sırtında pek çalımli durmalarına karşılık, yerde paytak-pay-tak yürüyorlar.

Eğilerek selâmladık.

Priskos ileri doğru yürüdü. Doğu-Roma elçisinin burada olduğunu, saygılarını ve bu sandık içindeki hediyeleri kayser adına sunduğunu bildirdi. Bu münasebetle, nerede konuşabileceklerini nazik bir ifade ile sordu.

Muzaffer komutanı dikkatle gözden geçiriyordum. Şiş gözlü, güler yüzlü bir adamdı, çok bilgili bir hali vardı.

— Nerde mi? Eğer bu o kadar mühim bir işse', hemen şimdi, istediğiniz yere gelirim, diye sade bir tarzda cevap verdi. Siz buyurun, ben arkanızdan geliyorum.

içimizden : Bunlar bizim büyükler gibi pek merasime riayet etmiyorlar, diye düşündüm.

Başvezir, hediyelere bakmadan, karısına yolladı, biz, Maksiminos'un bayramlık togasını giymeğe vakti olsun, diye süratle geri döndük.

80

TANRI'NIN KILICI

Hakikaten de giyinmeğe vakti olmadı, başvezir arka. mızdan yetiştı, dost bir eda ile «Günaydın» diye seslendi.

Maksiminos'un teşrifata ait söylemek istediğı şeylere yer bırakmadan, iskemleye oturuverdi. Bizimkilerin de oturmasına izin verdi. Sözü kısa kesti. Uzun uzun övüldüğünü görünce:

— Hiç yorulma, dostum, ben nasıl olsa kim olduğumu, ne olduğumu bilirim, diye kesip attı.

Aramızdan birisiymiş gibi, Doğuda kazandıkları zafe. rin hikâyesine girişti. Canlarım sıkıran bir şeyi de anlatmadan geçemedi : Kiralın oğullarından Aladar bir çarpışma sırasında atından düşmüş, koluna bir at basmış.

Maksiminos, nihayet, kayserin sürekli bir barış kurmak istediğini, ancak böyle ufak bir elçilik heyetinin şu-raya-buraya sürüklenmesiyle bunun halledilemeyeceğini söylemek için, tam fırsatını bulmuştu. Başvezir Bizans'a kendisi gelecek olursa, bunun daha iyi olacağını anlattı. Sundukları bu mücevherler, onu Bizans'ta bekliyen hazinelerden yalnız numunelik şeylerdi.

Başvezir önüne bakıp düşündü, sonra başını sallayarak :

— İyi olmaz, dedi.

Maksiminos üstelemeğe devam etti:

— Efendim, senin sözün öteki elçilerinki gibi kuru lâf değildir. Eğer sen gelecek olursan, her iki imparatorluğun çıkarı için ebedî bir antlaşma imzalamak mümkün olur. Hem yalnız iki memleketin yararına olmakla da kalmaz, senin ailene de çok faydası dokunur. Kayser ölünceye kadar dostun kalır, sahibi olacağın altın ağacından yedi göbek torunların bile meyve alır.

Başvezir kabul etmediğini anlatan bir baş işareti yaptı.

— Mümkün değil, ben oraya gitsem bile, yalnız Attilâ adına konuşurum, Attilâ'nım, benim ve Hun milletinin öbür dünyada da birlikte olacağını aklımdan çıkaramam-

Başını kaldırdı, sakın gözleriyle yüzümüze baktı :

TANRI'NIN KILICI

81

— Bana inanın ki, Roma imparatorunun debdebesiyle

yaşamaktansa, Attilâ'nın gölgesinde hizmetçi olarak kalmayı yeğ bulurum. Burada bulunduğum müddetçe, size daha faydalı olacağıma inanıyorum. Hattâ, kiral size karşı şahlansa bile, onu başka tarafa çevirebilirim.

Siyasetten canı sıkılmış gibi, etrafına baktı.

— Çadırlarınızın için buraya kurdunuz? Burası kiralın sarayına uzak. Yağmur yağınca da yol pek berbatlasır.

Maksiminos :

— Biz de çadırlarımızı nereye kuralım, diye soracaktık, dedi.

— Hiçbir yere. Benim konuğum olunuz. Uşaklarınız da konağıma gelebilir. Yemek odasının yanında üç büyük oda var, oraya sığarsınız, sanırım.

Bizimkiler bu lûtfu kabul etmek istemedi, konağın yanındaki geniş meydana kalmak işlerine elverdi. Başvezir memnurlukla razı oldu.

Çadırdan çıktığımız sırada, atlı kadınlardan kalabalık bir kabile dörtnala önümüzden geçti.

Yanlarında yay ve ok torbası vardı. Avlanmağa gittiklerini sanmıştım, halbuki şehrin dışında kırıktan yapılmış insan şekilleri varmış, orada ok talimi yapmağa gidiyorlarmış.

Hiçbirisini tanıımıyordum. Yanlarında birkaç tane de delikanlı var. Birisinin kolu sarılı. Bu, külahını çıkarıp havada çevirerek, başveziri selâmladı.

Başvezir gülümsüyerek :

— Kiralın oğlu Aladar, dedi.

Bunlardan sonra kadınlarla delikanlılardan bir kabile daha gelip geçti. Elbiseleri rüzgârda dalgalanıyordu. Kadınlar yaşmaklı idi. Aralarında Emöke'yi hemen tanıdım. Elini kaldırarak, başveziri selâmladı. Ne güzel bir selâm!

Fakat bu anda atına ne oldu, bilmem, ağzını gem mi vurdu, at sineği mi ısırды, yoksa kendiliğinden mi şahlandı, anlamadım. Sanki insanlar gibi iki ayakla yürümek istiyormuşçasına birden doğruldu. Korkudan dilimi yutacaktım.

82

TANRI'NIN KILICI

Böyle şahlanan atların sırtından binicilerin nasıl dev. rıldığını, başı boş kalan hayvanın, ayağı üzengiye takılan süvarisini nasıl yerlerde sürüklediğini görmüştüm. Hayvan üstündekini atamazsa, bu sefer ön ayaklarına basarak kış atıyor, adamı boynundan aşağı yere silkeleyip cansız uza. tıyordu. Bir keresinde, ağır bir adamın bindiği atın şahlan, diğini, sonra birdenbire yan yatarak adamı ezdiğini gör. müştüm.

Emöke, atı şahlandığı halde, bir pars gibi üzerinde duruyordu. Ayakları üzengide, bir eliyle hayvanın yelesini yakalamış, boynunu beygirin hareketlerine uydurmuş, tu. Gemi hiddetle çekerek bağıyordu: — Csellö! Csellö!

Bu korkulu bekleyişten kalbimin darbeleri âdeta durmuştu. At, iki ayağı üzerinde atlı adım kadar döndü... Yere yatacak diye ödüm kopuyordu... Fakat gem çekilince, ayaklarını indirdi, keyifli keyifli oynadı, sıçradı, nihayet düzeldi. Emöke, hiçbir şey olmamış gibi, sakin duruyordu.

Bu şahlanmadan toz-toprak havaya kalkmıştı; kızın yere bir şey düşürdüğünü gördüm.

Öteki atlılar uzaklaşmıştı, o, geri kaldı, durdu. Toz kalkan yere koştum, yerde bir kırbaç vardı, ihtimal bu, bana vurduğu kırbaçtı.

Orasını düşünmedim bile. Ona hizmet edeceğim için mesuttum, yerden kırbacı alıp uzattım.

Tatlı bir sesle :

— Teşekkür ederim, Zeta! dedi.

Yüzündeki tülü kaldırdı, damarlarını yeniden tutuşturdu. Yüzü kızarmış, gözleri yanıyor, dalgın dalgın yüzüme bakıyordu.

Sonra atım kırbaçlıyarak, dörtnala uzaklaştı.

Başvezir yanımdan ne zaman ve nasıl ayrılmıştı, bilmiyorum. Yüzüm akşama kadar yandı ve kulaklarımda mütemadiyen onun sesi çınladı:

— Teşekkür ederim, Zeta!

TANRI'NIN KILICI

83

Acaba yaşmağını niçin kaldırmıştı? Yüzünü mü, yoksa o canım ellerini mi bana göstermek istemişti?

XII

Csath'ların konağının yanı başında çadır kurduk.

Evvelce de söylediğim gibi, bu konak Attilâ'nın sarayı ile karşı karşıyaydı. Aralarında yalnız at izleri bulunan bir meydan vardı.

Csath'ların konağı! Bu tek katlı ahşap binayı ne büyük bir ilgiyle seyrediyordum. Barbar marangoz, sanki bir oyuncak yapmak istemiş, lâleleri bitirmiş, aralarına tek-tük papatya çiçekleri koymuş, küçük bir kuş kafesi meydana getirmiş. Kapisinin önüne, yaprak ve çiçeklerle sarılı yeşile boyanmış iki sütun koymuş^ Sonra bu kafes herhalde birisinin hoşuna gitmiş ve:

— Bana bu biçimde bir ev yap, pencereleri papatya çiçeklerinden olsun, demiş.

Ertesi sabah kalkıp hazırlandıktan sonra, efendim seslendi :

— Zeta, koş, kuğu boyunlu altın ibrikle leğeni, sonra büyük ipek topunu, maymun derisini çıkar. Temiz elbise^ lerini de giy. Togama gül suyu dök. Kırالیçenin katına çıkıyoruz. Kırالیçe Rika'nım.

Sevinçle yerimden fırladım. Bu, en büyük kırالیçe idi. Rika, Csaba'nın annesi, kıralın asıl karısı idi. Öteki karıları süs, canlı mücevher kabilinden şeyler.

İki bey bir müddet, kırالیçenin katına birlikte mi çıksınlar, yoksa yalnız Priskos mu gitsin, diye söyleştiler, nihayet Priskos'un yalnız gitmesinde karar kıldılar. Priskos güzel söz söyleme sanatının ustası idi. Kırالیçeden, Roma elçisinin, elini öpmek üzere katına kabulünü rica edecekti.

Priskos, Rustikios ve ben çadırdan çıktık, beyaz bir örtüye sarılmış olan hediye büyük bir dikkatle ben ta-

81

TANRININ KILICI

şryordum. İslenmiş bir huş ağacı sandığında bulunan öteki hediyeler, kölelerden birisinin sırtında idi. Az sonra saraya vardık.

Asıl saray binası önündeki bahçede çelik, atlı ve gümüşler içinde pırıl-pırıl yanan binlerce silâhlı insan hâlâ bağırıyordu. Bir tarafta asık suratlı, kaba kıyafetli, kadınlı erkekli bir kalabalık gördük. Bunlar Hun diyarında çoğunluğu teşkil eden halk sınıfından imişler. Yazın keten bir elbise giyer, kışın da, etrafa ağır bir koku yayan ham derilere bürünürlermiş.

Halk, türlü renklere boyanmış bir sütunun önünde toplanmıştı. Sütunun yukarı kısmında, pençelerinden biri-siyle bir balta, diğeriyle bir terazi tutan, tunçtan yapılmış, açık kanadlı bir kartal heykeli vardı. Sütunun altında boş bir koltuk duruyordu.

Yol sorduk. Bizi beyaz, güzel oymalı, sanki aynı boy zambaklardan yapılmış bir çit içinde, tek başına duran bir köşke götürdüler. Kapıyı kaplan postu giymiş dört kişi muhafaza ediyordu.

İçerideki merdivenin başında kır saçlı, şişik yanaklı bir köle, iki dizi üstüne çökmüş, uyukluyordu. Bu adam geldiğimizi haber vermek üzere köşke girdi. Az sonra döndü, içeri buyur etti.

Salona girer girmez, yüzümüze nefis bir koku çarpmıştı. Nane ve karanfil kokusunun birbirine karıştığını tahmin ettim. Belki de bambaşka bir şey olacak. Kırالیçe salonun ortasında alçak bir sekinin üstüne oturmuş, etrafına genç kadınları toplamıştı. Üstünde sade, yumuşak, saman rengi başka bir ipek elbise olduğu halde onu derhal tanıdım. Ayağında aynı renkte çarıklar. Kıvrık saçlarını muntazam bir hotoz yaparak arkada toplamış, aralarına küçük, altın başlı firketeler geçirmiş. Vaktiyle güzel bir kadın olduğu belli. Fakat artık solmuş, zayıflamış, bir değnek

gibi kalmış.

Salonda alçak sekiyle yanındaki masadan başka oda takımı namına bir şey görünmüyor. Duvarlar vişne çürüğü rengine halılarla örtülmüş. Döşemede kalın bir yün

TANRI'NIN KILICI

85

kilim serili. Kilimin altında galiba yumuşak başka bir şey daha var. Kim bilir, bir kilim daha veya bir keçe mi koymuşlar? Kadınlar kırالیçenin etrafında, kilimin üstünde oturmuşlar. Hiçbiri güzel değil. Hele bir tanesinin çenesi hem kocaman, hem yamyassı. Altısı da iş işliyor. Emöke de burada.

Efendimin o gün söylediği şeyleri zaptedemedim. Gözlerim Emöke'ye takılmıştı. Onun sırtında da düz beyaz bir elbise var. Boynunda parmak kalınlığında ipek bir ip. Biraz keşişlerin taktığı ipe benziyor. Ayağında safran rengine bir çizme. Saçını peri kızları gibi dağıtmış. O sihirli çizgilerden yapılmış gözleri, şaheser dudakları bir kere daha görebildim. Kucağında, öbürlerinki gibi, iki karış büyüklüğünde bir kasnak var. Bunun içinden kırmızı ipek ipliklerle sırmalı iplikler geçiriyor. Kadınların hepsi de aynı şekilleri işlemekle meşgul. Şarap rengine çifte lâle yaprak kenarına sırma çekiyorlar.

İçeri girince, başlarını bize döndürdüler. Hepsi hediyelere bakıyorlardı. Daha doğrusu üstlerine sarılan işlemeli örtüler hoşlarına gitmişti. Hele ibriğin ay çiçeği motiflerini pek beğendiler. Kızlardan birisi eline bir bezle bir de kırmızı tebeşir aldı, çiçeği benzetmeğe çalıştı. Emöke eğildi, ben de merakla hareketlerini takibediyordum, çizilen resme değil, Emöke'nin neye dikkat ettiğine bakıyordum.

Kız şeklin ortasını ayrı çizdi, sonra tüveyçleri benzetmeğe başladı. Bir taraftaki yaprakları daha kocaman yapmıştı.

Kızlar gülüştüler, kraliçe de resme baktı, gülümsedi.

— Ortası kestane rengine, yaprakları kükürt sarısına boyansa, daha iyi olacak. Fakat önce şekli iyi çizmeli, kim yapabilir bakayım? dedi.

Yüzümde bir alev dolaştı.

Eğer Haşmetmeap müsaade ederlerse, diye kekeleydim.

Priskos sert-sert yüzüme baktı. Kadınlar beni hor gör-

86

TANRI'NIN KILICI

mediler. Az sonra elime boş bir gergef beziyle kırmızı tebeşir verdiler. Halının üstüne diz çöktüm, titriyen ellerimle şeklin kenarlarını noktaladım.

Elimin titremesi çabuk geçti. Emöke'nin baktığını, bilgimi kendisine göstereceğimi düşünmüştüm.

Az sonra ay çiçeğine benzeyen şekil meydana çıktı, kızlar el çırpı. Kraliçe:

— Aferin oğlum, diye iltifat etti. Sonra Priskos'a dönerek :

— Bu köle için size gıpta ediyorum, dedi.

Tekrar yüzüm heyecandan kıpkırmızı kesildi. Efendime baktım. — Hayır efendimiz, o köle değil, hür adamdır, demesini bekledim. Fakat efendim başka şey söyledi:

— Onu Haşmetmeaplarına hediye edebilseydim, kendimi çok bahtiyar addederdim, fakat o küçük yaşından beri yanımda büyümüştür, kölem olmaktan ziyade oğlum yerindedir.

Mamafih resim yapmasını arzu buyurursanız, emredin, memleketinizde bulunduğumuz müddetçe emir-lerinizi yerine getirsin.

— Peki, başka şeyler de çizebilir misin?

Kraliçe müşfik bir bakışla gözlerini bana çevirmişti. Sevinçten kalbim çarparak cevap verdim:

— Binlercesini, sultanım.

Emöke hayretle yüzüme bakıyordu, hayatımda ilk defa olarak birçok zenginlere kendimi değişmiyeceğimi hissettim.

Kraliçe :

— O halde, dedi, bir saat için seni efendine hizmetten affediyorum.

Priskos eğildi, Rustikios'la birlikte salondan çıktı. Ben diz çökmüş olarak kadınların arasında kalmıştım.

Kayserin sarayında olsun, evde olsun, yalnız yazı yazmakla meşgul olmuş, hiç tezyini işlerle uğraşmamıştım.

Yazıların ilk harfini daima bir resim şeklinde yapmak bizde âdettir. Çoğu, çiçek resmi yapılı.

Yazıyı yazan ilkin

TANRI'NIN KILICI

87

kurşunla çizgileri çeker, sonra da boya ile istediği şekilde boyar.

Benim bildiklerimin yanında bu Hun resimleri ne kadar çocukça kalıyor.

— Haşmetmeap, bir kahkaha çiçeği 'resmi yapmama izin verirler mi?

— Ne bilersen hepsini.

Bir sap üzerinde açılmış, yana yatmış, kıvrılmış şekilde dört kahkaha çiçeği çizdim. Bunlardan ikisinin tüveyç-leri tam açılmış, ikisi tomurcuk halindeydi. Kalb şeklindeki yaprakları, aşağıdan yukarı gittikçe küçülüyordu.

Hoşlarına gitti, hepsi birden :

— Aman ne güzel, dediler.

— Böyle güzel şeyler de yapılabilirmiş demek? İltifatlar yağıyordu artık.

Ben yalnız Emöke'nin alçak sesle söylediği şu tek ke-limeyi duymuştum :

— Güzel!

Bu tek kelime, o gün, o gece, bir arının çiçek etrafında vızıldayışı gibi, kafamda uğuldayıp durdu. Nezaketle kraliçeye hitabettim:

— Haşmetmeap, bu çiçeği zambak rengi floş ile işlemek pek güzel olacak, yaprakları da yeşille.

Kraliçe :

— Yaprakların yerine de çiçek yap, dedi.

Bu arzusu tuhafıma gitti. Sonradan gördüm ki, Hun-lar işlemlerde yalnız çiçek şekillerini kullanıyorlar; çiçek sapının en yukarısına bazan iki, bazan bir yaprak koydukları da oluyor, fakat çoğu yapraksız çiçeği seviyor. Hun zevki.

Resmi yeniden ellerine aldılar, kraliçenin etrafında diz çökerek hayretle bakmağa başladılar. Yalnız Emöke ayakta idi. Kızlardan birisinin omuzuna yaslanarak, öne doğru eğilmiş, çizdiğim resme bakıyordu.

Kimsenin benimle meşgul olmamasından istifade ederek, onu seyre başladım. Yiyecek gibi bakıyordum. Hafif,

88

TANRI'NIN KILICI

beyaz bir elbisesi vardı. Boynunda unutmabeni renginde bir mendil. Yüzünün şeftali gibi yumuşak cildine bu mendil çekici bir güzellik veriyor. Kulakları çilek gibi pembe, burnu mermerden yapılan tanrıca heykellerinki gibi be-yaz ve düzgün. Sol yanağında gözüne yakın bir ben bulunduğunu bu sırada farkettim. Ne güzel yakışıyor.

Ah, bu küçük ben!

Esav, bir tabak mercimek için en mukaddes hakkından vazgeçmişti. Ne aptal herifmiş! Ya ben! Mercimek büyüklüğünde bir ben için hayatımı tehlikeye koyan ben! Be-nim için akıllı adam diyorlar.

Emöke, beni tetkik ediyormuş gibi, yüzüme baktı, bir dakika sonra dediki :

— Solmuş çiçek resmi niye yaptın? İnsana yas veriyor. Ruhunun bu gözlerden içime aktığını hissettim, zorla

cevap verebildim :

— Küçük hanım, öyle çiçekler vardır ki, solmuş görünür, fakat üzerine çiğ damlaları düşüp güneş vurdu mu, tekrar eskisi gibi oluverir.

Düşünceli bir tavırla yüzüme baktı, gülümsedi :

— Onu sil de yerine açılmışını yap.

Bu sırada kraliçeye bir sepet kiraz getirmişlerdi. Elini soktu, bütün kızlara birer avuç dağıttı. Resmi bitirmiştim. Müşfik bir sesle :

— Şimdilik bu kadar yeter, oğlum, dedi. Yarın yine bu vakit gel. Efendine benim için rica et, izin versin.

Elini tekrar sepete soktu :

— Aç avcunu!

Bir anne gibi, ne kadar tatlı söylüyordu. Ne kadar müşfik. Fakat ben o anda bu sesi ne tatlı, ne de müşfik hissettim. Beni bir avuç kirazla memnun olacak, nasıl bir insan sayıyordu. Hem de Emöke'nin yanında!

Sokakta kirazları bir çocuğa verdim.

Avluya baktım, birçok insan bir yere toplanmıştı. Derin bir sessizlik içinde bekliyorlardı.

Gittim, herkesin

TANRININ KILICI

89

lardı?

baktığı yere gözlerimi çevirdim. Acaba niçin toplanmış-
lı?

Baktım, Attilâ tunç kartal heykeli sütunun altına otur. müş- Herkesin gözü ve kulağı onda. Efendim de orda, kalabalığın arkasında duruyor. Bir yanında Rustikios, öbür yanında Azat-Yunanlı var. Roma elçileri de burada.

Halkın arasından geçerek Rustikios'un yanına kadar sokuldum. Azat-Yunanlı'ya sordum :

— Ne oluyor? Cevap verdi:

— Mahkeme var, kiral hüküm veriyor.

Bu mahkeme usulünde biraz eskiçağ kokusu vardı. Milletin başı bir köylü iskemlesine oturmuş, sakalı bile muhteşem bir sessizlik içinde. Önünde iki ihtiyarla iki genç duruyor. Bunlar davacı ile dava edilenlermiş. İçlerinden biri külâhiyle işaretler yaparak konuşuyor. Yerde elli kadar yaşlı adam. Kimi oturmuş, kimi çömelmiş, daha arkalarında da bir sürü meraklı. Hepsinin başı açık, yalnız Attilâ'nın başında kenarları kıvrılmış ve kartal tüyü ile süslenmiş bir keçekülâh var. Azat-Yunanlı alçak sesle beni aydınlattı :

— Burada âdet böyledir. Millet ailelere bölünmüştür. Aile arasında çıkan meseleler, ailenin büyüğü olarak baba veya büyük baba tarafından halledilir. Anlaşmazlık iki aile arasında ise, iş komşu ailelerin ihtiyarlarından yapılı bir heyete danışılır, bunlar da bir hüküm veremez veya kararlarını iki taraf beğenmezse, davaya kiral bakar. Barış vakti hemen-hemen hergün kiral burada olurmuş. Yanında danışman falan bulundurmazmış. Davacıları dinler, bir-iki şey sorar, hükmünü verirmiş. Şuradaki genç Hun-lardan birisi Hazer elinden bir kız getirmiş, bir at ile on altın karşılığı ötekisiyle değişmiş. Fakat kız ertesi gün oluvermiş. Adam şimdi kızın hasta olduğunu ileri sürerek, atı geri istiyormuş.

Yaşlı aile başkanının sesi kulağımıza kadar geliyordu:

90

TANRI'NIN KILICI

— Beli, yüce efendimiz, gizin yüzü un rengindeydi. Oğluma dedimdi ki: Buraya bak, ben köle gızmdan pek işe yarar hâl görmüyom, sen delimisin, buna at verilir mi? Onu böyle bir irezil ettim, sonra da, ülen, ne haltetmiye buna para verdin, bedava da alınma mı bu garı, dedim.

Kiral: — Yeter, dedi.

Sustular, Attilâ tekrar söze başladı:

— Solyom, at ile parayı verip kızı alırken, renginin bozuk olduğunu görmüş müydün?

— Görmeğe gördüm, efendim, fakat öleceğini ummamıştım.

— Bu kızı kim gördü? Kızı görüp de öleceğini anhyan varsa, söylesin.

Kimse sesini çıkarmadı. Kiral yeniden söze başladı:

— Kızı aldın, hastalığını da beraber aldın, demektir. At Apro'da kalacak, yalnız zararın üç katı olmasın diye, yiğitlik adına on altınını geri verecek.

Davacılar bir şey söylemeden kalkıp gittiler. Yerde oturanlardan altı kişi kadar ayağa kalktı. En yaşlıları kı-ralm önüne geldi. Öksürdü. Bıyıklarını eliyle sıvazladı.

— Efendim, ben kürkcüyüm, babam da öyleydi, koca babam da. Bu adam benden kaplan derisi aldı, Deri tabaklanıp hazırlanmıştı.

Bu başka bir davaydı. Mahkemeyi bıraktım. Avlunun kapısında Apro ile Solyom'u gördük. Apro oracıkta, on al-tmı — yiğitlik adına — Solyum'un eline sayıyordu.

XIII

Ertesi gün elçiler Attilâ'da yemekteydiler. Efendim de beraber. Ben kiralıçeye gittim.

Kapıda Csath'ların küçük dadısı karşıma dikildi. Sanki eski bir ahbapmışız gibi konuşmağa başladı :

— Kuzum, sen Roma'lı değil misin?

TANRI'NIN KILICI

91

Hayretle yüzüne baktım :

— Hayır. İçini çekti:

— Şey... Ben Avzon'um da. Annem Avzon kızıymış, beni burada doğurmuş. Adım Cica, burada Cicia diyorlar. İçimden «ne kötü isim» diye düşündüm. Kız devam etti:

— Annem bayan Csath'ın kölesiymiş. Bildir öldü. Top-r8ği bol olsun.

Eliyle istavroz işareti yaptı, gözleri yaşlandı.

— Bana ne- diye homurdandım.

Kızardı. Kuru esmer ellerini yüzüne kapadı, korku ile gözlerini kırıştırdı. Zavallının pek de kötü bir hali vardı : Setre giymiş oğlan çocuklarına benziyordu. Üstü-başı da çocuk kokuyordu.

Biraz yumuşayarak sordum :

— E, ne istiyorsun benden? Kırgın bir tavırla:

— Hiç, diye cevap verdi.

Yürüdüm gittim. Kralıçenin yanına varmak için, âdeti koşuyordum. Odada yine dünküler vardı, ayrıca üç kişi daha gelmişti.

Yalnız Emöke yok.

Resimleri isteksiz isteksiz çiyordum. Acaba Emöke neredeydi? Ava mı gitmiş? Yanında kim vardı?

Kadınlar resimlerime bakıp yine hayretler içinde kaldılar, beni övdüler. Fakat bu övmelere eskisi gibi kalbim çarpmadı. Bu sefer yüzlerine daha cesaretle baktım. Aralarında Emöke'den daha güzel birisini aradım. Yok, bulamadım, ondan güzel bir tane bile yok.. Hun kızları Yunan kızları kadar güzel olmuyor, aralarında bir Emöke var. Yıldızlar arasında o Çobanyıldızı gibi parlıyor. En fazla, ablak yüzlü, kırk yaşlarında kadar görünen bir kadına bakmıştım. Her söze

kahkahalar atarak gülüyor, gülerken de dudaklarını büzüyordu. Katıla katıla güldüğü bir sırada, bir dişinin eksik olduğunu farkettiler.

92 TANRININ KILICI

Başvezirin en büyük karısıymış.

Öğleye doğru küçük Csaba'yı odaya getirdiler. Parlak, güzel gözlü bir yumurcak. Herhalde hamamdan yeni çıkmış olacak. Saçları hâlâ ıslak. Kahverengi küçük bir ipek elbise giydirmişler. Pantolonunun alt kısmı, çarığının sırma kaytaniyle, dizine kadar balık ağı şeklinde sarılmış.

Küçük beyzadeyi bütün kadınlar birer kere öptü. O yalnız annesini öpmüştü. Hemen yanıma geldi, çizdiğim karanfil resmine büyük bir dikkatle baktı. Sonra hayretle beni süzdü.

Tatlı bir çocuk merakıyla :

- Sen kimsin? diye sordu. Gülümsiyerek cevap verdim:
- Ben Yunanlıyım, uzak yerlerden, hani masallarda vardır, işte oradan.
- Sen hiç peri gördün mü?
- Gördüm ya.
- Demir burunlu cadıyı?
- Onu da gördüm.
- Ya dev başlı ejderhayı?
- Onu da..
- Canlı mı?
- Canlı, ama bir başlısını.
- Bir başlı mı? Ağzından alevler çıkıyor muydu?
- Çıkıyordu.
- Kayaları attığını da gördün mü?
- Onu görmedim.
- Peki, ne attığını gördün?
- Efendisinin başına tabak attığını.

Csaba, büsbütün şaşırıp, kadınlar gülüştüler. Vezirin karısı eksik dişini kapamağa vakit bulamadı.

Kıraliçe de gülümsedi. Çocuğunu kucağına aldı, yanaklarından öptü.

- Koş, atın seni bekliyor. Sonra, bak, yemekte yabancıların yanına giderek sakallarını okşamak, altın zincirlerini çıkarıp oynamak yok. Babanın kucağına gider,

TANRININ KILICI

93

nun gibi aşır başlı olur, hiç kıpırdamazsın, e mi?

Csaba bir kere daha yüzüne baktı, sonra alıp götürdüler.

Nihayet ben de azat oldum. Hemen gidip Csath'ların evini dolaştım, Hun kızı yine bir yerlerde görünmedi.

Kıralın sarayına da baktım. Orada türlü elbiseler giymiş birçok savaşçılar toplanmıştı.

Aralarında külahları ya da ban öküzü derisinden olanlar da vardı. Öküzün boynuzları olduğu gibi saklanmış. Görenler, süsme diye kenara kaçacak. Bunlar Sarmatalardanmış. Elçilikle beraber gelmişler. O zamana kadar hiç Sarmata görmemiştik.

Sarayın merdivenlerinde, beklemekten canları sıkılmış iki kopuzcu oturuyordu. Sırtlarında kızıl renkli ipekliler var, ikisinin de saçları kırarmış. Saz' çalıyorlar, telleri düzenliyorlar, zaman zaman da dönüp kapıya doğru bakıyorlardı.

İçeri gelmelerini işaret ettiler, demek tören için bekliyorlarmış.

Beyler yemekten çıktıkları zaman, vakit öğleyi bir hayli geçmişti. Maksiminos heyecanla :

- Eh, işte bu unutulmaz bir şey oldu! dedi. Efendim başım salladı:
- Fevkalâde!

Yüzleri al olmuştu, albay biraz da sallanıyordu.

Priskos, şölenin nasıl geçtiğini sıcaklığına yazdırmak için, beni masaya oturttu, fakat Maksiminos mütemadiyen bizi işten alıkoyuyordu :

- Bu ne biçim kıral! diye heyecanlı heyecanlı söyleniyordu. Hele kayser, Attilâ'nın tahta tabaktan yediğini, ağaç kupadan su içtiğini bir duysa,

Zorla ayak üzerinde duran albay kekeliyerek :

- Sırf ki-kibirinden. Ama zararı yok, benim, askerlikte kibir hoşuma gider! dedi.

Maksiminos gıışı:

— Sen de kibir diye ne dırlanıp duruyorsun. Halkın

9İ

TANRI'NIN KILICI

arasına oturup da alelade bir at davası hakkında veren adamda kibir ne gezer.

— Altını hor görüyor ama.

— Bir torba altın götürüp bir dene bakalım. Efendim de başını sallıyarak söyleniyordu:

— Bu barbarın kafasında müthiş akıl var, ben adamı gülmesiyle ölçerim. Kunduracı kahkaha atar. Bilgin sade. ce gülümser. Fakat şu Cerko soytarısına bile gülmiyen adamı hangi sınıfa sokmalı, bilemedim.

Üçü birden kahkahayı bastı.

Albay, uyumak üzere çadırına çekildi. Maksiminos:

— Beni hangi sınıfa sokarsın, bilmem ama, hani gül. mekten katılacaktım.

Priskos nezaket gösterdi:

— Gülmiyen var mıydı ki, ciddiyetini bozmıyan bir oydu. Benim asıl bilmek istediğim şey şu: Acaba bu soytarıyı gülmeğe değer mi bulmuyor, yoksa gülmek mi is. temiyor?

Düşünceli-düşünceli başını salladı.

Maksiminos anlamadı. O Attilâ'yı da madde adamı sayıyordu. Priskos aksi fikirdeydi. Bu iki adamın aynı fikirde olmadıklarını ilk defa o gün gördüm.

XIV

Ertesi gün yağmur başladı. Hunlar, hem çadırlarında-ki, hem sırtlarındaki derileri, tüyleri dışarı gelmek üzere, tersine çevirdiler. Şehir, bir bakışta, ayıların diyarında bulunuyormuşuz gibi bir hal aldı.

Buna rağmen halk kiral sarayının etrafında dünkü gibi kalabalıktı.

Çadırımızdan Csath'larm sarayını görebiliyoruz. Emö-ke kuğu tüyünden yapılmış kepeneğiyle kapıya çıkıp, alçak bir ata bindi. Kısa boyunlu bir köle, yanı sıra krali-cenin köşküne kadar seğırtti.

TANRI'NIN KILICI

95

Artık çadırdı kalamazdım, oraya gitmeliydim. Yıkan-dı* giyindim, kokular süründüm.

Çarıklarım çamurlan-masın diye ata bindim. Tahta merdivenlerden birine us-talıkla sıçradım.

Atı sütunlardan birine bağladım.

Kraliçe kendisinden başka iki kişiyle beraber oturuyordu. Hayretle yüzüme baktı.

— Resim yapmağa mı geldin? Bu bozuk havada ha? Peki öyleyse, mademki gelmişsin, hava açılıncaya kadar burada kal.

Sekiye oturmuş, kucağına âdi, sırsız bir çömlek almıştı. Kilimin üstüne altın süs eşyaları .zincirler, inciler, gerdanlıklar, iğler, düğmeler sarılmıştı. Acaba kraliçe bu kadar büyük bir hazineyi böyle sırsız bir çömlekte ne diye saklıyordu? Neden bir gümüş tasa veya süslü bir çekmeceye koymamış? Anlamadım. İhtimal, bâtıla inandığından. Belki de âdetleri böyledir. Bu âdetin, hazineleri su ve toprak içinde sakladıkları devirden kalma olması da mümkün.

Emöke, camları buz tutmuş gibi buğulanan bir pencerenin yanında oturmuştu.

Üçü de mücevherleri siliyor, parlatıyor, fırçalıyorlardı.

Kraliçe de onlar gibi. Elinde bir altın kemer var. Kemerin zinciri, dut yapraklarından yapılmış, aralarına mercan tanelari oturtulmuş.

Büyük bir ustalıkla yapılan kemeri hayretle seyrettiğimi gören kraliçe sordu:

— Bu kadar zengin bir hazine hiç bir yerde gördün mü?

— Bizdeki kuyumcularda bunlara benzer şeyler var, fakat hiçbir elinizdeki kemer kadar güzel değil.

Kraliçe :

— Bende daha da güzelleri var. Âdeta ışık saçarlar. Şu zincirin resmini bir çiz bakayım, herhalde işlemenin altında iyi durur, dedi.

Konuşul larken, kraliçenin mücevherleri arasından yeni kraliçe için bir hediye seçmeğe uğraştığını anladım.

96

TANRI'NIN KILICI

Düğünü izliyen ilk yeni ayda, yeni kraliçe eskileri sıra ii6 ziyaret eder, o zaman kendisine hediyeler takılmış.

Kıraliçe Rika durgun tabiatlı bir kadındı. Şu anda bile solgun bir çiçek gibi, başı önüne eğilmiş. Çok seyrek konuşur, neşeli olduğu zaman bile hafif bir gülümsemeyle yetinirdi. Ben fırsat buldukça, başımı resimden kaldırıp Emöke'ye baktım, eğer Emöke arkamda kalmışsa, kırali. çeyi seyrettim.

Kıraliçe bir kere de yanıma oturdu, o sırada burnunun biraz uzun olduğu gözüme çarptı. Öteki dişsiz kadının burnu uzun olanların, kısa burunlulardan daha fazla melankoliye tutulabileceklerini düşündüm. Küçük burun, luların çoğu neşeli oluyor. Fakat burnunun ruh ile ne gibi bir ilgisi olabilir ki?

Emöke'de de o hal var; neşeli olmaktan çok ağır başlı.

Kıraliçe, üzeri elmas işlemeli fildişi bir tarağa, gülüm, siyerek bakıyordu, bir ara bana döndü, sordu :

— Yunan kızları nasıl bilezik kullanırlar? Söзlerimi tartarak cevap verdim :

— Her çeşit. Tabii, kimin bileziği varsa. Memleketin artık eski zenginliği kalmadı, Haşmetmeap.

— Altın zincirli gerdanlık da takarlar mı?

— Pek değil, efendim. Bizde altın zincirler yabancı memleketlerin erkeklerine vergi bir şey sayılır. Kadınlar daha çok inci gerdanlık kullanır, o da bayram günleri falan.

Emöke söze karıştı:

— Peki, ya kızları? Yunan kızları güzel midir? Giyinişleri bizimkine benzer mi?

— Yunan kızları kara gözlü, siyah saçlı, beyaz tenli olurlar. Fakat Hun kızları daha güzel.

Şimdi bizimkilerin giyinişleri pek kötüleşti, eskiden eşsiz derecede güzel giyinirlerdi.

— Nasıl?

— Alta ipek veya canfes gömlek, beyaz bir eteklik gi-

TANRI'NIN KILICI

97

yerlerdi, bu eteklik dize kadar gelir, bazan oraya kadar bile gelmez.

.— Oraya kadar bile gelmez mi?

Şaşırp kaldılar.

—• Ancak, gençlerinin böyle giyindiklerini söylemeyi unuttum. Üste giyilen şeyse, ayakları örter, bu, hafif ve ince yünden yapılmış, bol bir üstlüktür, sağ omuzdan bir kopça ile tutturulur. Yazın eteklik giyilmez; gömlek ipek, kadife veya altın bir zincirle belden tutturulur. Belden de pek denemez, boyu uzun göstereceğini diye, daha yukardan bağlanır. Üstlük de kışın giyilenden daha hafif olur.

Kadınlar gülüştüler.

Ben de gülümsedim, baktım, anlamamışlardı.

— Kıraliçem, dedim, o geniş üstlük asıl elbisedir. Bunu yüz şekilde bürünmek mümkündür.

Zarif bir kadının vücuduna hafif kıvrımlar yaparak oturur ve vücudun şekillerini bütün güzelliğiyle göstermeğe yarar. Gömlek yazın yalnız omuzdan atılıp bırakılır, kollar serbest kalır, mücevher olarak yalnız bilezik takılır .Ayaklara hafif, güzel sandallar giyilir. Bayram günleri bu sandallar pembe renkli iplerle bağlanır.

— Kışın da kolları, bacakları çıplak mıdır?

— Hayır. Kışın elbisenin dışında yalnız yüz ve eller kalır. O zaman pek güzel görünmezler.

Fakat o bürümcük kumaşlar içinde çirkin kadınlar bile — eğer yaratılışında bir sakatlık yoksa

— güzel görünmeyi bilir.

Kıraliçe kapıda duran kadına seslendi:

— İçerden beyaz bir yatak çarşafı getir, Yunan kadınlarının giyinişini ben de göreyim.

İnce şayaktan bir çarşaf getirdiler. Ben buna bürünüp gösterecektim. Önce üstlüğün yazın nasıl kullanıldığını gösterdim. Rüzgârda, yağmurda, iyi havada, tiyatrodan, yemekte nasıl giyindiklerini bir bir anlattım. Yazın omuzda, kışın boyunda, boyunun çukurluğunda üstlüğün ucunu nasıl bağladıklarını tarif ettim.

98

TANRI'NIN KILICI

Bunları anlatırken, odanın içinde dolaşıyordum, kadınlar bana bakıp gülüşüyorlardı. Alkışladılar bile. Fakat beni alkışladılar sanmayın, gözlerinin önüne gelen Yunan kadınına beğenmişlerdi.

Saç örneklerini de çizdim. Pek iyi olmadı, Yunan kadınlarının saçlarını nasıl toplayıp hotoz yaptıklarını, alınlarında nasıl perçem bıraktıklarını, Emöke'nin saçlarında göstermem icabetti. Onun ipek gibi yumuşak saçlarına dokununca, ellerim titremeğe başladı, zor düzeltebildim.

Emöke, aynada kendisini seyretmek üzere, yandaki odaya geçti. Kraliçe, geciktiğini görünce, seslendi: — Emöke, aynayı paslandırıcaksın. Bunun üzerine kız içeri girdi. Hayretten donakaldık. Üzerinde dizlerine kadar inen bir gömlekle beyaz bir entariden başka bir şey yoktu. Omuzlarına saman rengi bir yatak çarşafı atmış, kenarları zarif gerdanının üzerinde kıvrımlar yapmıştı.

Bizans'ta böyle kolu bacağı çıplak kızlar görmeğe çok alışmıştım, fakat Emöke'yi o kılıkta görünce, gevşediğimi hissettim. Kolları ve bacakları henüz dolgun ve yuvarlak değil. Çiçek gibi narin. Sanki beyaz bir nergisinki gibi, onun damarlarında da su dolaşüyor ve büyümek için, gene nergisler gibi güneşe çıkmayı âdet edinmiş.

Odada bir aşağı, bir yukarı dolaştıktan sonra, önümde durdu :

- Oradaki kızlar da böyle mi?
- Keşke böyle olabilseler!
- Ne eksikim var?
- İki inci küpe, küçük hanımcığım ve elinde yeşil renkli hurma yaprağı yelpaze.

Emöke kraliçeye döndü :

- Sayın kraliçem, güzel oldum mu? Kraliçe gülümsedi :
- Güzel oldun, yavrum, bahtın da kendin gibi güzel olsun,

TANRI'NIN KILICI

99

Emöke kraliçenin elini öptü, içeri geçerek, elbiselerini giydi, oturdu, benim çizdiğim şekillerden birisini işlemeğe başladı. Kraliçe Emöke'ye seslendi :

— Söyle Emöke, bugün keyfim yerinde, sen güzel bir türküyle onu tamamla.

Emöke işlemesini kucağına bıraktı, tatlı, hafif bir sesle söylemeğe başladı :

Ovalar yeşerdi, sular yürüdü, Bahar yeli dört bir yanı bürüdü, Efemiz yerdeki izin kürüdü, Yiğitler içinde adı bir, efem.

Hafif sesle söylüyordu. Dudaklarında kederli bir gülümseme vardı, bakışları yaslıydı, sanki söyledikleri gözlerinin önünde canlanıyormuş gibi, dudaklarında şekilleniyor, önüne bakıyordu. Sonra dirseğini kasmağa dayayıp başını sallıyarak söylemeğe devam etti :

Ne zor olur şu baharın gelişi,
Kara yerde yeşil buğday bitişi,
Ay çiçeği tanelerin saçışı,
Gel, gel de gönlüme şenlik ver, efem.

Bu, pek duyulmamış, yas verici bir havaydı. İlk söz ayaklarını pek anlıyamamıştım, yavaş yavaş kavrayabil-dim.

Hun türküleri dağınık şekilde dizilmiş incilere benziyor, du.

Emöke devam etti :

Ovalar sarardı, çiçekler söndü. Ordular yabandan yurduna döndü, Bir yiğit beklerdim, gözlerim yolda, Bir efem dönmedi, kaldı yadelde.

Yiğit efem nerde, yerin gökte mi? Yıllar geçse, yine bana gel, e mi?

raf

100

TANRI'NIN KILICI

Götür beni cennetteki yerine. İster oturt mezarının serine.

Mehtaplı gecede bir uzak ses ver: — Burdayım sevgilim, gel bana kadar. Ak atımın ılıgın ılıgın gidişi : Meltemlerin hışır hışır edişi.

Kız tül giydi, kalem çekti kaşına, Taktı daha bin bir çiçek başına. Tan yeli'yle güzel sözler yumuldu, Kızcağızın ömrü soldu, kül oldu, İşte yolda son buluşma bu oldu. Türkünün sonunda gözleri yaşlarla doldu, başı önüne düştü. Kraliçenin gözleri de yaşarmıştı :

— Zavallı Rozsa, dedi, ama kendisine başka delikanlı bulamaz mıydı?

— Öyle kızlar vardır ki, kraliçem, bir defa açan çiçek gibidir. Fakat ben öyle gülümsiyen bir ölü ömrümde görmedim doğrusu.

Sonra söz benim üzerime döndü. Kraliçe :

— Anan-baban kimlerdi, sana bu kadar ustalığı kim öğretti? diye sordu.

Rüyadan uyanır gibi silkinerek cevap verdim :

— Yüce hatunum, anam-babam deniz kıyısında oturan, yoksul insanlardı. Babam burma bıyıklı, yakışıklı, yağız bir adamdı. Anam zayıf, ufak-tefek bir kadıncağızdı, Tanrı ahrette de

şefaathçisi olsun. Resim yapmayı kimse öğretmiş değil, bir kere nasıl yaptıklarına dikkat ettim, ben de yapmağa başladım.

Kıraliçe gibi altın ayaklı bir tavusun, benim gibi yarım pabuçlu bir saksağanla konuşmasına şaşıp kalmıştım.

— Peki, Priskos'un eline nasıl geçtin? Bu adamlar böyle becerikli köleleri nasıl da bulurlar, Yarabbi!

— Yüce hatunum, artık ben köle değilim. Efendime kendi isteğimle hizmet ediyorum.

TANRI'NIN KILICI

101

-r- Kendi isteğinle mi?

— Onu sevdiğim için.

— Babanı, ananı onun yüzünden mi terkettin?

— Hayır, efendimiz, on yaşımda iken, yoksulluk yüzünden baba ocağından ayrılmak zorunda kaldım. Bizde vergiler pek ağırdır. Vergileri mültezimler alır. Tahsildarlar, hazineye toplamaktan çok, kendi keselerini doldur-mağa bakarlar. Babamın da ufak bir tarlasiyle küçük, alaca bir inekciği vardı. Tahsildar, evde işe yarar bir şey bulamayınca, ineği götürmek istedi. Zavallı babamın başında altı çocuktuk, en büyükleri de bendim. Başka ne yapabiliirdi ki?

— Baban seni sattı ha?

Ellerini birbirine çarptı, öyle bakakaldı. Sükûnetle cevap verdim :

— Bu bizde alışılmamış bir şey değildir, efendimiz. İmparatorluk yıllardan beri Hunlara vergi veriyor. Kayser ekmez, sadece biçer. Halk toprağı, o da halkı sömürür .Ben o zamanki çocuk aklımla köleliğin ne demek olduğunu kavıyamıyordum, yalnız kardeşlerimden ve annemden ayrıldığım vakit yüreğim sızlamıştı.

Gözlerim yaş dolmuştu, anlatmağa devam ettim:

— Anam hasta yatıyordu, babam ne yapmak istediğini kimseye söylemiyordu. Yola çıkacağımız zaman, babam beni, anamın elini öpmeğe götürdü, anacığım babamın yüzünden niyetinin ne olduğunu anlamıştı. Ağlıyarak: Bırakmam! diye haykırdı. Ben iyileşinceye kadar bekle, ne olursun, yavrumu bana başışla! diye yalvardı. Yüzümü yüzüne yapıştırmış, beni göğsünde sıkıyordu. O vaziyette öldü. Öldükten sonra bile beni kollarından zor kurtardılar. Sözlerim kadınlara dokunmuştu, acıyarak yüzüme bakıyorlardı. Emöke de içlenmişti. Kıraliçenin kirpiklerinde bir damla göz yaşı belirdiğini gördüm.

— Yine baban seni sattı ha?

— Annemi gömdükten sonra, bir gemiye atladık. Ertesi gün ayaklarım kireçlenmiş, esir pazarına çıkarılmıştım.

102

TANRI'NIN KILICI

Kıraliçenin gözleri iyice dumanlandı. Oturduğu yerde dizlerini kaldırarak, kollarını ön tarafta kavuşturdu, sonra birden kucağındaki mücevher dolu çömleği fırlatıp attı. Çömlek duvara kadar tekerlendi. Gözleri şimşek çakararak:

— Melun haydutlar! diye haykırdı. Hükümeti ellerin, den ne zaman alacağız! Dünya ne zaman yeni düzenimize kavuşacak! Kafalarını ezmek için. Attilâ'nın daha ne bek. lediğini anlamıyorum.

Korkudan dizlerimin bağı çözülmüştü. Kıraliçe kalktı, yatak odasına geçti. İki kadın telâşla arkasından gittiler. Emöke :

— Hasta mısınız, kıraliçem? diye arkasından yürüdü. Az sonra oda kapısındaki perde kalktı, kapıda bekli-

yen iki cariyeye içeri çağrıldı. Cariyeler odadaki mücevherleri toplayıp götürdüler.

Taş kesilmiştim. Ne olduğunu anlıyamıyordum.

Acaba çıkıp gideyim mi, yoksa gelmelerini mi bekli-yeyim?

Kıraliçe beni azat etmeden veya birisi gelip bugün için başka bir buyruğu olmadığını söylemeden bir yere gidemezdim.

Sersemce bir söz ağızımdan çıkmıştı da bunun için azarlanacak mıydım? Yoksa kıraliçenin canını sıktım diye kazığa mı vuracaklardı?

Pencerelerden birisi açık duruyordu, yanına gittim, dışarı bakmağa başladım.

Yağmur çiseliyor, düşen taneler su birikintilerinde büyücek halkalar yapıyordu.

Attilâ'nın evinin önündeki büyük kalabalık yağmurdan sırsıklam bekleyordu. Hepsi külâhlarının kenarını aşağı çevirmiş. İçlerinde birkaç tolgalı ile siyah kalkanlı da var. Bunlar «As» boyundanmış, zırhları demir yerine öküz boynuzundan yapılmış. Nigro bizim çadırın önünde koyu renkli bir kepenegın üstündeki suları silkelemeğe uğraşıyor. Atları görünce, Roma elçilerinin bizde olduklarını anladım.

TANRI'NIN KILICI

103

Bü sırada kapı açılmış Emöke içeri girmişti. Yanıma geldi. Azarlar gibi bir sesle1:

— Anlattıkların kiralıçeyi meraklandırdı dedi. Yakışksız bir iş yaptın. Sizde kiralıçenin canım sıkırmak âdet midir?

Ciddî ciddî, homurdanır gibi söylendi, fısıldadı ve ben söylediklerine değil, bugün bile, aklıma geldikçe içimi titreten sesine kulak veriyordum. Bana doğru eğildiği zaman, ne kadar sevimliydi! Bahar rüzgârıyla sallanan beyaz bir nergise benziyordu. Güzel, küçük kırmızı dudakları konuştu, fısıldadı âdeta bütün yüzü konuşur gibi oldu. Güzel gözleri, bir başka âlem gibi önümde açıldı. En sonra dedi ki:

— Zavallı Zeta, çok çektin demek. Fakat hiç üzölme: Attilâ talancılarm cezasını verecek, Yunan milleti de Hunlar gibi iyi günler görecektir.

Kendimden geçmiş bir halde, kekeliyerek cevap verdim :

— Küçük hanımcığım, benim için üzüldüğünü görünce, bütün acılarımı unutuyorum.

— Fakat birkaç gün evvel böyle söylememişten. Benden nefret ediyordun.

— Öölünceye kadar üzüleceğim o...

— Seni üzdüğöme ben de pişmanım. Sen iyi bir çocuksun, ince bir ruhun var. Fakat haydi artık durma. Bugün başka resim yapmıyacağız.

Yine kendimden geçmiş bir halde, nefesim tıkanır gibi fııldıadım :

— Küçük hanım, bana elini uzattığın anı Gök Tanrı acaba bir kere daha gösterecek mi?

Baktı, çocukların yaramazlığına gülündüğü gili gülümsedi.

— Eğer başka bir dileğin yoksa. Gök Tanrı bunu kabul eder.

Elini uzattı.

104

XANRI'NIN KILICI

Bir kuş yavrusu okşar gibi, iki elimle tuttum, bir dizimin üzerine çöktüm, hafif bir öpücük kondurdum.

Elini yavaşça çekerek:

— Haydi artık, durma, dedi, senin aklın başında değil.

Ciddileşti. Geriye dönerek, kapı perdesinin altından üteki odaya geçti.

XV

Kıralıçe ertesi gün beni yanına almadı.

Halbuki giyinmiş, Emöke'yi bekliyordum. Güneş açmış, çamurları hamur haline getirmişti, ortalık çamur ,güb-re kokuyordu, ama temiz ve ciğerlere pek elverişliydi.

On yedi yaşlarında kadar genç, yağz bir delikanlı, Csath'lara doğru at sürüyordu. Boynunda çok pahalı bir altın zincir, külâhında kartal tüyü var. Arkasından atlı iki köle geliyor. Kiralın oğullarından Aladar olduğunu tanıdım. Ellerini sakasının ön düğmeleri arasına sokmuş.

Csath'ların evine girdi, biraz sorra Emöke ve çilli kızla birlikte döndü. Ben çadırın önüne çıkum, yerlere ka^ar eğilerek onları selâmladım. Bu selâm Emöke içindi. Aldı mı, görmedim. Küçük kül rengi at, topuklarına kadar çamura batıyordu, ben bir an içinde altın yaldızlı üzengi-lerdeki ince, kırmızı çarıklarından başka bir şey görmedim.

Kiralın oğlu ile yanyana gidiyorlardı. Herhalde tatlı bir şeyler konuşsalar gerek, kahkahaları bana kadar geliyordu.

Kıralıçe Rika'nın köşkünün önünde bir dakika kadar durup muhafızdan bir şeyler sordular.

Asker külâhını çıkardı, üç defa eğildi. Sonra yollarına devam ettiler, Attilâ'nın konakları arasında gözden kayboldular.

Hañer yarasının nasıl olduğunu bilmem, fakat o dakikada böğröme bir bıçak sokulduğunu hissettim.

Öğleden sonra Roma elçilerini ziyarete gittik. Beyler beylerle, uşaklar da uşaklarla yarenlik etti.

Ben kimse ile

TANRI'NIN KILICI

105

konusmadım. Beylerin yanına giremezdim, uşaklardan da kendimi üstün tutuyordum. Çadır direklerinden birisinin yanına oturdum, hiç bir şey düşünmeden başımı önüme eğdim.

Efendim dışarı çıkıp yanıma geldi; sordu:

— Neyin var? Hayretle cevap verdim:

— Hiç.

— Solgun duruyorsun, muhakkak mideni bozdun, ah bu berbat Hun yemekleri... İyi, hoş ama, bunları eritmek için Hun midesi lâzım.

Ertesi gün öğleden evvel kıraliçenin ihtiyar kâhyası, Kvad soyundan Adam yanıma geldi.

Beyleri yemeğe çağırdı. Yemek kıraliçenin köşkünde değil, Adam'ın evinde verilecekti. Beyler şöleniden biraz keyifsiz döndü. Priskos, birçok ileri gelen Hun beylerinin de yemekte olduğunu ve bazan kıraliçenin, bazan da birbirlerinin şerefine kadeh kaldırdıklarını söyledi. Her seferinde içmeleri gerekmiş. Attilâ'nın şöleninde de öyle olmuştu. Bu garip Hun âdeti beylerin hoşuna gitmemiş değildi ,fakat hepsinin midesi bozulmuştu.

Priskos hemen günlük olayları yazdırmağa başladı, fakat Hun kıraliçesinin eşsiz bir kadın olduğunu, kıraliçe-miz Pulberia'nın kendisinden ders görebileceğini ancak söyleyebilirdi.

Beş dakika sonra bu kıraliçe hikâyesini sildirdi, şölen için bildiğin gibi yaz, deyip çekildi.

Bu emre hayret ettim.

Bizim beyler o sıralarda artık başvezirin cevabını sabırsızlıkla bekliyor ve biran evvel memlekete dönmek istiyorlardı.

Nihayet bir gün, başvezir Berki isimli bir beyle birlik-te yanıma geldi. Berki, iki defa Kayseri elçi gelmişti. Şimdi yanında bir mektup vardı: Bu Attilâ'nın Kayseri cevabıymış. Beyler mektubun mühürüne dikkatle baktı-

106

TANRI'NIN KILICI

lar. Mühürde acayip işaretler görünüyordu. Birisi tıpkı gun ayağı. Bunları dinî bir işaret sanmıştık. Halbuki ^ alfabetinde L harfi kuzgun ayağıyla gösterilmiş. Mühürün üstünde Attilâ ismi okunuyordu.

Artık yarın sabah şafak sökerken hareket edecekiiç

Arabaların yerleştirilmesinde kölelere istemiye istemi. ye yardım ettim. Priskos'tan kıraliçenin yanma gitmek üzere bir çeyreklik izin istedim. Vermedi.

— Oraya gitmen yakışık almaz, dedi. Bir şey bekliyor, muş gibi olur.

Orası aklıma bile gelmemişti.

Öğleden sonra sülün gibi otuz kadar atla her cins. ten bir hayli silâh getirdiler. Bunlar Attilâ ile bizim elçi. lerin tanıştığı Hun beylerinin armağanıymış.

Bizimkiler bunlardan yalnız üçünü kabul ettiler. Mak-siminos Berki'nin yolladığı doru atı aldı, efendim de At. tilâ'dan ve Csath'tan birer demir kır hayvan alıkoydu, ötekileri geri yolladılar.

Biz çadırları toplarken beyler, âdet olduğu gibi, ayrılık ziyaretlerini yapmışlardı, kıraliçeyi, Adam'ı, başve. ziri, Csath'ları, Edekon ve Rrestes'i görmüşler. Efendim Azat-Yunanlı'ya da gitmiş. Yalnız kıraliçe kendilerini kabul etmemiş, başı ağrıyormuş.

Akşam üzeri yedeklerinde iki at bulunan iki uşak yanıma geldi. Bana da iki kese getirmişlerdi. Keseyi getiren köleyi tanıyordum. Külâhında üç tel sırma ile işlenmiş bir yıldız vardı, hep kapıda beklerdi.

— Kıraliçe bunu sana gönderdi, dedi, içinde iki büyük para ile altı ufak para var. Bunlardan birisi senin-niş, ötekileri de babana yollıyacaksın. Altı ufak para, altı küçük kardeşinin. Kıraliçe buyurdu. (Kıraliçe herhalde benimle beraber altı kardeş olduğunu unutmuştu.)

Göz yaşlarım boşanmak üzereydi. Armağanı alayım mı, diye Priskos'a baktım. Gözünü kırparak kabul işareti yaptı.

TANRI'NIN KILICI

107

Minnetimi ifade eden bir sesle adama dedim ki:

—Yüce kıraliçeye söyle, ismini ölünceye kadar saygı ile anacağım ve eğer önünde bir kere daha diz çökebilir. sem, kendimi dünyanın en mutlu adamı sayacağım.

Beyler kıraliçenin yolladığı atları da kabul etmediler. Bunlara lâıık olmadıklarını ve kalblerinde beraber göturdükleri minnet dolu hatıraların kendilerine yeter olduğunu söylediler.

Çadırla arabanın arasına çekilerek, keseyi açtım. İçinde iki büyük Mısır altını ile Julius Caesar devrinden kalma altı küçük Roma parası vardı.

Beyler hayretler içinde Büyük paralar küçük bir çocuğun el ayası kadardı. Efendim keyifli-keyifli:

— Beni dinle dedi, bu sefer de sen beni köle olarak yanına al, artık benden zengin oldun. Bu sekiz parça altınla ben ne hayaller kurmadım. Memlekete döner dönmez, babama halimi bildirecek, eski yerinde yoksul yaşamakta ise, yanıma iki inekle birçok elbise, armağan eşya alıp götürecektim. Paranın geri ka-lanı ile ona yer yurt satın alacak ve öyle bir şenlik yapacaktım ki, hikâyesi kıyamete kadar köyde çalkalanacaktı.

Hun kızını görürüm umudiyle dışarı bakıyordum. Onu düşününce, zenginliğim bile beni sevindiremiyordu. Şimdi bir akbaba olmak, onu, kartalların küçük bir güvercini yakaladığı gibi, alıp havalandırmak, kendi yuvama götürmek istiyordum.

İnsan denilen yaratığın yerdeki solucandan ne farkı var! O kadar kudretsiz ki...

Gök bulutsuz, güneş parlaktı, her tarafta meradan dönen ineklerin böğürmesi duyuluyor, şehir sürülerin kaldırdığı toz duman içinde.

Buna rağmen beyler, kızarmış soğuk etle peynirden ibaret olan akşam yemeklerini yemek için, çadırın önüne oturmuşlardı. Benim başım daha o zamandan ağrımağa başlamıştı.

108

TANRI'NIN KILICI

Csath'lara acaba nasıl gidebilirdim?... Bahçenin etrafında dolaşırsam, belki onu görürüm... Ah, bir kere daha onu görebilsem, bir kere daha.

Evlerine vardığım zaman, kapıları henüz kapanma, mıstı. Atlılar içeri girip çıkıyorlardı.

Başvezirin konağının yanında toplanmış on beş kişi kadar insan, yaren. lik ediyordu. Hunlar bu kadar çok lâfı nereden bulur, bir türlü anılamadım.

Csath'ların evinin etrafında da birkaç kişi dolaşıyor, du. Kapıdaki kalın enseli, mızraklı adam ayaklarını uzatmış, boyuna esniyordu. Başka biri kapının etrafındaki otları topluyor, mutfak tarafından başka bir uşak da elinde yanan bir odun parçasıyla sokağa doğru seğirtiyor, dumanlar arkasında büyük kıvrımlar yapıyordu.

Bu manzara hepsini hayretler içinde bırakmıştı. Şehirde köleden çok bir şey yoktu ve bir evin başka evden ateş istediği hiç görülmemişti. Her evde bir köle, ateşin sönmemesine bakmakla vazifelendirilmişti.

Evet, bakakalmışlardı!

Ben de fırsattan istifade, çitin kapısından içeri girdim. Acaba evin arka tarafında onu görebilir miydim? Durgun bir gece başlamıştı. Belki de akşam yemeğini evin arka tarafında meşale ile yiyorlardı. Ah, hiç olmazsa bir kerecik olsun gölgesini görebilsem, son bir defa.'...

Evin etrafını dolaştım. Arka tarafta da bir kapı vardı, o da öndeki gibi kapalı. Eşikte mızraklı bir adam bekliyor, gözleri bende. Bu adama çekinerek sordum:

— Bay Csath evde mi? Yarım ağızla:

— Yolf! diye cevap verdi.

— Bayanlar da yok mu?

— Onlar evde.

— Bayan Csath da evde mi?

— Evde.

— Küçük hanım, bayan Emöke?

TANRI'NIN KILICI

109

— O da evde.

— Bir gümüş düğme kaybettim de. Buraya geldiğimde düşürmüşüm. Efendim beni azarladi.

— Haketmişsin.

Aranıyormuş gibi yaptım. Evin etrafını tüm dolaş-tım- Toprak kat penceresinden Cicia sarkmıştı:

— A, a! Zeta amca!

— Cicia, sen misin? Ferahlamıştım.

— Bir şey düşürmüşüm de Cicia, bir düğme.

— Düğme mi? Sabahleyin ararım, bulursam, sizin çadıra getiririm. Şimdi Sugarka'yı uyutuyorum.

Çocuklardan küçüğü kucağmdaydı.

— Yarın sabaha bizi burada bulamazsın artık, dedim,

— Gidiyor musunuz?

İri gözleri açıldı, şaşkın şaşkın yüzüme baktı. İçerden birisi Cicia diye seslendi. Zavallı :
— Eyvah, diye titredi, çağırıyorlar!

Çocuğu kucağından yere bıraktı. Yavrucak uyumuştı Koşarak odadan dışarı çıktı. Bir müddet orada durup dinledim, sonra eşikteki muhafızın yanma döndüm. Evin arka tarafında küçük bir bahçe ile ikinci katta çok güzel yapılmış bir balkon vardı. Orada kimseyi göremedim. Aşağıdaki mutfaktan hizmetçilerden birinin söylediği şarkı ile yemek kaplarının sesi geliyordu.

İkinci kata bakmağa cesaret edemedim, yalnız bir şey arıyormuş gibi çimenlere bakındım. Güneş artık uzaktaki kavak ağaçlarının arkasında batıyor ve son ışıklarını ortalıktan topluyordu. Bahçedeki çiçekler batının kızıl rengine boyanmış gibiydi, yaldızlı, yeşil bir böcek vızıldıyarak etrafımda dolaşıyordu.

Başım yerde, oralarda beklediğim sırada, önüme bir gül düştü.

Titredim, başımı kaldırıp baktım. Yukardaki pencerede, içeri doğru çekilen bir kadın kolu gördüm. Gülü

no

TANRI'NIN KILICI

yerden alıp bekledim. Çiçek daha yeni koparılmıştı, sapı sıcak duruyordu. Kimsecikler görünmedi.

Kapı kapanıyordu. Bir köle borazan çaldı. Atlılar hayvanlarını dışarı çektiler.

Karanlık iyice basmıştı.

Attilâ'nın sarayından sekiz meşale hareket etti. Bu meşaleler yayan yürüyen sekiz kölenin elindeydi. Attilâ, aralarında at üzerindeydi.

Meşaleciler kraliçe Rika'nın köşkünün önünde durdular.

Attilâ atından atladı, içeri girdi.

Köleler meşaleleri söndürdü. Yalnız bir meşale kaldı. Onun ışığında geri döndüler.

XVI

Şafak sökerken yola çıktık. Tanyeri yeni ağarmağa başlamıştı. Çadırlar şehri, inek ve domuz çobanlarının boru sesleri çınlatıyordu. Yerdeki son çadır direklerini de sökerek, arabalara yerleştirdik. Beyler atlara binmişlerdi. Ben de bindim.

Gözlerim yine ahşap eve takıldı. Sim sıkı kapalı papatya pencereler koyu kırmızı perdelerle örtülmüştü.

Gül kalbimin üstündeydi.

Acaba hakikaten o mu atmıştı? Kafamdan yüzlerce düşünce birden geçiyordu. Acaba rasgele mi düştü? Çocuklardan birisi veya bir hizmetçi dışarı atmış olmasın?

Ya o attıysa!

Geriye dönüp baktım. Hiç olmazsa onu uzaktan bir görüp selâmlıyabilsem.

İlerledikçe, çadırlardan ahşap evler görünmez oluyordu. İnekler böğürerek, domuzlar bağrışarak her taraf-

TANRI'NIN KILICI

111

tan sokaklara dökülüyorlardı. Kırbaçlar saklıyor, borular ötüyordu. Güneş altın ışıklarını saçmağa başlamış, ortalık iyice ağarmıştı.

O, kuş kafesinden büyütme evle içindeki beyaz kuşunu bir daha göremeyeceğim demek, bir daha...

XVII

Beynimize bir bent yerleştirebilmek kabil olsaydı, ne iyi olurdu. Hiç değilse, birkaç hafta için düşüncelerin selini bir başka yöne çevirir, girdapların açılmasına meydan verilmezdi.

Düşüncem şu nokta etrafında girdaplaş-yordu : Azat-Yunanlı da vaktiyle köleydi, hem de benden daha düşük bir durumda bulunuyordu. Cebinde man-gırı yoktu, yaşı benden çok büyük, üstelik benim kadar da becerikli değil, bilgisi de daha azdı. Fakat savaşa gidip çarpıştı, azat ettiler, çiftçiliğe başladı, bir Hun kadını ile evlendi, evet Hun kadını...

İşte o bendi, galiba tam buraya koymak doğru olacak.

Dönüş yoluna çıktığımızdan beri, benim için hayatın tadı, yatağın hılyası kalmamıştı. Fakat geri nasıl dönebilirdim? Efendimden nasıl ayrılabilirdim? Attilâ'nın oğullarından birisi için yetiştirildiğine şüphe olmıyan bir kız için geri döndüğümü ona nasıl söyleyebilirdim?

Bir sefer, Bizans'ta param Priskos'un heybesinde kalsın, ben kaçıp geri doneyim diye düşündüm.

Başka sefer, benim olan yüz altını efendimin paralarının arasından gizlice alayım, dedim. Bu düşünceyi de nefretle kafamdan uzaklaştırdım.

Bundan sonra, yarı yolda yolun tozlarına karışıp geri kalayım, gidip kraliçe Rika'nın hizmetine gireyim istedim. Zaten azat bir adam olduğumu biliyordu.

Fakat ya o konuşmamızı unuttuysa. Ya beni yanına büe kabul etmezse? Hem son günlerde evine de almamış-

112

TANEI'NIN KILICI

ti. Beni kaçak sayarak, efendimin yanına çevirmesi i[^]. timali de vardı.

Geceleri ,uyuyuncaya kadar, mehtaba bakıp ağlıyor, dum. Dalınca, kendimi savaş gürültüleri içinde görüyor, birçok insan öldürüyor, göğüslerini parçalıyor, kanlar;ın içiyordum. Bazan da onlar beni öldürerek kanımı içj. yorlardı. İnsanların birbirini öldürdüğü bu savaş denilen şey, benim için dehşet kaynağıydı. Burnum kanasa ürperirdim. Fakat Azat-Yunanlı gibi bir bey olmak ne ka. dar hoş olacak!... Belki de muhayyilemin yarattığı bu savaşlar, korktuğum kadar müthiş şeyler değildir: Savaşçılar bir başlarına karşılaşmıyorlardı ya...

Başka dillerde adı Tuna olan îster'i oldukça arkada bırakmıştık ki, bağrıışmalar duyduk:

— Bizans'lılar!

Bunlar Vigiliyas ile adamlarıydı. Yanlarında Eszlasz ile otuz kaçak bulunuyordu. Attilâ'ya gidiyorlardı. Öğ. leye daha epey vakit vardı, fazla konuşamadık. Bizim beyler Attilâ'nın Kayseriye verdiği cevaptan söz açtılar. Vigiliyas da, Attilâ'nın hiddetlendiğini anlatınca, sarayda nasıl bir kargaşalık uyandığını söyledi.

Sonra ayrıldık, o kuzeye, biz güneye doğru uzaklaştık.

öğle vakti yazıya oturmam icabetti. Yolda kaziğe vurulmuş üç kişiye raslamıştık. Ben yalnız uzaktan bakmıştım. Priskos bununla ufak-tefek birkaç şey daha not ettirdi. Güneş yaz günü gibi ortalığı kavuruyordu. Beyler yemekten sonra uyudular.

Bir ormanlıkta mola vermiş, çadırları kurmadan, bir çınar ağacının serin gölgesinde yemeklerimizi yemiştik' Ben çınarın yanındaki ağacın altına oturmuştum. Önümde kâğıtla divit vardı. Efendime baktım, arkası üstü uzanmış uyuyor. Kollarını başına yastık yapmış. Üç köle onları sessizce yelpazeliyor.

Kâğıtlıktan temiz bir yaprak çekerek, şunları yazdı©:

TANRI'NIN KILICI

113

Sayın Bay Csath,

Yolda senin ne kadar kibar ve candan bir adam olduğunu düşünerek, yaptığın iyiliklere karşılıklıta bulunmak istedim. Bana verdiğin ata Kayser bile imrenecektir. Ben de sana öyle bir köle veriyorum ki, bunun için de sana Attilâ gıpta etsin. Bu çocuğun köleliğinin bitmesine altı ay var. Bu altı ay için senin olsun.

Bu köle bir hazineye değer. Hafızası bal mumu gibidir. Yüz rakam söyle, tekrarlar. Yüz yabancı isim say, aklında tutar. Yunanca, Lâtince ve Hunca bilir. Tarih, felsefe, coğrafya, sarf ve nahvi, hitabeti mükemmeldir. Asıl adı Theofil idi, fakat ben ona Zeta derim, o da buna alışmıştır.

Naçiz bir armağanım olarak kabul et.

Saygılarla Priskos Retor

Efendimin mühürü elde taşınır küçük masadaydı. Mektubu mühürleyip boynuma koydum.

Beyler derin uykundaydı, köleler de kestiriyordu. Başka bir mektup daha yazdım:

Efendim ve babam Priskos Retor'a:

Sana karşı beslediğim büyük sevgiye rağmen, yanından ayrılmam gerekti. Bunun sebebini söyleyemeyeceğim. Ancak, beni nankörlükle suçlandırmaman için sana yalvarırım. Senin şefkat dolu iyi kalbini daima gözlerim yaşararak düşünecek, adını saygı ile anacağım.

Bana yüz solidus armağan etmiştin. Bunu, bir eksiğiyle kesenden aldım. Bunun için bana kızmamamı rica edeceğim. O bıraktığım tek solidus de bindiğim atın parasıdır, çünkü o at olmadan bir yere gidemezdin.

Tanrı yardımcm olsun, sağlıcakla kal.

Seni ölünceye kadar sevecek olan hakir kulun Zeta

114

TANRI'NIN KILICI

Bu mektubu yazı masasının çekmecesine kilitliyerek, anahtarını efendimin bayramlık togasının cebine, koy.

dum.

Artık onu memlekete gittiği zaman bulur, diye düşündüm. Kölelerin yanma giderek, paralarımın kaybolduğunu söylediğim zaman, pek de kederli görünmeğe lüzum kalmadı.

— Muhakkak atlarımızı suladığımız sırada düşür-müşümdür, dedim, yalnız sabahleyin mi, öğleyin mi düşürdüm, onu bilmiyorum.

Canımın sıkıntısına sevindiklerini yüzlerinden okudum. Beni daima kıskanırlardı. Bununla beraber onlara bir gün bile kırılmış değilim. Atıma atlıyarak:

— Efendime söyleyin, dedim, eğer akşama dönmezsem, merak etmesin. Bir yerde yatarım. Yarın veya öbür gün arkanızdan yetişirim.

Atımı sürdüm.

Yolun dönemecini biraz geride bırakınca, mahmuzlarımı hayvanın böğrüne sapladım:

— Haydi! Çatlayıncaya kadar! dedim. Vigilias'ların kafilesine iki saat sonra yetiştim. Vigilias'a, efendimin beni önemli bir iş için mektupla geri yolladığını ve, köle olmadığım halde, yolda beni kölesi bilmesini rica ettiğini söyledim.

Vigilias ,dünyayı görsün diye, oğlunu da yanma almıştı. Bu sıska, cahil bir çocuktuk, küçüklük yaşlarım hasta döşeğinde geçirmiş, hafif kekeme, fakat ağırbaşlı, namuslu bir delikanlı idi. Geri dönüşüm Vigilias'ı şaşırttı. Efendimin Csath'la ne işi var diye beni epeyce sıkıştırdı, tşin içyüzünü bilmediğime akli yattıktan sonra, kaçakları götüren subayla bu işi konuşmağa başladı. İleri geçtim. Başım, boynuma tahta bir tekerlekle geçirilmiş gibi arkaya gitti. Yüzüm yanıyordu. Kalbim donmuş bir et parçası gibi titriyordu. Oh, elbette öyle

TANRI'NIN KILICI

115

olacak: Çaldım, yalan söyledim, kötülük ettim! Hiçbir za- bu kadar alçalacağımı ummazdım.

XVIII

Bir ağustos akşamında Attilâ diyarının sınırındaki Tuna'ya vardık.

Gün batmak üzereydi. Vigilias, Eszlasz'tan çadırları beriki kıyıya Kurmanın daha uygun olup olmayacağını sordu.

Karşı kıyıda, sınırdan geçen kaçakları öldürür, ibret için asarlardı. Akşam vakti hiç hoşa gidecek manzara değil doğrusu.

Eszlasz, Vigilias'ın sınır boyundaki Hunların münasebetsizliklerinden çekindiğini zannetti.

— Yok canım, dedi, sınır bekçileri beni görünce, titrerler, haydi karşı kıyıya geçelim. Hem biraz daha yol almış oluruz.

Borusunu eline alarak, Hun usulünce öttürdü.

Karşıdan sal hareket edinceye kadar, bir çeyrek geçmişti. Açık başlı iki Hun, ipi tutup çekerek, salı yürütüyorlardı.

Eszlasz küfrü bastı:

— Allah belânızı versin, kıyıda ne diye uzaklaşıyorsunuz? Salcı başı nerede?

Hunların az daha genç olanı, kabahatlarını bağışlatmağa çabalıyordu.

—• Birini asıyorlardı da, onu seyre gitmiştik. Eszlasz güldü:

— Bunda seyredilecek ne var? Sizin yeriniz burası be. Hun kendilerini haklı göstermeğe çalışıyordu:

— Roma'lılar gibi çarmıha geriyorlardı da. Böylesi hergün olmaz, hani. Hem bir kişi de değil, iki kişi asılanlar.

Avuçlarına tükürüp birbirine sürdü :

W

116

TANRI'NIN KILICI

— Roma'lılar bu işten anlıyor doğrusu. Herifler boşu. na okumamış, usulünü biliyorlar, öyle değil mi, Kovacs

Öteki başını salladı :

— Öyle be, aham. Tövbeler olsun, unutulur şey değil. Biz atlarımızın yanında hiç ses çıkarmadan bekleyiyor.

duk. Suya güneş vurdukça, altın kemer gibi, parıl parıl yanıyordu. İster, herhalde dünyanın en büyük nehridir, Bu kocaman suyu her görüşümde uzun uzun seyredirdim Fakat bu sefer içimde garip bir ezinti var

Kıyıya atladık. Orada on-on beş Hun bizi bekliyordu. Hepsi don, gömlekçe idiler. Salcı başı ileri çıkarak, Esz. lasz'ın ne emri olduğunu sordu. Eszlasz :

— Bir koyun kızartın, çabuk olsun, diye emretti.

Eszlasz, yiyip, içmeyi çok sever, sık sık da birine ça. tar. Fakat bu pırasa bıyıklı adamın çok iyi bir kalbi vardır.

Uşaklar kendi çadırlarını yuvarlak, otsuz bir yere kurdular. Burada zaten oyuklar hazır, toprak temizlenmişti. Tüccar kılıklı iki kişi de az daha ilerde çadır kurmuştu. Bizans'a dönüyorlarmış. Başımı doğudan tarafa çevirmiştim, az kalsın olduğum yere yığılıverecektim, çıplak bir tepenin üzerinde, çarmıha gerili iki çırılçıplak adam vardı. Vigiliyas'a gösterdim, o da dehşet içinde kaldı. Oğluna :

— Çadıra gir, dedi, o tarafa bakma.

Eszlasz'ın bile gözleri bir tuhaf olmuştu. İstemiyeye iste-miye :

— Bunların kabahati neydi, diye sordu. Salıcı başı:

— Alçak herifler, dedi, kaçmışlar, zaten o kadar çok kaçan var ki, başa çıkamıyoruz.

Yakaladıklarımızı bir hafta içinde alıp götürmezlerse, tabii burada tutamayız. Şimdiye kadar yakaladığımız kaçakları suya atıyorduk, baktık olacak gibi değil, başkaları bundan bir şey anlamıyor. Herkesin gözüne iyice çarpsın diye, elimize geçenleri çarmıha germeğe karar verdik, başka kaçmak isti-yen olursa, görsün de anlasın.

TANRI'NIN KILICI

117

— Ya bunlar?

— Bu itler de buraya geleli hafta oluyor. Karşıya

geçmek istediler ama, suratlarından köle olduklarını an. layıverdim. Azat beratlarını sordum.

Şu iki Roma'lı korktu, dilleri dolaştı. Kaybettik falan dediler. Yutmadık, herifleri yakaladık.

Nereden geldiklerini, efendilein'n kim olduğunu sorduk. Dün akşam atlı bir delikanlı bu herifler için buraya kadar geldi. Kaçakları tutmamızı, canlı da koyvİt'mememizi tembih etti. Ben, bunlar Ro-ma'lıdır. Roma usulünde şu tepeye asalım da örnek olsun herkese, kaçanın hali budur, anlasınlar, dedim. Hemen ağaçları hazırlattım; sabahleyin kartını sallandırdık, öğleden sonra da gencini,

Asılanlardan biri artık kımıldamıyor, öbürü hâlâ başını kaldırıyor, feryadediyordu.

Adam cevap verecek halde değildi, alnından terler akıyor, gözünden yaşlar boşanıyordu; ağzı, kuduz köpek gibi köpürmüştü. Zaman zaman böğürüyordu, hem öyle acı bir sesle ki, en korkulu düşlerimde hep bu sesi duydum. Başını yukarı kaldırıp boğuk haykırdı:

— Su, su!

Zavallıyı yirmi kadar atlı Hun seyrediyor :

— Nasıl, kaçarsınız? diyorlardı.

Önümüzde duran kadınlarla çocuklar da ağızlarını açmış, seyrediyorlardı. Bir kadın kucağındaki çocuğunu emziriyordu. Fakat barbarda histen eser yok. Küçük bir kuşla oynayan çocuk gibi. Kuşçağızın acı çekeceğini aklına bile getirmiyor. Bunu eğlenceli ve meraklı buluyor, o kadar. Birkaç kişi de oturduğu yerden seyrediyordu. Bir insanın nasıl acı çektiğine bakıyorlar, başka bir şey duydukları yok.

Vigiliyas bunlara lanet ediyordu :

— Bu adamlarda insanlıktan eser yok mu? diyordu. Hunlardan biri:

— Efendim, dedi, şu güğümü daha şimdi içirdim ona.

— Bir daha getir.

118

TANRI'NIN KILICI

Çırpınan köle ben yaşta görünüyordu. Ötekisi çoktan ölmüş. Yüzünü görmek mümkün değil, başı öne düşmüş, uzun kır saçları da yüzünü iyice örtmüştü.

Yalnız zavallı delikanlı hâlâ yaşıyordu. Yarım saat kadar evvel çivilemişler, ellerinden şimdi bile kanlar damlamakta, yerde de ufak bir kan gölcüğü olmuş. Ama o, aldığı yaralardan değil, sırtının ağrısından ve susuz, luktan şikâyetçi. Zaman zaman:

— Ah, arkam, diye inliyordu, su! &

Çarmıhın arkasına cellâdın merdiveni dayalıydı. Su-ya giden adam geri dönmüş, merdivene tırmanmağa baş. lamıştı. Güğümü zavallının ağzına dayadı.

Hunlar, adam suyu içerken, büsbütün merakla bakmağa başladılar.

Delikanlı, suya iyice kandıktan sonra bizi gördü, elbisemizden Roma'lı olduğumuzu anladı. İçli bir sesle:

— Yalvarırım size, dedi, beni hançerleyin.

Orada fazla duramadım, çadırlara doğru yürüdüm, vücudumda büyük bir kırgınlık hissediyordum. Az sonra Vigiliyas da döndü. Eszlasz'tan bu bahtsız hançerlemek mümkün olup olmadığını sordu.

Eszlasz ciddileşerek başını salladı:

Mademki Roma'lıymış, Roma'lı gibi ölmesi gerekir. Biz, asılanları öldükten sonra, hançerlediğinizi biliriz, dedi.

Yıkanmak için Tuna'ya inmiştik. Güneş ortalığı kavuruyor, vücudumuzdaki tozlar derimizi büsbütün yakıyordu.

Geri döndüğümüz zaman, güneş artık ufka inmiş, nehrin uzaklarındaki otların arasından gece, kollarını uzatmıştı.

Salcılar orda bir ateşin etrafında toplanmışlardı .

Sivri külâhlı bir Hun delikanlısını alçak sesle çağırdım :

— Bana bak, şu çarmıha gerilen adama acıyorum, iyi bir para versem, gidip kalbinden hançerler misin?

Gözlerini kırparak :

TANRININ KILICI

119

— Olur, dedi, ne vereceksin?

— Bir altın.

Hun, altını bir kayaya vurarak muayene ettikten sonra, gözden kayboldu.

Gecenin ıssızlığı içinde bir müddet daha feryatları dinledik. Sonra birdenbire ses kesiliverdi.

Sessizce otlayan ların çıkardığı hışırtıdan başka- bir şey duyulmaz oldu.

XIX

Açıktaki askerlerin yanında yattım

Hava bulutluydu. Daha ay çıkmamıştı, erken yatmıştı. Uyuyamadım. Artık köle değildim. Kendi isteğimle işte geri dönebiliyordum. Fakat bu kıydan ayrılıp içerilere girdiğim zaman pişman olursam ne yaparım? O zaman benim kaçak bir köle olmadığımı şahitlik edecek ne Vigiliyas, ne Eszlasz kalır, kimse bana yardım edemez. Csath'a gidip oradan mı kaçmalıyım? Ya sınırdan nasıl geçecektim? Attilâ'nın bekçileri canlı bir zincir gibi İmparatorluğun bütün sınırını sarmışlardır, acaba başka yerde de Roma'lı oldukları anlaşılan kaçaklara böyle mi yapıyor? Korkunç hayaletlerin dehşeti içinde kalmıştım. Alnımda ter damlaları belirmişti.

Yalnız o kızı düşündüğüm zaman, dünyayı pembe görüyor ve hayaller yerine etrafımda kumrular uçuşuyordu. Birçok asil kadınların kendi kölelerinin kölesi oldukları, tarihte az görülmüş şeylerden miydi? Kanunları insanların kalbine kabul ettirmek mümkün olmuyor. Gönül kanunları başka.

Gül, küçük bir kâğıdın içinde, göğsümde duruyordu. Solmuş, fakat kokusu hâlâ duyuluyor.

— Bu koku sensin, Emöke! Bu gül ile sen benliğini bana vermiş oldun.

120

TANRININ KILICI

XX

Geçtiğimiz yollardan Attilâ'nın başkentine vardık. Vaktiyle buradan kendi paramızla yiyecek tedarik ettiğimiz halde, Eszlasz bir mangır bile harcamamıza izin vermiyor :

— Olmaz, benim konduğumsunuz diyordu.

Bey dediğin işte böyle olur!

Sonradan anladım ki, Attilâ'nın yanına varmak için yapılan hiçbir yolculuk bu kadar pahalıya malolmazmış.

Emöke ile ilk defa konuştuğumuz Tisza'nın o dirseğine vardığımız zaman, tül parçasını bulmak için epey aran-dım, bulamadım. Ya yel almış götürmüş veya bir çoban bulup kaldırmıştı. O zamanlar otlar yeşil, ovalar çiçekliydi. Yaş güneşi herşeyi soldurmuş. Vaktiyle tabiat ne kadar tazeydi, şimdiyse, haftalardan beri sararmış tarlalardan ilerliyoruz. Bazı yerlerde orağa bile başlanmış. Her yerde kölelerin çalıştırıldığını gördüm, Hunlar işe ellerini bile sürmüyorlar. O tül parçasını yolda da aradım, bulamadım. Bu gülü o tüle sarmayı ne kadar istiyordum! Emöke ile bulduğumuz yerde tek başına duran yaşlı bir söğüt ağacı vardı. Altınları bunun altına göm-sem, nasıl olur? diye düşündüm. Başıma gelecekleri Allah bilirdi. Bu yeri ise her zaman bulabilirdim. Toprakta parayı kim arıyacak?

Etrafıma bakındım, kafileler ilerlemişti. Yolda arkamızdan gelen kimsecikler yoktu. Uzakta bir koyun sürüsü, daha ilerde de at sürüsü görünüyordu. Sonsuz ovadaki yol boyunca, her tarafta tavlalar görmüştük. Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar at olacağını sanmıyorum. Baktım, kimsecikler yok.

Atımı söğüde bağladım, hançerimle toprakta iki karış derinliğinde bir çukur kazdım. Yüz altından ikisi eksikti. Kraliçenin verdiği paralardan ikisini buna ekledim

TANRI'NIN KILICI

121

Meşin keseyle birlikte çukura yerleştirdim. Üzerine büyük bir kesek toprak koydum, kimsenin gözüne çarpmasın diye düzeltiltim.

Bu, ömrümde ilk defa işime yarıyan bir hareket oldu. Gömdüğüm o paralar sayesinde uzun bir zaman sonra Bizans'a dönerek, şu satırları yazabildim ve yine bu para ile deniz kıyısında başımı sokabilecek küçük, mutlu bir

yuva

kurabildim.

XXI

Attilâ'nın başkentine vardığımız zaman, öğle olmuştu. Köpekler gölgelere çekilerek, dillerini çıkarmış, soluyorlardı.

Eszlasz, şehrin kıyısında bizi durdurarak, atlılardan birini yolladı, geldiğimizi haber verdi.

Ben kafileden ayrılmak istedim, Eszlasz:

— Bir adım bile atamazsın! diye bağırdı.

Yüzü kıpkırmızı kesilmiş, gözleri hiddetten parlıyordu.

Bu dost adamın bir anda böyle değişivermesi çok garibime gitti. Hepimiz korkuyla yüzüne baktık. Ya sarhoştur, ya aklını oynatmış.

Aradan bir saat geçmemişti ki, yanımıza birçok Hun atlısı geldi. Külahlarında parıldıyan gümüş yıldızlardan Attilâ'nın muhafızları oldukları anlaşılıyordu.

Eszlasz'ı selâmladılar, buyruğunu beklediler.

Eszlasz:

— On kişi attan insin! diye emretti.

Bu emri yerine getirildikten sonra, eliyle bizi gösterdi :

— Şu üçünü bağlayın!

Kanımın donduğunu hissettim, Vigiliyas da sapsarı keşilmişti.

— Yaptığın hakarettir, kabul etmiyorum, diye hay-

122

TANRI'NIN KILICI

kırdı, ben kayserin elçisiyim. Bana edilen hakaret kay, sere demektir.

Eszlasz : — Bağlayın, diye tekrarladı.

Askerler Vigiliyas'la oğlunu ve beni bağladılar.

Kölelerin başındaki Bizans'lı subay Eszlasz'a çıktı;

— Elçiye karşı böyle hareket, ne küstahlık! O, bura. da kayserin temsilcisidir. Sen de bize iki yol elçi olarak gelmemiş miydin?

Eszlasz yolda hep bu adamla arkadaşlık etmiş, onunla beraber içmişti. Omuzlarını kaldırmakla yetindi:

— Yaptığım şeyin hesabını verecek benim. Ben kendimi kurtarmak için :

—! Efendim, sen benim Vigiliyas'larla bınikte olmadığımı bilmiyor musun? dedim.

Tilki suratlı Vigiliyas'ın vaktiyle bir pot kırmış olduğunu hatırlamıştım. Eszlasz bana cevap bile vermedi.

Ellerimiz arkaya bağlandıktan sonra :

— Üstlerini arayın! dedi.

İlkin Vigiliyas'ı aradılar. Gömleğinin altında meşin bir kese içinde yetmiş altın bulundu. Oğlunda da o kadar çıktı. Benden kraliçenin verdiği keseyle Csath'ın mektubunu aldılar.

Sonra Vigiliyas'ın sandıkları kırıldı. Arabanın ortasında, âdi çamdan yapılmış bir sandığın içinde, kenarları demir çemberli bir başka sandık buldular, bir çocuk sandukası büyüklüğünde bir çekmece. Fakat o kadar ağırdı ki, iki kişi zor kaldıracaktı.

Öteki sandıklarda piring, buğday, çiroz, kuru yemiş gibi yiyeceklerle ayrı iki sandıkta da giyecek eşyası vardı.

Eszlasz demir çekmeceyi işaret etti :

— Bunun anahtarı nerede? Vigilias boğuk bir sesle cevap verdi:

— Boynumda.

Yüzü önce sararmış, sonra hiddetten mosmor kesilmişti. Göğsü, demirci körüğü gibi, kalkıp kalkıp iniyordu.

— Görürsün, bunun acısını senden çıkartırım, diye

TANRI'NIN KILICI

123

boğuk boğuk söylendi. Roma İmparatorluğu barışı sever, ama bu onun zayıf olması demek değildir.

Subay Eszlasz'a arkasını çevirmiş duruyordu. Döndü, Eszlasz'ın çizmesine istihfafla baktı. Sert bir sesle :

— İnsan ve hayvanlar dinleninceye kadar, burada kalacağım, dedi. Sonra hemen geri dönüp, kaysere, barbarlarla dost bulundukça, elimizden sopayı eksik etmiye-lim diye söyleyeceğim!

Bu, basbayağı hakaretti. Eszlasz'ın saldırmasını bekledim, îri-yarı Hunun yanında şu çırpı bacaklı subay file karşı maymun gibi kalıyordu.

Eszlasz, değil saldırmak, dost bir sesle cevap verdi:

— Ben sana gel diyorum, sen subaysın, şerefli adam-sjn. Kılıcını almıyacağım, şimdi bizimle gelmek zorundasın, gel de barbarın biz değil, kendiniz olduğunı gözlerinle gör. Başıyla muhafızlara yola düzölmelerini işaret etti.

Subay hâlâ kararsızdı, fakat Eszlasz ata binip bize de işaret edince, o da ata bindi, Eszlasz'ın yanı sıra ilerlemeğe başladı.

Ana yolda hiç konuşmadan ilerliyorduk. Demir çemberli çekmeceyle bizden alman iki fund altın da arkamızdaki arabada geliyordu. Eszlasz hiçbir şey söylemiyordu. Bizim subay köpürüyor, kendi kendine homurlanıyordu.

XXII

Saat on bir sularında (Hunlara göre saat üçte) Atti-lâ'nın sarayına vardık.

Geçerken Csath'ların penceresine ve kraliçe Rika'nın köşküne bakmayı unutmadım. Bereket versin, tanıdık kadınlardan kimsecikler görünmedi.

Doğru saraya götürüldük.

Bir yanı doğuya açılan büyük bir salona girdik, salon altı tane ince ve güzel sütun üstüne tutturulmuştu.

Ortada tahta benzer, koyu renk bir sandalya vardı.

m-

as .

1

124

TANRIFNIN KILICI

Duvarlarda hiçbir süs yoktu, yalnız koyu kırmızı renkte halılar asılmıştı.

Attilâ, bir sütunun altında oturuyordu. Sırtında halkın giydiğinden, beyaz bir elbise vardı, onlarmkinden az daha bolca duruyordu. Gömleğinin üzerine oyluğuna ka. dar inen, vişne rengi, kolsuz bir salta geçirmişti. Başında kenarları yukarı kıvrılmış bir keçekülâh, belinde kılıcının siyah, ipek kordonu. Etrafında burma bıyıklı Edekon, tıknefes Csath, güler yüzlü başvezir Csath, Berki, Orgo-vany, boğa başlı Macsa, Kaszon, Upor, Vacsar gibi her zamanki büyüklerle alçak boylu, uzun sakallı, sivri külâhlı bir ihtiyar olan ve burada ilk defa gördüğüm kiral Ardarik vardı. Bunlardan başka beş kadar muhafızla mahmur gözlü genç bir bitikçi.

Eszlasz ilerledi, külâhını çıkarıp eğildi.

— Efendim, Vigilias'ı getirdim. Üstünü aradık. Ya. nında şu altınları bulduk.

Pırasa bıyıklı yüzünü, zafer kazanmış bir adam ifadesiyle, uşaklara çevirdi.

Bu sırada uşaklar sandığı yere bırakmış, kapağını açmışlardı. Altınlar büyük bir meşin kesenin içinde duruyordu. Kese açılınca, altınlar yuvarlanarak yere ser. pildi.

Eszlasz devam etti :

— Sandıkta yüz fund altın var, yani sekiz yüz soli-dus kadar. Bu keseyi de onun üzerinde bulduk. Bunda da altın var, bir fund kadar. Oğlunda da o kadar altın çıktı.

Sonra beni gösterdi :

— Bu köleyi de getirdim. Priskos'un kölesi. Bize yoi-da takıldı. Bunun üstünde de altı alımla şu mühürlü meK-tup çıktı. Mektup Csath'a yazılmış, ama bizi de ilgilendirir diye düşündüm. Mektubu altın kümesinin üstüne bıraktı. Attilâ kollarını göğsünde çaprazlamış, Vigilias'a bakıyordu.

Sert, soğuk bir sesle sormağa başladı :

TANRI'NIN KILICI

125

— Bu kadar çok altını ne diye yanında taşıyorsun? Niçin getirdin? li

— Efendim, diye kekeledi, böyle uzun bir yol için birçok uşağa ve hayvana ihtiyaç var da. Bazan at, bazan öküz satın almak icabediyor. Sonra yiyecek falan... Birkaç köle de satın alabilirim, dedimdi.

Sustu. Yüzü sapsarıydı. Alnında iri ter damlaları Delirmişti, Attilâ'nın yüzü değişiverdi. Öyle ters ters bakıyordu ki, soluğumun kesildiğini hissettim. Gök gürler gibi bir sesle :

— Ya! diye haykırdı. Sütunlar bile titremişti.

Attilâ kendini zor zapt ediyordu. Devam etti :

— Yolda yiyeceğin tükenmedi ya. Bütün hayvanlarını çaldıklarını kabul edelim, bu paranın binde biriyle dahi hepsini yerine koyabilirsin. Sonra, hatırlar mısın ki, ben Roma'lı esirlere fidye verilmesini şiddetle yasak stmişim.

Kılıcını sinirli sinirli döşemeye vurdu :

— Bu yüz fund altını niçin getirdiğini söyleyecek misin?

Vigilias kesik kesik söylendi :

— Efendim, başka bir şey söyleyemem..,

— Söyliyeceğiz misin? Şimdi görürüz. Gözlerini muhafızlara çevirdikten sonra :

— Eğer beklemeden cevap vermezsen, gözünün önünde- oğlunu parça parça ettireceğim, dedi.

Beş er kılıcını sıyırdı. Madenî, soğuk bir ses çıktı... Bir müddet sessizlik... Buyruğu bekleyiş...

İnsanın göğsünü tıkıyan bir an geçti. Irmağın kışın buz tutması gibi, kanımın donduğunu duydum. Nasıl esrarlı bir işti bu? Nasıl bir cehenneme kendi ayağımla girmiştim?

Çocuk : — Baba! diye bir çılgılık kopardı.

Babasının önüne diz üstü düştü.

— Babacığım!

126

TANRI'NIN KILICI

Vigilias da diz çökerek yalvarmağa başladı :

— Efendim, herşeyi söyleyeceğim. Yalnız oğlumu bağışla... Ona değme...

— Öyleyse anlat. Fakat sözlerine bir yalan karıştırır-san, oğlunun kalbine şu kılıcın saplanacağını iyi bil!

İlerdeki iskemleyi işaret etti, getirdiler. Oturdu... İskemlenin koltuklarına kollarını dayıyarak, anlatılacakları beklemeye başladı.

Vigilias tir-tir titriyordu :

— Efendimiz, bu altınlar bir günahın fidyesi olacak, ti... Senin yüce hayatına kıyacak bir günahın fidyesi...

Asılmağa götürülen bir adama benzemişti. Attilâ soğuk bir sesle :

— Başından anlat! diye emretti.

Vigilias yutkundü. Boğazı sıkılıyormuş gibi, gözlerini acı ile açtı. Anlatmağa başladı :

— Bay Edekon, bay Orestes'le birlikte Bizans'a geldiği zaman... Evet öyle, bay Orestes'le birlikte... Kayser Kri-zafios'a kendilerinin iyice ağırlanmasını tembih etti. Kri-zafios muhafız komutanıdır, kayser onu sever ve tutar, sözü geçer bir adamdır. O, elçileri kendi konuğu sayıyordu. Onları şehre götürdü, denizi gösterdi, eski Bizans surlarını gezdirip Altınkapı'yı, Mezarlık'ı, Hipodrum'u, Sofya kilisesini, Büyük Kostantin'in dikili taşını, Fener'i, kısacası, görülecek ne varsa, hepsini gezdirip gösterdi. Dilmaçları bendim.

Attilâ Edekon'a baktı. Göziyle onun doğru söyleyip söylemediğini soruyordu.

Edekon gülümsüyerek, başıyla evet işareti yaptı.

Vigilias karaya vurmuş balık gibi soluyordu. Bitkin bir halde devam etti :

— Her şeyi olduğu gibi anlatacağım, yalnız oğluma dokunma, haşmetli Kırıl!

— Anlat!

— Bay Edekon gördüklerine hayran olmuştu. Hele saraylarla sanat hazinelerini çok beğenmişti :

TANRI'NIN KILICI

127

«Bunlar amma da güzel evler ha, dedi göçebe bir ulus]rnadığınız boşuna değilmiş, ev yapmayı iyi biliyorsunuz.» _- Krizafios bunun üzerine : «Salyangoz, kabuğunu kendi yapar» dedi.

— Edekon :

«Anlamıyorum, nasıl bir salyangoz olursam olayım, sırtıma şöyle bir saray oturtamam.»

— Krizafios gülümsedi :

« Amma da yaptın ha! Eğer aziz Hun dostumuz büyük bir istek gösterirse, böyle bir saraya niçin sahip olmasın? Mermer basamaklı, altın damlı bir saray, yanında servilerle dolu bir bahçe, bahçenin altında deniz.»

Vigilias'm konuşan bir ölüden farkı kalmamıştı. Ben bunların arkasında gizli bulunan tüyler ürpertici hakikati büyük bir merakla bekliyordum.

— Bay Edekon :

«Şakayı bırak, canım, diye cevap verdi. Böyle sarayı ben rüyada görsem, hayra yormam. Ama doğru söyle, benim şunlar gibi bir sarayım olur mu, dersiniz?»

— Krizafios gülümsedi. «Bana Yunanca olarak Ede-kon'la birlikte geri kalmamı ve hakikaten güzel bir mermer sarayı arzularsa, inanca vermemi, öğle yemeğine kendisine yapayalnız gelmesini tembih etti. Hakikaten de öğle vakti Edekon oraya gitmişti. Yukarı kattaki oturma odasına kadar ben geçirdim. Edekon'un orada hayranlığı büsbütün arttı. Kapı perdelerini, iskemle ve sedirlerin örtüsünü eliyle yokladı. Resimleri, yılan biçimindeki masa ayağını hayran-hayran seyretti. Herşeye ayrı-ayrı durup baktı. Oturunca Krizafios kendisine sordu :

«Attilâ'nın yanında hangi memuriyettesin?»

«Bizde memuriyet falan yoktur. Attilâ'nın elinin altında bulunurum, o kadar, ben de senin gibi muhafız komutanıyım.»

«Attilâ'nın yanına istediğin gibi girip çıkabilir misin?»

«Evet.»

«Geceleyin, uykudayken?»

128

TANRI'NIN KILICI

«Ne zaman olursa olsun.»

«Geceleyin de ha?»

«Geceleyin de.»

Edekon gülümsedi. Attilâ ona baktı. Edekon :

— Tilki herif ne kadar iyi hatırlıyor, dedi.

Attilâ geriye yaslandı, kılıcını ayaklarının arasına aldı, Vigilias devam etti:

— O zaman Krizafios konuşmayı başka yere çevirdi önce yemek yiyelim, dedi. Yemekte yalnız üçümüz var. dik" Yemekten sonra Krizafios Edekon'a dedi ki: «Dini. me ve namusuma andiçerim ki, sen istersen, bu caraylar. dan beğendiğini alabilirsin. Hattâ şu anda düşünemiyece-ğin kadar zengin bir hazineye de sahip olursun. Fakat il. kin andiçmelisin. Söylediklerimi kabul etmesen bile, sır edeceksin. Ölünceye kadar kimseye bir şey söylemeyecek. sin. Yoksa başımıza çok işler açarız.»

— Edekon elini uzattı, bu sözün gizli kalacağına üçümüz de andıktık. Efendimiz, başka türlü hareket ede. mezdin. Ben bir köleyim. Yılda kırk solidus alırım, ödevim, birinin söylediğini ötekine anlatmaktır. Ben sanki in. san değil, bir âlet, bir aracım. İstiyerek sana karşı hiçbir kötü harekette bulunmadım.

Anlatmağa devam ediyordu. Konuştukça, olayların üzerindeki esrar perdesi yavaş-yavaş kalkıyordu. Attilâ'nın yüzü asılmıştı. Göğsümde bir şeyin cız ettiğini duydum.

Vigilias devam etti:

— Andıçtıktan sonra, Krizafios dedi ki: «Mademki At-tilâ'nın yanına geceleyin de girebiliyorsun, acaba Attilâ tabiatın tertiplemediği sıradan evvel atalarına kavuşamaz mı?»

— Edekon soğukkanlılıkla karşılık verdi: «Öldüreyim diyorsun yani.»

Attilâ, iğrenmiş gibi, gözlerini yumdu. Beyler hiddetten solumağa başladılar. Attilâ :

— Devam et! diye emretti.

TANRI'NIN KILICI

129

Vigilias korkudan kan kusacak halde devam etti :

— Krizafios bu söze karşı: «Yok, onu demek istemiyorum, dedi, yalnız, gökte yıldızlar vardır, bazıları kayıp düşer. Attilâ'nın yıldızı da bunlar gibi sönebilir. Ancak, birisinin ustalıklarla bunu dürtüştürmesi lâzım...»

— Edekon : «Açık konuşalım» dedi. «Siz Yunanlıların konuştuğunuz kuşdilinden yalnız şeytan anlar. Teklif açık: Ben Attilâ'yı öldüreceğim, siz de buna karşılık bana bir sarayla bir hazine vereceksiniz. Ya kayser bu işe ne der?»

— Krizafios işi açığa vurmaktan çekinmedi: «Kayser mi? Ben şu anda kayser adına konuşuyorum.»

Attilâ kılıcını döşemeye vurdu.

Boğa gözlü, yağız bir adam olan Urkon:

— Nalet herifler! diye homurdandı. Kılıcını yarıya kadar sıyırdı. Attilâ bir bakışıyle kolunu hareketten alıkoydu.

Bir dakika kadar süren bir sessizlik. Dışarda koşan bir atın nal sesleri. O anda burnuma ölü kokusu geldi. Vigilias, büsbütün sararmış olduğu halde, devam etti:

— Edekon biraz düşündü, sonra : «Bu kolay bir iş değil, bunun için ne kadar para vereceksiniz?» dedi.

— Krizafios : «Söylediğim gibi. Burada kayserinki bir yana, istediğin sarayı seçebilirsin. Hattâ, içinde bulunduğumuz şu sarayı bile. Hem böylece, olduğu gibi, halıları, mobilyası, bütün eşyasıyla birlikte senin olacaktır. Alacağın parayı düşünme, yedi göbek torunlarına bile yeter: Attilâ'ya vergi olarak verdiğimiz yıllık para, yani altı bin fund. Nasıl, bu para yetmez mi?»

— Edekon başını salladı: «Yetmesine yeter, ama cinayetden evvel de bana para lâzım. Muhafızları nasıl avlı-yacağız?»

— Krizafios gülümsedi : «Biliyoruz, biliyoruz, bunu ayrı hesapladık. Bunun için ne kadar vereceğiz?»

— Edekon : «Elli fund yeter» dedi.

Aklımı kaybedecektim. Vigilias konuşmasını bitirince,

130

TANRININ KILICI

halimiz ne olacaktı? Bu müthiş adam muhakkak eline ge. çen bütün Romalıları çarmıha gerdirecekti. Tabii, önce şehirde bulunanları. Yüzüne baktım.

Karanlık, sakın yüziyle Hades heykeli gibi hareketsiz oturuyordu. Fakat adamın ruhunda kim bilir ne fırtınalar kopuyordu.

Vigilias daha da anlatacaktı. Bahtsız adam, dudakla, rını her kıpırdatışında içine gireceği mezarı biraz daha derinleştiriyordu. Hayatımız artık birkaç üakıka meselesi haline gelmişti.

Vigilias zor duyulur, bitkin bir sesle devam etti: — Krizafios kalktı, elli funda altını hemen vermek istedi. Edekon almadı ve: «Acele etmiyelim» dedi. «Elçi arkadaşlarım yanımdaki paranın çokluğundan kuşkulandır-lar. Attilâ da, bizim nasıl karşılandığımızı öğrenebilmek için, en ince noktasına kadar sormayı âdet edinmiştir. Kim-den ne kadar armağan aldığımızı da sot ar. Bu kadar altının armağan olduğunu söylersem, kuşku uyandırır.» Edekon başıyla «doğru» diye onayladı. Edekon denilen Hun beyi, kuvvetli yapılı, uzun boylu, çenesi tıraşlı bir adamdı. Yüzünün onurlu bir ifadesi vardı, gözleri zekâdan parlıyordu. Kiralın çok yakın adamlarmdandı. Attilâ'nın bir kılı için kendisine taç ve taht bağışlıyacak olsalar bile, bildiklerini Attilâ'ya söylemekten çekinmiyecek görünüyordu.

Büyük adamların sırdaşı olan kimseler, başka bir ruh taşıyor. Bunlar, bir ağacın gövdesinde yaşayan ota benzer. Ağaç onların hayatıdır. Başka yerde yaşıyamazlar. Eğer bu ağaç devrilir ise, kendi köklerinin de kuruyacağını bilirler.

Vigilias yine anlatmağa başladı:

— Edekon: «Yahut» dedi, «ben memlekete hiçbir şey götürmiyeyim. Bu dilmaç benimle birlikte gelsin. Elli fund altını nasıl ve ne zaman yollıyacağınızı onunâ haber salayım.»

TANRI'NIN KILICI

131

I

— Dilmaç dediği bendim.

— Krizafios Edekon'un zekâsına hayran olmuştu. «Çok doğru söylüyorsun, azizim» dedi. «Hakikaten

böyle daha iyi olacak. Ben şimdi kayseri çıkıp, bize lâzım olan adamı bulduğumuzu söyleyeyim. Akşama öteki elçilerle birlikte yemeğe bendesiniz. Orada, fırsat düşünce, kayserin, bu işi üzerine almanı nasıl karşıladığını söylerim.»

Edekon bıyıklarını burarak: — Doğru, diye onayladı.

Vigilias:

— Haşmetli Kiral Efendimiz, benim ne düşündüğümü sormadılar bile. Ben bir köpekten başka bir şey değilim. Beni kâh şuraya, kâh buraya koştururlar. Hayır diyemem, bana yalnız emrederler, zaten yılda kırk solidus alırım.

— Attilâ, soğuk bir sesle :

— Devam et, dedi. Vigilias devam etti:

— Krizafios kayserle konuştu. Öğleden akşama kadar orada kaldı. Kayser baş danışmanı Marcialos'u da yanına çağırttı. Ne konuştular? Ne konuşmadılar? Bilmiyorum, yanlarında değildim. Yalnız Hun elçileri Kriza-fios'a akşam yemeğine geldikleri zaman, beni de dilmaç olarak çağırttılar. Yemekten sonra bahçeyi oturunca, öteki elçiler denizi ve karşı kıyıda ki Krizopolis'i seyre daldılar. Masanın başında bir aralık üçümüz kaldık. O zaman Krizafios Edekon'a dönerek dedi ki •

«Kayser bu işi üzerine almana çok sevindi ve benim söylediğim gibi, mükâfatını vermeyi kabul elti. Hatîâ, At-tilâ'nın yanındakinden daha büyük bir yer vermeyi de tasarladı. Yalnız, Vigilias'ın tek başına gitmesini doğru bulmadı. Maksiminos'u göndermeyi düşündü. Maksiminos ileri gelenlerdendir: Asil tavırlı. Senin anlıyacağım elçi o olacak, Vigilias dilmaç olarak yanında bulunacak. Mak-siminos'un bu işten haberi yok, zaten bilmemesi de lâzım.»

Vigilias ağırlar gibi bir sesle Edekon'a ;

132

TANRİ'NİN KILICI

— Öyle değil mi, efendim? diye sordu. Edekon nefretle başını sallayıp gülümsüyerek:

— Öyle, dedi.

Vigilias, hafifliyerek, derin bir nefes aldı:

— Tanrıya şükürler olsun, sen de benim günahsız olduğumu doğruladın. Ne diyordum, evet, işte nihayet buraya da geldik: Maksiminos, Priskos ve ben vardık. Se-ninle ilk defa konuştuğumuz zaman, efendimiz, bay Edekon bizim çadıra geldi, beni bir köşeye çekerek: «İşimiz yolunda gidiyor, dedi, sen geriye kalan kaçakları almak için Bizans'a git. Kaçaklarla birlikte döner-ken, muhafızları avlamağa yanyacak parayı, kimseyi kuşkulandırmadan getirebilirsin.»

— Otuz kişisini getirdiğim bu kaçakları almak için, geri döndüm. Çünkü bunu sen emretmiştin, efendimiz, Parayı da getirdim. Bunu da onlar emretmişti. Fakat elli fund yerine yüz fund getirdim. Edekon'un parayı bol harcaması ve hiçbir zorlukla karşılaşmaması için böyle daha iyi olacağını söylediler.

Vigilias'ın anlattıkları burada sona ermişti.

Onun tilki tavırlı, garip hareketlerini, Attilâ'nın onu Maksiminos'un yanında gördüğü zaman gösterdiği hiddetin sebebini artık anlamıştım. Attilâ daha o zaman tasarlanan kötü işten haberdardı. Hun elinden kaçan ve aralarında pek az Hun bulunan bu alelade adamları niçin bu kadar direnerek istediği artık meydana çıkmıştı. Demek maksat, Vigilias'ın tek başına geri dönmesi için bahane yaratmaktan ibaretmiş.

Eszlasz'ın paramıza niçin el sürdürmediğini, niçin her yerde onun konuğu olduğumuz da anlaşılıyordu. Yüz fundluk altının harcanacağı yeri inkâr etmemesi için kurulmuş bir tuzaktı. Üstelik bu kötü herif, Hunnia'da kiralın nasıl büyük bir törenle gömüldüğünü göstermek için, oğlunu da yanına almıştı.

Hunlara bir de budala barbar deriz! İşte o budala

TANRI'NİN KILICI

133

barbar, ince fikirli, medenî adamları kendi kazdıkları kuyuya düşürdü.

Sıra bana gelmişti.

Attilâ mektubu göstererek:

— Bakalım, bunda neler yazıyor? dediği zaman, yer, gök gözlerimin önünde kapkara kesildi. Ya bu müthiş adam beni de karşısında sorguya çekerse! Onun bakışlarında bile aslan pençesinin şiddeti var. Gözlerini çevirdiği kimse, bu pençenin ezgisinden kendini kurtaramaz.

Vigilias:

— Mektup Priskos tarafından Csath'a yazılmış, dedi., Eszlasz :

— Bu köle bize yolda karıştı, dedikten sonra Atti-lâ'ya mektubu uzattı. Attilâ almadı, başıyla, Csath'a işaret etti:

— Mektup senin.

Csath: — Herhalde burada okuyabiliriz, demekle cevap verdi. Priskos'un benimle mektuplaşacak ne gibi bir işi olabilir, bilmiyorum.

Attilâ :

— Okuyalım öyleyse, dedi, bittikçiye işaret etti. Bitikçi sıksa, çilli bir adamdı. Hunlar arasında adına

sadece Rusti deniyordu : Rustikios isminden kısaltılmış. Bir zaman sonra ona çok işim düştü.

Rusti mektubu açtı, doğrudan doğruya hunca okudu.

Attilâ'nın adamları büyük bir dikkatle dinliyorlardı.

Heyecandan ciğerlerim bile titremişti.

Rusti mektubu bitirdikten sonra Csath :

— Tuhaf şey! diye güldü. Beni yukardan aşağı süzdükten sonra Attilâ'ya dönerek :

— Efendim, bu köle senin işine yarar mı? Mektupta bilgin olduğu söyleniyor.

Attilâ cevap vermedi. Koltukta bir yanına doğru yaslandı. Ellerini kılıcının kabzasında kenetledi. Karanlık bakışlarıyla Vigiliyas'ı süzdü. Vigilas bu bakışın ezgisi al-

134

TANRI'NIN KILICI

tında âdeta erimişti. Bu anda Attilâ'nın kafasında ölümü ve dirimi kararlaştırdığını hissediyordu.

Oğlu önünde diz çökmüş, bu müthiş tehlikenin yarattığı korkuyla babasının ayaklarına kapanmıştı. Rüzgâra tutulmuş kavak yaprağı gibi titriyordu.

Öyle müthiş bir andı ki, Vigiliyas boğulmakta olan bir adamın, bir lâhza başını sudan çıkarıp seslenmesi gibi:

— Yalnız bu suçsuz çocuğa dokunma! Bu çocuğa kıyma! Zavallının bu işte günâhı yoktur! diyebildi.

Göz yaşları yağmur gibi yanaklarından aşağı düşüyordu. Döşemeye kapandı, hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı.

Başvezir :

— Ne alçak millet bunlar! dedi, bütün Roma'lı kölelerimi defedeceğim! Urkon :

— Hepsini kılıçtan geçirelim! diye gürledi. Attilâ:

—Bilâkis, ebediyyen köle olarak kalsınlar.

Attilâ'nın ağzından çıkan her söz kanundu. Hunlar bundan böyle Yunan ve Lâtin esirlerini salıvermiyecek-lerdi. Benim mukadderatıma da kara bir mühür vurulmuş demekti.

Attilâ ayağa kalktı, yanındakilere döndü, sakın bir sesle:

— Bu para benim kanımın diyetidir. Bugünden tezi yok, savaşta ölenlerin dul karılarına üleştirin. Eszlasz, sen Bizans'a dön. Orestes'le bu oğlan da seninle birlikte gitsin.

Vigiliyas'm oğlunu işaret etti.

Sonra Eszlasz'a bakarak devam etti:

— Yüz fund altını içine koydukları şu meşin keseyi boynuna as ve kayserin karşısına çık : —

Bunu tanıdınız mı? diye sor. Onların şaşkınlıklarını gördükten sonra, benim adıma şu sözleri suratlarına haykır : Theodosius, asıl bir babanın evlâdıdır. Attilâ da öyle. Attilâ soyunun temizliğini korumuştur. Theodosius ise, Attilâ'ya vergi

TANRI'NIN KILICI

135

verip kölesi olmak suretiyle bu asaleti kaybetmiştir. Bundan başka, efendisinin hayatına kıymak isteyen bir köle, namuslu bir kimse olmaktan da uzaktır!

Kalktı.

Beyler de ardı sıra gitmek için kımıldandılar.

Eszlasz Vigiliyas'm oğlunu göstererek :

— Ya bu oğlan? diye sordu.

—Babasının fidyesi olarak elli fund altın getirecek. O gelinceye kadar, babası kelepçeye vurularak hapsedile-cektir.

— Kayserden bir şey getirmiyecek miyiz? Attilâ karanlık gözlerinin bakışıyla cevap verdi:

—• Nasıl getirmiyacaksınız? Krizafios'un başını isterim.

XXIII

Attilâ dışarı çıktı.

Muhafızlar iplerimizi çözdüler... Vigiliâs oğlu ile kucaklaştı. Ağlaştılar.

Ben nereye gidecektim? Csath Attilâ ile beraber saraya girmişti. Oraya gidemezdim.

Eszlasz hâlâ yanımızdaydı. Altını içine koyacakları sandık veya torba gibi bir şey bekliyordu.

Başını ambarlara doğru çevirmişti Ona :

— Efendim, dedim, benim altınlarım... Artık benim altınlarımın kötü bir iş için kullanılmıyacağını anladın.

Geriye döndü :

— Altınlarını mı? Sen köle değil misin? Anladım, kölenin parası olmazdı. Kendisinin olan

herşey efendisininindir. Para, çocuk, hayvan, hepsi efendisinin malıdır.

Ciddî bir tavırla :

— Ben bay Csath'm kölesiyim, ödevim ona ait altınların ötekilere karışmasına engel olmaktır, onun için sordum, dedim.

136

XANRI'NIN KILICI

TANEI'NIN KILICI

137

Gözlerini kırptırdı, sonra kesemi almamı işaret etti.

Saraydan ayrıldım, Csath'ı kapıda beklemeye karar verdim.

Vücudum, dayak yemiş gibi, bitkin bir haldeydi.

Etrafıma baktım, başvezirin evinin önünde pınar var. Orada elimi, yüzümü yıkadım. S?çlan:nı, yüzümü, burnumu toz bürümüşü. Yalaktaki suyla temizlendim. İçtim de. Su güneşin sıcaklığıyla ılımıştı, içinde yeşil yosunlar yüzüyordu, buna rağmen içtim.

Kapıda bir sattan fazla beklemiştim, nihayet Csath geldi. Ata binmişti. Hunlar, nerdeyse evin içinde bile ata binecekler.

Kapıya yaklaştığı sırada, önüne çıktım, eğildim.

Tatlı bir sesle : — Arkamdan gel, dedi.

Eve varıp attan inince, düşünceli bir tavırla beni yukardan aşağı sözdü:

— Senin adın ne?

Mahzun mahzun: — Zeta, efendim! diye cevap verdim.

— Zeta, Zeta, tuhaf bir isim. Anan, baban sağ mı?

— Belki de babam sağdır.

— Baban ne iş yapar?

— Fakir bir çiftçidir. Başını salladı:

— Seni hangi Allanın belâsı işte kullanayım, bilmem ki?

Evin önünde birkaç köle duruyordu, bir tanesi yaşlıydı. Koca kafalı, iri yüzlü, ak saçlı, ak sakallı bir adam, yalnız çenesini kazıtmıştı. Elinde bir sırma dizilmiş bir sürü anahtar sallanıyordu.

Cstah bu adama seslendi :

— Csokona, bu köle bana armağan geldi. Fidyelerini verecek kimsesi yok, zaten bundan aonra bu âdet kaldırıldı da. Buna ne iş verebiliriz?

İhtiyar: — Ne iş bilirsin? diye homurdandı. At pazarında hayvan bakar gibi, beni yukardan aşağı süzdü. Sabrım tükenerek:

— Efendime yazıldı, dedim. Tarih, coğrafya, felsefe, sarf ve nahiv, hitabet...

Daha söyliyeyim mi, gibilerden yüzüne baktım : İhtiyar da, uykusu gelmiş bir fil gibi, bana bakıyordu.

— At kaşağılamak bilir misin?

Sanki bir tokat yemiştım. Cstah'a döndüm:

— Efendim, çocuklarınızın lalası olamaz mıyım acaba? Sevimli iki oğlan çocuğun olduğunu gördüm, yanlarında lala yoktu.

— Bunun sonra icabına bakarız, dedi. İhtiyara döndü:

— Bunun karnını doyurun, yemekten sonra da dinlensin, uzak yoldan geliyor.

Gerçekten yorgundum, rengim de sararmıştı.

İhtiyar köle başı bir şey söylemeden önüme düştü. Ardı sıra yürüdüm. Beni evin arkasındaki mutfağa doğru götürdü. Orada yemek için peynir, ekmek verdiler. Peynire dikkatle baktım, at

sütünden yapılmış, benim yiyeceğim şey değil. Aşçı kadına baktım, bıyıklı, asık suratlı bir kadın. Ona sormağa da cesaret edemedim. Ekmekten bir dilim yedim, suyu içtikçe içtim. Uşaklar merakla beni süzüyorlardı. Yüzü is içinde bir kız, bir bakır sahanı yıkamağa çalışıyordu. Bir ara başını kaldırdı, sordu:

- Hunca biliyor musun? Zayıf bir sesle cevap verdim:
- Biliyorum.
- Nereden geliyorsun?
- Bizans'tan.
- Fidyeni verecekler mi?
- Hayır.

Hepsi hayretle yüzüme bakıyor, hiç kimse konuşmuyordu. Eşikte duran iki kadından birisi arkadaşına Lâtince :

- Yakışıklı delikanlı, ama boynu biraz uzunca, diye fısıldadı.

İhtiyar Csokona bu sırada yanımıza gelmişti; beni

13S

TANRI'NIN KILICI

ahıra götürdü. Burası büyük, ahşap bir yapıydı, görünüşe bakılırsa, içinde bir hayli at ve inek olsa gerek. Şirrujj yemliğin yanında miskin miskin pinekliyen iki attan baş. ka bir şey yoktu. Ahırın bir tarafında saman döşekler. Köşede ise, bûn. lardan üst üste konmuş on kadar var. Duvarlarda birçok yırtık, üstü örümcekli elbise. Berbat bir ahır kokusu. Yüzlerce sinek. Bu Allanın belâsı yeri görünce, dehşet içinde kaldım. Benim yerim burası mı olacaktı? Bizans'ta etendimin küçük, temiz sundurmasında, yün yatakla yatardım. Pen. ceremden hiç çiçek eksik olmazdı. Duvar da Büyük Kos. tantin ve Büyük Theodosius'un resimleri asılıydı. Ha\ya orada daima temiz ve tazeydi, zaman zaman burnuma deniz kokusu gelirdi. Pencereleere, sineklere karşı ince teller gerilmişti. İhtiyara :

- Ben burada duramam, dedim, izin ver, dışarda kalayım. Bir pösteği verersen yere yayarım.
- Pösteği mi? Hımm! pöstekisiz olmaz mı ki?

At eğercilerinin altına konan bellemeden bir tane verdi. Kuru ot yığının gölgesine serdim. Üstüne uzandım.

Eğer Csath beni çocuklarının yanına almaz da at uşaklarının arasına atarsa vay halime!

Akşama doğru ihtiyar yanıma geldi. Baktı, uyumuyorum.

Elinde koca bir dilim siyah ekmekle peynir vardı. Tatlı bir sesle :

- Al bakalım, dedi, iyice dinlendin mi bari?
- Gece dinlenirim, dedim. Kuzum, geceleyin de burada uyuyamaz mıyım? Ben hiç atlarla uğraşmadım da. Ahırda hiç yatmamıştım. Dışarısı bana iyi gelecek...

Uysal bir sesle :

- Olur, olur, diye karşılık verdi.

Yanıma oturdu. Cebinden bir ağaç tuzluk çıkardı, ekmeğini tuza banarak yemeğe başladı.

- Nerelisin sen?

I

TANRI'NIN KILICI

139

Dilimin döndüğü kadar anlattım. Sonra ben sordum :

—. Csokona ağam, Csath'ların evinde hayat nasıl? Ev hakkında bazı şeyler sormama izin verir misin?

Omuzlarını silkti:

—. Nasıl olursa olsun, kime ne? Kölenin ekmeği her yerde karadır.

—. Zararı yok, burada kölelere karşı nasıl davranırlar?

- Herkese başka başka. Adamına göre. —Bay mı daha iyi, bayan mı?

— E, tabii, bayın eli serttir. Bayan serçe yumurtasının bile hesabını bilir. Başka yerdense, burada hizmet etmesi yeğdir.

- Ya küçük hanım? Omuzlarını silkti:

— Küçük hanımla bizim işimiz olmaz ki. O daha çocuk.

Bir müddet ikimiz de sustuk. Ben yere bakıyordum, o da ağzını şapırdatarak peynirini geveliyordu. Hunlar arasında doğmuş bir Sarmata'yımış. Atalarının dilini çoktan unutmuş. Genç yaşta Csath'ın sığırtmacı olmuş, ihtiyarlayınca ev işlerine verilmiş.

Söze yeniden başlayan ben oldum :

- Herhalde karnımızı doyuracak kadar yiyecek veriyorlar.
- Eh, yeriıyorlar, istiyen göbek bile yapar... Fakat doğrusu, bizim için pek çok koyun yüzülmüyor.
- Bana ille at eti yiyeceksin derler mi?
- Kimse zorlamaz.
- Bu peynir at sütünden galiba?
- Yok canım, ne gezer, halis inek sütünden. Yirmi kadar domuz kapıdan girmiş, ağıllara doğru gidiyordu. Çıraklar, büyük kulaklı tekneler içinde, muî-Eak artıklarını hazırlayıp bunlara yedirmeğe başladılar.

İhtiyar kalktı. Bıçağını, tuzluğunu yerden aldı, salla-na sallana uzaklaştı, gitti.

140

TANRI'NIN KILICI

XXIV

Şafakla beraber yalnız barbar şehirlerinde duyulan, o müthiş gürültüyle uyandım. Boru sesi, kırbaç şaklaması, domuzların gürk edişi, ineklerin böğürmesi, insanların bağırması birbirine karışıyordu.

Herkes güneşle birlikte kalkmıştı. Şehirde büyük bir kımıldanma var. Atlılar hayvanlarını sürüyor, yalıklardan suluyor. Kadınlar, saçlarını toplamadan; domuzların peşine düşmüşler. Uşaklar konakların önünde toplaşıyor. Üzerine çiğ düşen ağaçlarda serçeler cıvıldaşmakta. Şeh-rin üzerinde güvercinler daireler çizerek uçuşuyor. Kırlangıçlar, şuraya-buraya koşuşarak, uçar avcılıklarına yeniden başlamış.

Kuru ot yığınının üstünde güzel bir yuva kurdum. Burada birkaç köle daha yatıyor. Bereket versin, insanın rahatını kaçıran birkaç sinekten başka bir şey yok.

Üstümdeki ot parçalarını temizledim. Çarığımın tozunu mümkün olduğu kadar silkeledim.

Kenarının yırtıldığına canım sıkıldı. Köleler burada yazın yalınayak dolaşıyor. Benimki gibi böyle güzel bir çarık bulmak, ne mümkün! Eğer bir gün giyilemeyecek kadar parçalanırsa, Emöke'nin önünde çıplak ayakla mı dolaşacaktım?

Yıkandım. Saçlarımı da, taraksız ne kadar tarana-bilirse, o kadar düzelttim. Kapıya çıktım. Bey kalkarsa, beni çağırır, diye düşünüyordum.

Dediğim gibi oldu; bir saat sonra köleler seslendi:

- Hey, Yunanlı, haydi içeri, bey çağırıyor.

Bütün aile ikinci kattaki balkonda oturmuştu. Masanın üstünde süt, yai*; domuz pastırması, kaynamış şarap duruyordu. Emöke iki çocuğun yanında oturmuş. Cicia da burada; aralarında kırmızı ipek elbiseli eğri burunlu bir de halayık var.

İçeri girer girmez, bunları bir bakışta görmüştüm. Eğildim. Kapının yanında durdum, kölelerin efendileri-

TANRI'NIN KILICI

ın karşısında iken yapmaları yakışık alacak indirerek bekledim. Csath:

141

şekilde,

Elinde ne var? diye sordu.

- Param.

İlerledim, keseyi eline uzattım. Csath:

- Altın! diye hayret etti. Sen bu kadar zenginsin ha?

— Priskos «benim» kelimesini de öğrenmeme müsaade etmişti, burada âdetin başka olduğunu biliyorum.

Emöke, hemen söze karıştı:

- Babacığım, bu parayı Yunanlıya büyük kıraliçe Rika vermişti.

Csath keyifli keyifli gülererek :

- Bana ne canım, kölelerin parası olması iyi değildir, dedi. Karısı da :

- Kölenin nesi varsa, efendisinin, diye tamamladı. Az evvelki yerime dönüp bekledim.

Efendim söze

başladı:

- Söylediklerini düşündüm, Roma'lıların çocukların yanına lala vermelerini garip buldum.

Geleceğe göre, benim evet veya hayır ile cevap vermem icabediyordu, fakat böyle at eti yiyen ve zavallı kölenin parasını cebine indiren bu barbara nasıl bir cevap verebilirdim?

Gözlerimi kaldırarak:

- İnsanlar eğitim ile adam olur, hem iki yavrunun akıllı olduğu belli, dedim.
- E, onlara hangi acayip şeyleri öğretelim?
- Evvelâ alfabeyi, efendim.. Alfabe fikir hazinesinin anahtarındır.
- Fikir hazinesi mi? Bu fikir hazinesi de ne oluyor?
- Ruhun zenginliği, efendim. Yüz yıllardan beri binlerce insanın düşüncesi, bilgisi, fikir veya hâtıraları birçok kitaplarda toplanmıştır.
- Yani, onlara okuma öğreteceksin.
- Eğer emredersen, okuyup yazma öğretirim, efendim.

142

TANRI'NIN KILICI

— Delikanlı, sen deli misin? Benim zengin bir m olduğumu bilmiyor musun? Ben, istediğim kadar bitikçi tutabilecek durumdayım. Ben veya oğlum ne diye yazı öğrenelim? Bunları pek kendini beğenmiş bir ifadeyle ve keyfi kaçmış olarak söylediği için, tersini iddiaya cesaret ede. medim.

- O halde matematik...
- O acayip nesne de nedir?
- Hesap bilgisi, efendim.
- E, bu neye yarar ki? Hayvanlarımı bir gün olsun saymadım, ama atım veya ineğim eksildi mi, hemen far. kederim. Kümes hayvanları kâh azalır, kâh çoğalır. Onu neye sayayım, kâhya bu işi görür; varsın o aklında tut. sun. Daha ne öğreteceksin bakalım?
- Coğrafya, tarih, felsefe... diye kekeledim. Emret, tiğın herşeyi öğretebilirim.
- Yunanca konuşma! Hunca söyle!
- Coğrafya dünyayı öğretir, efendim. Akıllı bir adamın memleketleri, dağları, suları bilmesi lâzımdır. Nerede hangi millet oturuyor? Şehirler hangileridir? Madenler, piskoposluklar, geçitler, kaleler nerelerdedir? Nerede hangi sanat geçer? Daha buna benzer şeyler.

Düşünceli düşünceli başını salladı :

- İşte bu bilgi iyi. Fakat çocuklara bir şey söylemez. Kiralın bileceği iş o. Kiral istediği yere milletini götürebilir. Asıl mesele : Halkın nehir kıyısında, otlak bir yerde ko-naklanmasıdır. Peki başka hangi bilgiyi sağlık verirsin?
- Historia, yani tarih. Efendim, bu da bizden evvel yaşıyan insanlar nasıldı? Kıralları ve komutanları kimlerdi? Ne gibi savaşlar yaptılar? Nasıl kuvvetlendiler? Nasıl zayıfladılar? Uğradıkları felâketlerden nasıl ders aldılar? Bunlardan bahseder.

Csath başını salladı :

- Bunlar masalcılarla ozancıların bileceği iştir. Çocuklarım bunları öğrenmek istemez. Eğer böyle bir şey

TANRININ KILICI

143

j isterlerse, bir masalcı veya bir ozan çağırtır.

Başka?

Vücudumu ateş basmıştı.

- Felsefe, yani derin düşünme bilgisi, dedim. (Canım fena halde sıkılmıştı.) Yedi Yunan hakiminin hayatı ve hikmetleri. Bilhassa Aristoteles, Epiktetos, Eflâtun, Sok-rates.

Csath başını salladı :

- Hepsinin cehenneme kadar yolu. var. Ben derin düşünmeyi kitaptan öğrenmedim ama, yine de akıllı adamımdır. Çocuklarım da daha aşağı olacak değiller ya. Başka bir şey söylemeğe cesaret edemedim. Evin içindeki işlerde kullanılmıyacağımı düşünerek, bahtsızlığım a yanıyordum, dermanım da kesilmişti. Evin heryanı süt kokuyordu. Emöke yüzüme bile bakmadı. Canım çok sıkılıyordu. Csath gümüş bir bardağı tepesine dikti. Herhalde kaynamış şarap içiyordu. Nihayet :
 - Seni hangi işe kullanacağımızı sonra düşünürüz. Şimdilik benimle beraber gelip gidersin. Haydi bakalım.

Hafifleyerek bir nefes aldım. Atların yanma atılmıya-cağım, demekti. Csath yine beni ötekilerden üstün tutuyor.

Eğildim, sanki kayserin katındaymışım gibi, geri geri çekildim.

Eğri burunlu halayık dehlizde arkamdan yetişti. Be-ni şöyle bir iteledi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı.

— Terbiyesiz, hayvan! Şaşırmıştım :

— Ne münasebet?

— İçeri giriyorsun, selâm yok; çıkıyorsun, yine yok; iyi ki suratına tokatı yapıştırmadım!

Bir çeyrek sonra Csath evden çıktı. Atı hazır bekliyordu. Köleler :

— Günün aydın olsun! diye başlarını eğerek selâmladılar. Gece dinlenmem sağlığına yarasın!

144

TANRI'NIN KILICI

'İ

Csath etrafına bakındı :

— Bir at daha getirin. Duman burada mı? Seyisi cevap verdi :

— Burada değil, efendim, tavlaya kattım. Zaten...

— Öyleyse koca Balkan'ı çekin.

— Eğer vuralım mı?

— Hayır.

Dediği hayvanı çektiler. Üzerinde ne eğer, ne keçe, ne üzengi vardı. Csath, başıyla bana işaret ettikten sonra, atını sürdü. Ata atlayıp arkasından yetiştim.

Uzun yolu sonuna kadar geçtik. Csath'ı görenler durup selâm veriyor, o yalnız elini külâhına kaldırmakla karşılık veriyordu. Bir ara arkaya dönüp seslendi :

— Zeta.

Atını yavaşlatmış, rahvan gitmeğe başlamıştı. Hayvanımı yanına sürdüm.

— Sen efendinle kayserin yanına hiç gittin mi?

— Çok gittim efendim, hemen her gün.

— Bunlar ne biçim adamlar, bana anlat bakayım.

— Efendim, hatırladığıma göre, sen elçi olarak Bizans'a gelmiş, oralarını görmüştüm. Üç yıl evvel, hani kay. serden altı bin fund almıştınız.

— Doğru. Ama, oğlum, orada her söz yalan, her hareket yapmacıktır. Orada şeref, bayram günleri giyilen elbise gibidir. Ben gündelik giyimlerini, iç çamaşırlarını anlatmanı istiyorum.

Söyle.

Csath'a Theodosius'un zayıf, iktidarsız bir adam olduğunu anlattım. Hakikatte hüküm ve nüfuz, kızkardeşinin elindeydi. O da birkaç danışmanın aklıyle iş görürdü.

Baktım, efendim bana âdeta nedim muamelesi ediyor.

Konuşmanın kesildiği bir sırada, kendi işimi açtım:

— Efendim, konuşmamızdan dışarı bir şey söylememe izin ver. Yanından ayrıldıktan sonra, halayık seni selâmlamadığımı hatırlattı. Kusurumu bağışlamayı rica edecektim, efendim.

Âdetleri bilmiyordum. Bizde köleler, efendileri sormadıkça, ağızlarını açamazlar.

TANRI'NIN KILICI

145

Babayani bir tavırla :

— Zararı yok, dedi.

Tavlanın yanına varmıştık. Alçak kır bir at seçti. Du-inan buymuş. Ben buna binecektim. Csath, kölesinin kendisi gibi yüksek bir ata binmesine elbette razı olamazdı.

XXVI

Geri döndüğümüz zaman, Csath kapıda durdu, külâhını elime verdi.

— Bunu içeri götür, karımdan saraylık külâhımı iste, dedi. Sık sık nefes alıyordu. Atımı dış kapıdan içeri sürdüm, yukarı fırladım.

Dehlizde Emöke karşıma çıktı. Ziyarete gitmek üzere hazırlanmıştı; beyaz bir elbisenin altına kırmızı çarıkla giymiş, başına tül koymuştu. Elinde kırbaç vardı.

Beni görünce, âdeta üzerime saldırdı, kızgın bakışla-riyle sert sert söylendi:

— Buraya nasıl geldin? Niçin geri döndün? Kırâlice Rika'nın köşkündeki o güzel kokusu elbisesinden yayılıyor, burnuma kadar geliyordu.

Kabarmış bir kedi gibi, ateş saçan gözleriyle yüzüme bakıyordu.

Ağzımı açıp bir şey söyleyemedim, ne cevap vereceğimi bilmiyordum.

Kolumdan tuttu; sürükler gibi, yarı açık bir kapıdan ite-kaka beni içeri soktu.

Burası evin sandık odasıydı. Duvarları baştan başa kürklerle doluydu. Odanın ortasında bir masayla bir de iskemle vardı. Üç Roma zırhı da bir iskemleye asılı duruyordu.

Sert sert tekrarladı:

— Niçin geri döndün?

O kadar yaklaşmıştı ki, burnu burnuma değecek gibiydi. Sanki gözlerimden cevap bekliyordu. Kalbim değir-

146

TANRI'NIN KILICI

men taşı gibi gümbürdemeğe başlamıştı. Katî bir ifadeyle cevap verdim :

— Kendim istedim.

— İstedin mi? Kendin mi istedin?

— Evet, kendim.

— Fakat niçin? Sen bir azat adamdın. Babam, Pris-kos'un seni kendisine armağan ettiğini söylüyor. Niçin köle oldun?

— Ben kendi kendimi köle yaptım. Şunu iyi bil, küçük hanımcığım, ben Priskos'un yanından kaçtım. Onun ağzından mektup yazdım. Bütün bunları buraya gelmek için yaptım. Kız ciddî ve katî bir tavırla yüzüme bakıyordu.

— Seni anlamıyorum. Bunu niçin yaptın? Başımı göğsüme doğru eğerek cevap verdim :

— Sırf bir şey öğrenmek için, bu gülü bana sen mi verdin?

Kirpiklerini birbirine doğru yaklaştırarak, hayretle güle baktı. Sonra, gözleri yine soğuklaştı :

— Hayır.

Odadan sür'atle dışarı çıktı.

Ben de dışarı çıktım. Dünya kafama yıkılmıştı.

XXVII

Bunu takibeden günlerde olanlar, büsbütün gücüme gitti.

Uşaklar beni pek kayıtsız karşılamışlardı. Konağa esirlerin gelip gitmesine alışkındılar. Onları en çok ilgilendiren şey, asîl bir aileden olup olmadığım ve fidyemi bekleyip beklemediğimdi.

Babamın baldırı çıplak olduğunu, fidyemi vermek kimsenin aklına bile gelmediğini öğrenince, beni hor görmeğe başladılar.

Yüzüme karşı çekinmeden söylenen birçok şeylere kat-

TANRI'NIN KILICI

147

jannıak zorunda kaldım :

— Ellerin pek de nazik. Ama burada sertleşir, dediler. Bundan sonra bir başkası :

— Bu, saçlarına koku sürüyor. Kopi, sabahları efendinin kokulu suyunu hazırlamayı unutma! dedi.

Bu Kopi dedikleri hem sucu, hem ateşçiydi. Vazifesi avludan mutfağa, yalaktan aşçı kadının ayağına su getirmektir.

Bir üçüncüsü :

— Sen memlekette ipek yataklarda yatmadın mıydı? Burada da buna alışmak lâzım!

Kaba kaba gülüşüler. Onlara yalvardım :

— Baylar, bana takılmak sizi eğlendirirse, çok memnun olurum. Yalnız kötü bir niyetle fena şakalar yapmayın. Efendimin kölesiyim, evet. Fakat benim burada oluşuma katlanır, bana karşı azıcık iyi davranırsanız, size de kul-köle olurum.

Bir an sustular. Sonra sucu yine alaya başladı. (Bu adamın akli, fikri hep alaydaydı.)

— Sen bir kâtip gibi konuşuyorsun be. Oyma yazıdan da çakıyorsun galiba.

Çarpık burunlu halayık söze karıştı :

— Bunun bilmediği yok, beye bildiklerini bir bir saydı, yalnız selâm vermesini bilmiyor.

Kahkahayı bastılar, alay yeniden başladı : Csath'ın, emir eri gibi beni yanından ayırmadığını görünce, bu kaba şakaları haset ve kine çevrildi. Aralarından bir kişi bile günlerce bana tek kelime söylemedi. Selâm verdim, almadılar, yanlarına gittim, arkalarını döndüler.

Bir gün onlarla birlikte öğle yemeğine oturmıştım, aşçı kadın Raba, yüzüme hayretle baktı.

— Sen ne diye buraya geldin? Bugün beyle birlikte yemek yiyeceğini duymuştum.

Kapıcı Uzura :

— Efendinin köpeği sofraya başında gerek! dedi.

148

TANRI'NIN KILICI

İskelet suratlı bir Hazer olan Karacs atıldı :

— Bu da pohpohlamayı pek biliyor, ha herifin bizim beyin önünde bir eğilişini görsen, Roma senatörlerine selâm veriyor sanırsın.

Hiç sesimi çıkarmadım. Bunlarla çekişmek doğru ol. mıyacak, diye düşündüm, medeniyet görmemiş insanlar köpeğe benzer; alıncaya kadar yabancıya havlar dururlar.

Fakat ne olursa olsun aşçı kadını kırmamak lâzımdı. Bana karşı ne kadar kaba davranırsa davranırsın, hep aşı-gıdan aldım. Ne verirse, teşekkür ettim.

Bunun üzerine taşlar ona yağmağa başladı. Uzura :

— Raba abla, ona iyi bak ha! Pek de güzel teşekkür ediyor. Yarın da, bakarsın, elini öper.

Kopi :

— Raba'yı alacak galiba! dedi.

Kahkahayı bastılar. Raba yaşlıca bir kadındı, üstelik bıyıkları da vardı, sesi erkek gibi çıkar, bunlar yetmiyormuş gibi yüz okka kadar çekerdı. Kopi'nin bu alayına günlerce güldüler.

Tabii, Raba bana daha kötü davranmağa başladı. Zaten verdiği şey için teşekkür etmem bile fazlaydı. Fakat ben yine teşekkür ederdim.

— İstedığınızı söyleyin, dedim. Ben ona yemek için değil, eziyeti için teşekkür ediyorum.

Yemeği veren beydir, Raba abla istemese bile, benimle meşgul oluyor ya, ben onu bilirim; o isterse, kabul etsin, isterse etmesin.

İhtimal, beylerden de bu içli satırlarımı okuyanlar bulunacak ve belki de benim onları bırakıp çıkmadığıma veya başka bir şekilde kendimi müdafaa etmediğime şaşacaklardır. Sefalet çekmiyen insanın bunu takdir etmi-yeceğini biliyorum. Mamafih yemek âdet değil, bir zarurettir. Yoksul insan, icabında ağaç kabuğu yer, bulaşık suyu içer. Incildeki, domuzlarla aynı yalaktan yem yiyen o müsrif çocuğa artık şaşmıyorum.

Bugünkü aklımla onlarla beraber olup, kendimle alay

TANRI'NIN KILICI

149

etmem icabettiğini takdir ediyorum. Onlar benimle alay etmek istedikçe, söylediklerini ben biraz daha büyütme-jiydim. O zaman bana sataşmağa mecalleri kalmıyacağı muhakkaktı.

Fakat manen o kadar sarsılmıştım ki, kemikleri kırılmış bir yılan gibi, ancak kımıldanabiliyordum. Ahmakça sözler bile canımı yakıyordu.

Ne diyordum, evet, hiç sesimi çıkarmadım ve bir köşeye çekildim. Eşikte topal Kopi nin yanına oturdum. O, uşakların sonuncusuydu, ona hiç kızmadım. Kimseyi incit, mek için değil, sırf eğlenmek için takıldığı belliydi.

Evde hiç köpek yoktu. Bir zamanlar çocuklardan biri-sini ev köpeklerinden biri ısırmış, Csath da hepsini öldürmüştü. Mutfağın yanında kümes hayvanları eksik olmazdı. Bunların arasında kırık bacaklı, kara bir tavuk gözüme çarptı. Daha piliçken birisi ayağına basmış, zavallı topal kalmış. Öldürmemişler, renginin karalığı yüzünden de kızartılmamıştı. Kara pilicin şamana verilmesi âdetti; bu topal olduğu için ona da yaramazdı.

Eşikte ağır ağır yemeğimi yerken, gözüme işte bu zavallı hayvancağz çarpmıştı. Çirkindi, dünyaya küsmüş bir hali vardı. Gözleri korkudan dışarı fırlamış gibiydi. İbiği sarı. Bütün tavukların onu gagaladıklarını gördüm. Mutfaktan atılan bir şey olunca, aklıktan bazan ötekilerin arasına o da karışıyor, o zaman kâh biri, kâh öteki ibiğini koparıyor, zavallı acısından cıyak cıyak bağılıyordu.

Herşeye rağmen işte yaşıyor. Yalnız kederli, düşünceli duruyor. Diğer tavuklar ahırlara doğru yayılır, o gitmez, tek başına kalır. Yalnız üzerine doğru biri gelirse, kanadlarını açar, topallıya topallıya korkuyla kaçar, herkesten ürkerdi.

Kendi kendime :

— Ne garip, dedim, hayvanlar arasında bile sevilmi-yen, koğulan, hemcinsinden kaçan, acılarına sessizce göğüs gerenler bulunuyor demek.

Ona kendi ekmeğimden verdim.

Önce, ekmek parçalarını her atışımda korkup sığı-

150

TANRI'NIN KILICI

yordu. Herhalde taş atıyorum, sanmıştı. Birkaç gün son. ra çekingenliği geçti, daha yakın gelmek cesaretini gös-terdi.

Gözlerinden, artık bana güvendiğini anlıyordum. Benden iyilikten başka bir şey gelmiyeceğini sezmişti. Arkadaşım olan öteki uşaklar, içerde konuşarak yemek yerken, ben dışarda bu tavukla arkadaşlık ediyordum.

— Gel buraya, kılkuyruk herif. Korkma! Al baka-yun! Hop, kap!

Bir hafta geçmemişti ki, tavuk elimden yem yemeğe başladı. Beni o kadar tanıyordu ki, eşikte beni görür gör-meiz, yanımda bitiveriyordu. Önümde durur, sözlerime gı-daklamakla cevap verirdi. Bana, akıllı akıllı korkmadan bakmağa başlamıştı. Hattâ daha sonra kucağıma oturdu, sırtını okşadım, sesini çıkarmadı, halbuki kanadlı hayvanlar okşanmaktan hiç hoşlanmaz. Bu tavuk gitgide bana o kadar alıştı ki, sabahları bakarım, yanımda peydah olmuş. Yatağımın altında yatmış, oracıkta uyanmamı bekliyor.

XXVIII

Yaz geçti.

Çadırlar şehri bir başka kılığa girdi. Her çadırın ya-' nmda kuru ot, saman yığınları yükseldi. Samanlığın etrafına bir at ahır yapıldı. Yanları sırkılarla çit haline getirilmişti, hepsi o kadar. Bu da sırf doğu ve kuzey rüzgârlarının atlara dokunmasına engel olmak içindi. Hattâ çadırlar bile atları rüzgârdan koruyacak şekilde kurulmuştu.

Artık çadırlar hayvan pöstekleriyle dolmuştu. Çadırın kapısını ya at derisi, ya siğir derisi kapatıyordu. Gündüz bunları yarı açıyorlar, gece büsbütün örtüyorlardı.

İnsanlar bile değişmişti. Tiril tiril gömlekler ve poturlar, yumuşak kürklerin «İtina girmişti.

Kurt derisi, ayı

TANRI'NIN KILICI

151

postu, geyik postu, keçi derisi, fakat hepsinin tüyü dışarı gelmiş- Başlarına hafif keçe külahlar yerine kalpak giymeğe başladılar. Orta tabakanın kalpağı kuzu derisinden, zenginlerin tilki ve kunduz derisinden oluyordu. Attilâ'-nın aslan yelesinden yapılmıştı. Başvezirle öteki beyler ayı derisinden külahlar giyiyorlardı. Efendiminki de ayı kürkündendi.

Köleler başı açık dolaşmaktaydı.

Ben eskisi gibi Csath'm emir eriydim. Ahırda uyumağa iyice alışmıştım. Buna alışmak bana pek güç gelmişti, bazan bu yüzden ağladığım bile oldu; fakat ortjik soğumağa başlayınca, hayvanların sıcaklığı beni yumuşatmağa yetti.

Emöke'yi her gün görüyordum. Yüzüme bile bakmıyordu. Bazan, bizi kimsenin görmediğine emin olduktan sonra, yarım ağızla, soğuk birkaç kelime söylüyordu. Ona da şükür, hiç olmazsa konuşuyordu.

Bir gün, halimden memnun olup olmadığını sordu. İçimi çektim :

— Küçük hanımcığım, ben dünyanın en talihli bahtsızıyım.

Kendimi niçin böyle hem talihli, hem bahtsız saydığımı sorması gerekti, o yalnız omuzlarını kaldırdı :

— Son pişmanlık fayda vermez, dedi.

— Seni gördükçe, yaptığımı hiç de pişman olmuyorum, dedim.

Tehdit edici bir tavır aldı:

— Bir hiç için hayatınla oynadığını biliyor musun?

— Senin için hiç olan, benim için herşeydir. Gözleri hiddetten büyüyerek döndü, uzaklaştı.

Bir gün evin bahçeye bakan yönündeki pencereye kolunu dayamış, düşünüyordu. Kül rengi bir güz aksa-mıydı. Ay yeni çıkmıştı.

Oraya gidip, selâm verdim :

— Kölen sana iyi akşamlar diler.

Baktı. Yüzü çok sakindi. Belki bir şey söyler, diye

152

TANRININ KILICI

bir dakika kadar bekledim, oralı bile olmadı. Köleler kü-çük hanımın benimle konuştuğunu görürler korkusuyla, çekildim, gittim.

Bir gün de kapımın önüne oturmuş, kötü düşü-nüyordum. O kadar dalmışım ki, yanımdan kimlerin gelip geçtiğini bile farketmemişim.

Onun gelip yanımda durduğunu görünce, başımı kal-dırdım, süründüğü koku bana kadar geliyordu. Sırtında yabanî kedi derisinden yapılmış kürklü bir kaftan vardı. Başında her zamanki başlığı.

Atını bekliyordu.

Ayağa kalktım, eğilerek selâmladım.

O zaman konuştu :

— Nasılsın, iyi misin?

— Teşekkür ederim, diye tekrar eğildim. Canlı cenaze gibiyim.

Başka bir şey konuşmadık.

Halbuki ben her fırsatta evin içine girmek imkânlarını araştırıyordum. Çocuklarla mütemadiyen yarenlik ettim. Kâh onlara oyunlar icadettim; kâh çiçek, yemiş getirip verdim. Fakat öteki köleler de çocukların hoşlarına giden şeyleri yapıyor, kadınlar ise çocuk dilinden daha iyi anlıyordu. Kölelerden on tanesi de kadındı.

Csath'la konuşmak mümkündü, za'en biraz da, işlenmiş bir taş gibi benimle öğünmek için, yanından ayırmıyordu. Onun kölesi olduğum için, benim bilgim de onun demekti.

Süslü altın zincirleriyle yüzüklerini her zaman taktığı gibi, beni de yanından hiç ayırmıyordu.

Benim değerim olduğunu anlamıştı, ancak ne şekilde altına çevrilebileceğimi kestiremiyordu.

Kısacası, ben onun sevdiği bir köpek durumundaydım. Köleler, beni yanından ayırmadığını görünce, hakir gördükleri adama başka gözle bakmağa başladılar. Bir dilekleri oldu mu bana söylüyorlar, ben de konuşma arasında usuliyle efendime, bunu kabul ettirmeği beceriyordum.

TANRI'NIN KILICI

153

Ancak, zavallı ben, kendi işlerimde pek beceriksizdim, yemek odasında halıların pek zevke uygun gerilmediğini nlattını, mücevherlerini ve silâhlarını bana temizletmesi cin, bu yolda birçok şeyleri beğenmediğimi söyledim, para etmedi. Yalnız fikrimi aldı, benden öğrendiklerini öteki uşaklara öğretti.

Halinden, beni kendisine pek uygun bir uşak bulduğu ve bütün bilgilerimin onu ilgilendirdiği belliydi. Nereye giderse, gitsin, çıplak bir at üstünde, başı kabak ben de peşi sıra yolların, efendime şundan-bundan bahsetmek zorunda kalırdım.

Akla getirilemeyecek kadar bilgisiz bir adamdı. Bazan söylediklerimi anladı sandığım sırada, öyle bir şey soruyordu ki, kahkahayı koyuvermemek için, kendimi zor tutuyordum.

Bilgisizliği en son beni, bilgi konularına asılsız olayları, dünyada bulunmayan memleket ve milletleri sokmağa zorladı.

O, bunların hepsine inanıyordu. Köpek başlı adamlar, başsız insanlar, tek bacaklı kimseler masalını gayet tabii karşılıyordu.

Bu suretle, yalnız manevî üstünlüğümü daima hisset-mekliğim sayesinde yaşayabildim. Yoksa çektiğim iç acısı beni öldürecekti.

En çok canımı iikan şey, elbisemin yer yer yırtılıp eskimesiydi.

Soğuktan pek o kadar değil de, EmOke'nin beni o halde görmesinden korkuyordum.

Avluda çalışan köleler veya kendi tabirleriyle dış oğlanları, hep başı açık, yırtık, pis elbiselerle dolaşıyorlar. Bazan elbiselerini bellerinden bağladıkları bir sicimle tutturuyorlardı. Çok seyrek yıkanıp başlarını tarıyorlar, saç-sakal birbirine karışmış bir kılıkla dolaşıyorlardı.

Ben, zaman zaman elbiselerimi yıkıyor, yırtıklarını dikiyordum. Muntazam yıkanır, taranırdım. Fakat sırtım-

154

TANEI'NIN KILICI

da hâlâ Roma'lı elbisesi vardı ve çarığım o kadar eski-misti ki, baktıkça, yüzüm kızarıyordu.

Artık Emöke'den utanmağa başlamıştım. Geldiğini görünce, ya önünden kaçıyor veya arkamı dönüyordum. Bir bakışı için çırpındığım halde, beni görmesin diye bu. cak bucak saklanırdım.

İlk kar yağdığı gün, at üstünde efendimin yine peşi sıra gitmiştim. Ellerim morarmış, burnum kıpkırmızı ke. silmişti. Zorla konuştuğumu nihayet anlıyabildi.

— Hay Allah seni kahretsin! diye bağırdı; ne diye kekeleyip titriyorsun, be? Csokona'dan niçin elbise istemedin? Bu soğukta kazık kesilmeğe niyeun var galiba?

Boynumu bükerek cevap verdim :

— Ah efendim! İhtiyar Csokona o kadar kötü elbise. ler dağıttı ki, giyecek olsam, elbisem yüzünden sana bir şey derler, diye korktum.

Csath hiddetle kılıcına yapıştı :

— Bana kim lâf söyleyebilirmiş, ha? Kimse kölesini ipeklilerle gezdirmez.

Böyle söylemesine rağmen, eve döndüğümüz zaman, beni yukarı çağırdı, üstüme uygun bir elbise bulmak için kendisi uğraştı.

Bir Hun elbisem olmasını eskiden beri arzuluyordum. Hun olmak istiyordum. Eğer Hun olursam, Emöke'ye bir adım daha yaklaşmış olacaktım. Hunların giyişi başka yönden de hoşuma gidiyordu: Bey^ız gömlek, potur, kartal tüylü külah, ata binmek. Yalnız kışlık

elbiselerini hoş bulmuyordum. İnsanlar burada bu mevsimde hayvanlara pek yakın oluyorlardı. Hepsi ata binmiş ayıları hatırlatıyor. Csath bir hayli söğüp saydıktan sonra, nihayet tilki derisinden potur, kurt derisinden cepken ve dana derisinden bir çizme ayırıp verdi.

Karısı Csath'a gıkıştı :

— Bu köleye ne diye iyi elbiseler veriyorsun? Deli mi oldun, nedir?

TANRI'NIN KILICI

155

Csath, beyler çevresinde pek de işitmediğim bir sesle:

— İt gibi uluma! diye haykırdı. Kadın sesini kesip uzaklaştı.

Elbise epeyce süslüydü. Cepken aslan tırnağı şeklindeki altın zincirlerle kaplanmıştı. Csath bunları kopardı, ufak kordonlar verdi. Buna rağmen güzel bir cepken olarak kalmıştı. Yalnız yan tarafında ufak bir güve yeniği görünüyordu. Potur kusursuzdu, arkasındaki ufak delik de ehemmiyetsizdi, o da cepkenin altında kalıyordu.

Biraz dalkavukça bir ifadeyle şükranlarımı ifade için teşekkür ettim :

— Efendim, ben buna lâayık değilim, daha köü bir şey yok mu acaba?

— Bundan kötüsü yok işte. Sana külah da verirdim, ama o zaman beylere benzersin, kalsın. Eğer başın üşürse, ötekiler gibi mendil bağlarsın.

Verdiği elbise için, kalbimin bütün samimiyetiyle teşekkür ettim. Emöke beni böyle bir görürse! En çok sevindiğim taraf buydu.

Ne yazık ki, kurduğum hayaller beni çabuk yıkıı. Elbiseyi prova ettiğim zaman, Csath'ın benden çok daha vücutlu ve uzun boylu olduğunu anladım. Uzun cepkenin içinde, iki art ayağı üzerine kalkmış bir ayağa benzemiş-tim. Belimden bir iple cepkeni bağlamak zorunda kaldım.

Sandık odasından çıktığım zaman, cariyeler hep bir ağızdan gülüştüler. Csath bile kalın kalın gülmekten kendini alamadı. Bütün ev halkını çağırıldı. Hanım da güldü. Ah, hiç olmazsa Emöke gülmeseydi.

Ben de gülmeğe çalıştım, fakat gözlerim yadlarla dolmuştu. Bir an bu hayvan postunu parçalamak ve buradan kaçıp gitmeği düşündüm. Fakat sınırdaki çarmıh gözlerimin önüne dikildi.

Keyfi yerinde olduğu bir gün kendisine dedim ki :

— Efendim, orduda bu kadar kürkçü var, bu elbiseyi düzelttirmek mümkün olmaz mı acaba?

Sert bir sesle sözümü kesti:

156

TANRI'NIN KILICI

— Ne diyorsun, her yıl başka bir elbise vereceğin^ mi umuyorsun? Büyüyebilir, irileşebilirsin. Yunanlı, bunu ölünceye kadar giyeceksin.

Kış şiddetlenince, Hunlarm niçin böyle tüylü elbise. ler giydiklerini anladım. Sırf ısıtsın diye, tüylü tarafları. nı içeri çevirmek için.

Çadırlarda durmadan ateş yanar, fakat bununla yalnız yemek kızartmaları yapılır. İnsanlar kışın bile dışarda toplanırlar. Atların üstünde bir örtü bulunur. Çok soğuk havalarda eldiven de giydikleri oluyor. Kulahlarm kulak, larına kadar indirirler. Kürkün içine işliyecek kadar kışın şiddetli soğuşu olmuyor.

Bu mevsimde kadınların da kılığı değişiyor. Zengin kadınların başlarındaki yaşmak kalkıyor.

Onlar da kalpak giyiyorlar. Çizmeleri diz kapaklarına kadar çıkan yumuşak tavşan derisi veya kedi derisinden yapılmış oluyor. Kadınlarınki erkeklerinki gibi, yalnız daha uzun vo daha zarif. Elbiselerinin iç kürkü, sansar veya gelincik derisinden.

Benim saçlarım da uzamış, omuzlarıma kadar inmişti. Kuru soğuklarda pek üşümüyordum, ancak kar yağınca saçlarım buz tuttu.

Tanrıya şükür, tersine çevrilen kürk pek iyi ısıtıyordu.

Attilâ'ya hemen hemen her hafta bir elçilik heyeti geliyordu. Bazan kıralların bile, ziyaretine geldiği oluyor. Şüphesiz bunlar Roma kayserleri gibi mermer saraylarda oturan kırallar değil, yağlı suratlı, çadırlarda oturan, üzerlerinde altı okka altın taşıyan kırallardan. Cahil olmakla beraber, haşmetli adamlar. Yumuşaklık nedir, bilmezler, zaten aramazlar da. Attilâ'yı kendiliklerinden met-bu tanımışlar.

Böyle kırallar geldiği zaman, Attilâ'nın sarayında çal-gılı-çengili büyük şölenler verilir, sabaha karşı efendimi çoğu zaman âdeta sırtımda taşıyarak eve götürürdüm.

TANRI'NIN KILICI

157

Hu kendilerini kaybedinceye kadar içiyorlardı. Söylediklerine göre, bazan Attilâ da keyifleniyormuş.

Bu gibi günlerde bazan üst üste altı toy bile verildiği oluyordu. Halk çalgıyla oynuyor, içiyordu. Bir defa evde köleler, Emöke'nin de evleneceğini ve kiralın oğlu Aladar'a varacağını aralarında konuşuyorlardı. Dedikleri çıkmadı. Beyzade, orta tabakadan bir Hun'un kızını aldı. Kızı gördüm. Emöke gibi güzel değildi.

O günlerin de geri gelmesini hiç istemem.

XXIX

Efendim Attilâ'nın şölenine gitti mi, kapının önünde bekleyip durmazdım. Gün batmadan eve dönmiyeceğini biliyordum. Başvezire çağrılmışsa, ancak gece yarısına doğru karşılamağa giderdim. Böyle öğleden sonraki boş zamanlarımı, mutfakta oturarak geçirirdim.

Mutfağın bir tarafında geniş, büyük bir ocak vardı, tencere ve kazan kaynatmağa yarıyordu, bir karış kadar yükseklikteydi. Kışın burada kırılmış, kocaman kütükler yakılır, öğleden sonraları o sıcak taşta oturmak ve ateşi seyretmek hoş bir şey olurdu.

Uzun kış gecelerinde ateşin etrafında on kişi kadar çevrelenirdik. Hayvanlariyle birlikte ovadan ayrılan hergeleciler, sığırtmaçlar, Hunlardan olan azat-köleler, ben ve ihtiyar Csokona buranın hergünkü ziyaretçileriydik. Yalnız ateşi seyretmekle yetinirdik. Bu, Hunların çok hoşlandıkları bir eğlenceydi. Yaz akşamlarında bile kırdan ateş yakarlar, uykulu gözlerle bunu seyre dalarlardı.

Bir gün orada tek başıma oturmuştum. O gün kadınlar çamaşır yıkıyor, çatıya asıyorlardı.

Güneş ba'.mak üzereydi. Dolu düşmüştü.

Cicia bu sırada mutfağa girdi, gülümseyen kara gözlerini bana çevirdi.

158

TANRI'NIN KILICI

— Zeta amca, diye kırıttı, seni burada bulduğuma ço^ sevindim.

Yanıma oturdu, ellerini ateşe uzattı.

— O kadar seyrek buluşuyoruz ki, diye gevezeliğe devam etti, halbuki seninle konuşmayı çok istiyordum. Benim annem de Roma tebaası idi, hem. sem benim artık on dört yaşında olduğumu bilmiyor musun?

Aklıma bile gelmemişti. Zaten beni ilgilendirmezdi de.

Kız on üç yaşında bile görünmüyordu. Üzerinde kıza benzer bir hal de yoktu. Fistan giymiş bir çocuk gibi/ kuru yüzlü, hoş gitmiyecek bir hali vardı. Fakat beni her görüşte gülüyor ve selâm veriyordu. Ondandır hiç hoş. lanmamıştım. İhtimal o dünyada olmasa idi, çocukları ba. na emanet edeceklerdi.

— Küçük hanım Attilâ'nın bey seçildiği zaman dün. yaya gelmiş de, yaşımı oradan hesaplıyorlar. Ben ondan iki yaş küçüğüm. Bu sırtımdaki elbise var ya, hani içi gelincik kürklü, çok az kullanılmış, küçük hanım bugün verdi.

Kalktı, uşakların tasından su içti. Sonra tekrar otur-du, biraz daha yaklaştı, tam karşıma geldi. Üzerinde Emö-ke'nin geçen hafta giydiği kaftan vardı, fakat bacakları çıplak ve soğuktan kıpkırmızıydı.

Neşeli neşeli sırttı :

— Çocuklar uyuyor, küçük hanım sarayda. Bugün dansediyorlar.

Bundan sonra bilmem neler söyledi. Gözlerini üzerimden hiç ayırmıyordu. Bir ara daha da yaklaştı. Omuzuma yaslanmak ister gibi başını eğdi.

— Defol şuradan! diye haykırdım.

Korkuyla ayağa kalktı, şaşkın bir halde elbisesinin üstündeki külleri silkeledi. Kederli kederli yüzüme baktı. İcini çekti.

Utançtan yüzü kızarmış bir halde mutfaktan çıktı, gitti.

TANRI'NIN KILICI

XXX

159

Aralık ayında, bir gün öğleden evvel, sırtında Yunan kaftanı olan atlılar gelip bizim avluya indiler. Bunlardan birisinin Vigiliyas'ın hastalıklı oğlu olduğunu tanımıştım, öteki daima kayserin yanına gidip gelen patrik Nomus'tu.

Csath henüz uyanmamıştı. Ben kapı damının altında çömelmiş duruyordum. Lapa lapa kar yağıyordu.

Yunanlıları görür görmez, yüzümü bir ateş bürüdü. Yüce Tanrım, ya Priskos şimdi içeri giriverirse!... Utancımdan geberecektim.

Yanlarında üç köleyle bir dilmaç vardı. Hepsini uzaktan tanıyordum.

Dilmaç Hunca sordu :

—: Bey içerde mi?

— İçerde ,diye ben de Hunca cevap verdim. Beni tanımadıklarına şaşmıştım.

Uşaklardan birisi geldiklerini içeri haber verdi. Girdiler. Eve bir sandık içinde armağan götürdüler, Csath'm yanında bir saat kadar kaldılar.

Ben kapının altında bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordum, içim içime sığmıyordu.

Nihayet Bizanslılardan birine Yunanca sordum:

— Kalabalık mısınız?

Hiç beklemediği bu şey karşısında birdenbire şaşırان adam cevap verdi :

— Epeyce varız.

— Beylerden hangileri geldi?

— Anatolius, Nomus, bir kâtip, bir de dilmaç.

— Maksiminos gelmedi mi?

— Hayır.

— Ya Priskos? —O da yok.

Derin bir nefes aldım. Belim birdenbire doğruldu. Yüksekten konuşmağa başladım :

— Krizafios'un başı geldi mi?

160

TANRI'NIN KILICI

— Krizafios'un başı mı?

— Evet başı. Başı nerede?

— Nerede olacak? Boynunun üstünde.

— Felâket öyleyse.

— Altının olduğu yere felâket sokulamaz. Getirdik Yanımızda üç sandık altın var. Bir kişinin kaşına değışilmem mi?

Bu sefer onlar benim kim olduğumu soruşturmağa başladılar. Halbuki Bizans'ta birbirimizi sık sık görürdük

Elbislerim mi beni çok değıştirmişti, yoksa sakal-bı. yığım son zamanlarda çok uzamıştı, ondan mı tanıyama. dılar, bilmem. Sorduklarına cevap vermedim :

— Şimdi vaktim yok, başımdan geçenleri anlatırsam, uzun sürer. Başka vakit.

Yanımdan henüz ayrılmamışlardı ki, efendim beni ça-ğırttı, saraya gidip bitikçi Konstancinos'un hemen bulup getirmemi emretti.

Masanın üstünde mühürlü bir mektup duruyordu. Korkum büsbütün arttı. Hemen atıldım:

— Efendim, arzu edersen, mektubu ben okuyayım. Soğuk bir tavırla :

— Hayır, diye cevap verdi, mektup Priskos'tan geliyor, içinde senin hakkında da bir şeyler olabilir.

Döndüm, bitikçiye alıp getirdim, yolda gelirken bitikçiye :

— Efendim, eğer mektupta benim adım geçtiği yer de varsa, orasını atlayıver .Biz de insanız...

Başını salladı:

— Tehlikeli iş, tehlikeli! Bey başka birisine de mek-tubu okutabilir, yapamam.

Bir köpek durumuna düşmüştüm. Efendim başıyla işaret ederek :

— Sen de burada kal, dedi. Belki mektupta senin açıklaman gereken yerler çıkar.

Mektubu yırttı, Konstantinos'a uzattı.

— Oku!

TANRI'NIN KILICI

161

Konstantirios Roma'lıydı. Kara-kuru, zayıf bir delikanlı fakat yılan kadar akıllı, bir taraftan kaplumbağa kadar da soğuk. Attilâ'ya vaktiyle Aetinus armağan etmiş.

Mektubu sonuna kadar gözden geçirdi, Yunanca kelimeleri Hunca okumağa başladı:

Sayın efendim :

Tanrıdan daima iyi olmanı dilerim. Bu naçizane mektubumla seni rahatsız etmeme sebep şudur ki: Sevgili kölem Zeta beni terketti ve sizin taraflara gitti. Bugüne kadar da dönmedi.

Ben bu çocuğu küçük yaştan beri büyüttüm, yetiştirdim. Bundan maksadım, kayserin sarayında bir memurluğa yerleştirmektir. Zaten bunu hak etmiştir, melekeleri olağan üstüdür, eşsiz ölçüde namuslu bir çoktur.

Ne yazık ki, bu bahtsız çocuğun aklını bir şeyler çeldi. Yanımdan kaçtı, şimdi Attilâ elinde bir yerde olsa gerek. Onu buldurarak bu elçilerle geri göndermeni rica ederim. Eğer birisi tarafından yakalanıp köle olarak satıl-dıysa; kimin yanında olduğunu, ne şekilde ve kaç para karşılığında geri vereceğini öğren, bildir. Eğer istenilen fidye büyük değilse, elimden gelen hiçbir şeyi esirgemem.

Elçilerle sana altın yaldızlı bir gümüş vazo yolladım. Bu benim naçiz bir armağanımdır. Lütfen kabul et.

Saygılı kulun Priskos Retor

Csath gözlerini açarak bana baktı. Karısı pencerenin yanında durmuş, vazoyu elinde evirip çeviriyordu. Emöke mektubu sonuna kadar dinledikten sonra, hemen yandaki odaya geçti.

Csath:

— Anlamıyorum, diye homurdandı. Bitikçi, şunu bir daha oku bakayım.

Bitikçi yeniden okumağa başladı: Sayın efendim...

— Anlamıyorum, diye Csath kızgın söyledi, gür kalın

162

TANRI'NIN KILICI

kaşlarını çattı. Sanki göğsünde bir kasırga saklıymış gibi derin derin burnundan soluyordu.

— Seni bana Priskos armağan etmemiş miydi? Mek. tup bile yazmıştı. Hey, hanım, şu mektubu bul, getir, ince, sarımtırak, ufak bir şey. Büyük odada tavan direğinin altında olacak. Kadın da kuşkulıymış gibi yüzüme baktı, mektubu bulmak için süratle uzaklaştı. Yandaki odada döşemenin hafifçe gıcırdadığını duydum. Hey koca ahmak, yakayı ele verdin!

Sanki büyük bir taşın altında kalmışım gibi, bitkin bir haldeydim.

—! Efendim, sana diyeceğim var. O mektubu Priskos yazmadı, hayır, ben yazdım.

Csath üzerime yürüdü:

— Ben.

— Bu mektup uydurmaydı demek?

— İnkâr etmiyorum.

Medenî bir adamla değil, bir barbarla konuştuğumu unutmuştum.

Csath'ın birdenbire hayvanlık damarı kabardı. Anlatmamı beklemedi. Asıl canını sıkan şey, onu aldatmağa cesaret edişimdi. İskemleyi tutup kaldırdı.

— Ahlâksız herif! diye öyle bir bağırdı ki, ahşap binanın her yanı titredi, ahlâksız, it herif! İskemleyi başının üstünde çevirdi.

Kendimi korumak için, ancak kolumu kaldırabilirdim. Darbenin şiddetinden kolum aşağı düştü. İskemle de kırılmıştı. Csath'ın elinde tahta ayak parçasından başka bir şey kalmamıştı. Bu parçayla da kafama öyle bir vurdu ki, kendimi kaybederek, halının üzerine yuvarlandım.

XXXI

Gözlerimi açtığım zaman, çiviye asılı bir sürü fistan gördüm. Aşçı kadının odasındaydım.

TANRI'NIN KILICI

163

Etrafımı kadınlar almıştı. Birisi de yatağın ayak ucuna kapanmış, ağlıyordu.

Bu Cicia idi.

Öteki kadınların da gözleri yaşlıydı. Beni öldü san-mışlardı.

Gözlerimi oynatınca, hepsi şöyle bir kımıldandılar.

Raba kadın :

— Yaşıyor, diye haykırdı, su getirin.

Üstümden kaftanı soydu, başımı kollarına aldı. Yi-kadılar.

Nasıl bir yara almıştım, neler olmuştu, bilmiyorum, yalnız kovadaki berrak suyun rengi kıpkızıl oluverdi.

Geç vakit içeri bir şaman girdi. Bu, sarı kaşlı, iyi bir adam olan şaman Bial'di. Elinde ağaç kabuğu, toprak ve yün vardı. Kolumu ağaç kabuğuna yerleştirdi. Toprakla iyice sıvadı, sonra lifle öyle bir sarıp sarmaladı ki, şaşmamak mümkün değil.

Cicia oturduğu yerde hâlâ ağlayıp duruyordu.

Şaman kıza çıkıştı:

— Burada zırlayıp durma, yahu. Yas tutacak ölü değil ya bu.

Saçlarımı kesti, başıma kile benzer bir şey sürdü. Dışarı çıktığı zaman, tahta duvarın arkasından sesini duydum. Uşakları teselli ediyordu :

— Amma vurmuşlar ha! Bir daha belini doğrultabi-Ijrse, aşk olsun!

Bu hım-hım herifin konuşmasında daima bir hakaret sezer gibi oluyordum. Onun ne kadar namuslu bir adam olduğunu ancak sonra öğrendim.

Aldığım yaradan mı, yoksa içime çöken karanlığın tesiriyle mi bilmem, bir taş gibi hissiz olmuştum.

Raba kadın, başka yerde yatacaktı. Uşaklar sıra ile bana bakıyorlardı.

Uşaklar... Burada biraz durmam gerek. Bütün bu uşaklar köleydiler, aralarında hergeleci veya sığırtmaç gibi çobanlıktan gelmiş fakir, yahut savaşa elverişli olma-

164

XANRI'NIN KILICI

yan Hunlar da vardı; bunlardan başka, perdecilik eden iki Hun daha bulunuyordu. Birisi kalın belli Uzura, öteki çam yarması gibi bir şey olmakla beraber, incecik sesli Ladan.

Bunlar bana alıştıktan sonra bile, oturup kendileriyle konuşmadım. Benim için insan, alfabeyi öğrenmekle baş. lardı. Eflâtun'u veya hiç olmazsa Vergilius'u okumayan bir adam, benim yanımda hayvandan başka bir şey değildi.

Onlar değil Eflâtun'un, Vergilius'un bile ismini duy. mamışlardı. İnsan şeklinde hayvandılar.

Bütün düşünce. leri günlük işlerle, birbirleri hakkındaki fikirlerden ibaretti. Hepsinden nefret etmiştim. Efendimden de.

Yalnız Emöke hakkında bir hüküm veremiyordum.

Çok defa kendi kendime şöyle söyledim :

— O da ötekiler gibi bir hayvandır, yalnız Yarada-nın tezgâhından güzel çıkmış. Ama ben böyle güzel şekil-ler çok görmüştüm. Hattâ kadın güzelliğinin bütün haş-metini kendisinde toplıyan mermer heykelleri düşünürsek, daha güzellerine de rastlamıştım.

Bu yüzde beni büyüleyen nasıl bir güzellik bulunduğunu düşündüğüm zamanlar da oldu.

Hayalimde onu parçalara böldüm, ortaya şu çıktı: Deri, et ve et... Yani hiçbir şey. Onu ilk defa gören bir insanın gözleri, üzerinde takılıp kalmazdı. Fakat sesini duyarsa, bu acayip, ahenkli sesi; onun çekmesine kapılabilirdi. O anda bu yüz, bu dişi yarattığı güzelleştirir. Sonra artık sussa bile, güzel olarak, güzelliğin harikası olarak kalır. Kaşları da düzgün ve az bulunur bir ustalıkla çekilmiş gibi, gözlerinin aynası da o kadar temiz ve mahmur ki... Fakat bir kaş nedir? Sırf tüy değil mi?... Herşeye rağmen, bu kız madde güzeli değil, daha başka bir güzeller diyarından buraya inmiş gibi. Bilgisizliğine gelince, güvercin de alfabe bilmez, ama yine güzeldir ve eğer elimizde tutacak olursak, öpmeden duramayız.

Emöke'den başkalarına, ne de olsa, bir çobanın eşeği-

TANRI'NIN KILICI

165

ne koyunlarına, köpeklerine baktığı gözle bakıyordum.

İnsanların birbirlerini anlamadıklarını o zaman iyice gördüm.

Kadınların hepsi benimle ilgilenmişlerdi. Sanki kar-deşleriymişim gibi, etrafımda dönüyorlardı. Ne zaman su istiyorum, ne zaman acıktım, ne zaman sessizliğe ihtiyacı var, bir bakışından anırlardı.

Bir ara, benim bey olduğumu sezdiklerini ve bilgime kendilerini kaptırmış olduklarını sanmıştım.

Aldanmışım, ben acı çeken bir adamdım, bana yalnız o gözle bakıyorlardı.

Kafamın ne kadar uğuldadığını bilmiyorum, herhalde epeyce olacaktı; yastıktan kaldırmağa gücüm yetmiyordu. Sanki koca bir dağ olmuştu. Sanki içimde Tuna kadar büyük bir alev nehri akıyordu. Sanki kabaran, derin girdaplar yapan, kaynaşan büyük dalgaların arasında çalkanıyordum.

Bu vaziyette ne kadar yattım, bilmiyorum. Bir ara bu büyük çalkantı geçti, gözlerimi açtım.

Odada Kopi'den başka kimse yoktu. Su boşaltıyordu .Bu sırada döndü, kendisine baktığımı görünce, konuşmağa başladı :

— Oh, çok şükür Tanrı'ya.

— Kopi, diye mırıldandım, küçük kanadlı şeytan... yaşıyor mu?

— Elbet yaşıyor, ne diye yaşamasın.

— Ona yiyecek veriyor musunuz?

— Elbet veriyoruz, ne diye vermiyelim?

— Haydi onu bana getir, ne olursun.

Aklıma ilk defa bu tavuğun gelişi, bugün bile garibime gider. Onu görünce, çok sevindim, kardeşimmiş gibi konuşmağa başladım:

— Şeytan. Şeytan!

Tavuğu getirdikleri zaman çok korkmuştu, sesimi işitince, hemen sükûnet buldu. Yanıma oturdu, kümes hayvanlarının yaptığı gibi, önce sağ göziyle, sonra sol göziyle bana baktı, baktı, sevinçle gıdıklamağa başladı.

166

TANRININ KILICI

!

Beni tanıdığı belliydi. Sağlam olduğum zamanki gibi, konuştuk.

— İyice karnın doyuyor mu ahbap, diye sordum; o hayin tavuklar canını yakıyorlar mı? Hâlâ yatağımın al. tında yatıyor musun?

O, bütün söylediklerime kendi tavuk diliyle cevap veriyordu:

— Gut, gut, gut...

O günlerde çok uyuyordum. Bir saat kadar gözlerimi açsam, arkasından küçük bebekler gibi, uzun uzun uykuya dalıyordum.

Bir gün, gözlerimi açınca, alnımın üstünde tatlı bir serinlik duydum. Gözlerimi kaldırıp baktım, yanıma Emö-ke oturmuş, alnıma elini koymuş.

Yanında Cicia duruyor. Hafif sesle konuşuyorlar. Pen-cereye gerilen kursak, güneş ışığından sapsarı kesilmiş. Oda aydınlık.

Gözlerimi açtığıma görünce, elini çekti, ayağa kalktı.

— Gitme, diye inledim, gitme güzel rüya! Çekinerek yüzüme baktı, sonra Cicia'ya döndü:

— Koş, maşrabaya taze su doldur.

Tekrar iskemleye oturdu, şefkatli bir sesle :

— Daha iyice misin? Öleceksin diye çok korktuktuk.

— Seni gördükçe, hastalığımı unutuyorum. Sanki mayıs ayı içindeyim, sen de açılmış nergisler içinde bir nergissin; nergis şeklinde bir kızsın. Sesini duyduğum zaman, bir melek konuşuyor, sanıyorum.

Düşünceli bir tavırla yüzüme baktı, bir an gözlerini yumdu :

— Babam da üzüldü. Biliyor musun, birdenbire kö-pürüveren bir adam. Mektubu kendin uydurduğunu ne diye söyledin. Bazan samanlardan daha akıllı olursun, bazan da öyle çocuklaşırsın ki, insan, eline bir bakraç sütü teslim etmeğe korkar.

— Yalan söylemeği öğrenmedim.

— Asıl fenası bu ya. Yalan korunma aracımızdır.

TANRININ KILICI

167

(jerekli şeydir. Erkekler yanlarında silâh taşır, kadınlarla köleler de yalanla dolaşır. Yalan bizim kalkanımızdır. jÇeşke efendinin, mektubu yazdığı sırada sarhoş olduğunu, kendine geldiği zaman da senin çoktan uzaklarda olduğunu söyleseydin.

Bir an sustu, sonra fısıldar gibi bir sesle :

— Sana şarap göndereyim, iç de iyi ol. Sonra memleketine döneceğine bana söz ver. Babam seni azat ediyor. Fidyeye istemeden bırakacak. Priskos'a yazdı bile.

— Ben memleketime dönmiyeceğim.

— Dönmiyecek misin?

— Hayır. Ne kadar acı çekersem, çekeyim, zararı yok. Seni görmeden katiyen yaşıyamam.

Gözlerimden yaşlar akmağa başladı. Canı sıkılmış bir halde yüzüme baktı.

— Deli herif! Bilmiyor musun ki... —! Biliyorum.

— İhtiyatsız bir bakışını yakalıyacak olurlarsa, babamın seni nasıl müthiş bir şekilde öldüreceğini bilmiyor musun?

— Onu da biliyorum.

— Fakat ben sana hiçbir şekilde müsaade etmiş...

— İzin vermedin ama, yasak da edemezsin. Ben köleyim, beni ister ateşe atın, ister kazığa vurun. Ama hiçbir kuvvet beni hayalimdekini düşünmekten alıkoyamaz.

Önüme baktı. Gözleri doldu.

— Memleketine dön diye, rica edersem; ben yalvarır-sam!

— Bunu ne diye istiyeceksin? Ben hiçbir zaman sana yük olmam. Gölgeni bile görmek beni bahtiyar etmeğe yeter. Elbiseni çivide asılı görürsem, gizlice onu ok-şarım. Bardağında bir damla su kalmışsa ,onu ben içerim. Bu damla benim için pagan tanrıların nektarıdır. Biliyorum, hiçbir zaman benim olamayacağını biliyorum. Yalnız, doğru söyle, o gülü sen atmamış mıydın?

Birden ciddileşti. Başını salladı.

168

TANRI'NIN KILICI

Ben üsteliyordum:

— Niçin saklıyorsun? Doğruyu söylemek seni hiçbir külfete sokmaz. Yalnız beni bahtiyar eder. Başını salladı:

— Ben vermedim.

Cicia içeri girmişti. Alnıma ıslak bir mendil koydu. Mendili aklıma yerleştirdiği sırada, Emöke odadan çıkmıştı.

XXXII

Yanımda en çok oturan Cicia idi. Yatağımın yanına ilişir, bir şey isteyip istemediğimi sorardı.

İster dinliye-yim, ister dinlemiyeyim, konuşurdu. Ayrılacağı zaman elimi okşar :

— Allaha ısmarladık, der; birkaç dakika sonra yine çıkar, gelirdi .Hastalığıma âdeta memnun oluyordu.

Bir gün ona dedim ki:

—! Neyim var bilmiyorum, Cicia, fakat çok susuyorum. Suyumun içine bir avuç kar at.

Şaşkın şaşkın yüzüme baktı:

— Kar mı? Ben nereden kar bulayım?

— Dışarda yok mu?

— Dışarda mı? Elmalar çoktan çiçek açtı. Demek ben yatağa düşeli bu kadar zaman geçmişti! Dışarıya kendimi atıncaya kadar, içim içime sığmadı. Artık ortalık yeşermişti. Bahçede kuluçka tavuklar

gurk gurk ederek dolaşüyor, küçük ördek yavruları etrafta yayılıyorlardı. Gök kubbe masmaviydi. Kırlangıçlar, küçük gagalarında çamur taşıyorlardı. Ot yığınının yanında sarı çiçekler görülüyordu.

Taze çimenlerin üstüne oturdum. Kanadlı şeytancığım da:

— Ka ka ka, diyerek arkamdan geliyordu.

Bütün hastaların bu kadar arzuladıkları güneşin o şifa verici kudreti nedir acaba? Güneş ışığında uzandı-

TANRI'NIN KILICI

169

müddetçe, kendimi bir kar parçası sandım; ısı beni ritiyor> her an biraz daha ufalıyor ve tatlı bir tükenmeyle ebedî âleme karışıyordum.

Samanım o gün bana son ziyaretini yaptı. Kolumun argısmı çıkardı, memnun bir ifadeyle yara izine vurdu. Çenesini şöyle böbürlenerek boynuna çektiikten sonra :

—. E, dedi, Hristiyan papazları böyle bir şey yapabilirler mi?

Saygı dolu bir sesle cevap verdim :

— İyi kalbli Bial, izin ver, hasta elimin ilk hareketi, minnetimi anlatmak için elini sıkmak olsun.

Biliyorum, ben köleyim, sen efendisin; böyle bir istek göstermekli-ğim yakışık almaz, ama nihayet ikimiz de insanız.

Elimi hafifçe tutup sıkarak :

— Peki, peki, dedi. Akıllı, iyi bir çocuksun. Okuyup yazma bildiğini duydum. Azat olduğun zaman bana gel, seni öyle bir şaman yapayım ki, istediğin zaman yağmur bile yağdırırsın.

— Azat olursam, elime geçen ilk altın senin olacaktır.

— Ben de kızımı sana veririm.

Elimin üstündeki toprakları yıkadı. Bir kere daha başıma baktı, sonra yanaklarımı okşadı. Son bir öğütte bulundu :

— Güneşte yatmalısın. Güneşin ışığı toprağa Tanrı'-nm elinden gelir. Onun için şifa vericidir. Başka sefer hasta olursan, yine beni çağır, ben kimin için dua edersem, iyi olur, şüphesiz Tanrı da öyle isterse. Babam da büyük bir hekimdi. Attilâ hâlâ onun bardağından içer.

Görüyorsun ya, başı bile ağrımaz.

— İyi kalbli Bial, bana Hunların dininden bahset, sizin Tanrınız nasıldır?

— Nasıl mı? Eğer gözün dayanabilirse, bak. —! Nerede?

— Güneşte. Onu ancak güneşte görebilirsin. Saçı, sakalı altın, gözleri elmas, yanaklarının ucuna kadar her-
170

TANRI'NIN KILICI

şeyi pırıl pırıl yanan altından yapılı. Gündüz kalkıp yaya bakar, akşam dinlenmeğe çekilir. O zaman, karanlık örtüsüne bürünerek, Şer Tanrısı görünür. Saçı katran sakalı kurum, gözleri kedi gibi yeşil renklidir. Ama on. lan karanlık kaşlarının arasından pek az gösterir.

Dermanım kesilmişti, artık dayanamadım, dinlerken uyuya kalmışım.

Birkaç gün sonra, biraz kalkıp dolaşmayı denedim Avluda salana sallana ancak yürüyebildim. Hanım yazlık iki güzel elbise vermişti. Buna pek çok sevindim. İyice uzıyan bıyıklarımı hemen büküp yukarı kıvırdım, konağın önüne oturdum... Onu görürsem, bir güzel gün daha geçirmiş olacaktım.

Onun yerine Csath karşıma çıktı, pencereden bakıyordu.

— Yunanlı, sen misin?

— Benim efendim. •

— Yukarı gel.

Eyvah, görünmekliğim iyi olmadı. Eğer yine köpüre-cek olursa, şaman Bial bu sefer beni zor kurtarır. Gerçekten Csath pek sert karşıladı.

— Konuşmağa devam edelim, dedi. Beni bu mektupla ne diye aldattın?

Hanımla babası ordaydılar. Emöke de yandaki odadan gelmiş, kapının kenarına dayanarak ayakta duruyordu.

Endişeli gözleri üzerimdeydi.

Üzgün bir tavırla cevap verdim :

— Efendim, bana karşı duyduğun hiddet artık yatışsın, ben göründüğüm kadar kötü bir adam değilim. Efendimle buraya ilk geldiğimizde, Hunların yaşayışını çok sevdim. Bir gün Azat-Yunanlı'yla karşılaştım, süslü Hun elbiseleri giymişti, neşeli ve mesut görünüyordu.

Vaktiyle köle olduğunu, sonra efendisiyle savaşa gittiğini, kahramanlık gösterdiğini söyledi. Şimdi o köle, uşaklığını

TANRI'NIN KILICI

171

aptığı1 efendisiyle aynı sofrada yemek yiyormuş. Csath babayani bir hareketle başını salladı:

— Bu doğru, eee, aklını çelen bu mu oldu?

— Evet.

Emöke'nin yüzü birden güldü. Bakışları sıcak ışıklar saçarak üzerimde dolaştı.

Fakat Csath'ın kuşkusu hâlâ geçmemişti:

— Peki ama, Priskos seni azat etmiş, memur olmak için yetişmişsin.

— Sarayda duramazdım, efendim. Orada kadınlar hüküm sürüyor. Burada erkekler.

Seni gördüm, yüzünden iyi bir adam olduğunu anladım. Yanına köle olarak girer, savaş olunca da beraber savaşırım, diye düşündüm.

Csath yüzüme baktı. Odada bir aşağı, bir yukarı dolaştı... Başını sallıyarak :

— Akli biraz hafif ama, iyi çocuk, dedi. Bana oyun oynıyacağına bunu baştan söyleyen, daha iyi olurdu. Neyse, seni artık Priskos'a yollamaktan vaz geçiyorum. Fakat şunu baştan söyleyecektin bana.

— Geri yollarsın diye korktum.

— Peki öyleyse, mademki kendin istedin, köle olarak kalacaksın. Zaten azatlı yabancılar yanımızda oturamaz. Sen ne satın alınmış, ne de esir edilmiş bir kölesin, evvelâ paranı geri vereyim. Karısına döndü : — Hatun, bu çocuğun kesesini geri ver.

— Efendim, yalvarırım, sende kalsın. Ben bişey satın almak niyetinde değilim, zaten bir şeye de ihtiyacım yok. Sizin teveccühünüz bana yeter. Yalnız o paradan bana bir altın vererseniz, şaman Bial'e yollarım.

Karısı haykırdı:

— Pabucumu alsın o benim. Sana baktığı için ben ona bir buzağı verdim. Yeter de artar bile. Kadın, Emöke'nin üvey anasıydı. Csaûi galiba ondan korktuğu kadar Attilâ'dan korkmuyordu.

172

TANRI'NIN KILICI

•

O andan sonra her gün öğleden evvel 14-15 yaşında. ki çocuklarla birlikte ok ve cirit atmağa, savaş biniciü. ğini öğrenmeğe başladım. Bittabi, sağlam kolumla becere. bildiğim kadar. Orada, yay yapmaktan tutun da at üstünde arkaya dönüşe kadar her şeyi öğretene öğretmen. ler vardı. Hele boru işaretlerini iyi bellemem gerekiyor, muş. Her hareket, her iş için ayrı bir işaret vardı. Hun. lar bunu ta küçük yaştan beri duydukları için, işaretleri tanımaları onlar için zor olmuyor; benim için herşey ye-niydi. Bunları ilkin yazdım, sonra evde belledim.

Doğrusunu söylemek gerekirse, ilk günü bu işaretler. den bazılarını atların, benden daha iyi anladığını görünce, canım sıkılmıştı. Hangi borunun «hücum!», hangisinin «geri dön!» hangisinin «dur.» gibi anlamlara geldiğini bunlar nasıl da bellemişlerdi?!..

Hunlarm binicilik talim-terbiyesi, pek zor iş doğrusu. Bu talimlere ihtiyacım olmayacak sanıyordum. Bizans'ın mezbeleli yollarında atla çok dolaşmıştık. Fakat çıplak at üstünde delice dörtnal yapmak, hendek atlatmak, birden dönüvermek gibi, geniş Hun ovalarında sonradan gördüğüm şeyleri öğrenirken... daima, kafamı, kesmekle korkutuyorlardı.

Hücumu sık bir kitle halinde kalkıyor, sonra yavaş yavaş yelpaze gibi açılıyorduk. Sırf bu iş için yetiştirilmiş bir kayın koruluğu düşman vazifesi görüyordu. Koruluğun yanında oklarımızı atarak, boru sesiyle birden dönmek ve geriye at sürmek gerekiyordu.

Savaş öğretmenlerimiz gerçek savaşta atla beraber işareti anlamak esas olduğunu ayrıca tembih ettiler. Düşman kaçan Hunların arkasından koşarken, safları parça-lanırmış. O zaman birden dönmek, yeniden ok atmak ve bu oklardan şaşkınlanan düşmana karşı atları dörtnala sürmek, kargıyı saplamak, savaşçının belli-başlı ustalığını teşkil ediyordu. Kılıç, kazma, balta, topuz ve bozdoğanı kullanmak, artık herkesin kendi bileğine kalıyordu.

TANRININ KILICI

XXXIII

173

Talima çıkmadığımız yağmurlu bir günde, şaman Bial'i ziyaret ettim.

Şamanlar Attilâ'nın sarayı arkasında çadır kurmuşlardı. Sırık tepesine geçirilmiş bir at kafası, burada şaman oturduğuna işaret sayılıyordu. Bütün samanların kapının önünde, içinde ufak bir ateşin durmadan yandığı, dörtköşe bir ocak vardı. Çadırların arasından mis gibi bir at kızartması geliyordu. Kurban edilen atın eti samanlara verilir. Başkası alırsa, dilek kabul olmaz.

- Hey, çocuk; bilgin şaman Bial hangi çadırda oturuyor?
- Nah işte orda, beyaz bir oğlak sığıyor önünde.
- Sağol, küçük dostum.
- Ben kölelerin dostu değilim.

Buradaki çadırların en yükseğinde, ihtiyar kör Kama oturuyordu. Kama daha Balamber devrinde samanlık etmeğe başlamış, feylesof bir adamdı. Önemli işlerde büyük beylerin yanında belirirdi. Seyrek beyaz sakalı göğsünün ortasına kadar iniyordu, ince uzun bıyıklarının soldaki ucu el ayası gibi dışarı açılmış, sağdaki ucu aşağı doğru kıvrılmıştı. Sol koluna dayanarak düşünürdü. Bu şaman, gelecekte haber vermekte ünlüydü. Yalnız, gelecekte ne kadar haber verirse, bu dünyada kendisine bahşedilen yüz yıllık ömürden o kadar gün kaybetmiş olacağı için, her bildiği şeyi söylemezdi.

Kama'nın çadırı baştan başa beyaz at derisiyle örtülmüştü. Zaten bütün şaman çadırları aynı şekildeydi, ancak onunki biraz daha gösterişli. Ön tarafında ayrıca gölgesi de var.

Çadırın önünde birçok çocuk oynuyordu. Hepsi to-runuymuş. Bu kör adam çocukların neşeli seslerini sabahtan akşama kadar dinler, gülümsermiş.

Şaman çadırları, çimenli bir yerin etrafında halka

174

TANBrNIN KILICI

şeklinde dizilmişlerdi. Her çadırın işi ayrı olduğu gibi ziyaretçileri de ayrıdır. Bu, samanların bilgisine göre de' ğişir. Hepsinin ustalığı ayrı ayrı alanlardadır.

İhtiyar Kama başşaman ve başbakıcıydı. Fırtınayı 0 dindirir, orduyu o takdis ederdi. Çarmıha gerili adamlar, dan, elini dokundurmakla dirilttikleri vardı. Sihirli asası, nı kaldırıp göğ'e doğru bir işaret yapınca, fırtına durur, du. Şüphesiz, Tanrı da öyle isterse.

İhtiyar İddar kurban kesiciydi. Koca kafalı, geniş omuzlu yetmişlik bir adam. Sesi, kasırgayı andırır, bakışları o kadar kuvvetlidir ki, düşman oklarını havada durdurmağa gücü yeter ve bu okları kimseye zarar ver. dirmeden yere düşürür. Şüphesiz.Tanrı da öyle isterse.

Zomogany baş ibadetçi ve ilâhiciştir. Sesi borazan kadar kuvvetlidir, ilâhileri beyne kadar işleyen sihirli bir kudret taşır. Hattâ, söylediklerine göre, düşmanın silâhla, larını kör eden, çeliğini kurşun yapan bir duası bile varmış. Şüphesiz, Tanrı da öyle isterse. Şaman Boğar (şişman, neşeli, sarışın bir adam) ateş şamanı, halkın da bitikçisidir. Bir yere mektup yazılacak olursa, kargacık burgacık Hun harfleriyle o yazar, çizer. Bu iş için tabii iyi para verilir. Onun gösterdiği mucizeler hakkında bir şey duymadım. Kızgın taşı avucuna aldığını söylerler, fakat bu büyük bir marifet sayılmaz. Bizde sokaktaki sihirbazlar kızgın demirle oynar. Şaman Györhe büyüleri bozar ve nazar değmesini iyi eder. Hunların gömülmesinde yas tutan ve şöenlerde uğur duası okuyan odur. Kurban kesilirken, hayvanın dilini çıkararak, başşaman duasını bitirinceye kadar, kaşıktaki tutmak ödevi ona verilmiştir. Şaman Bucsa göz hastalıklarını iyi eder. Kurban zamanlarında hayvanın başını o keseT, kötü ruhların korkması için, o başı sırtın ucuna takar. Şaman Bial kırıkçı-çıkıkçılığın ustasıdır. Kurban

TANBI'NIN KILICI

175

töreninde hayvanın kanını toplayan, Şer Tanrısı için mihrabın altındaki boşluğa bırakan odur. Sarmand sara hastalığını iyi eder. Dinî rakıslar ya-par, silâhları büyüleyen, düşmanı lanetleyen odur. Eğer bir çocuğun üstüne su serperse, artık o çocuğa nazar değmez. Domonogh doğumlarda dua eder. Asıl ustalığı, yaban yere giden kimselerin oklarına nefes etmektir. Aşıklara öğüt verir. Kasırgayı elinin bir işaretleriyle durdurur, bedduayı sahibine çevirmeyi bilir.

İki büklüm, kambur, ihtiyar bir adam olan şaman Bitos, atlara ve evde yaşayan hayvanlara okur, ilâç verir. Onda, atın ağzına sürüldüğü zaman, düşmanı attan düşürecek bir ilâç varmış. Ötekiler de birtakım şeyler biliyorlar ve bununla geçiniyorlar. Herhalde en çok muska satmaktan kazanıyorlardı. Boynunda, gömleğinin altında muska sallanmayan tek Hunlu bile yoktu. Hattâ, yeni doğmuş çocuğu da, yıkar yıkamaz, mini mini ellerine kırmızı iplikler bağlayarak, kötü ruhların fenalığından korurlar.

Tabii ben bu dine gülüyordum. Genç adamların gülmesi zaten pek kolay olur. Halbuki büyük, küçük, mavi, yeşil, kürekli, yelkenli, bütün gemiler, yolunu bir yıldızla bakarak bulur. Bu yıldızın adı bizde Theos, Gotlarda Gut, Hunlarda Tanrı'dır.

Şaman Bial'i çadırında buldum. Çadırının kenarını kaldırıp gölgelik yapmış, altına oturmuştu. Yanında başşaman Zobogany vardı. Önlerinde ufak bir masa, masanın üzerinde kabaktan yapılmış bir şarap kab ile iki gümüş kadeh duruyordu.

Kendilerinden beş adım uzakta, saygiyle durdum, ça-Sırmalarını bekledim. Şaman, hım hım burnundan çıkan neşeli bir sesle:

— Sen misin Zeta? diye haykırdı.

176

TANRI'NIN KILICI

— Herhalde, efendim, diye eğildim. Şükranlarımı bir kere daha sunmağa geldim.

— Aferin sana! Canım, yağmurda durmasan a. İçe. ri gir. Hey, çocuklar, (çadıra sesleniyordu) bir minder getirin!

«Lâyık değilim» diye özür dilemek istedim, zorla oturttu.

On beş kişinin efendisi zengin bir adam ve büyük bir şaman olmasına rağmen, Zobogany da beni güler yüzle karşıladı. Elini uzatarak:

— Adının geçtiğini duymuştum, dedi, Priskos yolla, mış, bilgin bir adammışsın. Şüphesiz, bütün Yunanlılar gibi, sen de Hristiyanısın.

— Hristiyanım. Öteki dinleri de İsa'nın istediği şe. kilde karşılayan bir Hristiyanım.

— Ne gibi?

— Onun baş emri bütün insanları sevmektir. Zobogany karık bir sesle cevap verdi:

— Büyük, kutsal bir adammış. Aramızda konuşuldu, o yüzden birkaç defa uyumadığım bile oldu. Ama onun dilediği gibi yaşamak mümkün değil.

Bu Zobogany kuru, düşük bıyıklı bir adamdı. Otuz beş yaşlarında kadar, hayaller kuran, bir insana benzer hali vardı. İhtiyar Kama'nın oğluydu.

— Misyonerler buralara da gelmiş olacak.

— Orduların savaştan dönüşünde esirlerin yanı sıra bir iki her zaman gelir. Hunları da dinlerinden çevirmeğe çalışırlar. Sonuç aldıkları olmadı. Hunlar, savaş yapıl-mıyacağı öğrenince, hemen yüz çeviriyorlar.

Bial de gülümsedi:

— Bir Hunu bile Hristiyan yapamadılar. Yalnız yabancı esirleri Hristiyanlaştırıyorlar. Başka misyonerler de eksik olmaz. Gün doğusundan sarı derililer gelir, Hun-lara, hiçbir şey istememek, hiçbir isteğe sahip olmamak fikirlerini aşılamağa çalışırlar. Bu, kölelerin bile işine gelmez.

TANRI'NIN KILICI

177

Nezaketle sordum :

— Sayın şamanlar, savaş hakkında ne düşündüklerinizi sorabilir miyim?

Bu sırada yanımıza bir Hun kadını gelmişti. Sirtında sekiz yaşında bir oğlan çocuğu vardı.

Şaman Bial'i arıyormuş. Çocuğun ayağını inek çığnemiş.

Çadırdan bir sedye getirdiler, küçük hasta yatırıldı. Kırığın ilk günü sızı vermediğini başımdan geçenlerle biliyordum.

Benim sorduğum şeye Zobogany cevap verdi:

— Biz savaşı nasıl mı düşünüyoruz? Gerekli bir şey olarak, kardeşim. Eğer gerekli olmasaydı, mevcut olmazdı.

— Bu gerekli kelimesini kötü anlamda kullanmadın mı, efendim.

Şaman omuzlarını silktiler:

— Kötü ne demek? İyinin anası değil mi? Dünyadaki bütün iyi şeyler kötünden çıkmıştır. Eğer Hristiyan dinini kabul edecek olursak, bütün silâhlarımızı Tisza'ya atmak gerekecek. Bugün silâhlarımızı atalım, yarın Hun milletinden eser kalmaz. Hem siz, Hristiyanlar, ortadan kaldırırsınız. O zaman Hun milleti için bu dünyada gerçekten ne iyi, ne de kötü denilen şeyin lâfı bile olmaz.

— Fakat bütün milletlerin Hristiyanlığı kabul ettiğini farzederek.

— İmkânsız.

— Niçin imkânsız olsun? Sözlerinin tersini iddia için değil, beni bağışla, yalnız gerçeği meydana çıkartalım, diye söylüyorum.

— Korkma, söyle.

— Yalnız şunu demek isterim : Mademki bazı insanlar doğuşmeden yaşayabiliyorlar, milletler niçin yaşamasın? Bir millet fertlerin topluluğudur.

— İnsan soyu bugün daha çocukluk çağındadır. Dö-ğüşmiyen çocuk gördün mü hiç? Bu koca dünyada herşey

178

TANRI'NIN KILICI

mücadele halindedir. Kuvvetli zayıfın üstündedir. Hayat bir mücadeledir.

— Biz hayvan değiliz ki.

Gözlerini yumdu, gülümsiyerek burnundan bir hımm dedi.

— Hayvan değiliz! Hımm! Biz hayvan değiliz ki! Hımm! Peki, ya hayvanlar da insansalar?

— İnsan mı?

— Evet, insan. Başka şekilde yaşayan insanlar .

— Affedersiniz, efendim, anlıyamadım.

— Biz insan olmadan önce ottuk, çiçektik, ağaçtık, sinektik, mayıs böceğiydik, kurt, at, aslan, herşey, her şeydik...

— Doğru mu?

— Herşeyin bir evveli olduğunu kabul ediyor musun?

— Orası doğru.

— Onun da bir evveli olduğunu.

— O da doğru.

— Zaten başka türlü de olamaz. İçinde bazan şu, ba-zan bu hayvan kükrediğini hissetmiyor musun?

— Ben böyle bir şey hissetmiyorum, efendim.

— Örümcek gibi, başkalarının malında gözü olan ve ağ kuran insanlar tanııyor musun?

— Tanıyorum.

— Dağ faresi gibi, eline geçen şeyi biriktiren, aslan gibi kan dökücü, tavşan gibi korkak, ot gibi hizmet işlerinde kullanılmağa yarıyan veya yılan gibi sürünen insanları tanııyor musun? Bu, evvelki hayatın kalıntısından başka ne olabilir?

— Fakat ruhun böyle ayrı ayrı şekillerde belirmesi neye yarar, efendim? *

— Neye mi yarar? Bunu Yaradan bilir. Ben, kuvvetin kemaline yarar sanıyorum. İdrakimiz, artan bir yıldız ışığı gibi, kuvvetlenir. Ölüm bir istihalemdir. Bir kabuk değiştirmeden sonra tazeleşen bir vücut, tazeleşen bir kuv-

TANRI'NIN KILICI

179

vetle, ikinci bir kabuk değiştirmeye kadar yaşarız. Sonra bir derece daha ileri.

— Ya sonra yine daha mükemmel bir şekle girersek?

— Yine bir derece daha üstün, daha mükemmel bir şekilde tecelli ederiz. Hareketsizlik yoktur. Hayat harekettir. Yaradan bile durmadan hareket eder. İnsanların da hareket etmesi, yapması, mücadele etmesi lâzımdır. Her şekilde, ancak başka başka yerlerde, başka başka rakipler karşısında. Bu sayede idrakimiz daha aydınlık, kalbimiz daha iyi, elimiz daha asil olur.

— Ama, ben meselâ cırcır böcekliği çağımda ne olduğumu, ne gibi tecrübeler edindiğimi hatırlamıyorum.

— Ne diye hatırlıyacaksın? İki yaşındayken niçin ağladığın seni ilgilendirir mi? Niye güldün? Neyle oynadın? Nasıl düşündün? İşine yarar mı? Bunları düşünsen bile, bir dakika aklına gelir, geçirir.

— Efendim, senin birçok vaazlarını dinlemiştim, bunun hakkında da va'zediyor musun?

Şaman omuzlarını silktiler:

— Halk anlamaz. Bak, sen bile anlamadın, halbuki okumuş adamsın. Bu, binlerce yıl sonra olabilecek bir iştir. Halka bugün, elle tutulur, gözle göülür şeyler göstermek gerek. Sizin' manevî gözleriniz henüz açılmamıştır.

Konuşmayı yarıda bırakmak zorunda kaldık, şaman Bial büyülü külâhını almış, dindar bir ifadeyle, kara kaplı bir kitaptan, çocuğun üzerine okumağa başlamıştı

XXXIV

Bir yaz günü, kayser Theodosius'un ölüm haberi geldi. Ondan sonra tahta bir kadın çıkmıştı • Pulheria.

Attilâ Pulheria'nın elçilerini beklemedi. Koca gübek Eszlasz, yine atına binip, Marmara kıyılarına yollandı. Yanına en korkunç suratlı adamlardan birkaçını seçtiler :

180

TANRI'NIN KILICI

Hardo, Keszi, öküz başlı Macsa; yanlarındaki götüre. çekleri uşaklar da o kadar korkunç insanlardı ki, Bizans ülkesinde bunlardan atlar bile ürkecekti.

Attilâ şu kısa haberi yollamıştı:

«Eğer bu elçiler Krizafios'un başını getirmezlerse, ben almağa geleceğim.»

Krizafios bu sıralarda herhalde korkulu rüyalar gö. rüyordu.

O zamana kadar Krizafios'un başı yerine hep altın yollamakla yetinmişlerdi. Buna rağmen her yerde, Hunlar arasında, Bizans üzerine yürüneceği konuşulup duruyordu. Kalabalık yerlerde, toplantılarda hep bu iş söz konusu oluyordu.

Büyük beyler, öğleden sonra Attilâ'nın yanına girip, gece yarısına kadar kalıyorlardı. Bizans şehrinin kocaman bir haritası, büyük salondaki masanın üstüne konmuştu, haritasının üstünde bütün sarayların yerleri işaretliydi. Deniz maviye boyanmış, üstüne gemi şekilleri yapılmıştı.

Kıral sarayının bulunduğu yerde altından bir taç resmi vardı.

Edekon, Csath, Berki, Orestes hangi sarayın nasıl olduğunu anlatıyorlardı.

Ben bu haritayı iki yıl sonra görmüş, yapıışmdaki mükemmelliğe hayran olmuşum.

Şehrin dolaylarında da delikanlılar yer yer toplanıyor, sabahtan akşama kadar ok atmak, ata binmek ve güreşmekle uğraşıyorlardı.

Csath benim de bu öğrenciler arasında olmam için bütün işlerden azat etmişti.

Bana bu şekilde izin vermekten kastı neydi? Hâlâ bilmiyorum. İhtimal bu duygusuz adamın iyi bir kalbi vardı, ben de güvenliğini kazanmışım. Attilâ'nın yanındaki ilerigelenlerden on kişi de yabandan gelmiş ve kölelikten yetişmişti. Belki Csath da kendisine ilerinin bir beyini bağlamak istiyordu. Bey olursam, kendisine ve çocuklarına günün birinde iyiliğim dokunabilir, umuyordu.

TANRININ KILICI

181

Her gün, geç vakit eve dönüyordu. Emöke bu sırada yatak odasında bulunuyor, ben de ancak akşam yemeğimi yiyip> kurşun gibi yatağıma uzanıp uyuyordum.

Haftalardan beri Emöke'yi görmemişim.

Nihayet elçiler Bizans'tan döndü. Elde ettikleri sonucu daha üç hafta evvelinden duyup öğrenmiştik. Buna rağmen gelişleri herkesi ilgilendirdi. Sarayın kulelerinden boru sesleri yükseldi, önden koşan atlılar :

— Baş geldi! Kaatilin başı geldi! diye bağıarak geçtiler.

Gerçekten getirmişlerdi. Şehrin kıyısında, içine koydukları baldan çıkarılmış, yıkandıktan sonra bir mızrağın ucuna takılarak Attilâya götürülmüştü.

XXXV

Csath her gün Atillâ ile birlikte yemek yiyordu. Evvelâ, içip eğlendiklerini sanmışım. Böyle barbarların en çok öğündükleri şey, yiyip içmek olabilir, diye düşünüyordum.

Bunda da yanılmışım.

Zira şölenler yalnız bayram günlerinde yahut Atillâ'nın kıralları veya elçileri yanma kabul ettiği zaman veriliyordu.

Başka vakit yemeklerde yalnız iş konuşuluyordu.

Kıralın şahsı, böylece Hun ilerigelenlerini toplamağa vesile oluyordu. Herkes burada fikrini söyleyebiliyor, fikir ayrılıkları meydana çıkıp, ortadan kaldırılıyordu. İhtiyarlar daima ağır basıyor, nihayet Atillâ'nın dedik-leriyle mesele hallolunuyordu. Öğle yemeğinden sonra, bazan erken, bazan geç vakit dağılıyorlar, herkes kendi işinin başına gidiyordu. Attilâ da ya karılarını ziyaret ediyor, ya gençlerin savaş oyunlarını seyrediyor, yahut da elçileri kabul ediyordu.

Dünyanın her tarafından gelenler eksik olmuyordu.

Ekim ayının yağmurlu bir gününde, akşama doğru,

182

TANRI'NIN KILICI

demircimizin çalıştığı yerin önüne oturmuştum. Bu adam avlunun arka tarafında çalışıyordu.

Çok defa at nalları ve ok yapardı.

Bu sırada okların sapına damga vurmakla meşguldü. Damga ailenin armasından yapıldı : Bir elde iki kılıç ve güneş. Ben de bu okları kullanıyordum. Talimden sonra Hun gençleri, attıkları okları topluyor, damgalarına göre paylaşıyorlardı.

Benim oklarım çam ağacından yapılmıştı. Efendimin-kiler deniz kamışından. Demirci, büyük çocuğa da ok hazırlamağa başlamıştı. Bunlar hafif, Tisza kamışındandı.

Orada demircinin oklara nasıl ustalıklarla tüy taktığını seyrettiğim sırada, sayın uşaklarından Kaza, nefes nefese içeri girdi :

— Zeta! Zeta! Hemen saraya! Atillâ'nın yanma! Şaşırmışım.

— Çabuk ol! Çabuk!

Hemen kalktım, elbiselerimi değiştirdim. Koşa koşa doğru saraya gittim.

Acaba ne söyleyecek? Saadet mi? Felâket mi? Bütün dünya gözümde dönüyordu. Eğer Priskos geldiyse, vay halime!...

İçeri alındım.

Kamaşan gözlerimle bir anda etrafı gözden geçirdim : Atillâ'nın etrafında, masada, şarap kokulu salonun üst kısmında elli kadar adam oturmuş. Kıralın sağında büyük amcası Barcza, solunda Aladar... Ev köpeği suratlı Csath'la, karışık saçlı, burma bıyıklı Edekon da başvezir Csath'ın yanına oturmuşlardı. Dorog, Masca, Kaszon, Vacsar, Upor, Balan Madarasz, kendi g'azlû Urkon, Zsögöd, Csomortan, tek kollu ihtiyar Barakony (Csath'ın kayın babası), Sallo, Kontsagh, Hargita gibi bütün büyük beyler oradaydı. Masanın üstüne beyaz bir örtü konulmuştu. Salonun sütunlarında köleler bal mumla meşaleleri yakmakla meşguldüler. Toparлак kafalı, kalın enseli bir Hun olan Kamocsa konuşuyordu. Oturduğu yerden Atillâ'ya baka-

TANRI'NIN KILICI

183

rak, söz söylüyordu. Gözlerinin içinde kurnaz bir gülümseme vardı. Masanın etrafındaki bütün yüzler güleç ve kırmızıydı.

Kaza beni kapının yanında alıkoydu. Kamocsa korusu-masını bitirinceye kadar bekliyeceğiz.

Efendim de başiy-le bekle diye işaret etti. Fazla beklemedim, Kamocsa konuşmasını bitirmişti, bardağını kaldırdı :

— Aziz Kıralım, şimdi de seni selâmlarım. Seni güvey olarak selâmlamaktan gayri elimden bir şey gelmez. Bundan böyle nişanlın olarak saygı göstermemiz gereken hatun için kadehimi kaldırmamak de elimden gelmiyor.

Salonda coşkun bir kahkaha tufanı yükseldi. İhtiyarlar bile öksüre öksüre gülüştiler. İhtiyar Barakony :

— Oldu gâri! diye masaya vurdu. Atillâ da gülümsemişti.

Onun güldüğünü ilk defa görüyordum, çok tuhafıma gitti. Yeşil elma kızarınca, ağırbaşlı adam gülünce, sanki aynı elma ve aynı adam değilmiş gibi olurlar. Fakat ancak gözleri gülümsemişti; dağları bile titreten o müthiş kara gözleri.

Bu neşe kasırgası dakikalarca devam etti. Nihayet efendim ileri çıkmamı işaret etti. Kendisi de kalktı, beni Attilâ'nın karşısına götürdü.

— işte Efendim, dedim söylediğim köle. Kafasını bile kırsan, doğruyu söylemekten vazgeçmez.

Kalbimin darbeleri duracaktı. Bu ne biçim sağlık vermektir, kafasını bile kırsan...

Herkes susmuş, bütün gözler bana çevrilmişti.

Kıralın karşısında nasıl durulacağını bilmiyordum. Eğildim, sonra diz çöktüm. Köleler için böyle hareket etmeyi daha uygun bulmuştum.

Attilâ :

— Kalk, dedi. Prenses Honoria'yı tanıyor musun? Kayser üçüncü Valentinianus'un kızkardeşi.

Salonda çıt yoktu, meşalelerin yanarken çıkardıkları ufak seslerden başka bir şey duyulmuyordu.

184

TANRI'NIN KILICI

Çekinerek cevap verdim :

— Bir kere gördüm. Bizans'ta, kilitli olarak gözaltı ettikleri zaman.

— Yaşıyor mu?

— Buraya geldiğim zaman, yaşıyordu. Fakat o sıra-larda Ravenna'ya götürmüşlerdi. Orada da bir yere ka-patılmış, dışarı bırakmıyorlarmış.

— Peki, ne diye hapsediyorlar?

— Kıralım, Efendimiz, çünkü, on altı yıl önce sana nişan yüzüğü yollamış.

Attilâ'mn gözleri gülüyordu. Etrafındaki beylere baktı. Hafif bir mırıltı ve kımıldanma oldu.

Sonra yeniden sessizlik. Meşalelerin çatırdısı.

Attilâ beni sorguya çekmeğe devam etti.

— Bu kadın nasıl bir şey?

— Deli olduğunu söylüyorlar.

Salonda müthiş bir kahkaha koptu. Sanki Vezuv'ün krateri patlamıştı. Niçin güldüklerini anlamak için Csath'a baktım. Csath, eliyle iyi söyledi işaretini yaptı. O da koca sesiyle gülüyor. Hepsini katılırcasına gülüyorlardı.

Yalnız Attilâ'nın gözleri parıl parıl yanıyor, hiç istifini bozmuyordu.

Sormağa devam etti :

— Bu prenses şöyle görünüşte nasıl bir şey?

Derin bir sessizlik. Birkaç kişinin uzun kahkahalardan sonra çıkardığı sesler. Dudaklar büzülmüş. Bütün gözler üzerinde, cehennemi bir neşe ile açılmışlar.

Yaradan Tanrım, neler oluyor böyle? Ben ^irndi ne cevap vereyim? Beklemeden cevap vermem de lâzım :

— Hatırladığıma göre, Büyük Theodosius'un bütün torunları gibi, uzun burunlu, solgun benizli.

Yeniden bir kahkaha tufanı. Uzun saçlı Dorog iskemlede iki büklüm olmuş. Attilâ'mn amcasının yüzünde iri göz yaşlarının aktığını gördüm, koca göbeği iskemlenin üzerinde sallanıyordu.

TANRI'NIN KILICI

185

Attilâ da iskemlesinde geriye doğru yaslanmış, gözleri parlıyarak gülüyordu.

Bu kalabalıkta bir deli gibi hiç gülmeden duran yal-iz bendim. Kulaklarım karmakarışık seslerden, kahkahaların sebebini anlamağa çalışıyor, ama ne gezer, bir anda elli kişi birden konuşup gülüşüyor.

Nihayet Attilâ parmağını kaldırdı, herkes sustu. Ciddi bir tavırla :

— Evlât, dedi, söyle bakayım, beni nasıl bir adam

olarak düşünüyorlar? Roma İmparatorluğunda hakkımda neler konuşuyorlar?

Sesinin uysal ifadesine rağmen, titremekten kendimi alamadım. Sözlerimi nasıl tartarak söylemeliydim, bilmiyorum, esaslı bir fikrim yok . Bu çılgınca gülüşenler arasında puslasını kaybetmiş halde ben varım. Ne olursa olsun, Attilâ'yı bekletmemeli.

— Kiralımız, Efendim, sarayda senin hakkında, altınla doyurulan bir aslan deniliyor, böyle olmazsa, bu aslan bütün dünyayı paramparça edermiş.

— Sarayı sormuyorum. Orada saray, haydutlar çetesi demektir, beni tanır. Büyük İmparatorluk sınırları içinde hakkımda umumî olarak ne konuşuyorlar?

Efendime baktım. Gözleri bana takıldıkça, yüzünde neşeli bir hal meydana geliyordu. Köpeğine «Tut!» dermiş gibi eliyle işaret etti : Korkma, devam et!

Bunun üzerine büyük bir açıklıkla konuşmağa başladım :

— Hiçbir şey söylemiyorlar, Efendim.

— Daha açık söyle.

— Haşmetli Efendimiz, bana emreden sensiz, söyliyeci-ceklerimden ötürü beni bağışla.

— Doğrusunu söyle.

— Haşmetli Kırım, halk seni, bütün Hunlar gibi, cadıdan doğma bir ifrit sanıyor. Hattâ, başın kelmiş diyorlar. Burnun domuz burnu gibiymiş. Kulakların tazi-

186

TANRI'NIN KILICI

ninki gibi aşağı doğru sallanıyormuş. Konuşamı yormuş sun bile. Yalnız homurdanıyormuşsun, sanki...

Öyle müthiş bir kahkaha koptu ki, yıkılacak sandım. Ben bile kendimi zor tuttum.

Herkes bir tarafa dağılmıştı. Eszlaaz, yüzü mosmor kesilmiş, böğürüyordu. Berki, boğazına mantar tıklmış gibi boğuk bir sesle iri iri gülüyor, başvezirin gözlerinden yağmur gibi yaşlar akıyordu. Efendim böğürerek elini masaya vurmuştu. Edekon'un canı burnuna gelmiş, kırım arkasında duran uşaklar bile ter içinde kalmış, kıvranıyorlardı. İbrikar Tomor, ağzını eliyle yummuş, yüksek sesle gülmek için. Aladar'ın arkasına saklanmıştı. Ötekiler kahkahaları istedikleri gibi koyuveriyorlardı. Bu kadar gülüşme, şamata, uluma, haykırma ömrümde ne gördüm, ne işittim. Bazı beyler iskemleden yere yuvarlanmışlar, gülmekten kasıklarını tutarak sarsılıyorlardı. İhtiyar Barakony bile, salonun nihayetine doğru güle-öksüre gidiyor, elini havada sallıyordu.

Ben Attilâ'dan gözlerimi ayırmıyordum. Yüzünde o ince gülümseme yine belirmişti. O Pluto'ya benziyen ağır başlığında bu yüz ne kadar ve korkunçsa, gözlerinde neşenin ışıkları parıldadığı zaman, o derece sevimli oluyordu.

Soytarı Cerko'nun durumuna düştüm diye canım sıkıldı, köle olduğum halde, bunu baht eseri saymadım. Nihayet başıyla «gidebilirsin» diye işaret etti.

Efendim o gün akşama doğru eve dönebildi.

Bir şey söyler umudiyle kapıda bekliyordum. Kendi kendime «benim açıkça konuşmam mı barbarları eğlendirdi» diye sordum. Öyle ya, bu kadar yabancılara niçin gülmüşlerdi? Yarın beni aydınlatması için Kaza'ya gidecektim. Yoksa, bu hal ölünceye kadar yüzümü karartacaktı. Csath, neşeden ve terden yüzü parıl parıl yanarak, at üstünde göründü. Ağzı hâlâ gülüverecekmiş gibi diyordu.

TANRI'NIN KILICI

187

Atından indi, omuzuma vurdu.

— Aferin delikanlı! Bugün akşam yemeğini benimle yiyeceksin. Kölesin ama, zararı yok, sofraya oturmana izin veriyorum.

Bu, Csath'ın evinde hiç kimseye nasip olmayan bir iltifattı.

Yemekte karısına benim Attilâ'nın karısında nasıl cesaretle konuştuğumu anlattı.

— Kaç gündür, Roma İmparatorluğuna nasıl yürüyelim diye kafa patlattı. (Bu ifadeyle söylüyordu.) Kriza-fios'un başını vermemiş olsalardı, yürünecekti, fakat korkaklar ,baş yolladılar. Attilâ, savaş açmak için bir bahane yok, diye hırsından patlıyacaktı. Nihayet, on beş yıl önce, biraz delice bir prensesin kendisine nişan yüzüğü yolladığını hatırladı. Yüzüğü arattı, buldurdu Rusti'yi çıkırttı. Eski yazılardan prensesin Honoria adı taşıdığı anlaşıldı. Halbuki o Hristiyan, Attilâ'ysa pagandır, Attilâ'nın çiy et yediği, konuşmak yerine homurdandığı, şeytan suratlı olduğu falan da oralarda söyleniyormuş... Attilâ, nişanlısını istemek için, yarın Roma'ya elçiler yolluyor.

Olup bitenleri anlamıştım. Bunlar ne kurnaz, ne korkunç bir millettir. İliklerimde soğuk bir şeyler dolaştığını hissettim. Csath :

— Bugün hep bununla eğlendik, diye devam etti. Şu tilki Edekon, büyük bir ciddiyetle : «Efendimiz, ya nişanlını gönderirlerse? Ya gerçekten yollıyacak olurlarsa!» diye sorup duruyordu.

Yeniden iri iri güldü.

Kadın da güldü. Göz ucuyla Emöke'ye haklını; gülüm süyordu.

Csath, bundan sonra, söylediklerimin bir kelimesini kaçırmadan, harfi harfine tekrarladı, soğukkanlılıkla ve korkmadan, Attilâ'nın karşısında nasıl durulacağını anlattı.

— Bu yunanlı, beyzade gibi bir şey, canım! dedi.

,! I

188

TANRI'NIN KILICI

Ben, masanın nihayetinde, ağzımı açmadan oturu. yordum. Gözlerimi de indirmiştim. Yalnız nezaket icabı, ağzıma birkaç lokma attım.

Csath beni övdüğü sırada, Emöke'nin dikkatle bana baktığını da sezmiştim.

XXXVI

Üç gün sonra, beş kişiden meydana gelen bir elçilik heyeti, Roma İmparatoru Valentinianus'u görmek üzere Ravenna'ya hareket etti, Elçilerin başı Edekon'du. Yanın-da, çıplak kafalı Madarasz'la Kamocsa, Macsa, Betegh ve Upor vardı.

Elçiler mektup götürüyorlardı. Csath, bir gün atla giderken, mektubun içindekileri söylemişti : Kayser Valentinianus'a selâm.

Nişanlım ve kardeşin Honoria'yı hapsetmiş olduğunu haber aldım canım sıkıldı.

Yoksa, onun on beş yıl önce bana yüzük yolladığını unuttun mu? Nişanlımı mahpus olarak tutmana tahammül edemem, hattâ onun bana gönderilmesini ve babasından kalan mirasın da unutulmamasını isterim.

Bu miras, Konstantius'un mal ve mülkölünün yarısı, yani Roma İmparatorluğu'nun da yarısıdır. Attilâ

Mektup Ravenna yolunda iken, Attilâ'ya garip iki elçilik heyeti geldi.

Bu elçilerden birincisi, iri-yarı iki esmer adamdan ibaretti. Kulaklarında altın küpeler, külahlarında deveduşu tüyleri vardı. Sırtlarında, vücutlarına iyice yapışmış deri elbiseler; kolan çıplaktı. Kara gözlü, iyi yüzlü adamlar. Yalnız ayakları pek hantal.

Bunlar Vandallardanmış. Afrika'dan gelmişler. Beraberlerinde bir sandık dolusu altın takımla, kiral Genzerik tarafından gönderilmişler.

TANRI'NIN KILICI

189

Öteki heyette, on sarışın adam vardı. Gözleri mavi, elbiseleri sarı sahtiyan, külahları kırmızı kadife, silâhları gümüşle karışık çelik kılıçtı. Göğüslerinde altın kopçalar parlıyordu. Bunlar da Nekar nehri kıyısında oturan Franklardanmış. Hun kadınları, bunların yüzlerinin beyazlığını seyretmek, uzun saçlarını görmek için hep birlikte atlara binip çadırlarına kadar girmişlerdi.

Frankların başında, sürgün bir kiral oğlu vardı. Güzel şövalye kılıklı bir delikanlı. Külâhına o kadar uzun bir kartal tüyü koymuş ki, kapılardan geçerken çarpıp düşecek gibi duruyordu.

Hemen Aladar'la arkadaş oldu, ondan sonra birbirlerinden hiç ayrılmadılar.

İki elçilik de Attilâ'dan yardım istemeğe gelmişti.

Vandallar bir zamanlar Karpat ormanlarında yurt kurmuşlar, sonra çoğalarak bütün Avrupa'yı çiğnemişlerdi, İberia'dan geçerek Kartaca'yı işgal etmişler, nihayet Afrika kıyılarında yerleşmişlerdi. Vandal kiralı Attilâ'ya önümüzdeki baharda Roma'ya iki yönden beraber saldır-mallarını teklif ediyordu. O denizden geçerek güneyden vuracak, Attilâ kuzeyden yürüyecekti, Roma'da buluşacaklardı.

Csath'm anlattığına göre, Attilâ omuzlarını silkerek :

— Baharı ne diye bekliyeyim! demişti. Bu yaz, Roma İmparatorluğunun Avrupa'daki kısmı atlarıma yem olacaktır.

Ancak, Roma'dan gelecek cevabı bekliyordu. O da geldi. Bu cevabın yanı sıra, inci, altın, kadife ve ipekli kumaşlardan büyük bir hazine de vardı. Roma kayseri, Honoria'nın evlendiği cevabını bildirmişti.

Bunun üzerine Attilâ kırmızı bayrağını çekti. Dünyanın dört bucağına atlılar gönderdi, orduların hazırlanmasını istedi.

Etrafımızdaki yaşayış birdenbire değişiverdi.

Nereye gitsem, hangi yöne baksam, silâh parlatıldı-ğını, düzeltildiğini, kılıç bilendiğini, bozdoğan döküldüğünü, yay kirişi hazırlandığını, savaş cepkenlerine zırh

190

TANRI'NIN KILICI

konulduğunu, başlıklann içine astar geçirildiğini, eyer dP rilerinin yerleştirildiğini, sahra çadırı hazırlandığını gg^ rüyordum. Binlerce bileyici. Binlerce yay yapıcı, binlerce saraç. Her yandan çekiç sesleri duyulmakta.

Kadınlar, daha yazdan sayısız sığır, domuz ve koyun etini iste pişirerek hazırlamış, kazık gibi kuru yufka yap. mışlardı. Etler toz haline getirilmiş, yufkalar torbalara konmuştu.

Erkekler çadırların dolayında bile cirit atmağa baş. lamışlardı. Bundan başka yüksek tepelikler yapıp topra-ğını dövüyor, yirmi-otuz adımdan buna kargı atıyorlardı.

Gençlik, sahrada toplu olarak talim ediyordu. Birlikleri o kadar geniş oluyordu ki, iki ucunu birden görmek imkânsızlaşıyordu.

İşaretlerin borazanla verildiğini söylemiştim. Uzun ve gittikçe alçalan bir «ti», dön demekti.

Uzun ve gittikçe yükselen iki «ti» ise, dötrnala koşan atın sırtında birdenbire geriye dön ve ok at işaretiydi.

Bu harekete bir türlü alışamadım. Hunlar daha küçük yaştan beri uçar gibi giden atların üzerinde geri dönmeyi ve hayvan sağrısına yapışarak arka yönde uzağa ok atmayı talim ediyorlardı. Fakat oku sırtüstü yatarak atmak da mümkündü.

Roma'lılardaki gibi, Hun ordusunda subaylar olmayıp, ancak subaşılarla onların buyruğunu, sür'atli atlar üzerinde her yana yetiştiren çavuşlar vardır.

Birlikler, ailelere ve soylara göre ayrılmıştır. Başlarını ve bayraktarlarını kendileri seçerler.

Bayrak, uzun bir sırığın ucuna takılan renkli bir bez veya tolga, yahut bir kamış demeti, kılıç, at kuyruğu, manda başı, ay veya buna benzer şeylerdi.

Daha güzün kuzeydeki Alanlar gelmişti. Uzun kargı-lariyle büyük sazlığı andırıyorlardı. Kıralları, tıknaz, gözleri ıslıl ıslıl yanan bir adamdı. Biraz yaşlıca olmasına rağmen, ateş gibi. Adamları, kendisi gibi tıknaz değil. Çoğu

TANRI'NIN KILICI

191

un boylu, uzun boyunlu, kaşları yay biçiminde insan-lar. Büyük bir şamatayla gelmişlerdi.

Birkaç gün sonra Neurlar geldi, gelişleri günlerce sürdü Hepsinin sırtında kurt derisi vardı.

Hattâ çalgıları da kurt gibi uluyan borulardı. Hunlar, savaşta bunların hakikî bir kurt kesildiğini söylüyorlar. Bunların arkasından vahşi Bellotonlarm ordusu geldi. Sakalları göbeklerine kadar uzanıyordu. Yay yerine sapan kullanıyor ve tabiî keskin taşlar atıyorlardı. Zurna çalarak, şarkı söyleyerek geldiler.

İlk kar düştüğü gün, yüzleri boyalı Gelonlar göründü. Hepsinde tırpan vardı, insan derisinden elbiseler giymişlerdi. Suratları sarı, kırmızı renklerle o şekilde boyanmıştı ki, bu boyaları değiştirseler, birbirlerini acaba nasıl tanırlar, diye merakla aramızda konuşmuştuk.

Gıcırtılı arabalarıyla Asya'dan Basternler de gelmişti. Kadınları yanlarındaydı. Kadınların gençlerini seç* mislerdi. Erkekler gibi, onlar da silâhlıydı. Başlarında sivri, bakır başlıklar, sol kollarında kamıştan örülmüş bir kalkan taşıyorlardı. Kılıçları, geniş yüzlü ve ağırdı, piringten yapılmıştı. Okları zehirliydi. İçlerinde, az bulunur güzellerden bir yeni gelin gördüm. Arabacının yanında oturuyor, sağında bir kaplan yavrusu tutuyordu.

Humarın iki yıl önce itaatlerine aldıkları Hazerler, geçişleri iki gün süren bir kafele halinde

geldiler. Yayları, boylarından bir buçuk misli uzundu, sırta konarak ve ayakla çekilerek

atılıyordu. Göze çarpmak kadar yağız, yakışıklı adamlardı, yalnız alımları biraz dar

görünüyordu. Okulların kuyruğu tüylenmemişti. Eğerlerinde, Çivili ağaç bozdoğanlar asılıydı.

Geniş göğüslü atların üstünde, kartal gözlü adamlar da gelmişti. Bunlar Ruglarmış. Birçokları

kızıl saçlıydı. Kolsuz kaftanları, kan kırmızısına çalıyordu. Savaş aletleri, iki yüzlü baltalardı,

bazan bununla yirmi-otuz adım uzaktan nişan alıp atarlarmış. Hedef düşman atının ka-

192

TANRI'NIN KILICI

i

TANBI'NIN KILICI

193

faşdır; at devrilince, uzun kargılarını atlıya saplarlar mış.

Skirler de geldi. Beyaz yüzlü, ince-uzun ,iri-yarı, ke mikli insanlardı. Bunların eyerlerinde de geniş yü^ baltalar asılıydı. Yayıları çifte kıvrımlı. Kadınlarını getir, memişler.

Turtsilingler yaya geldi. Yuvarlak kalkanlı, kısa ki-liçliydlar. Arkalarında bıraktıkları soğan kokusu, ertesi günü bile duyuluyordu. Kılıçlarını pek beğendim, pırj pırj yanmcaya kadar parlatılan kırmızı bakırdan yapılmış. Söylediklerine göre, Turtsilingler, Hun atlılariyle düşman birlikleri birbirine girdiği sırada, savaşa katılır. İarmış.

Heruller de gelmişti. Bunlar dünyanın en sür'atli atlılarıdır. Kimseye insaf etmez, kimseden de insaf bekle-mezlermiş. Bayrakları, ölü kafası.

Gün batısı tarafından, Kvadların torunlarından olan bir kavim de geldi. Uzun boylu, gür kaşlı adamlar, silâhları yalnız oktan ibaret. Yayıları, tahtayı bile delip geçecek kadar kuvvetli.

Pöstekiden yapılmış kaftanları kürkcü elinden çıkmışa benzemiyor, berbat bir kokuları var.

Onların ardı sıra, uzun boylu, mavi gözlü Suablar geldi. Bakır omuzluklariyle bunların üzerinde atı bile öldüren çivili lobutları var. Suablar ancak birkaç bin kişi kadar gelmişlerdi. Söylentiye göre, ötekiler bahara gelecekmiş.

Arkaları sıra ufak-tefek bir çok millet geldi: Kaybolmuş veya dağıtılmış milletlerin kalıntıları. Aralarında bir kısım Vandal da vardı.

Fırtınaların Afrika'ya sürüklediği asıl kütleden ne zaman ayrıldıklarını Tanrı bilir. Arabaların birisinde, seksen okkalık bir kadın, bacaklarını ayırarak ayakta duruyor, sarayları seyrediyordu.

Açık duran elbisesinin altından görülen göğsünün kabarıkları, arabanın sarsmtisiyle titreşiyorlardı. Belinde geniş ağızlı bir satır sallanıyordu-

Sağdan, soldan, doğudan, batıdan, kuzeyden, güney-

den gelip konakladılar. Atlılar, yayalar, büyük kağnılar, gıcirtılı arabalar, tıkırtılı atlar, sonsuz kabileler halinde geldiler, geldiler. Arkalarından yine atlılar, yayalar, arabalar. Hemen hemen bütün milletler, beraberlerinde taş, ağaç, bakır veya altından yapılmış, şeytan suratlı tanrılarını da getirmişlerdi. Bunlardan kimi çok süslü bir arabada, kimi yalnız bir sırık üstünde, fakat aynı saygı ve güvenle taşınıyordu. Şehirden geçtikten sonra, kendilerinden önce gelen orduların da hizasından geçiyor, son gelenlerin arkasına yerleşiyorlardı.

Bitmek tükenmek bilmiyen bu ordular, zurna sesi, ca-yırtı-cuyurtu, nal sesi, davul sesi arasında sabahtan akşama kadar önümüzden gelip geçtiler. Komutanlar birkaç dakika için Attilâ'nın yanına girip gelişlerini haber veriyor, buyruğunu alıyor, sonra ordusuyla ilerlemeğe devam ediyordu.

Ostrogotlar, noel yortusunda gelmişlerdi. Yayandılar. Çizmelerinin koncu dizlerinin yarısına kadar çıkıyordu. Külâh yerine hayvan başlarından çıkarılan derileri, yelesi ve boynuzlariyle birlikte, kafalarına geçirmişlerdi. Kılıçları düz ve uzundu. Başlarında: Elemer, Todomer, Idamer isimli üç kardeş vardı. Ostrogotlar, Volga'dan Baltık denizine kadar Avrupa'nın yarısını otlak olarak kullanan kalabalık bir milletmiş. Hun hükümdarı Balamber, bu büyük ve kuvvetli milleti ikiye bölmüş. Bir kısmı Galya'ya göçmüş, Vizigot veya Batı-Gotları ismini almış. Geri kalanlar Hunlara boyun eğmiş, Ostrogot veya Doğu-Gotları adıyla anılmağa başlamışlar.

Gelip geçmeleri dört gün sürdü.

Gepidalar, düzgün, çok uzun diziler halinde hemen bunların peşi sıra gelmişlerdi. Kıralları Ardarik, Attilâ'nın yanından çok az ayrılırdı. Adına kimi Ardarik, kimi Aladar diyordu, okuyup yazması olmadığı için, ikisi de onun için birdi.

Gepidalar da yayandılar. Bakır ve altın içinde parıl

194

TANRI'NIN KILICI

parıl yanııyorlardı. Şehirden geçerken durmadan şarkı söylediler.

Arkalarından Sarmatalar göründü Erkekleri fistanlı. Hunlarla aynı dili konuşuyorlar. Tıknaş kısa boyunlu in-sanlar. Mızrakları hayvan boynuzlarından yapılmış. Kadınlarını getirmişler, hepsi silâhlı, şarkı söylüyor, neşeli görünüyorlardı. Kaplan adaleli kedi gözlü kadınlar. Kalkanları turna kuşunun sırt derisinden, başlıkları ağaçtan yapılmış. Şarap yerine at kanı içiyorlar.

Ötekiler gibi, gön kokuyorlardı.

Peşleri sıra, akrabaları olan Roksolanlar geldi. Onlar da atlı ve oklu bir kavimdi. Eyerlerinde sicim veya ka-yışla bağlanmış kafatasları sallanıyor. Kafatası, su kapla-ıymış. Çadır kurdukları yeri yurt edindikleri için, çoluk çocuklarını yanlarına almışlardı. Kadınları güler yüzlüydü, ince pöstekilerle döşeli arabalardan dikkatli dikkatli etraflarına bakmıyorlardı. Çocukları arabaların yanı sıra, at üzerinde gidiyordu.

Gelişleri bir hafta sürdü.

Alanların buradaki kolu olan ve yakınlarımızda oturan Aslar bunlardan sonra gelip konakladı. Çoktan beri Hunlarla karıştıkları için, artık başka bir millet olmaktan çıkmışlar. Hunlardan yalnız giyinişleriyle ayırmak mümkün, savaşta, yassı kemik parçalarından yapılmış, pullu bir elbise giyiyorlar. Atlarını da aynı şekilde giydiriyorlar. Bu kemikleri sert bir ketenin üstüne diktikleri için, insan şeklindeki iskeletlere benziyorlardı. Mamafih, şeklen güzel insanlar, esmer, hilâl kaşlı, uzun boylu. Ok atmakta dünyanın en usta milleti.

En sonra, Hunların kolu olan Kara Hunlarla Ak Hun-lar geldi. Ak Hunlar, Hunugor, Hungar adıyla anılıyordu. Hattâ bunların yarısı kendilerine Macar diyor, Macar adlı soy en çok artanları olduğu için. Ak Hunları gördükten sonra, isimlerinin yalnız giyinişlerinden değil, yüzlerinin ötekilerin yanında daha beyaz olmasından ötürü verildiğini anladım. Saçları kestane rengi, bazan sapsarı olduğu

TANRI'NIN KILICI

195

bile var. Kara Hunların saç kurum gibi, simsiyah. Osath'ın jjiî karısı herhalde Hunugorlardan olacak, Emöke'nin de saçları kestane renginde. Ah benim dilber sevgilim, senin kestane rengi saçların şimdi nerede...

Hunugorların hepsinde ikişer kılıç vardı. Sağ yanlarındaki tek, sollamadaki iki ağızlı idi.

Macarların birçoğunda mızrak yerine balta var; savaşta balta mızraktan daha elverişli imiş.

Çoklarının eyerinde, kaçan düşmanı yakalayıp atından düşürmek için kullanılan urganlar asılı.

Düğüne gider gibi, çalgı çalarak, şarkı söyliyerek, rak-sederek geldiler.

Macarların kuru ot ve yulaf yüklü arabalarının arkasından Ugorlar geliyordu. Ugorlar, balıkçılıkla yaşıyan kimselerdir. Yayan gelmişlerdi. Meydan savaşından ziyade, düşman arabalara kadar sokulduğu takdirde, ordugâhı müdafaaya ve yolda, balık avlamağa yararlanmış.

Bu koca orduyu doyurmak öyle kolay bir mesele değil ki!

Bütün Hunların toplanması, ocak ayının sonuna kadar sürdü. Şurada kara, burada beyaz kepenekli bir topluluk: fakat hepsi ve hepsi Hun. Sanki yerden kaynıyor-lardı. Hepsi birer de yedek at getirmiş, bitmez tükenmez derecede, kalabalık görünmeleri galiba bundan.

Ordugâhta subaşılarla çavuşların üzer yedeği olabiliyor, büyük komutanların ve oymak beylerinin ise beş-on atı bile bulunuyormuş. Hem de ne atlar, dörtnala kalktıkları zaman kanadlı sanırsınız.

Ocak ayının sonunda başvezir atma binerek orduyu baştan başa dolaştı. Hangi milletten ne kadar insan gelmiş olduğuna baktı, sayılarını yazdırdı. Bu sayma günlerce sürdü. Burada on bin, şurada yirmi bin çıktı; yalnız Aslar elli bin, Gepidalar seksen bin, Gotlar altmış bin kişiydiler. Sırf komutanların ifadesine göre yapılan sayım, tam bir hafta sürdü. Yarım milyonu geçince artık saymaktan vazgeçildi. Burada ne kadar insan toplanmıştı, bugün de bilmiyorum. Bu saydıklarımıza, kadın, çoluk çocuk,

196

TANRI'NIN KILICI

tüccar, at cambazı, dilenci gibi irili ufaklı yüz binlerce in-sanı, bir milyondan fazla atı, on binlerce arabayı eklersek, Tisza kıyılarında yükselen oğultunun dehşeti anlaşılır.

Ve kum gibi kaynaşan bu insan kalabalığı, henüz nereye gideceğini bile bilmiyordu.

Galiba şubatın ilk günüydü.

Saçaklardan sarkan buzlar güneşte erimeğe başlamıştı. Attilâ, atma binerek öğleden sonra saraydan dışarı çık-mış, komutanlar ve büyük beyleri yanına alarak bu kalabalık orduyu dolaşmıştı.

Çadırı arabalara konulmuş, sarayın önünde duruyordu. Bu çadır için yirmi iki büyük araba ayrılmıştı. Yoldaki kısa molalarda, bir gecelik konaklamalarda kullanılacak başka bir çadır da, koca tekerlekli yaldızlı bir arabadaydı.

Gece hava yeniden don yaptı. Gök bulutsuzdu. Güneş ufukta kaybolunca, doğudan büyük bir kuyruklu yıldız doğdu. Başlangıçta bir buğday demeti şeklindeydi, sonra inceldi, inceldi, Hunların kılıcı gibi bir şekil aldı.

Herkes hayretle buna bakakalmıştı.

XXXVII

Ertesi sabah Attilâ'nın borazan başı Kaszon, kıral sarayının kulesinde göründü. Büyük, fildişi borusunu kaldırarak, ta ufuklarda akisler uyandıran, hareket işaretini verdi. Sanki binlerce

boru bu sesle uyanmış, yer-gök boru sesleriyle çınlamıştı. Hepsi hareket vuruyorlardı. Zurnalı çalgı takımları bir ağızdan çalıyor, şehir boru ve çalgı sesleriyle inliyordu. Nereye baksanız, savaşa hazırlanan insanların kaynaştığı görülüyordu. Bütün mutfak bacaları tütüyor, şiş-

TANEI'NIN KILICI

197

İlerde son kahvaltılık kızırtıyorlardı. Ağlayan kadın [gerçekten çok gördüm.

Bizim çadır daha birkaç gün öncesinden hazırlanıp [avluya konmuştu. İçi kırmızı çuhayla kaplanmış dörtköşe, [sağlam, büyük bir çadırdı. Kenarlarında, sahtiyandan, [açılıp kapamır örtüler vardı. Bunların altında uşaklar ya-[tıp kalkacakmış: Ben, Karacs, koca kulaklı Szabolcs, Lado ve Baczon.

Çadırdaki beyin asma yatağı, açılır kapanır cinsten bir masayla birkaç iskemle vardı. Sandıklarda iki takım çelik zırhlı giyecek, deriden yapılmış beş savaş elbisesi, yazlık, kışlık, yağmurluk, iyi havalarda kullanmalık, ayrı ayrı. Birisi su aygırı derisinden yapılmış, üzeri çiçek şekilleriyle süslenmişti. Bunlardan başka her cins silâh, tencere, sahan, tabak ve yalnız beyin kullanması için beş bin ok vardı.

Hava hâlâ dondurucuydu, ot ve saman yığınlarının etrafına kırağı düşmüştü. Fakat gökyüzü açıktı.

— İyi bir alâmet, dediler, gün ışığında yola çıkmak, iyiye alâmettir.

Verilen bir boru işaretiyle atlar eyerlendi. Efendim hazırlanmıştı. Beni köşke çağırdı. İki kılıçla bir kargı, yay, domuz derisinden bir savaş gömleği verdi. Bunun göğsü, ince tel ipliklerle örtülmüştü.

Karısını, kızını, kaynatasını, çocuklarını belki yüz kere kucakladı, öptü.

O da : Gökyüzü temiz, dedi, iyiye alâmet. Ben pek iyi bir düş görmedim ama... Düş dediğin de saçma şeydir, canım.

Ben de ilerledim, hanımın ve ihtiyar Barakony'un elini öptüm.

Emöke'ye döndüğüm zaman, gözüm yaşlar içindeydi. Hiçbir şey söylemeden elini uzattı.

Eğildim, öptüm. Elimi sıktığını hissettim.

Csath, evden zorla ayrıldı.

198

TANRI'NIN KILICI

î

— Şu Allah'ın belâsı rüya! Benim fıçımın çemberi kırılmıştı. Saçma, canım. Düşün aslı yoktur, adam sen de.

Eşikten tekrar geri döndü, karısına :

— İri altın zincirimi ver, dedi, yahut dur bakayım, biraz para ver, daha iyi. E... kim bilir... On altın yetişir.

Kadın ağlıyordu.

— Ah, ne diye geri döndün...

Ben, odanın ortasında, Emöke'nin önünde duruyordum, yalnız kalmıştık. Alçak sesle kekeliyerek:

— Eğer dönersem ve Azat-Yunanlı gibi bir adam olursam ,acaba... benimle konuşmaktan memnun olacağını umabilir miyim?

Sessizce yüzüme baktı. Bakışları kederliydi. Sonra:

— Geri dönersen bile, diye cevap verdi — hiçbir vaitte bulunamam Zeta. İyi bir çocuksun, fakat şu anda benden o kadar uzaktasın ki... Ebediyen de öyle kalacaksın... Fakat ya geri dönmezsen... Ya geri dönmezsen...

— Senin için öleceğim, ötesi yok. Düşünceli bir tavırla :

— Belki, dedi ve yanıma geldi: — Yüzümü öpebilirsin.

İhtimal, yüzüne doğru eğilerek dudaklarımı dokundurmak gerekiyordu. Fakat kollarım da hareket etti. Hafifçe kucakladım. Başı bir dakika kadar göğsümde kaldı. Kalbinin çarpıntısını duyar gibi oldum. Bağıma iyice bastırdım. Kucakladım. O, gözlerini kapayıp, hareketsizce öpüşümü beklediği sırada, dudaklarımı ince, yumuşak¹, taze yanaklarına dokundurdum.

— Nergis... Nergis... demekten başka bir şey söyliyemiyordum.

Zaten bir nergise benziyordu. Nazik, beyaz, bir şiir gibi ruha akıcı.

Yandaki odadan Csath'ın sert sert yürüdüğünü duyduk. Ayrıldık. Emöke saçlarını düzeltti.

Gözleri, yayla gölleri gibi sakindi.

İnsan anlaşılmalı bir yaratık değil mi?

TANRI'NIN KILICI

199

Aşağı indiğimiz zaman, kırmızı boyalı çadır arabası kapıdan çıkmak üzereydi.

Uşaklar, bahçe kapisiyle iç kapı arasında sıralanmıştı. Csath'a :

— Sağlıcakla git, gel!

Kapıda Cicia hıçkırarak ağlıyordu. O da efendisinin elini öptü. Sonra birdenbire benim boynuma atıldı, öptü, sersem kız. Göz yaşlarıyla yüzümü iyice ıslattı.

— Tanrıya emanet ol! Gökteki melekler koruyucun olsun, diye dua etti.

Başka zaman olsa, ona elimin tersim de gösterirdim ama, bu vaziyette yutkunmaktan başka bir şey yapamadım.

Efendimin arkasından koştum.

Güneş, iki mızrak boyu yükselmişti.

Şehrin dışında, büyük bir duman sütunu bulutlara doğru uzanıyordu. Şamanlar dua okuyarak beyaz at kurban ediyorlardı.

İhtiyar kör Kama, elinde bir kılıçla odun yığınının önünde durmuştu. Nurdan mahrum gözlerini yavaşça gökyüzüne kaldırdı, takdis işaretleri yaparak elini Attilâ'ya doğru uzattı.

O anda, binlerce ve binlerce kılıç sakırdadı, yüz binlerce insan kılıcını kaldırarak haykırdı :

— Tanrım! Tanrım! Tanrım!

Ve gün batısına doğru yola düzöldüler.

XXXVIII

Ordunun yarısı Tuna'nın karşı kıyısına geçtikten sonra bir sel gibi genişleyip yayıldı. Böyle ikiye ayrılarak ilkin kuzeye, sonra gün batısı yönüne çevrildik. Tuna'nın güney kıyısındaki ordunun başında Attilâ vardı, kuzeydeki ordu, başvezir Csath'ın komutası altındaydı.

Efendim, Attilâ'nın yanında kalmıştı. Bahar olup da,

200

TANRI'NIN KILICI

Tuna'nın kaynağındaki vahşi, ormanlık yere varıncaya kadar başveziri hiç görmedik. O güne kadar Attilâ İmparatorluğu sınırları içinde yol almıştık. Bu İmparatorluk, Volga'dan Ren'e kadar uzanmaktaydı: Attilâ bile hükmü altındaki yerleri, milletleri, ve kırılları tanımazdı. Buna rağmen bu uçsuz bucaksız topraklar hep onun malıydı. Bir sözle bütün milletler, kırıllar harekete geçer, kanını, kılıcını ona teslim eder, o nereye giderse arkasından yürürdü.

Bir gün öğleden evvel, Attilâ'nın bitikçilerinden Me-na Sagh'la Csege'nin arasında, at üstünde gidiyordum. Köle olduğum halde, bu bitikçiler benimle konuşmaktan çekinmez, ben de yolun verdiği can sıkıntısını onlarla konuşarak gidermekten memnun olurdum.

Mena Sagh, kırk beş yaşlarında, sakallı, gözü kanlı, çıplak kafalı bir adamdı. Ak Hunlardanmış. Csege de Ak Hunlardan, iki gözü de şaşı, ben yaşta bir adamdı. Çocuk, ken Roma'lılara esir düşmüş, yazıyı orada öğrenmiş.

Konuşurken, bir ara sordum :

— Baylar, Attilâ'nın bizi doğrudan doğruya niçin Roma üzerine götürmediğini söyleyebilir misiniz?

Mena Sagh gözlerini kırıştırdı:

— Akıllı adam da ondan:

Tuhaf tuhaf yüzüne baktığımı görünce, gülümsedi.

— Alınma canım, seni aşağılamak için söylemiş değilim. Yani, sen bunu anlayamazsın, demek isterim. Bu dünyanın işleri çok karışıktır.

— Söylersen, anlarım.

— Bilsem, söyleyeceğim.

— Öyleyse, batıya gidişimizi Attilâ'nın akıllılığına nasıl veriyorsun?

Gözlerini kırptı, kaşlarını oynattı:

— Attilâ şimdiye kadar akılsızca bir iş yapmadı. Bizim anlamadığımız bir şey bile yapmış olsa, sonu muhakkak iyi çıkar.

— Fakat papazlar bunu Tanrı hakkında söylüyorlar.

TANRI'NIN KILICI

201

..__ O da Tanrı'dır, yer Tanrısı. Bak, şimdiye "kadar

elindeki yerlerden birisini bile çıkarmadı, tebaasının dizginlerini hiçbir zaman elinden bırakmadı.

Csege, ateşli ateşli söze karıştı :

— O, insan değil, insan şeklinde bir Tanrı'dır.

Omuzlarımı kaldırdım :

'— İnsan şeklinde bir Tanrı mı? Tanrılaşmış bir insan desen bari.

Csege, hemen benden yana olan göziyle yan yan baktı.

— Sen onu büyük saymıyorsun galiba?

— Attilâ'yı mı? Nasıl saymam? Fakat, efsanelerdeki hâlelerin, ancak ölen kahramanların başında harelendiğini unutmamak lâzım.

Mena Sagh atıldı :

— Attilâ'nın bundan mahrum olduğunu kim iddia edebilir? Neyse, bunu bırakalım da, Attilâ'nın ne düşündüğü hakkındaki kanaatimi söyleyeyim.

Bir zaman gözlerini kırıştırdı, sonra anlatmağa başladı :

— Roma İmparatorluğunun sınırları gün batışında-dır, onun için o yöne gidiyoruz. Avrupa baştan aşağı ufak-tefek kavimlerle doludur. Çoğu göçebe. Bu koca ordunun önünde zaten boyun eğler. Bunu yapmayan olursa, yola getirilir. Daha olmazsa, ortadan kalkar.

— Bu bahsi kapatalım, efendim, anladım.

— Görüyorsun ya, bir çığ gibi ilerliyoruz. Son haddine kadar, böyle ilerledikçe toplanıp büyüyeceğiz, ondan sonra güneye dönüp, koca Roma İmparatorluğunu bir daha kıpırdamıyacak şekilde çiğniyeceğiz.

Csege sallanarak :

— Bu dünyanın şimdiye kadar görmediği büyük bir cenaze alayı olacaktır, dedi.

Çenelerim birbirine çarparak cevap verdim :

— Medeniyetin batışı. Mena Sagh ciddileşti.

— Hayır, doğuşu. Ovada görünen şu koyu yeşil yu-

202

TANRI'NIN KILICI

varlak lekelere bak. Bunlar, çobanların ateş yaktıkları yerlerdir. Ateş söndükten sonra burası kül gibi olur, baharda yeniden canlanır.

Düşünceli bir hal aldı. Başka bir şey de söylemedi. Yerine Csege konuşmağa başladı : —! Ah, şu Aetius olmasaydı. Hani doğrusu... Biraz çekmiyorum ondan. Eğer karşı koymağa kalkışırsa... Başımı iki yana sallıyarak mukabele ettim :

— Attilâ'ya o da karşı koyamaz.

— Öyle söyleme, yaman adamdır. Attilâ'nın çocukluk arkadaşı. Attilâ onlarda rehin olarak kaldığı zaman daha çocuk yaştaydı. Aetius'un Hunlardaki rehinliği, delikanlılık yaşma rastlıyor. Her zaman gençlerle vakit geçirdiği için, Hunların kullandığı bütün hileleri bilir. Hattâ bir savaşta Hunlara komutanlık etti, savaşı kazandı.

Csath, önümüzde at üstünde gidiyordu. Arkaya baktı. Atımı mahmuzladım, başıyla gelme diye işaret etti. Durup o bizi bekledi, birlikte ilerlemeğe başladık.

— Neler konuşuyordunuz?

Csege, konuşulanları kısaca anlattı. Csath :

— Tahmininde oldukça yaklaştın, dedi. Attilâ'nın maksadı Germanları, Kvadları, Suabları, Frankları, Bur. gundları, bilmem daha kimleri ordusuna katmak. Asıl istediği, Vizigotları buyruğuna almak. Baş eğmezlerse, köpeklerin belini kıracak. Vizigotlar hem kalabalık, hem kuvvetlidir. Alanların öteki yarısı da büyüktür. Franklar da yabana atılmaz. Eğer bunlar bize katılmaz da Roma ordusuyla birleşirlerse, Aetius karşı koyabilir.

Hayretle bağırmışım :

— Bize karşı mı? Bu insan denizine karşı ha? Ben öyle sanıyorum ki, efendim, dünyadaki bütün insanlar bir araya gelse, bütün ölüleri dirilse, yine bu orduyu yine-mezler.

Csath, sözlerimden memnun olmuştu, gülümsüyerek yüzüme baktı. Gözleri parladı :

TANRININ KILICI

203

— Bunu Attilâ'ya olduğu gibi anlatacağım. «Dünyadaki bütün insanlar...» Nasıl demiştin? Atını sürdü.

Başbitikçi sarı, çilli Rusti yanımıza geldi.

— Csath'a neler söylediniz? diye merakla sordu. Csege geçenleri ona da anlattı. Rusti büyük bir ciddiyetle dinledi. Sonra, soğukkanlı adamların o her zamanki acı gülümsemesi yüzünde dolaştı.

Bu gülümsemeden cesaret almıştım.

— Efendim, dedim, eğer Aetius bu kadar tehlikeli bir adamsa, Roma'lılara bir mektup yazarak kendileriyle dost olduğumuzu, başka milletlerin üstüne yürüdüğümüzü bildirseydik, daha iyi olmaz mıydı? Bu sayede Aetius belki yerinden bile kıpırdamazdı.

Rusti:

— Bunu düşünmekte geç kaldın, dedi. Attilâ bunu çok evvel akıl etti.

— Eğer vaktinde yapılmadıysa kötü.

— Vaktinde oldu. Yola çıkmadan Roma'ya mektup yazdık, kendisine karşı değil, Vizigotların üzerine hareket ettiğimizi bildirdik. Mektubu ben yazdım ama, gizli bir şey değil. Hakikatte Vizigotların Attilâ'ya bağlı olması lâzımdı, fakat vergilerini ödemediler, kaçıp Gallia'ya yerleştiler. Şimdi bunlara haddini bildirmeğe gidiyoruz, Roma böyle biliyor.

— Mademki öyledir, Aetius ne diye savaşa hazırlanıyor?

Rusti gülümsedi:

— Ne diye mi? Onların da akli var da ondan. Attilâ öksürecek bile olsa, kalkanlarını başlarına siper ederler, üstlerine ateş tüküreceğinden korkarlar. Aziz dostum, korkak insanlar başaklı buğday sapını bile yılan sanır.

— Peki, Aetius'u yenersek, ne olacak?

— Roma'ya yürüyeceğiz.

— Roma'dan sonra?

204

TANRININ KILICI

— Bizans.

— Sonra bütün dünya.

— Hayır, memleketi düzene koyacağız. Taşıdığımız kılıç, buyruğumuz altındaki milletlerin gözünü korkutmaktan başka bir şeye yaramıyacak.

— Hiç Attilâ savaşmadan durur mu? Aslanın bundan sonra ot yiyerek yaşıyacağıma kim inanır ki?

— Attilâ, kan dökmekten hoşlanan bir adam değil, dir. Böyle düşünüyorsan, aldanıyorsun. Daha geçen yıl, elçilerimizin Theodosius'a niçin gönderildiklerini hatırlamıyor musun? Tuna boyundaki ticaret işini bu şekilde yola koyduk.

— Fakat Attilâ, ölünceye kadar Tisza kıyısında kalmaz ki.

— Bilâkis. O hiçbir kayserin sarayına girip oturmaz. Kayserlerin mermer saraylarını arabaya koyup Tisza kıyısına getirmek niyetindedir.

— Anlamadım.

— Bizim millet yalnız otlak yerlerde yaşayabilir. Tisza ile Tuna boyunda olduğu gibi, dünyanın hiçbir yerinde biteviye bu kadar güzel bir mera yoktur.

Rusti'yi bu sırada Hargita çağırırdı. Hargita, herkesin yüzüne kızmış gibi bakan, fakat kimseye kızmıyan, yalnız gözünün şekli öyle olan, elli yaşlarında, ileri gelen Hun beylerinden bir adamdı. Rusti, atını ona doğru sürdü.

Csege'yle yalnız kalmıştık. Hiçbir şey konuşmadan yanyana ilerliyorduk. Çsege, az sonra birkaç defa içini çekti.

Şaka olsun diye :

— Yine göğüs geçiriyorsun! dedim Gülümsedi:

— Söylerim. Tanıdığın için sana söylerim, dedi. Beyaz, şirin, dünyanın en güzel gözlü kızını düşünüyorum da. Ben savaşa onun için gidiyorum, bitikçilere kendi payıma on kişi yazdıracağım.

TANRI'NIN KILICI

205

Birdenbire o kadar kötü bir hissin etkisi altında kalmıştım ki, ağzımı zorla açabildim.

— Kim bu kız?

— Tanırsın. Ah, sen tanırsın. Seni kapısının önünde gördüğüm zamanlar ne kadar gıpta ederdim.

— Cicia mı?

— Yok canım! O daha çocuk yahu! Hem öyle cılız bir dadı için de postu deldirmeğe niyetim olmadığını bilirsin her halde?

— Emöke mi?

Bugün bile kendi kendime şaşarım. Nasıl olmuştu da o ismi o kadar büyük bir sükûnetle söyleyebilmişim. Halbuki o anda gök kubbesi bile gözümün önünde kapkara kesilmişti. Bütün dünyanın bir mezardan farkı yoktu.

Heyecanla :

— O ya, dedi.

Yüzüne bakmağa cesaret edemedim. Sarardığımı'anlıyordum. Bu kısa zaman, ona kin bağlamam için kâfi gelmişti. Yumruklarımı sıktım, kılıcımı kalbine sokmağa karar verdim. Bu domuz şaşkalozun kalbine!

Fakat vazgeçtim. Hattâ yanımda giderken gülümsi-yerek mukabele ettim, şakaya getirerek elimdeki değneği sırtına vurdum:

— Vay kâfir vay, demek böyle kibar küçük hanımlara şaşı gözünü dikiyorsun ha? Yoksa sözü kestini mi?

Derhal ciddiye alarak cevap verdi:

— Pek kestik denemez, bilirsin ya, bizim gibi delikanlılar böyle küçük hanımların yanında pek kolaçan edemez. Fakat bu savaş, herkesin değerini ortaya koyacak! Hunlar, adamı babasıyla değil, kendisiyle ölçerler. Sen de savaşacak mısın?

— Belki! Efendimle beraberim.

— Öyleyse dikkat et, toplu çarpışmalarda adam kestikçe yanındakine «gördün mü?» diye sormayı unutma. Savaş bitip de herkes kendi payına düşen düşmanı aramağa başlayınca, köpoğlunun sen başına bak, vücudun-

I

206

TANRI'NIN KILICI

dan ayır, eyerine tak. Bitikçilere yazdırmasan da olur efendine götür, büyük beyler görürse, daha iyidir.

Söylediklerini zaten biliyordum, ama varsın o gevezeliğine devam etsin.

Üstümü başımı düzelttim, ruhumda doğan karışıklığı bir sükûnet perdesi altına gizlemeğe çalıştım. Sanki, bi-tikçilerin arabasında ne kadar tarhana olduğunu soruyor, muş gibi, kayıtsız bir tavırla, atımın boynuna vurdum:

— Peki, kız razı oldu mu?

— Kız mı? Elbette canım, diye keyifli keyifli sırttı. Sesindeki ifadeden, yalan söylediğini anlamıştım,

ama böyle işlerde yalan bile arada kan çıkarır.

Sükûnetimi bozmadan, işi derinleştirmeğe devam ettim :

— E, nerede buluştunuz? Çok şey! Senin böyle ya-man bir herif olduğunu hiç aklıma getirmezdin doğrusu!

— Şey... Bir yerde işte... diye baştan savma bir ce-vap verdi.

— Peki, bu iş nasıl başladı?

— Nasıl mı başladı? Hiiç. Gençlerden birçoğu, sevgisini karşıdakine anlatmakla başlar, fakat konuşmadığımız zamanlar da birbirimizi seviyorduk, çünkü, bu kız milleti, ah! Bu işlerde pek akıllıdır canım, sana şöyle bir baktı mı, gözlerinden kalbindekini okuyuverir.

— İyi ama, asıl şunu söyle, ilkin nerede konuştunuz?

— İlkin mi? Kraliçe Ecska'nın sarayında. Roma'lı bir cam taciri gelmişti, bir dilmaç aratmışlar. Attilâ, kadınlara pazarlıkta yardım etmek için beni yolladı. Herif, yaldızlı küçük sürahiler falan getirmiş. Kraliçe hepsini satın aldı. Sağdıç, orada para varıl ile, ben diyeyim bin varıl sen de iki bin.

— Yani orada buluştunuz?

— Evet! Güneş yeni batmıştı, Emö'yü kiralın oğlu Aladar'la birlikte eve götürecektim.

Yolda Aladar'ı hiçkırık tuttu. Kızdan utandı, geri döndü. Biz de sarayların alaca karanlığı içinde...

TANRI'NIN KILICI

207

— Sarayların alaca karanlığı içinde...

— Sarayların alaca karanlığı içinde Emöke'yle konuştuk.

— Neler konuştunuz?
— Aramızdaki sırrı.
— Aranızdaki sırrı mı? Nasıl sırrı?
— Birbirimizi sevdiğimizi söyledik.
— Birbirinizi sevdiğinizi söylediniz ha? Hımm! Bu kadar kolay mı oldu?
— Tabii. Hem lâfı o açtı. Dedi ki: Csege, nihayet seninle konuşabildim. Ben seni çoktandır anlamıştım. Açılacak ilk savaşa git, kahramanlığını göster! Ganimetin nasıl paylaşıldığını biliyorsun, kim ne kadar adam öldür-müşse, o kadar pay alır. Sen sarayda çabucak bey olursun. Ondan sonra...

Yüzüme çıkan kanı belli etmemek için öksürdüm. Öksüre, öksüre sordum:

— Peki, ya Aladar tekin? Etrafında onun dolaştığını biliyorsun!

Omuzlarını silktili, neşeli neşeli cevap vedri:

— Csege'den daha çok hoşlanmışsa, kabahat bende mi?

— O zamandan beri çok buluştunuz mu?

— Çok. Hep eve dönerken.

Bu sırada bir tepeye çıkmıştık, buradan vadideki şehirler iyice görünüyordu. Bu şehirlerin yıkıntıları üzerinde hâlâ duman tütmeekteydi.

Csege, sanki derin bir haz içinde etrafı seyre dalmıştı. Ben, kırgın ve üzgün bir halde arkasında kalmıştım.

Yalan söylediğini biliyordum. Çünkü Emöke, yalnız hiçbir yere çıkmaz, batan güneşin son ışıkları onu her zaman evde bulurdu. Fakat, söylediklerinin yüzde biri dahi hakikat olsa ve Emöke'nin ona bir kerecik bile sıcak bir bakışla baktığı doğruysa...

Csege, memlekete canlı dönemezdi!

208

TANRIFIN KILICI

xxxix

Attilâ, yüz-iki yüz adım kadar önümde gidiyordu. Uzaktan onu daima görebiliyordum. Yanında Aladar'la, Ellak ismindeki iki genç oğlu vardı. Nekar kıyısındaki Franklar'm sürgün oğlu da arala-rındaydı. Bunlardan başka, güzün Roma'dan bize kaçıp gelen hekim Eudoksius, Gotların başbuğu Elemer, kiral Ardarik, Alanların kiralı, Hazerlerin kiralı ve bunlara benzer, — uzaktan bir yıldız, yakından bir mum görünen— daha birkaç kişi vardı. Hun beylerinden Edekon, Csath, Orestes, Berki, Upor, Vacsar, Balan da oradaydı. (Öteki beyler, ordu birliklerinin başındaymış.) Başşaman İd-dar'la Zobogany da Attilâ'nın yanı başında bulunuyorlardı.

Arkaları sıra, ipek gergili, erguvan renkleriyle süslenmiş bir araba gidiyordu. İçinde Attilâ'nın iki karısı vardı. Arabanın etrafını her cinsten uşaklar almıştı, saray maskarası Cerko da ara sıra bunlara karışıyordu.

Onlardan sonra, beylerin hizmetkârlarından kalabalık bir kabile geliyordu. Önlerinde, henüz azat edilmemiş bitikçiler var. Sonra aşçılar, at uşakları ve başka hizmetçiler yürüyor. Efendimin de iki uşağıyla bir emir eri ve bir hizmetçisi bulunuyor. Biz yemek pişirmiyorduk. Attilâ'nın sofrasında her gün kırk-elli kişi oluyordu. Uşaklar yemekte beylerin arkasında duruyordu. Ben her zaman Csath'ın arkasında durur, hizmetine bakardım. Bey, bana kendi yiyeceğinden bazan bir but, bir balık, biraz peynir, meyva falan bırakıyordu. Halimden şikâyetçi değildim.

Ordu, büyük bir sel gibi gün batısına doğru ilerlemekteydi. Rastladığı şehirleri yakıtı.

Yakalananlar zincire vuruldu. Halılar, giyecek eşyaları, ele geçirilen arabalara konuldu. Altın ve gümüş, kıymetli eşya, demirden yapılmış ayrı ayrı sandıklara konarak, bitikçilerle kâhyaların muhafazasına bırakıldı.

Bir gün, yanmış bir şehre vardık. Her taraf insan

TANRI'NIN KILICI

209

cesetleriyle doluydu. Erkek, çoluk çocuk... Yıkıntıların üzerinden hâlâ yer yer duman tütüyordu. Yanık deri kokusu, havayı ağırlaştırmıştı. Kilisenin önünde, sütuna bağlanmış, ihtiyar bir ölü gördüm: Çınlıplaktı, başı ayaklarının önündeki kan gölcüğüne yuvarlanmıştı. Yanında, beyaz piskopos başlığı görünüyordu.

. Midem fena halde bulanmış .kilisenin merdivenlerinde durakalmıştım. Beyaz mermer taşların üstünde, koca-rnan, kanlı ayak izleri vardı. İhtimal bunlar, piskoposu öldüren adamın ayak

izleriydi. Kim bilir nasıl vahşi bir hayvandı?... Hayır, bu adam Hunlardan olamaz. Hunlar, yalnız savaşta canavar kesilir, müdafaasız insana karşı kabadayılık etmezler.

Bu sırada bir kadın feryadı duydum. Kilisenin yanında, kiral Ardarik'in emir erlerinden birisi, bir kadını saçlarından yakalamış, tozların içinde sürüklüyordu.

Böyle yüzlerce manzaraya tanık olmuştum. İlk çok sarsılmıştım. Git gide orali bile olmamağa başladım. Fakat bu manzara o anda beni yeniden fena etti.

Kilise sütunlarından birisinin yanında duruyordum. Etrafıma baktım, kimse beni görmüyor.

İnsan şeklindeki canavarların yüzlerce ve binlercesi sokaklara, evlere dolmuşlardı.

Gepida eri, terden kızarmış yüziyle, yerde yuvarladığı kadını ite kaka sürüklüyordu. Zavallı kadın, etrafına el atıyor, otlara, ağaçlara, taşla, ölümlere yapışıyordu.

Yayımlı omuzlayıp nişan aldım, çektim. Ok, Gepida erinin yan tarafına saplandı. Herif sarsıldı, kadını bırak-' ti. Dizleri üstüne düştü, sonra yere yıkıldı.

Kadın şaşırılmıştı. Gepidanın yan tarafında sallanan oku görünce, etrafına bir baktı ve yüzükoyun cesetlerin arasına gömüldü.

İşlediğim ilk cinayet bu oldu. Eğer birisi gördüyse, beni sağ bırakmazlar. Fakat o dakikada hiç de yaptığımı pişman değildim. Vicdanım müsterihtti.

Az sonra, şehri geride bırakmıştık. Vakit öğleyi geç-

210

TANBI'NIN KILICI

misti. Attilâ'nın çadırı kurulmuş, bizi bekliyor. Yemekler de hazırldı.

O başı kopmuş piskopos, gözümün önünden bir türlü gitmiyordu. Efendimin arkasında beklerken, adetâ hasta bir adam gibi olmuştum.

Yemek, alışkanlığın tersine, sessiz başladı. Attilâ keyifsiz görünüyordu.

Ortada haşlanmış yaban domuzu etiyle acıkök vardı. Attilâ'nın önünde hep o tahta çanak, beylerde gümüş sa-hanlar. Bir taraftan da gümüş kadehlerden kırmızı şarap içiliyordu.

Attilâ'nın kadehi, hindistan cevizindendi.

Nihayet Attilâ konuşmağa başladı :

- Çoluk çocuğu öldüren kimlermiş? Birisi:
- Gepidalar, diye fikrini ileri sürdü. Ardarik:
- Gepidalar değil, diye hiddetle haykırdı. Csath:
- Roksolanlar, dedi, kendi gözümle gördüm. Hargita :
- Gelonlar, dedi.

Balan : — Elden ne gelir? diye homurdandı.

Bu Balan, iyi kalbli bir Hundu. Söyleyişinden, onun da katliama hiç taraftar olmadığı belliydi.

Bu sırada üç haberci geldi.

Bunlardan biri, Gallia'da yer depremi olduğunu, evlerin yıkıldığını, halkın dolaylardan kaçıştığını söyledi.

İkinci haberi getiren, yüzü lâle rengine boyanmış bir Gelon'du. Başkanlarının öldüğünü, Attilâ'nın bir baş göndermesini beklediklerini haber verdi .

Attilâ Hargita'ya baktı.

— Onları sana emanet ediyorum. Hargita eğildi.

Yüzünde, Gellon kanının akmasına acımak niyetinde olmadığı ifadesi belirmişti.

Üçüncü haber, bir Frank atlısıyla geldi. Haberci, sa-

TANRI'NIN KILICI

211

rişin prenze, ağabeyşinin sürüldüğünü, tacın büyük bir törenle bir heyet tarafından kendisine getirilmekte olduğunu bildirdi.

İkinci yemeğe başlanmış, ortaya şişte kızartılmış toy gelmişti. Bu kadar toyu acaba nerede bulmuşlar? Orasını Tanrı bilir. ! Bundan bir but da Csege'ye götürdüm.

Niçin başkasına değil de Csege'ye diye mi soracaksınız?

Savaş başladığı zaman yanımda olmasını istiyordum.

XL

İçinde bir hafta kadar mola verdiğimiz ilk büyük ko-nak yeri Augusta şehri oldu.

Attilâ'nın büyük çadırı ilk defa orada kuruldu. Altın, lar içinde pırl pırl yanan bu kocaman şeyi görünce, ağzım açık kalmıştı. Direkleri ve çadır bezleri baştan başa altındı. Bir çadırdan çok, duvarına halılar asılı, çift katlı, kuleli ahşap bir yapıya benziyordu.

Kıralın iki karısıyla cariyeleri üst katta yatıyorlardı. Zemin kat, geniş bir yemek odasıydı, toplanma salonu ödevini de görüyordu.

Güzel havalarda bu alt salonun yalnız üç duvarı meydanda kalırdı. Yan tarafında, yukarı götüren dar bir tahta merdivan vardı. Attilâ, o günlerde aramızda, altın ve elmastan parıl parıl yanan bir elbise içinde dolaşıyordu. Niçin böyle dolaştığını pek merak ettiğim halde anlıyamamıştım. Neden sonra bitikçilerden öğrendim ki, seferlerde, hele birçok kavimlerin kendi buyruğu altına girmesini beklediği zamanlarda hep böyle muhteşem elbiseler giyermiş. Daha şimdiden binlerce Markoman, Kvad ve Suab bizimle beraberdi. Irmağın karşı kıyısından ilerliyen baş-vezirin ordusuna katılmışlardı.

212

TANRI'NIN KILICI

Ren Önlerinde, Türingia'daki kabileler, Ren'in ş yakasında oturan Burgundlar, kendilerinden kaçıp Attila-ya sığınan prensin Nekar kıyısı Frankları gibi kavimler de alayların getirip emre hazır olduklarını bildirmişlerdi. Hattâ bu Franklar, kıralın oğluna taç da getirmişler ve ağabeysinin öldüğünü haber vermişlerdi. Bunun öldürül-müş olmasına kuvvetle ihtimal verdim. Alayların geldiği sırada yaşlı Hertsin ormanı balta sesleriyle inliyordu.

Ordunun Ren'i geçmesi lâzımdı, fakat bu kum gibi kaynıyan koca orduyu karşıya geçirecek köprü, sal ve kayık dünyanın neresinde var ki?

Attilâ bunun üzerine:

— Orman kesilsin! emrini vermişti.

Yarım saat geçmeden gök gürültüsünü andıran bir çatırtı başladı, gün batıncaya kadar devam etti, gece de durmadı.

Orduda ne kadar balta, keser, tahta varsa, hepsi de köprü kurmak, sal yapmak için işliyordu. Ertesi gün, öncü kuvvetlerle yüzlerce komutan köprüden geçti. Casuslar çok daha evvel geçmişlerdi.

Eğer güneşin göziyle bu insan scUni seyir.tmeFr mümkün olsaydı, insan ömründe böyle bir manzarayla bir daha karşılaşılamazdı.

Sanki milyonlarca karınca derelerde, tepelerde kaynaşıyor, Ren'in kıyılarında birbirine karışıyordu.

Güneş vurdukça akislerle yanan bu insan-karıncala-rın küçük kümeler halinde ince sarı renkli söğüt yapraklarına binerek suyu geçmeleri günler ve haftalarca sürdü.

Orada tekrar kuzeye, güneye doğru açılıyorlar. Tıpkı bir süre avında atlıların büyük bir halka şeklinde açılması gibi, bu kalabalık insan kitlesi, yüz-iki yüz fersahlık bir cephede öyle yayılıyordu.

Önümüzde, çok ilerimizde bir başka kalabalık daha vardı.

TANRI'NIN KILICI

213

Attilâ ordusunun gün batısına doğru sürdüğü bu insanlar acaba kimlerdi?

Bunlar, şehirleri bırakarak önümüzden kaçan Roma sınır bekçileriymiş. Ordusuna katılmak için Aetius'u arı-yorlarmış. Bunların ilerisinde Filâman Frankları, Nekar kıyısında oturan Franklar, yani Roma medeniyetinin tasından su içmiş milletler vardı.

Attilâ'ya katılan yalnız çadırlı kavimlerdi. Taş yapılarda oturanlar önümüzden kaçışıyor, Roma ordusuna kavuşuncaya kadar gidiyor, gidiyorlardı.

Fakat Roma ordusu nerelerde?

— İleri, güneşin ufukta bnaıldığı yere kadar, durmadan ileri!

Yalnız, aralarında Burgundlardan bir kabile var, delice cosurluğuyla herkesi güldürmekle beraber, takdire değer insanlar.

Kıralları Gondikar, kollarını çarpıp göğsüne vuruyor:

— Attilâ bana vız gelir! Yer tanrıları benim için hiçtir. Attilâ, benim arkamı çevirdiğimi görmiyecektir! diyormuş.

Seksen bin kadar adamı varmış. Hepsi kahraman, hepsi çılgın.

Bir saat sonra Hun atlarının ayağı kan çamurundan kıpkırmızı kesilmiş, seksen bin kişinin ruhu bulutların üzerinden uçup gitmişti.

Bir kayanın dibinde, vücudu yaralar içinde, çıplak kollu yağız bir adam yatıyordu. Yanında ne kılıç ne de külah var. Yüzü parça parça. Kır sakalları kan içinde. Elbise namına üstünde pek az şey bırakmışlar. Bunun kıral Gondikar olduğunu söylediler.

Külahımı saygiyle çıkardım.

XLI

Yolumuza devam ediyoruz. Casuslar, postalar, elçiler Attilâ'nın çadırına girip çıkıyor.

I' " I

1 i

214

TANRI'NIN KILICI

Casuslar mart ayında :

— Roma orduları güneye doğru çekiliyor, diye haber verdiler. Nisanda :
— Vizigotlar Romalılara katılmıyor, haberini getir, diler, kırılları Teodorik Aetius'la birleşmemiş. Sonra da :

— Aetius, Alpler'in aşağısından doğru geliyor. Roma'-dan yüz bin kişilik seçkin bir ordu getiriyormuş, haberini ulaştırdılar. Daha sonra:

— Alanların kiralı Sangiban R'Kia'hlyrla birleşmiş.

— Teodorik Aetius'a : «Eğer Iloma'hlar fırtınayı kendi üzerlerine çektilerse, bunu nasıl durduracaklarını düşünsünler» diye haber yollamış. Aelius umutsuzluk içinde çırpınıyormuş, gibi haberler geldi.

Uçsuz bucaksız bir ovaya gelmiştik. Burada at kemikleri, insan kafatasları gibi binlerce kemik güneş ışığında bembeyaz parlıyordu. Ovada geniş yataklı, sığ bir ırmak, kavisler çizerek akıyor, içinde ancak bir karış kadar su var. Uzaktaki mavilikler içinde bir şehrin beyaz surları görünüyor.

Bu şehir Katalaunum'du.

Attilâ orduya mola emri verdi, komutanlarla birlikte sahrayı dolaşmağa çıktı. Saatlerce şuraya, buraya at koşturdular. Zaman zaman durup etrafı gözden geçiriyorlardı. Döndükleri vakit Attilâ, bir tepeyi göstererek çadırının oraya kurulmasını emretti. Bundan sonrası konakçıların işiydi. Büyük beylerin ve muhafız çadırlarının nasıl kurulacağını, hangi milletin nereye yerleşeceğini onlar bilirdi.

Atla dolaşarak büyük bir alanın sınırları işaretlendi, kenarlarına arabalar dizildi.

Şuradan buradan gelen milletlerin burada toplanması günler ve haftalarca sürdü.

Şehir, geçtiğimiz yerlerdeki bütün küçük kasabalar gibi, bomboştur. Kimsesiz sokaklarda birkaç köpek, korkak korkak üzerimize havladı, o kadar. Attilâ, arabaların çevrelediği alanın sınırı olarak bu şehri işaret etmişti.

TANRI'NIN KILICI

215

Aşır> demir kaplı arabaları iki daire halinde dizdiler. Asıl karargâh burasıydı. Roma ordusu geldiği zaman buraya çekilecektik. Araba kolları, yem, un, kocabaş hayvan, kovun, yaş» pastırma ve sebze toplayıp getiriyordu. Bu kadar çok hayvanın suyunu sağlamak için arabacılar, ırmağın içine bentler yapıyordu.

Bu yerleşme sırasında komutanlar, Paris şehrine mi' yoksa Orleans'a mı yürüyelim diye günlerce aralarında konuşular.

Bu arada Alanların kiralı Sangiban'a elçiler giderek, onu Attilâ'nın yanına çağırdılar. Orleans'da Attilâ'ya katılacağını vâdetti, fakat nedense sonra Aetius'la birleşti.

Bunun üzerine Orleans'a yürüdük.

Daha o zaman Aetius'un Gallia'da olduğunu, yol boyunca muhtelif kavimleri ordusuna aldığını öğrenmiştik. Büyük bir ordusu varmış. Bir gün, bu kendini beğenmiş Roma komutanının, Vizigotların ayağına kadar giderek, kendisiyle birleşmelerini rica ettiğini haber aldık.

Attilâ :

— Bu iş beş hafta kadar sürer, dedi.

Ve Orleans'ın dolaylarına sur yıkan koçlar, taş atan, demir çemberli kalasları deviren mancımklar yerleştirildi.

Surlar, şimdiye kadar gördüklerimden çok daha kuvvetliydi. Bunların üstünde ufak bir kıpırdanma görölse, Hun okları yağmur gibi o noktaya yağıyor. Karşılık zayıf kalıyordu. Fakat, ah şu kale duvarları!...

Serenli kuyu şeklindeki büyük sapanlar da kurulmuştu. Seksen okkalık büyük taşlar, kale duvarlarının üzerinden uçuyor, büyük bir gürültüyle şehre düşüyordu.

Kalasların üstüne yerleştirilen koçlar da işlemeğe başlamıştı. Yüz - iki yüz kişinin geri geri çektikten sonra, boru işaretiyle hep birden bırakıverdikleri uzun, kalın

216

TANEI'NIN KILICI

ağaç gövdeleri duvarlara öyle bir çarpış çarpıyordu ki toprak bile bu vuruşun şiddetinden sarsılıyordu.

Savaş gürültüleri ancak akşam olunca sustu. Gecenin sessizliği içinde, şehrin derinliklerinden mezamirden dualar okunduğu duyuluyordu :

Duvarların yakınından yalnız erkek, uzaktan kadın sesleri geliyordu. Yıldızlı gecede, insanın sırtını ürperten bir ahenkle, binlerce kadın dua okuyordu :

Tanrım kalk : Elini kaldır!

Zavallı sana emanet edilmiştir. Öksüzlerin yardımcısı sen ol!... Bu dünyanın insanları artık ona eziyet etmesinler.

Kale dolaylarında şafakla beraber gürültü yeniden başladı : Taşlar gümbürdüyor, duvar inliyor, ateşli bez parçalarının bir anda binlercesi birden kalelerin üstüne uçuyordu. İçerden atılan mancınık taşları vızıldyarak, ucu bakirli oklar vınlıyarak aramıza düşüyordu. Bazan kuru bir ses duyuluyor, bakıyorum, birisinin deri kalkanı bir oka siper olmuş.

İçinde dumanlar tüten şehrin göklerinde yüz bin kuzgun dolaşıyor.

Bu arada birbiri arkasından haberler gelmeğe başladı :

— Bretonlar, Aetius'un ordusuyla birleşti. Efendim : — Karakoncolos yesin onları, dedi.

— Kaçan Burgundlar, Filâman Frankları da katıldı. Başlarında Meroveus var. Romalıların ordusu artıyor.

— Karakoncolos yesin...

— Teutonlar, Batavlar, Mans Suabları, Ren Frankları, Poitiers Sarmatalariyle ufak tefek bazı kabileler de Roma kartalı tarafına geçmiş.

— Karakoncolos yesin... Nihayet şu haber geld :

— Aetius Vizigotların kiralını kandırmış, yardımını sağlamış.

Attilâ o gün çadırından yüzü asık çıktı.

TANRI'NIN KILICI

217

Teslim olmaları için kaleye haber saldı. Kabul etmezlerse, bütün ormanı kale duvarlarının altına yığarak «ehri ateşe verecek, canlı bir çocuk bile bırakmıyacak» tı.

Kaledekilerin her şeyi piskopostu: Belediye reisliği, generallik ve başrahiplik, hep onun şahsında toplanmıştı.

Ertesi gün, ellerinde armağanlar ve bir mektup olduğu halde kaleden üç kişilik bir heyet geldi.

Attilâ hiddetle sordu :

— Mektupta ne var?

Elçi kekeleyerek cevap verdi :

— Hakîrane bazı şerait.

Attilâ :

— Hiçbir şart kabul etmiyorum, diye bağırdı, mektubu elçinin ayaklarına fırlattı. Ben buraya mektuplaşmağa değil, zapdetmeğe geldim. Eğer kapıları siz açmazsanız, ateş açacaktır.

Bu sırada bin kadar araba şehir altına, kesilmiş ağaçlar getirip yığmıştı.

Attilâ'nın sabırsızlanmasında başka sebep de vardı : Roma ordusu artık yaklaşıyordu. Hadsiz, hesapsız bir kalabalık. Attilâ'nın casusları, gelişlerini adım adım haber veriyorlardı. Yalnız Orleans'lıların bundan haberi yoktu.

Üç elçi diz üstü çökerek yalvarmağa başladı :

— Efendimiz, halk harekete hazırlanıncaya kadar, üç gün izin ver. Üç gün içnide şehirden ayrılabiliriz, istersen, bizi tebaalığma kabul et bütün hazinelerimizi ayaklarının altına serelim. Attilâ :

— Yarın sabaha kadar beklerim, dedi.

Ertesi gün haziranın 14 üydü.

Şehrin kapıları açıldı, piskoposun elçileri, anahtarları kadife bir yastığın üzerine koyarak Attilâ'ya sundular.

218

TANRI'NIN KILICI

Attilâ :

— Canınızı size bağışladım, dedi, fakat orduya yiyecek lâzım.

Şehre üç bin boş araba yolladı.

Biz, Attilâ'nın yanında, bir tepeden, arabalı Hun kollarının şehre girişini seyrediyorduk. Bu sırada, dörtnala geriye kaçan Gepida atlıları, kan ter içinde yanımıza geldiler. Roma ordusu öncülerinin ileri karakol birliğimizi dağıttığını haber verdiler. Attilâ, şehirdekiler için dön borusunu vurdurdu, kapıların önüne setir birliği olarak Alanları koydu.

Fakat şehrin kulelerinden uzakları görmek mümkündü, halk muhakkak batı tarafından yükselen toz bulutunu ve Roma legio'larının parıldıyan kartal işaretlerini görmüştü.

Artık her taraftan boru sesleri yükselmeğe başlamıştı.

— Dön! Dön

Evlerin üstündekiler de kıpırdandı kurtuluş sevincinin verdiği şevkle, taş ve kalas yağdırmağa başlamışlardı. Esirler de iplerini, kaytanlarını, kelepçelerini parçalıyor, kim eline ne geçirdiyse, onunla savaşıyordu...

Şehrin dışında da büyük bir kargaşalık başlamıştı. Birlikler, emir almadan, düzensiz bir şekilde Roma ordusuna saldırıyordu. Loire nehrinde, insanlarla atlar, kanlı dalgaların içinde, alt alta üste boğuşuyor ve binlerce boru birden :

— Dön! Dön! diye haykırıyordu...

Gözü iyice kararanlar çarpışmaktan hâlâ vazgeçmemiş, fakat ordunun asıl kısmı orasıyla meşgul bile değil. Daha dünden Katalaunum ovasına dönmeğe başlamışlar.

Savaş, Hunlar ganimeti toplayıncaya ve şehri Roma'-lılara, balı alınmış bir petek halinde bırakmıca kadar, yalnız kalenin dolaylarında sürüp gitmektedir.

TANRININ KILICI

XLII

219

Katalaunum ovasına dönüş bittabi günlerce sürdü. rpoz, pislik, dilleri bir karış sarkmış köpekler, birliklerin ve atların üstünde bulut gibi uçuşan sinekler. Gürültü, patırtı, silahların şakırtısı, arabaların gıcırtısı. Adım başında bağırışma, boru sesleri ve iğrenç manzaralar. Ordu, bütün açık şehirleri yerle bir ediyor, bütün ekinleri çiğniyor, geride yeşil bir ot bile bırakmıyordu.

Yalnız bir şehir kapılarını hâlâ açmamıştı : Troyes.

Ordunun baş tarafı durdu. Bu demir tokalı tahta kapı da ne demeü? Kalabalık bir araya birikiyor, Attilâ'nın emrini bekliyorlardı : İlerlesinler mi, yoksa kapının önüne koç mu kurulsun? İçerden, mezamir okuyan dua sesleri yükseldi. Kapının üstünde şehrin piskoposu göründü. Üzerinde sırmayla işlenmiş ipek harmaniyesi var. Başında piskopos başlığı, elinde gümüş bir istavroz.

Papazlar aşağı seslendiler :

— Aranızda Lâtince bilen var mı?

Hemen birisi çıktı. Orduda, dünyanın her tarafından gelmiş insanlar var. Çinlisi, Moğolu, Zencisine varıncaya kadar. Bir İtalya'lı niçin bulunmasın?

Piskopos Attilâ'yla konuşmak istediğini söylemiş.

B'i kabil manzaralara artık alışmıştık:(Piskopos, ruhanî kılığıyla kapının önüne çıkar, papazlarla şehrin ilerigelenlerini de yanma alır, Attilâ'ya veya komutanlarından birisine, Tanrıya yalvarıyormuş gibi, rica ve niyazda bulunur. Attilâ'nın da, komutanlarının da cevabı hep aynı şekildedir : Gerektiği gibi teslim olurlarsa, şehre dokunulmıyacak, ot, saman ve yulafla birlikte şehirdeki yiyecek teslim olunacak, Hunlara bağlılıklarının nişanesi olarak da rehine verilecek.

Şehrin ilerigelenlerinden üç kişi bütün ailesiyle birlikte Attilâ'nın şehrine gidecektir. Rehine dedikleri işte budur.

220

TANRI'NIN KILICI

Piskopos bunu öğrenince geri döner, kapılar kapanır Halk kendi arasında görüşür, danışır, dua eder, ağlar. Aslan ininde tutsak olarak yaşamayı kabul edecek, beld eşrafından bir kişi bile çıkmaz. Yeniden kırmızı bayrak çekilir, sonuna kadar dayanırlar. İş uzun sürmez, Hun. lar kaleyi zapteder. Halk kiliseye dolar. Zengin aileler, altın ve gümüş namına neleri varsa, mihraba getirip bırakırlar. Bütün gözler, gökyüzüne dikilmiş ve herkes :

— Tanrım, bize merhamet et! diye yalvarmaktadır. Gök kubbe, bütün yalvarmalara, sağır bir sessizlikle

mukabele eder. (Zaten insan hayatında dünyaya gelip yaşamak nedir? Bunun her şey olduğunu zannederiz. Halbuki hakikatte, ufak bir hapis cezası, küçük bir inceleme yolculuğu, sonsuzluklar ülkesinden buraya yapılan kısa bir yolculuktan sonra, müsterih bir dönüş, değil mi?)

Fakat Troyes'da böyle olmadı :

Piskopos, emrindeki otuz kadar papaz, belediye reisi, hâkim, danışmanlar ve şehrin ilerigelenleriyle birlikte kaleden çıktı. Attilâ bu sırada yakınlarda bulunuyordu, hemen atını kapıya doğru sürdü. İhtiyar, duasını bitirdikten sonra durup bekledi. Başını kaldırdı, hiçbir şey söylemeden Attilâ'ya baktı. Sonra, bir hayale hitabeder gibi, birdenbire Lâtince haykırdı :

— Tağları deviren, memleketleri altüst eden, kavimleri çğniyen sen kimsin? Bu kudreti nereden aldın? Dünyanın altını üstüne getirmek ödevini sana veren kimdir? Kimsin?

Nefes bile alamaz olmuştuk.

Attilâ'nın Lâtince cevap verdiğini işitince, şaşkın-lıktan kendimi kaybedecektim.

Eliyle göğsüne vurdu, boru gibi kuvvetli bir sesle :

— Ego sum Attilâ, flagellum dei! (Ben Attilâ'yım, Tanrının kırbacı.)

Attilâ'nın Lâtince bildiğini o zaman öğrendim. İhtiyar piskopos, gözleri yaşararak cevap verdi :

— Peki, mademki seni Tanrı göndermiştir, sana

TANRI'NIN KILICI

221

karşı elimden hiçbir şey gelmez. İçeri gir ve ödevinin bize ait olan kısmını tamamla.

Kapı açıldı, Ak sakallı ihtiyar, Attilâ'nın bindiği hayvanı geminden tutarak, yaşlı gözleriyle kaleden içeri soktu.

İhtiyar rahibin gösterdiği bu muhteşem safdillik, Attilâ'ya da tesir etmişti. Yüzünde bunun izleri okunuyor, du. Kamocsa'yı çağırdı, bir şeyler söyledi, sonra yanm-dakilerle birlikte kaleden içeri girdi.

Kamacsa, kapıda bekliyordu. Çavuşlardan birkaç kişiyi yanına çağırdı ve arkaları sıra ilerliyen orduya mütemadiyen şöyle bağırdılar :

— Kiralın emri : «Halka kimse dokunmayacak!» Şehrin çarşısına vardığımız zaman Attilâ, ihtiyar

piskoposa bir at vermelerini emretti.

— Sen aziz bir adamsın, dedi, kendileriyle birliifte bulunduğun insanların bahtı varmış; benimle birkaç gün kalacaksın, şehre dökünmüyacağım, fakat papazlara emir ver, şehirde hatıl ve un adına ne varsa, arabalara doldurup adamlarıma versinler. Hayvan yemlerini de unutma. Ve yolumuza devam ettik.

Ordu şehre büyük bir düzenle girdi. Atların nal sesinden ve silâhların takırdısından başka bir şey duyulmuyordu. Şehir halkından şurada burada tek-tük birkaç ihtiyardan başka kimsecikler görememiştik. Evlerde hiçbir kıpırtı yoktu. Herhalde şehirliler mahzenlere döşemelerin altına gizlenmişti. Çavuşlar, kiralın buyruğunu yerine getirebilmek için, sokaklarda aralıkla sıralanmışlardı.

Şehir gün doğusu tarafına vardığımız zaman baktık, bir kısım halk altı, arabalı veya yaya olarak kalenin kuzey yönündeki ormanlığa doğru gidiyor. Kadınların sırtında çocuklar ve sepetler var. Her yerde gördüğümüz gibi, ormanlara, sazlıklara sığınmağa çalışıyorlar. En çok saklamağa çalıştıkları kız çocuklarıydı.

222

TANEI'NIN KILICI

Bir köprüden geçtiğimiz sırada, geriye kalmış, yırtık pırtık kıyafetli bir kadının düşe kalka yürüdüğünü gördük. İki kolunda iki çocuk vardı. Sırtında, yatak çarşafına sarılmış kundaklık bir başka çocuk. Yanında yalınayak, ufak beş kız çocuğıyle, yeni yeni gelişmekte olan iki kız çocuğı da çabalayıp duruyor. Hepsinin elinde eski püskü birkaç şeyle hattâ bir badana fırçası var. Bu nefes nefese çabalama sırasında, bazan kadıncağız, bazan çocuklar yere düşüyor, hepsi birden ağılıyordu :

— Anneciğim!

— Yavrum benim!

Zaman zaman başını arkaya çeviriyordu, nihayet baktı, artık kurtuluş yok. Irmağın kıyısında durdu. Göz yaşlarıyla ıslanan yüzünde yorgunluk ve korku okunuyor. Bir deli gibi bakıyordu.

Attilâ atını durdurdu, Urkon'a kadını getirmelerini söyledi. Piskopos, Urkon'la birlikte giderek, korkacak bir şey olmadığı hakkında kadına teminat verdi.

Kadın, çocuklarını beraberinde sürükleyerek Attilâ'nın önünde diz çöktü, hiçbir şey söylemeden, yağmur gibi dökülen göz yaşları arasında ellerini kaldırdı, yalvarmağa başladı.

Attilâ :

Bu çocukların hepsi senin mi? diye sordu.

— Hepsi benim, efendimiz. Dul bir kadını. Eğer beni öldürürseniz, on çocuğum birden aç kalacak, diye kadın ağlıya ağlıya cevap verdi.

Piskopos arada dilmaçlık ediyordu.

Attilâ, başhazinedarı Upor'a başıyla işaret etti. Duyamadığım bir şeyler de söyledi. Upor, çantasından bir kese çıkararak kadının eline bir avuç para saydı. Galiba üç yüz altın kadardı.

Attilâ kadına :

— Artık korkmadan şehre dön, şu parayı da al, çocuklarını bununla büyüt, dedi.

Muhafızlardan Botar'a kadını şehre kadar götürmesini emretti.

TANRI'NIN KILICI

223

Daha Orleans surlarının altındayken, orduda hasta bir çok insanlar görmüştüm. Benizleri solgun, gözlerinin etrafı morarmış, sallanarak yürüyorlar, sonra oturup jcan kusuyorlardı. Nihayet, bir sağa bir sola yıkıldıktan sonra, son bahardaki sinekler gibi, yıkılıp kalkıyorlardı. Hele ordunun kokusu, pek berbat bir şeydi.

Önceleri bu hali şiddetli sıcağa vermişim. Baktım, kapalı havada da ölen çok oluyor. Sonra duyduğuma göre hekim Eudoksius ölüm çokluğuna vebanın sebep olduğunu söylemiş.

Geri dönerken, yol kenarlarında birçok ceset gördük. Şurada bir Neur, ilerde bir Herul, Suab, Markoman; her yerde her milletten ölümler, kimisi yüzükoyun kimisi yan yatmış, kimi sırt üstü dönmüş. Birisi düştü mü, olduğu yere bırakıyorlar, silâhı para edecek gibiyse, üstünden alıyor, ayağımdakiler daha kullanabilecekse, çıkarıyorlar, elbiseleri iyiye, soyuyorlardı. Üstündekileri temizledikten sonra bırakıp geçiyorlardı.

Attilâ suratını o kadar asmıştı ki, insan yüzüne bakınca korkuyordu.

Bir gün öğleden sonra Csege'yle yanyana at üstünde gidiyorduk, önümüzde yürüyen deri poturlu bir Turtisling, bacakları üstünde sallanmağa başladı.

Adamın başında tepelikli bir bakır tolga vardı. Herhalde Orleans önlerinde bir Roma subayının başından çıkarmış veya başıyla birlikte kesip almıştı. Bu başlık daha evvel de gözümüze çarpmıştı.

Adam yere düşünce başlık kafasından fırladı.

Csege attan indi, başlığı alıp kendi kafasına geçirdi.

Kıskanmışım. Başlığın tepeliğinde kırmızı şepçirağ-lar ve istenildiği zaman yukarıya kaldırılan yüz siperliği vardı. Barış zamanında bile en aşağı iki altın edecek. Savaşdaki değerini bilmem nasıl ölçmeli. Yalnız, bakır tepeliğin üzerine bir keçe veya bir deri konulur, tolgaya da bir iki tüy sokulursa, mükemmel bir Hun başüğü olurdu.

224

TANRI'NIN KILICI

Csege, ertesi gün baş ağrısından şikâyet etli. Üçüncü gün burnundan kan geldi. Rengi sapsarı kesilmişti :

— Bittim. Diyebildi.

Beşinci gün koltuğunda ve boynunda şişlik peyda oldu. O gece ölümü artık pek yakın görünüyordu. Benden su istedi.

Ordugâhta herkes uykudaydı. Kalktım, su getirip içirdim.

— Sağ ol, diye içini çekti : Memlekette bir iki parça kıymetli eşyam var, birkaç elbiseyle bir kitap. Onları sana bırakıyorum.

Elini uzattı.

Meşaleyi, yüzünü görebilecek şekilde doğrulttum, üzerine eğildim. Sesim titreyerek :

— Csege, dedim, Emöke'ye bir şey söylemeyecek misin?

O acıklı dakikada bile aklımda Emöke vardı. Öteki dünyaya giden şu adamı, ahretin eşiğinde yakalamışım.

— Hayır.

— Niçin bir şey söylemek istemiyorsun? Bitkin bir sesle :

— Bırak canım, dedi.

Kollarını sıkarak : — Csege, dedim, öteki dünyaya yalan söyliyerek gitmiş olma bana. Emöke hakkında ettiğin gevezeliğin uydurma olduğunu söyle. Sen onunla hiç konuşmadın. Böyle bir şey benim gözümünden kaçamazdı. Dinin hakkı için doğru söyle, anlattıkların yalandı, değil mi? Gözlerine dikkatle baktım.

Cevap vermedi.

Artık onlar cam kesilmişti. Alnında ter damlaları belirmiş parmakları otlara sarılarak düğümlenmişti. Nefesi gittikçe ağırlaşıyordu... Bir kere daha gözlerini bana çevirdi, yalvararak bir şeyler istiyen bir bakışı vardı.

TANRI'NIN KILICI

225

Hiçbir şey söyleyemedi. Yüzüme çevrilen ölü gözleriyle öylece bakakaldı.

XLIII

Attila'nın çadırı gün batısına baktığı için, ötekiler de çadırlarının ağzını o yöne çevirmişlerdi. Fakat Aetius, ordusunu beklediğimiz taraftan getirmedi. Daha aşağıdan, doğu tarafından göründü. Ordugâhın arkasındaki Vezle ırmağını, bir anda önümüzde buldum.

Csath da homurdandı :

— Bu Allahm belâsı şey de nasıl oldu?

Zira Attilâ, geriye kalan birlikleri himaye etmek üzere kiral Ardarik'i Ob ırmağı yakınlarında bırakmıştı. Aynı birliğe Roma ordusunu batıdan Hun ordusunun tam karşısına çıkarıp onların gözlerine sabah güneşini sokmak vazifesi de verilmişti.

Meydana gelen durumu aydınlatan haber, ilk Roma atlılarının görüldüğü sırada geldi : Aetius, Gepidalara saldırarak, hatlarımızı doğudan yarıp geçmişti. Bu çarpışmada on beş bin kayıp vermiştik.

Attilâ, geri kalan Gepidaları Katalaunum şehrine yolliyerek, gerekirse orasını müdafaa etmelerini emretti.

Evvelce^ arkamıza düşen yöne döndüğümüz sırada, "bize epeyce uzakta bulunan bir tepe hemen aklıma geldi. Bu tepe şimdi iki ordunun ortasında bulunuyordu... Ben bunları aklımdan geçirirken, dört tane at]* birliğimiz, hayvanlarını dörtlü o tarafa sürdü.

Romalılar da bu noktaya süratli bir birlik koşar-muşlardır. Bizimkilerden daha kalabalıktılar. Büyük bir hızla birinin üzerine saldırdılar. Bizimkiler geri püskürtüldü.

Yanımda duran şaman Bial :

— Kötü alâmet, diye homurdandı. Canım sıkılmıştı :

— Ne diye kötü alâmet olsun, dedim. Eğer biz daha

226

TANRI'NIN KILICI

evvel davransaydık, kuvvetimiz de daha çok olsaydı, tepe bizim olacaktı.

Bial, başını sallıyarak elini yüzüne vurdu :

— Onun için kötü alâmet dedim ya!

— Ne gibi?

— Çünkü daha evvel davranmadık, kuvvetimiz de daha fazla değildi.

Şamanlar, bizimle yola çıkalı beri, fena halde değiş, mislerdi. Vebadan korktuklarından mı, yoksa hep ibadet. le uğraştıklarından mı, bilmem ama, suratları bir karıştı. Siyah elbiseleriyle, Azrail'in hizmetçilerine benziyorlardı.

Canım sıkılarak dedim ki :

— Asıl beni korkutan, batıla inanan siz samanların hiç yeri olmadığı halde, kötü alâmetleri bağıra bağıra ilân etmenizdir. Affedersin ama, bu akıllı bir adam harcı değil.

— Batıl dediğin nedir? diye hım hım söylenerek omuzlarını silktili, sen Hristiyanısın, senin için bizim dinimiz batıldır; biz Hun dinindeniz. Bizim için de sizin dininiz batıl.

Böyle üç parmağım gösterip konuşmasıyle, bana, Aziz Üçlük'le alay ediyormuş gibi geldi. Ben de onu iğneledim

— Tanrı birdir. Hun Tanrısı yoktur, Lâtin Tanrısı hiç, Yunan Tanrısı da öyle. Tanrı : Tanrı'dır. Bütün milletlerin müşterek hâkimi ve efendisidir. Bir tepe için ne bize, ne düşmanlarımıza yardım eder.

— Cahil köle, seninle ağız dalaşına girecek değilim! —• Benden niçin çekmiyorsun?

— Senden mi?

— Sözlerimden, hakikatten.

Tozlu kipriklerinin altından derin derin baktı. Bizim çadırın kenarında, efendimin arabasının yanında ayakta duruyorduk. Alçak sesle dedi ki:

— Ya ben sana Hun Tanrısının Rcma'lılarinkiyle aynı olmadığını meydana korsam?...

TANRI'NIN KILICI

227

- Bunu yapamazsın.
- Olup bitecek şeyleri önceden haber verirsem, bunu meydana koymuş olmaz mıyım?
- Bu, uydurmadan başka bir şey olmaz.
- Ya doğru çıkarsa?
- Başımı sana armağan ederim.
- — Sağ ol. Değersiz armağan kabul etmek adetim değildir.
- Benim için onun çok değeri var.
- Söyliyeceklerimi kimseye anlatmıyacığına söz ver.
- Elimi uzatıyorum. Fakat ya dediğin çıkmazsa?
- Senin kölen olurum. Beni ister vaftiz ettir, ister sat. Ne istersen, yap.
- Seni dinliyorum.
- İyi bil ki, bugünkü bütün alâmetler şunu gösteriyor : Attilâ bu savaşı kaybedecektir. Öyle kesin bir ifadeyle söylüyordu ki, tüylerim diken diken olmuştu.
- imkânı yok! diye haykırdım. Evet salgın milleti kırdı, geçirdi; ama bu koca kitle gene yenilemeyecek kadar çoktur. Attilâ, şimdiye kadar hiçbir savaş kaybetme'-di. Peki, ya Tanrının kılıcı, onu unutuyor musun?

Arabanın tekerleklerine oturdu, seyrek, sarı sakallarını avcuna aldı. Kötü kötü düşünmeğe başladı.

XLIV

Beyler, akşama kadar Attilâ'nın çadırının kulesinde kaldılar. Roma ordusunun düzenlenmesini seyreliyorlardı.

Kızgın güneşin altında dışarı çıkmamış, çadırdan etrafı seyre dalmıştı. Gün görmüş kahramanların işaret ettiği şeyleri dinliyordum.

Bunlardan birisi :

— Bak, diyordu, Roma'lı ortaya Alanları koyuyor. Hakikaten, ordusunu düzenlerken, Aetius'un bu canlı

il

228

TANRI'NIN KILICI

sazlığı orta yere koyduğu görülüyordu. Bu, Sangiban'ın ordusuydu. İhtimal, o dönek adamdan şüphe ettiği için ortaya almıştı. Yoksa, bu uzun mızraklara ordunun ağırlık noktasını koruma ödevi mi verilmişti? Kim bilir? Hakikatten burası ordunun ağırlık noksanı mıydı? Bu müthiş insan kalabalığının ortasını bulmak ne mümkün? Bir başkası :

- Bak, dedi, Burgundlar da orada Franklar da.
- Roma'lı sol yandan ne istiyor dersin? Parıldayan Roma miğferleri hakikaten sol tarafta görünüyordu. Önlerine ok ve taş atan mancınık konulmuştu. Keskin gözlüler, bunu farketmekte gecikmedi. Geniş omuzlu bir muhafız :
- Seninki Attilâ'yı çevirmek istiyor, diye kaba kaba güldü.
- Bu sırada gözlerini bana çevirdi, başımda Csege'nin başlığını görünce pek keyiflendi:
- Bana bak. Yoksa sen de mi savaşacaksın?
- Yemek pişirecek değilim ya.
- Efendinle beraber mi?
- Herhalde seninle değil.
- Sen hiç savaş gördün mü?
- Böylesini sen bile görmemişsindir.
- Şu tolgayı bana verirsen, sana bir şey öğretirim.
- Ne gibi?
- Savaştan canını nasıl kurtarıp çıkacağını.
- Tolgayı sana verirsem, canımı kurtaracağımı pek ummuyorum. O vereceğin ders sende kalısn, tolga da bende.

Ordakilerin hepsi gülüşmüştü, muhafız, çadırın kenar direklerinden birisine domuz gibi yaslanarak sırtını kaşıdı. İçlerinden biri :

— Bu Yunanlı ne tilkidir, haberin var mı? Sen onu kolay kolay kafese koyamazsın, dedi. Hunlar, yolda bile hep savaş lâfı ediyorlardı. Birisi : İnsan atına güvenmeli, diyor. Öteki : Yalnız atından

TANRI'NIN KILICI

229

korkmalı, diye söylüyor. Birçok atlar düşer veya ürker, yahut da tehlikenin göbeğine inşam atıverirmiş.

Birçoklarının sınanmış kuvvetli muskaları vardı. Diğerlerinin yüz düşmanı öteki dünyaya yollıyacak kuvvette kılıcı. Bir kısmı da atının burnuna insan kanı sürmüştü. Bazıları sadece :
! — Hey Tanrım, düşman bir İblis'tir! demekle kuvvet buluyorlardı.

Bu kabil öğütlerin, ne kadar manasız olurlarsa olsun, savaşta bir değeri vardır.

Benim bildiğim tek şey : Bindiğim hayvanın, Csath'. in en güzel atlarından birisi olduğuydu. Kollarım, öteki-lerininki kadar kuvvetli değilse de, aklım daima yerindedir. Kendim için nerede bir tehlike görürsem, atımı zap-teder, geri çeviririm. Eğer Roma'lıların ortasında kalacak olursam, tolgadaki deriyi çıkarır, tepeliğin üstündeki tüyleri atar, Lâtince bağırmağa başlarım. Düşmanın gerisine düşmüşsek, kırk yıllık Hun savaşçısı gibi :

— Huy, huy! Köpek soyları! diye Hunca haykırıyorum. Kolu en çok işliyen yine ben olurum. Asıl mesele,

tanık veya kesik baş bulmakta.

O gün, yine karınca gibi yerden kaynıyan düşman erleri gördüm, kulaklarımın arkasında soğuk bir ürper-me oldu.

—• Zeta, burada kalacaksın. Binlerce insan da bu sahrada kalacaktır, bu âfetten canını kurtaracağına dair elinde bir belge var mı?

Öğleden sonra, Roma ordusu yerleşmeğe devam etti. Deri kalkanlı Vizigotların koyu renkli cephesi, hafif hafif yalpa vuruyordu. Bunlar da en önce yerleştirildi.

Bizim taraftan da kımıldanma ve oğultu başladı. Got subaylarının :

— Hiryit! Hiryit! (Buraya, buraya!) diye bağıştıkları kulağıma kadar geliyordu.

Gotlar hareket etti. Uzun bir çizgi halinde, çadırların arasında kıvrılarak ilerlediler. Subaşılar birbirini arka-

230

TANRI'NIN KILICI

sından gelip geçiyordu. Yağız yüzlü Akran, gök gözlü ve çatlak kafalı Eysarn, çabuk yürüyen Filleins, durmadan gülümsiyen, uzun burma bıyıklı Fiskya, daha sonra Gilta, Nikils, Milit, Nuta Roiks, Savil ve başlığı daima kulağının üstüne yatmış gibi duran genç Skura. Skura, bir gün evvel de kaval çaldirarak oyun oynuyordu.

Roma ordusu, savaş durumunu alınca, Attilâ, Vizi-gotların karşısına kendi Ostrogotlarını koydu. Korkunç bir fikir : Kardeşi kardeşe kırdırmak. Vizigotlar, Attilâ'-dan kaçtıkları sırada kendileriyle gelmediler diye Ostro-gotlardan nefret ediyorlardı. Ostrogotlar da Vizigotlara kin besliyor : Önce teslim olmak, sonra da kaçmak, iğrenç bir harekettir, diyorlardı.

Savaşta, düşman düşmanla bağdaşabilir, fakat iki kardeş asla. Kabil'in silâhı, silâhların en tehlikelisi.

Ak Hunlar Kara Hunlar ortaya yerleştirilmişti. Attilâ, Ardarik'i Gepidalariyle sağ tarafa koydu. Hazerler, Aslar, Kvadlar, Ruglar ve Sarmatalar da o yöndeydi. Roma'lılar bunlardan artık beğendiğini seçsin.

Yanımda duran Azat-Yunanlı :

— Heruller ortada görünmüyor, dedi. Efendim yüzündeki terleri silerek cevap verdi:

— Attilâ, onları Macarlarla birlikte kuzeye yolladı, Roma ordusunun arkasına sarkacaklar. Büyük bir gürültüyle yanımdan mızrak atan bir mancınık geçti. Altı öksüzle çekiliyordu. Artık her tara-af savaş makineleri yerleştirilmişti : Cirit mancınığı, büyük tahta sapanlar, taş mancınıkları, makineli ok yayları. Sapancılar, arabaların tepelerine çıkmışlar, hububat çuvallarının, fiçilerin ve denklerin üstünde neşeyle çalışıyorlar. Arabaların önünde, kargılı Alanlarla, tırpanlı Gelonlar oturmuş. Düşman, arabalarının çevresine kadar sokulabildiğini bunlar hasada başlayacaktı.

Daha o gün savaşa girişeceğimizi sanmıştım, öyle olmadı: Attilâ'nın buyurduğu şekilde, kavimler birbirinin önünde ve arkasında yerleşmekle vakit geçirdi.

TANRI'NIN KILICI

231

Akşam olmuştu. Gök kubbe, kurumla boyanmış gibiydi, tki ordunun da ön tarafında, muhafızların yaktığı ateşler yükselmeye başlamıştı. Savaş ileri karakolları, yay çekseler, okları birbirine degecek kadar yakın duruyorlardı.

O akşam verilen son buyruk, zurna ve boruların ça-lınmaması herkesin erkenden dinlenmeye çekilmesi oldu.

XLV

Yalnız Attilâ'nın çadırındaki yanları açılmış salonda ışık vardı.

Masadan, Troyes şehrinin Attilâ'ya yolladığı tavukların nefis kokusu yükseliyordu. Piskopos Lupus da ara-larındaydı. Başında piskopos başlığı, sırtında sırmalı ruhanî kaftanı; göğsünde gümüş istavrozu duruyordu. Yemeğe pek iltifat etmiyor, zaman zaman sakalını sıvaz-hyarak, endişeli gözleriyle Attilâ'ya bakıyordu. Bazan ağzının kenarını yukarı kaldırarak ısıklık gibi bir ses çıkarıyordu. Bu iyi adamcağız, mafsalsız ağrısından şikâyetçiydi. Bundan başka, ordudaki bütün kavimlerin başkanları da, kapının önünde duruyor, emir bekliyordu. Attilâ, daha sofradan kalkmadan, Mena Sagh'a levhayı getirmesini emretti. Levha, savaş durumunu göstermek üzere, üzerine renkli bez parçaları konmuş kara bir tahta idi. Attilâ, uzun uzun levhaya baktı ve yemek arasında, Romalılar şafakla saldırışa geçerlerse, hangi birliğin nereye konulacağını, atlıların ne zaman, yayaların ne zaman harekete geçecekleri hakkında emirler verdi. Zaman zaman casuslardan, ileri karakollardan haberler geliyordu. Karşı tarafta hiçbir hazırlık yokmuş.

Zaten başka türlü de olamazdı. Karanlıkta koca bir ordu nasıl hareket edebilir ki? Gökte ay yok. Yıldızların parıltısını da bulutlar örtüyor.

Yemek üzerine peynirli şarapta kaynatılmış meyve yendi.

232

TANRI'NIN KILICI

Piskopos Lüpüs, ayağa kalkarak başlığını çıkardı, eline aldı.

— Kudretli kiral, kuralların kiralı! diye muhteşem bir ifadeyle söze başladı. İzin ver, kullarının kölesi konuş, sun. Senin kanlı harflerle yazılmış bir ünün var. Kuyruklu yıldız, bütün hareketlerinin gökteki habercisidir. Gölge, nin bile düştüğü topraklar sarsılır, yüzüne baktığın ünlü kahramanların benzi sararır. Senin için herkes: Dünyanın canavarı, kan içen ifrit dese bile, eğer ben Tanrının katına senden daha evvel çıkacak olursam, dünyayı ayaklarının altında çiğniyen ordunu benim şehrimden de geçirdiğini, fakat kasabam sakinlerinin bu gece sükûnet içinde uyumakta olduklarını yüce Tanrıya bildirmek boynumun borcu olsun.

İyi kalbli ihtiyarın gözlerinde minnet yaşları belirmişti.

Nekar Franklarının genç kiralıyla Orestes ve benden başka söylediklerini anlayan olmamıştı; fakat sesinin mutanant ifadesinden ve konuşmasının mezamir okur gibi ahenkli tesirinden, gene bir şeyler hissetmişlerdi.

Attilâ, iskemlesinde geriye doğru yaslanmıştı. Göz çukurunun çıkık üst kemikleri gözlerini gölgelediğinden, piskoposun sözlerini nasıl karşıladı, anılamadım. Zaten bu adamın ruhunu bazan yalnız gözlerinde okumak mümkün olur, yüzü taş bir heykel gibi hareketsiz durur.

İhtiyar devam etti:

— Dünya şu anda dalgalı bir deniz gibi çalkalanıyor, Bütün kavimler, bu denizin içinde ayrı ayrı birer dalgayı temsil eder. Bu dalgalar gün batısına doğru gidiyor. Tanrı böyle istemiş.

Attilâ Orestes'e işaret etti:

— İhtiyarın söylediklerini misafirlerime naklet! Dilmaç sözlerini bitirinceye kadar piskopos sustu, sonra güler yüzle konuşmağa devam etti:

— Eski dünyanın bütün kavimleri karşına çıktı, belki yarın kılıcını sıyırarak onların ile ölçüşeceksin. Çok kan dökülecek. Fakat, tarih, insan soyunun göz yaşı ve kan

TANRI'NIN KILICI

233

dökerek tazelendiğinin şahididir. Bütün büyük fırtınalarda kırılan, dökülen, yok olan pek çok şey bulunur. Mahsul çamura batır, sürüler dağılır, ağaçlar ta köklerinden devrilir, kayalar parçalanarak canlı yaratıkların üstüne yıkılır. Fakat fırtına dindi mi, hava taze bir hayatla dolar. Yıkılan ağacın kökünden yeni filizler üç misli kuvvetle fışkırır ve insan ruhu hayatın hay ve huyu içinde yaşayışını devam ettirir. Yüce Hakan! Attilâ! Tanrının insanlar üstüne saldırdığı bu

büyük fırtına işte sensin. Ünün, oğuldiyan bir fırtına, kılıcın yıldırımdır. Milletin de dünyayı tarumar eden bir kasırga. Tanrı bunun böyle olmasını istiyor. Çünkü onun isteğine karşı hiçbir şey gelemes. Elinle yıkılan bunca şeylere dehşetle bakmakla beraber seni saygıyla selâmlarım. İyi bir adamsın. Tanrı, fırtınadan sonra beliren taze hayatı göstermekle seni bahtiyar etsin. Mademki Tanrı dünyayı senin elinle cezalandırmış, yine senin elinle takdis eylesin. Attilâ'ya doğru ilerledi. Attilâ elini uzattı. İhtiyar bu eli öpmek istedi. Attilâ ihtiyarı bağrına bastı.

Hunlar:

- Kutlu ol! diye bağırdı. Yabancılar :
- Viyat! diye haykırdı. Got komutanları:
- Hohh! diye selamladı.

Hepsi kadehini Attilâ'nın şerefine kaldırdı. Kıral, Hun diline çalan bir Lâtincede, oturduğu yerden mukabele etti:

— Sanırım, insan hayatı bu dünyada başlamamıştır ve yine burada bitmiyecektir. Rüzgâra kapılmış bir kuru yaprak gibi, şuraya buraya sürük'e-^ir, mücadele ederiz. Bunun sebebini bilmeyiz. Bunu bir bilen vardır. O, beni buraya yollayan bütün bu âlemin tanrısı Hun Tanrısıdır. Elime verdiği kılıcı bırakmağa muktedir değilim. Bana karşı kim gelebilir?

Hunlar coşmuş «Kutlu ol!» diye haykırıyorlardı.

234

TANRI'NIN KILICI

Attilâ'nın gözleri parlamıştı. Sağlığına içtiğinin nişanesi olmak üzere, muhteşem bir hareketle kadehini piskoposa doğru uzatarak ayağa kalktı.

XLVI

Toplantıdakilerin bir kısmı dağılmıştı. Ilargita, Be- 1 tegh, Urkon, Kamocsa, Madarasz, Balan, Vacsai- ve Upor da gidenler arasındaydı. Geri kalanlar hâlâ salonda duruyordu. Uşaklar elde taşınır masaları kaldırmışlar, devşirip kapatmışlardı. İskemleler çadırların kenarına dizilmişti. Acele acele iş görüyorlardı.

Yemeğin sonuna doğru, çadırın önünde tuhaf tuhaf gidip gelmeler, kıpırdanmalar olduğunu farkettilim. Fakat masadaki konuşmalara o kadar kendimi kaptırmışım ki, dışarıyla ilgilenmedim bile. Ancak yemekten sonra oraya gözlerimi çevirdim.

Baktım, dallı-yapraklı bir kayın ağacı getirmişler. Yere dikerek dibine toprak dolduruyorlar. Kayın ağacından on adım ilerde bakıcılar odunları üst üste yığıyor. Bütün şamanlar bu yığının önünde bir şeyler yapıyorlardı. Beyaz bir koyunla siyah bir koçun ipi Györhe'nin elindeydi. Bucsa, başında yedi köşeli bir taş, Sarmand elinde yuvarlak, kara bir taş getiriyorlardı. Diğer iki şamanın elinde iki gümüş tencere parlıyordu.

Demek âyin yapılacak, beyler bunu bekliyormuş. Odun yığını tutuşmuş, etrafındaki şamanları yüzünü aydınlatmıştı. Kama ve Iddar beyaz, Zobogany, Boğar ve Györhe kırmızı, diğerleri kara elbiseler giymişlerdi. Şölençiler öteki bakıcılar savaş kılığmdaydı, yalnız, başlarına uzun sirvi kurban külahları geçirmişlerdi.

Kayın ağacının dibinde, bağdaş kurmuş yarı çıplak üç çalgıcı şaman vardı. İkisinin elinde uzun bir davul, üçüncüsünde, başı huni biçiminde bir zurna var.

TANRI'NIN KILICI

235

Beyler, Attilâ'nın etrafında alçacık iskemlelere oturmuşlardı. Dışarda odun yığınının etrafına seyirciler toplanmış, çoğu ilerigelen ihtiyarlar...

Davulcular davullara vurmağa başladı. Zurna, acı, berbat bir hava tutturmuştu.

Samanlardan biri büyük bir mumu yakmağa uğraşıyordu. Başka bir şaman da, yukarı kaldırılmış bir tabaktan su veya ona benzer bir şeyi koyunun sırtına döküyor, hayvan suyun değmesiyle ürpererek sırtını titretiyordu.

Zobogany, saygı gösterir gibi hayvanın karşısında eğilmişti. Sonra, birden bıçağı parladı; hayvanın vücuduna saplandı. Şaman Vitos da bu sırada aynı şeyi kara koça yapmıştı. İki hayvanın böğürmesi, hırıltısı, çalgı seslerine karşıyordu. Beyaz koyunun kanını gümüş bir tabağa topladılar. Siyahıncı demir bir kaba alındı. Şamanlar süratle iş görüyorlardı.

Bogar'la Györhe, yenlerini sıvamış, geniş ağızlı, eğri bıçaklarla hayvanları yüzmeğe başlamışlardı. Damonogh, baltayı ateşe tuttuktan sonra, siyah koçun boynuzlarını düşürdü. Vitos'a verdi, o da bunları külahının yanına, kulaklarının üstüne yerleştirdi.

Çalgı susmuştu.

İhtiyar İddar, kayın ağacının gövdesine takılan çivilere basarak yukarı tırmandı, dalların arasında durdu. Ellerini açarak titrek bir sesle okumağa başladı :

— Sus! Sus! Sus!

Herkes başından külahını çıkarmıştı Attilâ da eline aldı.

Zobogany, beyaz koyunun dilini kopardı. Büyük bir gümüş kaşığa koyarak ateşin önünde, yüksekçe bir va-ziyette tuttu.

İddar, ağacın üstünde gün doğusuna dönerek göğe doğru haykırmağa başladı:

— Yüce Yaratan! Tanrım! Güneşin ve ayın başbuğu! Toprağın eğesi! Yıldızlı göklerin eğesi! Yüzünü bize çe-

236

TANRI'NIN KILICI

vir! Kalbini bize ver! Ateşte, alevde sana kurban sunu. yoruz.

Zobogany dili ateşe attı. Şamanlar bir ağızdan okumağa başladı:

— Bize yardım et! Yaratan Tanrım! Bizimle beraber ol!

İddar ağaçtan indi. İçinde beyaz koyunun kalbi bulunan mukaddes kaşığı aldı. Yukarı kaldırdı. İbadete başladı:

— Bulutların üstünde oturan, yıldırımlara komuta eden, gökleri gürleten, toprağı sarsan kudretli Atamız! BU yüreğin ateşte yandığı gibi, bizim kalbimiz de, senin için beslediğimiz sevginin ateşiyle doludur. Bizimle beraber ol!

Şamanlar ve halk bir ağızdan uğuldadı:

— Bizimle beraber ol! İddar, yüreği de ateşe attı. Kutsal çalgı yeniden başlamıştı.

İddar tekrar ağaca çıktı. Mumu yanına almıştı, dalla, rın arasına saklandı. Zobogany aşağıdan okumağa başladı :

— Sus! Sus! Sus!

Çalgı sustu. İlerdeki seyirciler arasından birisinin boğuk boğuk öksürdüğü duyuldu.

Başşaman, birkaç dakika ağaçta kımıldamadan oturdu. Sonra başını kaldırarak haykırdı :

— Cennetteki Hun ruhları! Gecenin içinde saklı gölgeler! Kılıçlarınızı kuşanın! Yaylarınızı gerin! Yabancı ruhları koğun! Yerin dibine! Suya! Onları ebedî karanlığa atın!

•*

Beyaz koyunun kanı ateşe boşaltıldı.

Ateş çatırdamağa başlamıştı. Bir duman sütunu kıvrılarak yükseldi. İddar ağaçtan indi.

Zobogany İddar'a bir kılıç uzattı. İddar anlaşılmıyan bir dua mırıldanarak kılıcı yedi kere alevlerin üzerinden sağdan sola çevirdi. ,

TANRI'NIN KILICI

237

Bu sırada Vitos ilerledi. Davullar bağuk boğuk çalıyordu. Kara koçun kalbini ve dilini demir bir kaşık içinde elinde tutuyordu. Yere bakarak, cenaze duası okur gibi söylemeğe başladı :

— Kötü ruhların eğesi kudretli Şer! İfritlerin eğesi kuvvetli Şer! Kötülüğü, kederi yaratan kara Şer! Bize kötülük etme!

Hep bir ağızdan tekrarlandı:

— Bize kötülük etme! Dili, kurban taşının altındaki çukura koydu Demir, sahandaki kan da oraya boşaltıldı.

Artık alevler sönmüş, odun yığının yerinde yalnız bir kor kalmıştı.

İddar, köze iki taş ve taşların üzerine kürek kemiği koydu. Ellerini bu kemiklere uzatarak, törenin sonuna kadar kımıldanmadan bekledi.

O ana kadar kayın ağacının dibinde hiç sesini çıkarmadan oturan kör JKama ayağa kalktı.

Elinde kanlı iki kılıç vardı. Ateşe kuru ot atıldı. Kızıl bir alev yükseldi Kama, ateşe doğru döndü, kılıçları yukarı kaldırmış ve istavroz vaziyetine getirmişti.

Çalgı sustu.

İddar, okuyarak dua ediyordu :

— Eğilin! Herkes eğildi.

Kama, ihtiyar, titrek sesiyle okumağa başladı :

— Tanrım, seni yükseklerden aramıza çağırıyoruz. Hun milletini buraya getiren senin buyruğundur. Atti-lâ'nın elinde senin kılıcın var. Sen kudretini ona ver. Sana yalvarıyoruz : Balamber'in oğlu, Hunlar'ın başı, senin seçtiğin Attilâ'ya yardım* et!
Halk, şamanlar birlikte öğultulu bir ahenkle söylü-du:

— Attilâ'ya yardım et!

Ateşin ışığı, başşamanın külahında kızıl akisler yapıyordu. Bu külahın üstünde neler yoktu ki: Altın, paralar, gümüşlen yapılmış ufak hayvan başları, hex cinsten

238

TANRI'NIN KILICI

dişler, elmas taşlı yıldız şekilleri. Diğer şamanlarmki de, bundan geri kalmıyacak şekildeydi. Göz ucuyla Attiâ'ya baktım: İske'mlcs'.ndo kimıldanmadan duruyor, kara sakalı, gölgeye bürünmüş gözleri, solgun renkli yüziyle, bir hayaleti andırıyordu .

Şaman devam etti.

— Uzak gün doğusunda bizi Tisza sahralarına, Tisza'. dan batı kavimlerinin diyarına getiren yüce Tanrı, kılı-cımıza öyle bir kuvvet ver ki, çeliği çelikle parçalasın. Fırtınanın savurduğu yıldırımlar gibi insin.

Halk, dindar bir i'ğünmeyie :

— Fırtınaların .savurduğu yıldırımlar gibi insin, diye tekrar etti.

İddar, kılıçları Kama'dan aldı, eline iki ok sıkıştırdı. Alevler yemden yükseldi.

— Yüce Tanrı, oklarımızın bir kırlangıç gibi uçuşmasına ve bir dolu yağmuru gibi düşmanın üstüne düşmesine izin ver. Düşman büyüsü onları hedefin önünde düşürmesin, üstünden aşırmasın, hedefin önünde durdurmasın, hepsi düşmanın vücuduna sapsılsın, oklarımızı takdis et.

Ateşte kuru yonca yanıyordu.

Kama, bu sefer eline bir gem aldı, ateşin üstüne doğru uzanarak okumağa başladı:

— Yüce Tanrı, atlarımızın adalelerine kuvvet ver. Kulaklarını ört, gözlerini bulandır. Demirlere bürünmüş orduları yere seren, düşmanın kanına bulanık öğultulu bir fırtına gibi saldırsınlar. Atlarımıza kanad ver, adale-lelerini çelikleştir, düşmanın silâhiyle yaralanmaz et. Atlarımıza kuvvet ver.

Son cümleyi halk da tekrarladı.

Küçük bir gümüş kovadan ateşe şarap döküldü. Bir dakika kadar ortalığa koyu bir karanlık çöktü. Sonra alevlenen ve çıtırdıyan ateşin üstünden büyük bir duman sütunu kızıl akisler yaparak yükseldi.

TANRI'NIN KILICI

239

Kama, kılıcı ateşin ışığında yukarı kaldırarak haykırdı :

— Hunların ruhları! Buraya gelin! Balamber babamız! Megyer yiğit! Başşaman Tarkany! Decse! Verböç! Bödor! Csalan! Buda! Rof! Szudar! Zaap! Madocsa! Ma-ko! Balogh! Geva! Tarcsa! Kalocsa! Magocs! Kahramanların kahramanı, aziz ruhlar! Ateşten, sudan, göklerden, topraktan çıkıp buraya gelin! Uyuyan insanların nefesi gibi buraya gelin! Dağlardaki ağaçlara çarparak dağılan bulutlar gibi, gelin! Gece karanlığında kımıldeşan gölgeler gibi, gelin! Gelin, bize yardım edin!

Halkın sesi uğuldadı:

— Bize yardım edin!

Başşaman İddar, kılıçları kayın ağacına sapladı.

Okları da bunların üst tarafına soktu. Gemi ağaca astı. Okun ucuna, yanan mumu geçirdi. Attilâ, ayağa kalkmıştı. Halk dağılmağa başladı. Baş-şamanlar, Attilâ'nın çadırındaki salona doğru yürüdüler. Kobuzcular kenarlara ilişmişlerdi. Salonun ortası boştu. Attilâ arka taraftaki duvarın yanında, tahta benzer bir iskemleye oturdu. Sağ yanında, elde taşınır bir alçak iskemlede başvezir, solunda kıral Ardarik, ayaklarının dibinde, halının üstünde Ellak'la Aladar. Sonra sırayla, duvarların yanında birçok hükümdarlar ve Hun beyleri. Salonun ortasındaki sütunda birkaç kalın mum, çıtır-dıyarak yanmakta. Bütün ordugâh, uyuyan insanların ve otlayan atların, denizin biteviye uğultusuna benzer, derinden gelen hafif sesleri içinde. Yalnız, ta uzaklardan, ordudaki köpeklerin havlaması işitiliyor. Önümüzde yanan ateşin ışığı, samanların gölgesini duvarlara titretiyordu.

İki davul büyük bir gürültüyle vurmağa başladı. Davulcular avuçları ve parmaklarıyla çalışıyorlardı. Zurnacı, zurnayı ağızına yerleştirerek, bitip tükenmek bilmiyen bir hava tutturdu: Meydanın ortasında şaman Zobogany ayakta duruyordu. Başını havaya kaldırıp kollarını açarak, gittikçe artan bir hızla dönmeğe başladı. Az sonra bu dönme koşmağa çevrildi, sanki çadırdan çıkacakmış gibi, sığırarak, fırlıyarak koşuyordu. Davul daha hızla vuruyor, koşma gittikçe hızlanıyordu. Saçları havada uçuşuyor, göğsü kabarıp kabarıp iniyordu. Az sonra yavaşladı, dermansız adımlarla daire çizerek dolaşmağa başladı. Göz bebekleri ' o kadar yukarı kalkmıştı ki, gözlerinin bütün beyazı meydana çıktı. Yüzü morumsu bir kırmızılık almış, sonra sararmış ve artık rengi büsbütün uçmuştu. Nihayet durdu, ağzı köpükler içinde olduğu halde, salonun ortasına yıkıldı.

Şamanlar etrafında diz çöktüler. Çalgı sustu. Adam, kesik kesik bir şeyler mırıldandı :

— Ova... çiçek... atlar... yüzüyor...

Attilâ koltuğunda, kirpiklerini birbirine yaklaştırarak dikkatle bakıyordu.

Şaman Kama, Attilâ'ya döndü :

— Ova kanlı çiçekler açacak. Atlar ve kartallar toz- -. larm içinde yüzecek.

j •

Hiç ses yok, herkes kulak kesilmiş. Bazıları omuz sil- \i kiyor, birçokları önüne bakıp düşünüyor. Attilâ, karan- 1; lık göz çukurlarına iyice gömülen gözleriyle yere bakıyor. "i,' Adamı iki kişi kaldırıp dışarı götürdü. Herhalde, tö-],

TANRI'NIN KILICI

241

renden evvel zehirli bir bitkinin kaynatılmış suyunu içmişti, diye düşündüm. Deli gibi olmuştu.

Çalgı tekrar başladı.

Tepeden tırnağa siyah tüllere bürünmüş olduğu halde Alan papazı halının ortasına geldi. Beyaz bir kıl keçe-nin üzerine türlü renkte değnekler koyarak salladı. Papaz, Tanrı'nın adını çağırarak, değneklerini duruşundan bif şeyler anlamağa çalıştığı sırada, etrafında beyaza boyanmış, çırcıplak, saçları darmadağın birisi sığırarak, dönerek ruhları davet ediyordu:

Alan papazının falı daha güzel çıktı.

— • Düşmanı yedi başlı bir ejderha şeklinde görüyorum. En korkunç başı koparak yere düşüyor, Romalı'la-rın kılıcı beyaz, Hunların kılıcı kırmızı.

Attilâ başını kımıldattı. Hun beylerinin dudakları dalgın bir ifadeyle kıpırdandı :

— Aetius?

Arkasından Got papazları ortaya çıktı. Avuçlarını, karnı yarılmış hayvanların içine sokup, gözlerini gökyüzüne dikerek belirsiz, Dodonna vari, kayıptan haber vermeğe başladılar. Hazır bulunanlar, nefes almaktan bile çekinerek, büyük bir dikkatle bakıyorlardı.

Nihayet Hun samanları demir çubuklarla iki kızgın taş getirerek salonun ortasındaki bir köz yığının üstüne yerleştirdiler.

Huşu içinde derin bir sessizlik.

İddar, ucu altın yaldızlı, gümüş bir maşayla tutarak yuvarlak, taşın üzerinden, kararmış bulunan iki kemiği tutup kaldırdı, meşaleye doğru tuttu. Görünen çatlakları üzüntülü bir yüzle incelemeğe başladı.

Yüzü kâh bulanıyor, kâh açılıyordu. Zobogany da kemiği eline aldı, dikkatle baktı. Nihayet kör başşamana dönerek:

— Hiçbir şey anlaşılmıyor, dedi. Yalnız büyük bir çatlak var.

Başşaman:

242

TANRI'NIN KILICI

— Yeter, dedi. Attilâ'ya döndü:

— Düşman ordularının komutanı savaş alanında kalacak.

Herkes şöyle bir kımıldandı. Yalnız Attilâ hareketsiz kalmıştı:

— Ötekisini görelim, dedi.

Öbür taşın üstündeki kemik hâlâ tütüyordu. Çalgı yeniden başladı. Şamanlar, topuklarının üzerinde sallanarak ruhları çağırان kelimeleri alçak sesle mırıldanmağa başladılar.

İddar, o kemiği de kaldırdı. Çıt yok. Şaman, hece hece kemiği okumağa başladı:

— Hun... ruh... lar... sizin... ile... beraber.,, sa... va.,, şa... cak.

Beyler, yerlerinden sıçradı. Kemiğe doğru koşuştular. Attilâ en başta.

Şaman Bial'in sonradan bana çizdiği şekillerden anladığıma göre, bu kemiğin üstünde okunan cümle, Hun harfleriyle yazılmıştı.

Bütün yüzler gülümsedi. Yalnız ihtiyar rahip, sakın ve uykulu gözleriyle, yerinde oturuyordu : Attilâ ona döndü:

— Sen benim için kayıptan haber vermez misin? Hristiyan ruhlarla konuşacak iktidarın yok mu?

Piskopos ayağa kalktı. Büyük bir nezaketle cevap verdi:

— Yoktur efendimiz, bizim dinimiz kayıptan yalnız bir haber verir.

— Söyle!

— Tanrının istediği olacaktır. Attilâ, kılıcına vurdu :

— O halde gayet iyi, mademki Tanrı bu kılıcın bana verilmesini istemiştir, yüzünün keskin olması yine onun buyruğudur.

Bir taş işaretiyle beyleri selâmladı, üst kata çıktı.

TANRI'NIN KILICI

XLVII

243

Bir meşale yakarak efendimin önüne düştüm. Çadırların etrafı uyuyan askerlerle doluydu.

Gecenin sessizliği içinde köpeklerin havlamasından başka bir şey duyul-muyordu.

Efendim başvezirle birlikte arkadamdand geliyordu. Hiç' konuşmuyorlardı. Bizim çadırın yanına gelip başve-zir ata bindiği sırada, Csath sordu :

— Evvelâ biz harekete geçmiyor muyuz? Başvezir uykulu, kayıtsız bir tavırla :

— Pek değil, diye cevap verdi.

— Belirtiler açık değil mi?

— Hayır. Herhalde Attilâ sabahleyin hatları bir kere daha dolaşacak.

Başvezirin sözleri beni aptallaştırmıştı. Sonradan anladım ki Attilâ yabancıların yanında, belirtilerin iyi olduğunu göstermek için o şeyleri kasten tertiplemişti.

Csath sordu :

— Peki, ya onlar saldırırsa? Ağabeysi başını salladı:

— Hiç sanmıyorum. Mümkün olduğu kadar uyu. Ben hemen harekete geçiyorum.

— Güneye mi?

— Evet. Bizim casuslardan ikisi, yel çıkarsa, düşmanın saman arabalarını

tutuşturacak. Arabalar birbirine iyice sokulmuş. Tanrı yardım ederse, arkalarını çevireceğim. İrmağın sazlık tarafına iyi bak.

İki kardeş el sıkıştı.

Csath, düşünceli düşünceli çadıra girdi. Aklına bir şeyler gelmiş gibi bir müddet durdu, sonra öyle bir esneyiş esnedi ki, çene kemikleri çıkacak sandım.

Meşaleyi çadır direğinin demirlerine dayayarak, soyunmasına yardım etmek istedim.

— Bugün soyunmak yok, diye eliyle beni geri itti. Sen de elbiselerinle yat. Kılıcını bile çıkarmıyacaksın.

244

TANRI'NIN KILICI

Sandığın içine elini soktu, somun büyüklüğünde iki küçük tulum çıkardı.

— Şunları götür, eyerin arkasına as, dedi. Üstlerine ıslak paçavra sar. Birisini Yıldırım'a, ötekini yedek ata

koy.

Tekrar sandığa eğildi : — Dur, sana da vereyim. Sa-

vaştı insan müthiş susar.

Tulumun kapağını çıkardı, bir yudum alarak tattı.

— Hay Allah müstahakını versin! Ekşimiş be. Sen de bir tadına bak: Ekşi.

— Bunda şaşacak bir şey yok, efendim, tabii, şarap mahzenini beraber getirmediğimiz ya.

— Peki, kırılmı neye bozulmamış?

— Onlar fiğillerle taşındı, üsrlere de ıslak deri ör-

tülmüştü.

Salıncak gibi, çengellere asılı yatağına kendini attı,
hemen uyudu.

Atlar, takımları sırtlarında, kapının yanında duruyorlar. Seyis Karacs da yatmamış, yanlarında bekliyordu. Eyerde, üstüne bakır kaplanmış kızılçık ağacından bir topuzla kamıştan yapılmış yarım kucak ok dolu bir kuburluk sallanıyor.

— Atlara yem ver, dedim, gün doğuncaya kadar pek işimiz olmayacağı benziyor.

Karacs esnedi:

— Görmüyor musun, hayvanların başına yulaf torbası takılı.

O da çadırın kenarına yıkıldı.

Ben kapımn içine doğru yattım. Yatağım direklere asılıydı. Altında Lado'yla iki köle çocuğu uyuyordu. Bunlar Csath'a daha Alpler'de iken verilmişti. Ayakların-da hâlâ zincir var.

XLVIII Uzun zaman uyuyamadım.

TANRI'NIN KILICI

245

Düşünüyordum: Daha çok geceler göreceğim mi? Yoksa, bu gece Büyük Ayı burcunu son defa mı görüyordum? Eğer Emöke'ye raslamasaydım, bu gecem ne kadar başka olacaktı. Şimdi memleketimde, Bizans'ta, deniz kokulu sakin bir yaz gecesinin Kucağında olacak ve bu uyuyan cehennem içinde, belki yarın beni sırtında ölüm diyarına götürecek olan şu hayvanın yulaf çiğnemesini dinlemeyecektim.

Gece yarısına doğru uyku adamakıllı bastırdı. Ama ne kadar uyuyabilirdim ki?

Yazın, saat üç sularında şafak söküyor. Ordugâhtaki büyük gürültüyle uyandım. Her taraftan yüzlerce nal sesi geliyor. Hayvanları sulamağa götürüyorlardı.

Çadırın çatallı direğine basarak düşman tarafına bak-tim. Orada da hareket başlamıştı. İki ordu arasında milyonlarca at. Hepsi de ırmakta. Acaba bu su bütün hayvanlara yetiyor mu? Acaba bugün savaş başlayacak mı?

Efendim zorla kalktı. Avuçlarına su alıp yüzüne çarptıktan sonra bıyıklarını, sakalını elinin tersiyle sildi. Deri ceketini elimde tutuyordum. Giyindi. Attilâ'nın yanına koştu.

Bütün Hunlar atlarına binmişti. Gençler, hayvanlarının sırtına kepenek veya belleme koymakla yetinmişlerdi. Yaşlılar, alçak kaşlı eğerlere oturmuşlar, başlarını sık sık Attilânın otağına doğru çeviriyorlardı. Uzaktan, yakından sesler işitilmeğe başlamıştı:

— Ne var yahu? Ne bekliyoruz?

Gençlerin tabanları kaşınıyor. Herhalde yaşlıcaları da bu kuru, güneşli havayı iyi buluyorlar. Sıcak basmadan, sabah serinliğinde yürünmesi hakikaten yerinde olacak. Hem, bugün yarından daima hayırlıdır.

Ben de sabırsızlanıyordum. Efendim Attilâ'nın yanında bulunduğu sırada, gem, üzengi, savaş cepkeni ve kolandaki tokaları bir kere daha gözden geçirdim. Hançerimle kılıcımı çarığımın tabanına sürerek biledim. Her-

246

TANRI'NIN KILICI

kesin yaptığı gibi, dizerime at küiyle doldurulmuş me-şin keseler koydum.

Bir Arap tüccarı, Hunların arasında dolaşarak aslan yağı satıyordu. Alıcısı çoktu ama, bir taraftan da Arapla eğleniyorlardı: — Doğru söyle fellâh, senin aslan anırıyor muydu? Kükrüyor mu? Arap, Afrika'da yağı, aslandan kendi bıçağıyla çıkardığına yeminler ediyordu.

Nihayet Attilâ herkesin yiyip içmesi ve atlara yem ve. rilmesi'için aşağı haber saldı.

Kısa bir zamanda sahra mutfaklarının dumanı tüt-meğe başlamıştı. Çadırların arasındaki yollardan sağa, sola, her tarafa sığır, buzağı, koyun, kuzu götürüyorlardı.

Tek-tük söylenenler de oluyordu :

— Yahu, bugün savaşmayacak mıyız?

— Herhalde öğleden sonra.

— Öğleden sonra mı? Böyle şey de duyulmuş değildir yani!.

— Görmüyor musun, gözümüze giriyor.

Acaba Romalılar niçin saldırmıyor? Güneş gözlerini almıyor ki.

Casuslar, Aetius'un bir ordu daha beklediğini ve ertesi sabah saldıracağını haber verdiler.

Csath, savaş elbisesini çıkarıp «dikkat et» diye tembih ettikten onra :

— Öğleden sonra savaşıyoruz, dedi.

Hava çok sıcaktı. Öğleden sonra düşmanla çarpışacak bilekler şimdi, ateşte uzun şişleri çevirmeğe koyulmuştu.

XLIX

Borazan başı Kaszon, kiral çadırının tepesinde be-lirip, beyaz, fildişi boruyu çaldığı zaman, çadırların yerdeki gölgesi hâlâ kısaydı:

Bu tüyler ürpertici üç «ti» yi, binlerce boru birden

TANRININ KILICI

247

tekrarladı. Eğer ortalıkta büyük bir sessizlik hüküm sürseydi, ordunun yayıldığı o gözün göremeyeceği kadar uzak yerler boyunca bu üç «ti» nin nasıl dalga dalga uzandığını işitmek mümkün olacaktı.

Fakat silâhlar sakırdıyor, ordu büyük bir uğultu için-de çalkanıyordu. İsimler söyleniyor, bağırıp-çağırıyorlardı.

Herkes atına doğru seğirtiyor, meşin başlığını, tolgasını, göğüs zırhını, kalkanını, ok kuburluğunu, kılıcını, kargısını, atının kayışlarını, yayının kirişlerini düzelterip bağlamakla uğraşıyordu. Sarmatılarla Roksolanlar, boynuz takılı başlıklarını kafalarına iyice yerleştiriyor. Qe-lonlar mızraklarının ucuna insan kafatasları takıyor. Markomanlar, öküz boynuzu takıyor, o kılıklarıyla bir şeytanı andırıyorlardı.

Ordunun ileri hatlarının önünde, otuz yerde birden yanan kurban ateşinin dumanı yükselmeğe başladı. Yabancı papazlar da kurban kesiyor. Hun samanları beyaz at; Sarmatılarla Gelonlar insan kurban ediyorlardı.

Ta uzaklardan, kuzey yönünden, uzun uzun çalan yabancı bir boru sesi duyuldu. Bir atlı:

— Yukardan çevirmeğe başladılar, dedi.

İleri karakollar ovada geri çekiliyordu. Çadırların arasındaki yollarda çavuşlar tozu dumana katıyor. Bayraktarlar, bayrak ağacının demirini üzengilerine yerleştirmişler. Zurnacılar, iç taraftaki arabalara binmiş. Ok makinelerine ve makineli mancınıklara atlar koşuluyor. Bütün hareketler süratli. Gözler parıltılı. Herkes bağıra bağıra konuşuyor.

Rengi uçmuş ve hiç sesi çıkmıyan galiba yalnız ben varım. Sırtımda soğuk bir ürperti duruyorum. Sanki, görünmeyen ölmüş bir köpek yüzümü yalıyor. Bir düşünce, mütemadiyen kafamı yoruyor: Ölüme kendi ayağıyla gidiyorsun!

Bu sırada Attilâ'nın otağının önünde duruyordum. Atımın göğsünde deriden bir göğüslük, eyerimde baltam. Benim üstümde, beylere daha çok benzemesi için kaplan

248

TANRI'NIN KILICI

postuyla süslendiğim bir savaş elbisesi. Başımda deri rengine boyanmış bakır tolga, sağımda kılıç, solumda ok kuburluğu ve içinde yüz tane kadar hafif ok. Sırtımda bir başka ok kuburluğu. Elimde kargı.

Boru sesi çadırın tepesinden bir kere daha çınladı : Bin kadar boru, bütün ordu boyunca bu sese katılarak ortalığı çınlattı.

Arabaların zincirleri çözüldü. Atlılar, şakırtıyla, yan-yana ovaya yayıldı.

Süratli atlara binmiş, başlıkları turna veya devekuşu tüylü çavuşlar, bu kalabalığın önünde daireler çiziyor. Atlıları, soylara ve ailelere göre guruplar halinde topluyorlar. İlk sıraya, atlarının göğüslüğü en sağlam doğulmuş olanları koydular. Bunlar, savaş görmüş yiğitler idi. Savaşın sonra ganimetten ikiye pay alacaklardı.

Birliğin ortasında, uzun kargılara takılmış, aile bayrakları var. Bunları, o ailenin en genci taşıyor, arabalarında on beş yaşında çocuklar bile görülüyor.

Hepsinin sağ kolu çıplak. Bazılarının sol kolları da öyle, yalnız kollarına bakır veya gümüş helezonlar sararak adalelerini korumak istemişler. Göğüs ve baş iyi korunmuş olmakla beraber bakır tolga pek az görünüyor. Çoğunda hâlâ meşin başlık var.

Küçük guruplar halinde Ak Hunlarla karışan Kara Hunlar, ön safta alacalı bir manzara yapmış. Yayalar en arkada.

Attilâ'nın otağının etrafında «Kutlu ol!» sesleri, bağ-rışmalar birbirine karıştı. Kiral, çadırından yeni çıkmış, atına biniyor. Başında, yalnızlı bir tolga. Sırtında, aslan derisinden bir arkalık.

İlerisinde, üzerinde sırmayla atmaca şekli işlenmiş olan beyaz bir ipek bayrak gidiyor. Bunu Vacsar taşıyor.

Attilâ'nın dört yanını yüksek kimseler kordon altına almıştı. Hepsinde parıl parıl yanan gümüş göğüslükler ve yanlarında iki kılıç sallanmakta.

TANRI'NIN KILICI

249

Attilâ'nın bayrağının görüldüğü anda, uçsuz bucaksız orduda büyük sevinç sesleri yükseldi. Kırıl .masallarda anlatılanlara benzeyen beyaz atını ileri sürdü. Çıplak kollarında yılankavi altın kolluklar. Fakat, öyle adaleli, esmer kolları var ki!

Şişkin göğsünü ileri çıkararak safların önünde dolaştı. Sonra atını ovaya sürerek. Güneşin Serhas devrinden beri görmediği bu koca orduya bakmak üzere arkaya döndü.

Yaşa sesleri, zaman zaman gök gürültülerini andırıyordu.

Mihrapta, tam bu sırada kurban kesilmeğe başlanmıştı.

Attilâ, Kama'nın kurban kestiği yerde durdu.

Tören kısa sürmüştü. Şaman, bağırarak Hun Tanrısını çağırdı. Kolunu, ordunun safları boyunca uzatarak gezdirdi. Sonra kayın dallarından yapışmış süpürgesini akan kana batırarak, bütün orduyu takdis etti. Sarmata-larla Gelonlar da aynı şeyi insan kaniyle yapıyorlardı.

Şamanlar böylece, savaşın sonuna kadar mihrabın yanında sessizce kurban kesmeğe devam edeceklerdi.

Attilâ ise, ordunun safları önünde atını dörtnala koşturmağa başlamıştı. Bazan durup komutanlarla konuşuyor, zaman zaman askere coşturucu şeyler söylüyordu.

Bizim önümüze geldiği zaman :

— Biz Hunuz! Bugün de Hun olduğumuzu göstereceğiz! dedi.

Bu ne kuvvetli bir sesti! Gözlerinin parlamışında, başını çevirişinde ne büyük bir kudret vardı!

İnsan şeklinde bir Aslan-Tanrı karşısında bulunmak, biz fâniler için ne anlatılmaz bir kıvançtı!...

Coşkun bir sesle cevap verildi:

— Göstereceğiz!

Yalnız benim sesim, boğazımdan karık karık çıktı. Attilâ oraya haykırdı:

250

TANRI'NIN KILICI

— Tanrı bizimle beraberdir. Biz hiçbir savaşı kaybet, medik.?

Ordu, uğultuyla cevap verdi:

— Şimdi de kazanacağız. Attilâ atını uçar gibi ileri sürdü.

Bundan sonra neler söylediğini duymadık, yalnız ilerden uğultular geliyor, mızraklar havaya kalkıyordu.

Saflar, ovanın derinliğinde kaybolup gidecek kadar uzun. Attilâ o tarafa kılıcını kaldırmakla yetiniyor ve sanki:

— İşte Tanrının kılıcı burada! demek istiyordu. Bu da kâfi bir hitaptır.

Attilâ'nın işaretini anladıklarını ve deniz dalgalarına vuran bir güneş gibi ruhlarını aydınlattığını ifade eden uzak sesler ve silâhların parıltısı.

Fakat ovanın öbür yakasında düşmanın da dizilmeğe başladığı görülüyordu.

Onlar bugün pek savaş yapmak niyetinde değillerdi. Hele öğleden sonra, güneşin tam gözlerine girdiği sırada. Ama ne yapabilirler? Boru seslerini duyuyor, saldıracığımızı görüyorlar, savaşı kabul etmek gerek.

Soğuk bir ürperme geçirdim.

Yanımda duran, yanakları kavun gibi şişkin, yaşlı bir Hun:

— Kudurmuşçasına bir savaş olacak, dedi. Hemen atıldım:

— Neden?

Çünkü bütün söylenenlere kulak kesilmiştim. Hun:

— Neden olacak, diye cevap verdi, eğer savaşa şimdi başlarsak, geceleyin devam etmek gerekir. Geceleyin yapılan savaştan daha çirkef bir şey yoktur.

Koca kulaklı Szabolcs söze karıştı:

— İyi abe, hiç değilse terlemeyiz.

Düşmanın düzenlenmesiyle meydana gelen şekillere bakıyoruz. Gözüm her zamankinden daha iyi görüyor, ama

TANRI'NIN KILICI

251

düşman bizden o kadar uzak ki, ancak kımıldayan çizgiler halinde görüyoruz: Sarı çizgi, kırmızı çizgi, koyu çizgi, her renkten çizgiler. Bununla beraber kim olduklarını tanıyoruz: Irmağın öbür yakasında gümüş gibi par-hyan çizgi Koma'lılar, arasında kırmızı lekecikler görünen sarı çizgi Franklar, beyaz karışık Burgundlar, kımıldayan sazlık biçimindekiler Alanlar, buğday tarlası gibi

sallanan kalabalık Vizigotlar ve bu orduların önünde bir aşağı bir yukarı at koşturan, parlak renkli küçük kalabalık: Aetius, kiral Teodorik ile oğlu, kiral Sangiban, Frank kiralı Meroveus, Burgund kiralı Gondibo ve komutanlar.

Onlar da kendi askerlerini Attilâ'ninkiler gibi diziıyorlar. Şurada burada, gümüş renkli atlı birlikler bir sel gibi yer değiştiriyor. Sonra Aetius'la yanındakiler de dağıldı. Şimdi uzaktan da seçilebildiğine göre, asıl Roma ordusu sol tarafta bizim Gepidalarla boyalı suratlı, hayvan derili türlü yabanî kavimlerle karşı karşıya bulunuyor.

Vizigotlar sağ yanda: Ostrogotlarla çarpışacaklar. Franklar, Amorikler, Burgundlar, Alanlar ve diğer karışık milletler de, orta tarafta, Hunlara karşı yer almış.

Attilâ'nın komutanları yerlerine gitmişlerdi.

Şiddetli bir sıcak var. Herkes kan ter içinde.

Roma ordusunun arkasından, ta uzaktan bir duman yükseldi. Acaba, saman arabalarını mı yaktılar? Başvezir arkadan saldıрмаğa başladı mı yoksa? Bu sırada, bir leylek, iki ordunun arasından uçup gitti.

Attilâ, üzengiye basıp doğularak düşman tarafına baktı. Anlaşılan hâlâ durumu incelemekle meşgul.

Sonra Got kiralına, kılıcıyla işaret etti.

Got ordusu harekete geçti. Atlılar, açılan bir yelpaze gibi. yavaş yavaş dağıldılar.

Thorismund'un işgal ettiği tepeye doğru dötrnala ilerliyorlar. Önce daha hafif, sonra daha kuvvetli bağırmlar duyuldu. Sanki uçup giden silâhlar güneşin ışığıyla yanıyordu.

252

TANRI'NIN KILICI

Toz bulutu atlıları örtmüştü. Got atlıları, fırtınadan önce görünen hafif rüzgârın yollarda kaldırdığı toz gibi, yerde ilerleyen sarı bir bulut halini almıştı.

İşte Roma ordusu sol taraftan harekete geçti. Yağmur sularıyla kabaran Tisza gibi, pırl pırl yanarak, yukar-daki birliklerimize doğru akıyor. Bizden o kadar uzaktalar ki, ancak, uzaktan gelen bir gök gürültüsü gibi de^ rinden derine sesler duyuluyor.

Herkes susmuş, dikkat kesilmiş. Cehennemi bir sıcak var.

Csath, atına kızmış :

— Hay karakoncolos yesin seni, daha savaşa başlamadan kulakların terledi, be!

Bizim tarafta davullar vurmağa, borular ötmeğe, zurnalar çalınmağa başladı. Sonra orduların hareketlerin, den doğan vahşi gürültü, borular ve düdüklerin sesini bastırmıştı.

Csath, arkaya dönerek benim orada olup olmadığımı \ baktı. Gözleri şimdiden kanlıydı.

Cilalanmış gibi, yüzü terden pırl pırl yanıyordu.

Vücudumda ölümün soğuk ürpertisi dolaştı. Adalelerim, gerilmiş bir yay gibi, gevşeyecekleri anı bekliyorlardı.

Attilâ, üzengilerine basarak doğruldu, arkaya baktı. Kılıcıyla hareket işareti verdi.

Üç yüz bin kişinin gırtlığından bir anda: Hay-ra! sesi yükseldi.

Atlar, bütün süratiyle Roma ordusunun üstüne saldırdı.

— Tanrım, yetiş!

Toprak titriyor. Havada fırtınalar yaratan bir oğultu. Herkes, başbuğunun arkasından, ileri doğru eğilmiş vaziyette, atını sürüyor.

Birlikler, birbirinin ardı sıra ayrılıştıkça, arkalarında, satranç tahtasının haneleri gibi boşluklar meydana

TANRI'NIN KILICI

253

geliyor. Bu yerleri Berki, Orgovany, Dorog ve Macsa'nın alayları dolduruyor.

Ovaya yayılan birlikler atlarını dötrnala sürmekte devam ediyor. Önde, bir eldivenin içinden dışarı çıkan parmaklar gibi, en kuvvetli atlar gidiyor; böyle atları pek güç zaptedebiliyorlar.

Arkalarında at koşturacak kadar bir boşluk kalınca, hemen Upor, Balan, Madarasz ve Kamocsa'nın alayları harekete geçiyor; bunların arkasından da Urkon, Betegh, Aladar ve Zsögöd.

Sıra bize gelmişti.

Son haddine kadar gerilen bir yay gibi, alanın açıl-masını bekliyorduk. Önümüzdekiler, harekete elverişli bir yer bırakacak kadar uzaklaşınca, Csath bir nara atarak yayını salladı:

— Hay-ra, Tanrım!

— Hurr! diye bir gürültüyle harekete geçtik.

Biz mi hareket etmiştik, yoksa altımızdaki toprak mı geri gidiyordu? Atların ayağı, hayvanın karnı yere de-gecekmiş gibi uzanıyor, açılıyordu. Dörtal giden atm sırtında durabilmek için dizlerimi hayvanın vücuduna iyice yapıştırmak gerek.

— Huy! Huy!

Csath'tan geri kalmamalıyım! Onun solunda kocaman karınlı deri kalkaniyle Lado var. Ödevi: Savaşta yalnız efendisine dikkat etmektir. Soldan gelecek bütün kargıları ve vuruşları o karşılayacak. Bunun arkasında Karacs'la ben varız. Karacs, efendisinin atı ölür veya devrilirse, atsız kalmasın diye yedeğinde eyerli bir at da götürüyor.

— Huy! Huy! Hay-ra!

Bütün hızımızla gidiyoruz. Daha doğrusu hayvanlarımız götürüyor. İlk dakikalarda vücudum uyuşmuş gibiydi. Bu cehennemi naralar, ürkmüş atların kişnemeleri, ayak sesleri, toz bulutu... Aziz Yuhanna'nın vahiylerin-deki kıyamet gününü andırıyor.

— Huy! Huy! Hay-ra!

Bu ses, göğüslerden bir alev gibi çıkıyordu.

254

TANRI'NIN KILICI

İlk dakikalarda hissettiğim uyuşma çabuk geçti. Sonra, şimdiye kadar duymadığım bir kuvvet içimde belirdi. Etrafımdaki bağrışmalar, gazapla atılan naralar bana da cesaret vermişti.

Atlılar, bahçe kovanının süzgecinden boşalan suyun dağılması gibi, açılıp yayılarak ileri atılmakta devam ediyorlar. Yayımlı elime alabileceğim kadar, etrafımda toz bulutuyla kaplı bir boşluk meydana geldi.

Atımın gemini eğerin kaşına bağladım. Yayımlı kırı. sini çekip gerdim. Daha ok atmağa başlamamıştık. Ovanın çimenleri at nallarının altında kökünden kopmuş gi-biydi. Toz bulutunun arasından Csath'ı zor görebiliyordum.

—Hay-ra!

Boru işareti veriliyor : — Ok at!

Gözlerimin önünde bütün dünya bir duman arkasında kaldı: Oklardan meydana gelen bir bulut. Bizim okların bulutu. Ben de dizlerimle kula hayvanımı sıktım, arkaya yaslanarak okumu yükseğe doğru fırlattım.

O ne vızıltı, hisirtiydi! Bir taraftan da ürken atların soluyuşu! Köpürmüş adamların naranları! Karşı taraftan da ok yağmuru başlamıştı. Hemen kalkanımı siper ettim. Bir ok eyerin ağacına çarptı, bir başkası da az sonra kalkanıma çarparak yere düştü. Yaratan Tanrım! Atıma bir ok değmese bari .

Hayvanlarımızı hücum dörtalına kaldırdığımız sırada, şurada burada, kalkanlarına başlarını siper almış düşman askerleri gördüm. Atların göğüs kalkanları bunlara büyük bir gürültüyle çarpıyordu. Çivili topuzlar uğuldayıp çatırdıyor. Hay-ra sesleri garip bir böğürme ve bağırma şeklini alıyor. Önümde yalnız bizimkilerin ağzı köpüklü atlarını görüyorum, atım cesetlerin üstünden sıç-ıyarak geçmeğe başladı. Kargı al! Alanlarla karşılaştık herhalde. Ey atım, çiğne, şu yerde sürünen solucanları çiğne!

TANRI'NIN KILICI

255

Öndekilerden canını kurtarmış biri benim de karşıma çıktı. Hayır. Csath hesabını görüyor. Bir başkası daha var. Karmakarışık sakallı, zırlı bir Alan. Kargısı kırılmış. Ağaç topuzunu sağmdakinin kafasına indiriyor. Ben de nerede bir baş gördüysem sallıyorum. Kollarımda müthiş bir kuvvet var, istersem bir evi yıkabilirim. Paat, al sana köpoğlu! Baldırıma bir şey çarptı. Aldırmadım bile. Acaba Csath nerede? İşte! Atını geri çekiyor, elleriyle de yüzünü kapatmış. Arkamızdakiler bağrışarak ilerimize geçtiler.

Suluk soluğayız. En aşağı bir saat çarpıştık. Atlar da fena halde soluyor. Art ayaklarının arası, terden köpük içinde. Kılıç sallarken doğrulabilmek için üzengileri azıcık kısaltmalı. Ama bunu yapacak vakit nerede. Solumaktan ciğerlerim kopacak gibi oluyor. Dudaklarım susuzluktan patlamış.

Nesi var diye Csath'a baktım. İki üç dişi kırılmış, yüzünün bir tarafı kan içinde kalmış. Müthiş küfürler sa-vuruyor. Gözündeki yaşları eliyle silerek dışarı akıttıktan sonra Lado'ya haykırdı:

— Baltayı ver!

Baltayı eline aldı. Alanlar, henüz biçilmemiş buğday tarlası gibi, birbirine sımsıkı yapışmış duruyorlardı. Yalnız atları vuruluyor. Yerde çabalayan atlarla can çekişen insanlardan vücuda gelen yığınlar onlara siper oluyor. Yeniden üstlerine çullanabilmek için yana kayacağız. Bu

sırada karşımda da, toz deryası içinde tolgaları kırmızı tüylü Frank atlıları sökün ediyor. Dos doğru üstümüze.

Atlı iki ordu birbirine girmişti. Mızrakların vınıltısı, tolgaların takırdısı, bağırma çağırma, hayvanların soluyuşu. Cehennemi bir gürültü. Üstü başı kan içinde bir Frank atlısı bana saldırdı. Topuzumu göğsüne indirdim. Tepesi takla geldi. Atı benimkinin üstüne yüklendi. Topuz onun da kafasına indi. Artık tozdan etrafımı göremiyorum.

Dön borusu çaldı. Hayret! Hayvanın başınj kastım.

256

TANRI'NIN KILICI

Dönmek ne mümkün! Çok sıkışık bir durumdayız. Düş. man atlıları bizi geri püskürtüyor.

Bir ara arka tarafımda bir boşluk meydana geldi. Atım şahlanarak geriye döndü, ötekilerin arkasından dörtnala kalktı.

— Tanrı senden razı olsun, akıllı hayvan!

Yanımızdan geriye doğru at süren bir birlik bizi kovalanmaktan koruduğu için, biraz nefes alarak yeni bir çarpışma için tertiplendik.

— Tanrıya şükür, yaşıyorum.

Bütün ordu kana bulanmış. Csath'ın borusu hazırol vuruyor. Bekliyoruz. Frank atlılarının hamlesi o kadar kuvvetli olmuş ki, Orgovany'ın ordusu yardımımıza koşup düşmanı yandan vuruncaya kadar bin adım geri atılmışız.

Dinlendik. Derin derin bir-iki nefes aldık, yüzümüzü gözümüzü sildik. Csath, durmadan tükürüp küfrediyor. Ötekiler de kan içinde. Kollarını sallıyor, bacaklarını oynatıyorlar. Hareket ediyorsa, bir şey olmamış demektir. Bir yerin kanaması mesele değil. Benim de baldırım, göğsüm kan içinde. Buna çok koltuklarım kaburıyor. Şu üzeniği de bir düzeltebilseydim. Csath hâlâ küfrediyor. Herkes üzeniğe basarak doğrulmuş, Orgovany'ın erle-rine bakıyor. Onlar çarpışa çarpışa kuzeye doğru çekilmekte. Niçin kuzeye çekiliyorlar, anlamadım.

Bu kalabalığın üstünde sanki durup dinlenmeden şimşekçikler çakıyor. İhtimal o ilk baskının tesiri atlıları o tarafa sürükledi. Yavaş yavaş aramızda Tuna'nın genişliği kadar bir aralık vücuda geldi.

Lado, nefes nefese:

— Sekiz kişi kestim, gördünüz ya! Ben de:

— Beş kişi kestim! diye bağıriyorum.

Lado:

—! Gördüm, diyor, ya sen benimkini?

Csath burnundan soluyor :

— Bin kişi geberteceğim, bin!

TANRI'NIN KILICI

257

Arkamızda, savaş alanının uğultusunu bastıran bir büyük gürültü koptu. Csath:

—! Attilâ! diye hayretle bağırdı.

Hakikaten oydu, yüksek, beya* bir ata binmiş, yirmi bin kişilik bir Hun kuvvetinin başında, yanında muhafızları var. Kılıcını yukarı kaldırmış, bize doğru sallıyor ve sanki:

— Hunlar, ne duruyorsunuz? Ben aranızda çarpışırken, kolları kopuncaya kadar vuruşmıyacak insan var mı? diyordu.

Gök gürültüsünü andıran büyük bir atılışla önümüzden geçerek ileri saldırdı. Hayvanlarının boynuna yatmış atlılar. Atların gözleri dışarı fırlamış, burunarmdan soluyorlar. Attilâ'nın bayrağı, beyaz bir ruh gibi bu saldıran ordunun üstünde dalgalanıyor...

İçimize taze bir kuvvet geldi: Attilâ baştayken bahtına güvenmiyecek kimse var mı?

Yeniden harekete geçiyoruz. Başlığı devekuşu tüylü bir çavuş önümde haykırıyor :

— Ortaya saldırılacak. Attilâ'nın buyruğu. Düşman ordusunu ortadan yaracağız.

Bu karışıklıkla düşman ordusunun ortasını bulana aşkolsun!

Attilâ'nın peşinden gitmek en doğrusu.

Biz de toz bulutunun en çok yükseldiği yere hemen yetişmiştik. Bu sık toza rağmen, kılıçların parıltısıyla beyaz bayrağın dalgalanışı iyice görülüyor. Oradaki kanlı-müthiş çarpışmadan yer, gök sarsılıyordu.

Attilâ'nın sarı renkli tolgasının parıldayışını, kılıcının şimşek gibi yanıışını daima görüyordum. Düşman, atlı Alanlardı. Bir kulaç uzunluğundaki kargıları, kuş gibi tepemizden vızıldıyarak geçiyor. Biz de, yeniden bu cehennem girdabının içine düştük. Payıma düşen ilk düşman, top sakallı, kanlı gözlü bir Burgund oldu. Csath, topuzıyla adamın kalkanını parçalamış, sonra bir başkasına saldırmıştı. Topuzu yiyen sol

258

TANRININ KILICI

ılı!

kol mecalsiz, yanına düşünce, kargım kütürdiyerek Bur-gundun göğsüne saplandı. Müthiş bir an oldu. Kargımı çekmeği unuttum. Adam bir çuval gibi yere yuvarlandı. Hamleyi kim gördü diye etrafa bakınacak vakit yok. Atım beni sürüklüyor, kargısızım. Kılıcımı çektim. Hay Allanın belâsı üzengi! Şunu bir kasabilsem!

— Huy! Huy!

Atım, beygir leşlerinin üstünden atlayıp, insan ölülerine çarpmağa başladı. Huy! Huy! naralarım: Kağı. yorlar! sesleri kovaladı.

Atlılar bir kez daha birbirine girdi. Alanlar, Hunların baskısına dayanamadı, fakat yüz bin sıkı Frank atlısı hâlâ direniyor. Bunlara kılıç para etmiyor, varsa mızrak, hançer, topuz.

Hun ve Frank atlıları, Hun ve Frank kamaları bir-birine girmiş, her iki dilden feryatlar yükseliyor. Gazap-lı-kanlı bir karışma, bir boğuşma, silâhların parıltısı, atların sağa, sola çarpışından başka bir şey görülüp duyulmuyor. Fırtına gibi her taraftan uğuldayan küfürler, topuzların vınıltısı, kılıç ve mızrakların vınıltısı, çatırtılar. Şurada burada binicisiyle devrilen atlar. Bunların üstüne başka atlar da yıkılıyor. Birkaç dakika sonra bu atın devrildiği yerde, üst üste yığılmış, kıpırdaşan, titreşen insanlar ve atlardan bir yığın peyda oluveriyor.

Bir an ben de böyle cehennemi bir karışmanın içine düştüm. Csath'ı gözümün önünden kaybedeli bir hayli olmuştu. Ak Hunlar etrafımdan uzun ağızlı savaş baltalarını sallayıp duruyorlar. Bunlardan birisine, sakallı kanlar içinde bir Frank baltasını savurdu, göğsünden vurdu. Hun, arkaya doğru düşerek atından yuvarlandı. Balta gözlerimin önünde parladığı sırada, herifin elinden kaptım. Ve kafasına öyle bir vuruş vurdum ki, kelle ta-kırdıyarak yere düştü, başsız kalan vücut da paldır küldür yere yuvarlandı.

— Kim gördü?

TANEI'NIN KILICI

259

Bu cehennemi kaynaşmada kendi söylediğimi kendim bile duymuyorum. Çavuşlar :

— Sık tarafa saldırın! diye haykırıyorlar.

Kalın sesli bir çavuş, devrilen atlardan bir kümenin vücudiyle haykırıyor gibiydi. İnsan sesi kılığında bir böğürme. Hasta bir muhayyile ancak korkulu bir rüyada belki böyle bir şey tahayyül edebilir.

Burunlarına toz dolan atlar tıksıyor, zorla nefes alabiliyorlardı. Ağızlarındaki köpükler, beyaz bez parçaları gibi, başlarından aşarak kendi binicilerinin üstüne düşüyordu.

Bir Hun ordusu Franklara yandan vurarak onları önümüzden uzaklaştırdı. Aramızda, biraz dinlenecek kadar bir boşluk meydana geldi. Tolgamın yüz siperliğini yukarı kaldırdım.

Yüzümden o kadar kuvvetli bir ter boşamyordu ki, başka zaman bununla üç fidelik dolusu çiçek rahat rahat sulanabilirdi. Atım da baştan ayağa köpük, hem de kanlı köpük içindeydi. Bu kadar al altı başka yerde görmek ne mümkün!...

Bu çarpışma yelinden ayrılmış birkaç kişi, atının başını bizim tarafa doğru çevirerek, savaş yerinden uzakla-şıyordu. Baktım, birisinin kolu yapma bebeVJcr gibi yan tarafında cansız sallanıyor. Bir başkası yolun ortasında attan yuvarlandı, ayağı üzengide kalmıştı. Hayvan o hızla binicisini yerde sürükleyerek parça parça etti.

Atımın üzengisini hâlâ düzeltemedim. Yüzümden akp^n ter, yanaklarımı kemiriyor. Terlerimi silmek için mendilimi çıkardım. Şöyle bir yüzüme sürüp baktım; kıpkızıl kan içinde.

— Huy, babanızın şarap çanağına...

Sanki gözlerimi yummuş, büyük bir hınçla üzerlerine atılmıştım. Nereye vurduğumu iyice göremiyordum bile, Öteki Hunlar da yardım ediyor. Franklardan ikisi atların arasına yuvarlandı, üçüncüsünü bindiği hayvan boşluğu doğru götürüp sırtından attı.

Arkamdan bir ses :

260

TANRININ KILICI

— Bu ne ustaca vuruş, Zeta! diye seslendi.

Başımı çevirdim, Şehrin dış mahallelerinde oturan Hunlardan Badalo. Gençlerin mızrak atma öğretmeni. Onun da yüzü ve göğsü kan içinde. Alnından akan terler yüzünü yıkamamış olsa, tanıyamıyacaktım. Beni böyle övmesi, içimde yeni bir kuvvet yaratu.

Bir dakika sonra Armoriklerin ordusu üstümüze saldırdı. Başka türlü bağrısmalar, başka silâhlar, başka adamlar. Çekirge sürüsünden daha kalabalık. Yürüyen bir dağ gibi üstümüze biniyorlar. Hunlar ,birbiri arkasından devrilmeğe başladı. Onlarla henüz çatışmamış olanlar da, bağırarak, kılıcını, baltasını sallıyor.

Dön borusu vurdu.

Atlarımız hemen dönmüştür. Gemlerine asılmak istemez, işareti alınca döner, bir nefeslik yere kadar dörtnala uçarlar.

Armoriklerle Franklar, kocaman bir kitle halinde ardımız sıra bağırarak geliyorlar. Bu kaçısimız evvelkiler gibi sahi değil. Sırf al için.

Bu dörtnal sırasında, ok atmak için ellerimizi sırtları-mızdaki yaylara atmış, kirişlerini germiştik.

Yeni bir boru işaretiyle arkaya döndük, oklarımızı arkamızdan kovalıyanların üstüne yağdırdık. Vay o en öndekilerin başına gelenlere! Bazıları, Vücuduna saplanan oklardan kirpi gibi olmuş. Az sonra atıyla yere yuvarlanıyor.

— Kazma kullan!

Bitip tükenecek gibi değiller ki. Binlerce köpüklü at başı, deniz dalgaları gibi inip çıkıyor. Yere düşenlerin arkasından, başkaları üstümüze saldırıyor, Sahipsiz atlar, cesetlerin üzerinden atlamağa başladı. Ova, yeni baştan binlerce ifritle dolmuş gibi.

— Hay-ra!

Tolgası saksiya benziyen, geniş omuzlu bir Frank, kendisine saldıran Badalo'nun boynuna, geniş ağızlı sa-

TANRI'NIN KILICI

261

tırını öyle bir vuruş vurdu ki, Badalo'nun başı, havada dayreler çizerek, atlıların arasına fırladı gitti.

Son dakikamın geldiğini hissetmiştim. Ölümün korkunç dakikası. Badalo'nun kaatili bu sefer bana saldırdı.

Savaşta ne kadar inanılmaz talih eserleri oluyor. O sırada yan taraftan bir Hun atlısı çıkageldi. Bir nara atıp mızrağını salladı :

— Hay-ra!

Ve beni düşmanın önünden sürerek geriye attı. Arkasından bir ikinci, bir üçüncü atlı daha.

Bunlar, şimdiye kadar savaşa girmemiş bir kıt'a. Düşmanı yandan vurmuşlar. Kan bulaşmamış elbiselerinden ve henüz yerinde duran başlıklarından anlaşılıyor. Badalo'nun askerleriyle, yavaş yavaş geri çekilmeğe başladım. Gözlerimin önünde, kanlı ateş halkaları kaynaşıyordu.

Ordugâha dönerek, yüzümdeki yarayı görmek istiyordum. Ne mümkün! Çarpışma arkamda da bütün şiddetiyle devam ediyor : Tozlara bulanmış atlılar, bitmek tükenmek bilmeyen kitleler halinde geçeceğim yerde, toz bulutları şeklinde, birbirlerinin üzerine saldırıp duruyorlar.

Atımdan atlayıp, yerde gördüğüm çelikten yapılmış bir baltah-kazanmayı alacak kadar vaktim var. Sol üzengiye de, hemen bir ilmik ile kısalttım.

Bir dakika sonra, her an insan ve at ölülerinin üstünden atlarımızı sıçratarak, güneye doğru hayvanlarımızı sürdük. Arkamızdan, atları köpük içinde, kendileri de terden berbat hale gelmiş bir Hun birliği geliyor. En önde ucuna kırmızı bezden bayrak geçirilen kargısıyla çavuş. Hay-ra naraları, bağırmaktan yorulmuş gırtlaklardan, ancak kuvvetli bir hırıltı gibi çıkıyor. Atların sırtı o kadar terlemiş ki,- yanımızdan geçerken yüzümüze köpük sıçratıyorlar.

Ordularından kötü bir talih eseri olarak ayrılmış bulunan beş yüz kişilik bir Burgund birliğine arkadan saldırdık. Hunlar, her taraftan bunları sıkıştırmış, vuruyor,

262

TANRI'NIN KILICI

öldürüyordu. Onlar da canlarını dişlerine takarak, umutsuzluk içinde çarpışıyorlardı. Boru:

— Çevir! Yandan çevir! işaretini verdi.

Ben de arkalarına düşmüştüm, sırtları bana dönüktü. Şunlardan birkaçını geberteyim dedim, saldırdım, vurdum. Kılıç sallamaktan kolum yorulmuştu. Bu sırada bunlardan birisi arkaya döndü, satırını bana doğru salladı. Bereket versin atım başını kaldırırverdi, satır ona çarptı. Yere

yıkıldı. Cansız uzandı. Ben, Burgundlardan birinin atına koştum, o da yaralıydı. Burada sahipsiz o kadar at var ve birbirine o kadar sokulmuş ki, bunların üstünden koşmak bile mümkün. Aralarında Hunlara ait de bir at var. Hemen onun yelesinden yakalayıp üstüne sıçradım.

— Çevir!

Bu katliam ne kadar sürdü, bilmiyorum: Belki 15ir çeyrek, belki bir saat. Yalnız, Burgundların gittikçe azaldığını görüyordum. Son Burgund da ölünce, Hunların çemberi, bir tepe yapan cesetlerin üstünde birleşti.

Boru sesleri, dön işaretini veriyordu.

Yeni birlikler görüldü. Hayvan cesetlerinin üstünden atlıyarak, komutan ve çavuşların götürdüğü yere doğru atlarımızı sürdük.

Uzakta, Attilâ'nın beyaz bayrağı dalgalanıyor. İhtimal düşmanın içindeyiz. Bizi o tarafa götürüyorlar.

Artık takatim iyice kesilmişti. Bir taraftan da kan kaybediyordum. Sağ yanımda, avuç içi kadar temiz yer kalmamış. Gemler de o kadar kana bulanmış ki, avuçlarımdan kayıyor. Ordugâha dönsem veya hiç olmazsa bir çeyrek dinlenebilsem! O kadar da susuzum ki, bulsam, bir kovayı tepeme dikeceğim. Fakat ne gezer!

Düşman arabalarının yanına varmıştık. Kuzeyden azgın haykırışlarla bizim yüzü boyalı Gelonlar görüldü.

Bir dakika sonra arabaların üstüne çullanıp zincirleri kırdılar, arabalara kargılar sokuldu.

Çuvallar parçalandı.

TANRININ KILICI

263

Havayı büyük bir un bulutu kaplamıştı. Bu bulutun arasından arabaları kurtarmağa koşan yaya Frankların kılıçlarıyla Gelon hançerlerinin parıldaması birbirine karışıyordu.

Yanlarından geçtik. Yeni bir çarpışma başladı. Atlarımız, boyuna hinkirarak son gayretlerini harcıyorlar.

Bugün, atlarımızın ayağı altında vıcık vıcık eden kanları, bu kadar adam öldürülmesini, insan ve hayvan ölümlerinin şurada burada birbiri üstüne yığılarak meydana getirdikleri karmakarışık yığınların manzarasını düşündükçe, tüylerim diken diken olur. Fakat o anda bir insan olmaktan çıkmıştım. Sanki ruhum, vahşi bir hayvanın benliğiyle yerini değiştirmişti. Büyük bir hırsla, bir kaplan kuvvetiyle, karşıma çıkan bütün düşmanları öldürdüm. Kendi ölümümü aklıma bile getirmiyor-dum. Halbuki, kuvvetli bir orduyla çarpışıyorduk. Kafama topuz mu, yoksa satır mı, bilmem, bir şey ininceye kadar, üst üste birçok hamleler atlatmıştım. Nihayet bu son vuruşla attan aşağı yuvarlandım. Cesetlerin arasında kendimi kaybettim.

Torunlarım arasında zorla veya benimki gibi, aklının zoriyle savaşa gidecekler çıkarsa bilsin ki, ölüm insana ıstırap veren bir şey değildir. Vücut, daha hücumla kalkıldığı zaman bütün hassaslığını kaybetmiştir. Ne vuruş, ne bir yerin kesilmesi, ne kılıç veya hançer yemek ıstırap vermez; dokunma gibi bir şey sanılır. Ancak, bu yara öldürücüye iş başkalaşır. Hani uyumazdan evvel hafif bir dalgınlık geçiririz ya, onun gibi bir hal oluruz.

Savaşa giren insan ne duyar, ne düşünür. Damarları yakan tek düşünce : Öldürmektir. Bir şeyden sakınırken yaptığımız hareketler bile düşünülmeden yapılmış şeylerdir.

264j

TANRININ KILICI

Meselâ düşerken ellerimizi ileri uzatır, gözlerimizin önünde bir şey dolaşacak olursa, hemen kirpikleri, mizi yumarız. Ne kadar şaşılacak şeydir ki, şiddetli vuruşlar, derin kılıç yaraları, kocaman bereler hiçbir acı vermez.

Şiddetli bir vuruşla kendinden geçen başka kimselere de sordum, hiçbir acı duymadıklarını söylediler.

Kendime geldiğim zaman ortalık kararmıştı. Yalnız, çok uzaklardaki birkaç yıldızın sönük ışığı ortalığı hafifçe aydınlatıyordu.

Üşüyorum.

Acaba neredeyim?

Ovadaki çarpışma, bıraktığım şekilde devam ediyor, yalnız sesler daha uzaktan gelmekte. Gök mü gürüyor? Yoksa bu atların gürültüsü mü? Dikkat ettim, uzakta değiller. Biraz kulaklarım ağırlaşmış. İki at leşi arasına boylu boyuna uzanmışım. Arka üstü. Kan çamuru içinde. Atlar, sırt sırta yatıyordu.

Üstümde insan cesetleri var. Kafam at başlarının arasında, biraz kıpırdayacak kadar ' serbest kalmış ve sanki oraya bir melâikenin eliyle saklanmıştı. Gücüm yettiği kadar başımı kaldırarak, çarpışanların gürültüsünü, binler ve binlerce insanın karmakarışık, hiddetli feryatlarını, çeliklerin tarakasını, atların kişnemesini, nal seslerini, bağrıışan erkek seslerini dinledim. Cehennemde bundan daha berbat bir gürültü olacağını sanmıyorum.

Acaba yaklaşıyorlar mı? Hayır, uzaklaşıyorlar. Yoksa hâlâ yenemediler mi, diye düşünüyorum. Bakalım yenebilecek miyiz? Attilâ, savaş alanına niçin indi? Her zaman çadırının tepesinde durur, savaşı oradan seyreder, çadırın yanında at üstünde bekleyen çavuşlara, hangi buyruğu hangi birliğe götüreceklerini oradan bildirirdi. Fersahlarca geniş bir alana uzanan beyni odur. Alayları o tertipler hangisi ileri atılacak, hangisi çekilecek, hangisi ötekinin yardımına koşacak, ne tarafa gidecek, hep

TANRININ KILICI

265

o tayin eder. Bugün savaşa acaba niçin kendisi de katıldı?

Karanlık iyice basmıştı. Borular uzaktan dön işareti vermeğe başladı. Eğer Hunlarm borusu düşman borularının yakınında çalınırsa, o karanlıkta bir anda birbirine giriyorlar, yakınımda yeniden çarpışmalar başlıyor.

Tanrım, beni çığnenmekten koru!

Başımı, kandan ıslanmış otların üstüne yeniden koydum. Acaba aldığım yaralar nasıldı? Birçok yerimden vurulmuştum. Domuz derisi cepkenimle tolgam bunları karşıyabilmiş miydi?

Şuradan çıkabilecek miydim? Çok da bitkin bir haldeyim. Yeniden kendimden geçtim. Tekrar soğuğu vücudumda duymağa başladığım zaman savaş uğultuları, yaz akşamlarında derinden duyulan gök gürültüleri gibi, büsbütün uzaktan geliyordu.

Sonra ortalığı derin bir sessizlik kapladı.

Yalnız etrafımda yaralılar, atlar hırıliyordu. Uzaktan birçok silâh takırdısıyle ordudaki köpeklerin havlaması geliyor. Saatlerce içinde yaşadığım cehennem gürültülerinin yanında bunlar derin bir sessizlik gibi kalıyor.

Ortalık göz gözü görmeyecek kadar karanlık. Gök kubbe, savaş alanını sanki bir yas örtüsüne bürümüş.

Susuzluktan yanıyorum.

Ovada, yaralıların gittikçe artan bağırması, inlemesi ıstırabın garip bir ifadesi gibi.

Şurada bir Frank, orada bir Hun, daha ilerde bir Alan hırılıyor, inliyor, feryadediyor. Her taraf acı haykırışlarla dolu .

Büyük bir gayretle azıcık doğruldum. Cesetlerden birisini atın üstünden aşağı ittim. Buradan çıkmak istiyorum! Sağ dizimde bıçak sokulmuş gibi bir sancı var.

Bir ok mu saplandı, diye elimi uzattım. Dizim vıcık vıcık kan içindeydi. Parmaklarım büyük bir yaraya dokundu.

266

TANRI'NIN KILICI

Az kalsın bir daha bayılacaktım.

Kendimi toplamağa yardım eden, savaş alanında hareket ettiğini gördüğüm parıltılar oldu galiba. Bir aşağı, bir yukarı dolaşan küçük ışıklar. Bazan oraya buraya dağılıyor, bazan bir araya toplanıyorlardı.

Ovada, elleri meşaleli adamlar dolaşıyordu.

Yaşamak umudu içimde yeniden canlandı. Bütün kuvvetimi topladım :

— Bu yana gelin! Bu yana! diye bağırmak istedim, kelimeler gırtlığımdan boşuk boşuk çıktı :

— Bu yana gelin! Bu yana!

Korkuya kapıldım. Ya bunlar Hun değilse? Düşman tarafındansalar, beni görünce kargılarını saplayacakları muhakkaktı.

Yan taraftan soldaki atın öbür yakasından da hafif bir ses geliyordu :

— Bu yana! Hey! Meşaleciler hâlâ uzaktaydılar.

— Kimsin? diye sesin geldiği Huna seslendim. İnler gibi :

Öcsöd, diye cevap verdi.

Bu isimde birini tanıımıyordum.

Az sonra :

- Ya sen, diye sordu. Sesi o kadar acılıydı ki, ömrümde bü kadar yaralı bir ses duymamıştım.
- Ben Zeta'yım, Csath'ın uşağı. Bizi buradan kaldıracaklar mı dersin?
- Bilmiyorum. Of, Yarabbü... Büyüklerden biri ölmüş, onu arıyorlar.
- Attilâ mı?
- Değil.
- Ben o sanıyorum.
- Ona silâh para etmez.

Bu sersemce cevaba az kalsın küfrü basacaktım. Susuzluktan bağrım yanıyordu. Eyerleri elimle yok-layarak matra veya tulum gibi bir şey aradım.

TANRININ KILICI

267

Bunlarda silâhtan başka bir şey yoktu. Eyerlerin biçiminden hayvanların Franklara ait olduklarını anladım.

Meşaleciler bu sırada yakınımaya gelmişlerdi. Tolga-Fiarının parlıtısından, Roma'lı ve Vizigot oldukları belli.

Yani Hun değiller. Demek ki burada, ölülerin arasında kalacağım. Biteviye kan akıtmaktan ve susuzluktan öleceğim.

Bu; düşünce bütün kuvvetimi kesti.

Ben niçin burada kanlar içinde, ölmüş atlar, yabancı insan cesetleri arasında yatıyordum? Belki yarın ben de onlar gibi olacağım. Beni buraya sürükleyen nedir?

Din, insanlık, bilgi gibi büyük amaçlar için ölüme atılmanın bir mânası vardır. Fakat bir kedi, alfabeyi bile bilmiyecek kadar cahil bir dişi Hun veledi için; kahvaltıda sucuk yiyen, en neşeli zamanında bile yüzüme sevgiyle bakmakıan çekinen bilgisiz bir barbar için.

Ben coğrafyayı kimyayı, simyayı ve bütün bu ya'lı bilgileri ne diye öğrenmişim? Bu kadar «ya» yerine, bir «aaai» çekmeği öğrenseydim çok daha iyi olacaktı!

Ah, bu öldürücü susuzluk.

Yeniden şöyle bir doğrulup baktım. Başka meşaleler gördüm, bana doğru geliyorlardı. Eyere abanarak, kimin geldiğini daha iyi görebiliyordum. Acaba soyguncular mı? Yoksa aralarında Hristiyan papazı var mı?

Artık şuraya - buraya dağıtmıyorlar. Toplu halde, uzun, düz bir çizgi, arkaya doğru daralan bir huni şek-linde yürüyorlar.

Bize doğru geliyorlar. Yanyana getirilmiş mızraklardan yapılı bir yatak üzerinde, bir ölü götürüyorlar.

Ölünün arkasından genç bir adam yürüyor. Başını açmış ve öne doğru eğmiş. Siyah saçları yüzüne düşmüş. Zaman zaman gözlerini silerek ağlıyor.

İşte yanımdan geçiyorlar. Ağlıyan daha başka adamlar da var, çoğu Vizigotlardan. Yatak şekline konan mızrakların üstünde, altınlar içinde parlayan elbise-

268

TANRININ KILICI

ler giymiş, kır saçlı bir adam yatıyor. Sakalı uzun, be-yaz. Tolgası, yanı sıra giden birisinin elinde. Tolga, taç işareti taşıyor.

Kim yenmiş, kim yenilmişti? Bu öldürücü susuzluk arasında, düşünebildiğim kadar, kafamı bununla yoruyorum. Eğer biz yenmişsek, belki de efendim beni arattırırdı...

Öcsöd, diye Huna seslendim, kim yendi?

Zayıf bir sesle :

- ! Daha bitmedi, cevabını verdi.
- Nereden biliyorsun?
- İki taraf da sessiz duruyor da ondan.
- Uyuyorlar muhakkak.
- Hayır, birbirlerini gözetliyorlar. Yahut, ikisi de karşıdakini çevirmeğe çalışıyor. Yanıyorum!

— Yarın da çarpışacaklar mı?

— Belki bir hafta. Atların ayağının altında kalacağım...

Tüylerim diken diken oldu.

— Peki, bizi buradan kaldırmayacaklar mı? —! Sabaha umarım.

— Kati değil mi?

— Hayır.

Yaralıları bir araya toplarlar mı dersin?

— Evet, çarpışma olmayan bir yere.

— Senin neyin var?

— Mızrak...

— Nereden yaralandın?

— Karnımdan.

— Yaran büyük mü?

— Karnımdan girip arkadan çıkıvı.

Onunla daha fazla konuşamadım. Bu adam daha şimdiden ölmüştü. Yalnız ağzı kıpırdıyor. Az sonra böğürür gibi bir sesle :

— Su! diye bağırdı.

Yakından, uzaktan, çeşit çeşit böğürmeler geliyorSu.

TANRININ KILICI

269

Bazan, acı çeken veya ağlayan sesler de bunlara karışıyordu.

— Su...

— Vater...

Burada hangi el su verebilir ki? Tanrının eli bile.

Artık ovada hiç bir ışık görünmez oldu. Yalnız uzaklardan silâhların biteviye tıkırdısı duyuluyor. Demek savaşçılar uyanık.

Bir ara, başımın üstünden birisi Lâtince haykırdı :

— Aquam! Aquam!

Düşündüm : Şöyle yürümesini becerecek kadar sağlamca birisi olsa, beni buradan herhalde çıkartabilir. İçecek bir şey buluncaya kadar atların üstünü elimle yoklayarak dolaşırım.

Damarlarımda, bütün vücudumu kurutan bir susuzluk var. Ömrümde bu kadar büyük bir acı duymadım.

Ses tekrar yükseldi, bu sefer ayak ucumdan geliyor:

—! Aquam!

Bu, az evvelki sestî, demek susuzluktan yanan bir Roma'lı yürüyor, hiç olmazsa sürünüyor.

—• Amice! diye o tarafa seslendim.

—! Aquam! diye inliyerek cevap verdi, da mihi bibere (İçecek bir şey ver.) —!

Yürüebiliyor musun?

— Biraz yürüebiliyorum. Fakat göremiyorum. İki gözüm de kör.

— Zaten öyle bir karanlık var ki, gözü olan bile göremiyecek.

— Etenim gözlerimi okla çıkardılar. İkisini birden. Tanrın varsa, bana biraz su ver.

Kılıcının şakırdamasından, bana doğru gelmek için etrafını yokladığım anladım.

—! Bu yana, bu yana, diye yol gösteriyordum. Beni buradan çekebilirsem sana su veririm.

Ayağımda yara var, iki beygirin arasına sıkıştım. Bacaklarımın alt kıs-

270i

TANEI'NIN KILICI

mı var mı, üstünde bir ceset mi var, yoksa bir at leşinin altında mı kaldım, bilmiyorum.

— Peki, suyun var mı?

— Yok ama, ararım.

— Nereden arayacaksın? Irmak uzakta, hem aksa-ma doğru o kadar yükseldi ki, içine at girse, göğsüne

kadar su çıkar

— Atım buralarda bir yerde devrildi. Üstünde şarabım var.

Biz böyle konuşurken, Roma'lı yanıma kadar gelmiş, eliyle her tarafımı yoklamıştı.

— Sen Hunsun! diye korkuyla haykırdı. Muhakkak, sırtımdaki kaplan postuna dokunmuştu.

— Korkma. Sen de yaralısın, ben de. İkimiz de susuzluktan yanıyoruz.

— Kötülük etmiyeceksin ya.

— Ben Hristiyanım.

Sustu. Birkaç dakika konuşmadık. Sonra işkilli bir

sesle :

— Ya sen? diye can sıkıntısıyla cevap verdim. Diyelim ki, ikimiz de vaftiz edilmişiz, asıl mesele, sen beni şuradan çıkar.

— Beni öldürmez misin?

— İsa'ya andıçerim.

Kollarımdan tutup çekmeğe çalıştı. Pek zayıf gö-
günüyordu.

— Halsizim, diye ağlıyarak kollarımı bıraktı. Yere düştükten sonra atlar beni çiğnedi. Baldırlarım, sırt kemiklerim galiba kırılmış. Gözlerimden kan akıyor, burada ölüp kalacağım.

Ağlıyarak devam etti :

— Ah benim sevgili Julius'um, biricik oğlum. Of, insan asker olunca ne diye evlenir.

— Arka taraftan gelirsen, belki sol bacağımı kurtarırsın. Ya eyere asılı kaldı, yahut üzerinde ceset var. Kimildanamıyorum.

TANRI'NIN KILICI

271

Sürünerek öteki tarafa geçti.

— Bu senin ayağın mı?

— Hayır.

— Bu?

— O da değil.

— Öyleyse bulamıyacağım.

— Sesime doğru gel.

Az sonra ayağımın kurtulduğunu hissettim. Bütün kuvvetimi toplayarak atlardan birisinin eyerine yapıştım, büyük bir zahmetle kendimi, yüzükoyun, atın sağrısına çektim. Vay, dizime öyle bir sancı dikildi ki!

Roma'lı :

— Haydi gel, dedi.

— Cevap vermedim, yalnız inlemekle ıstırabımı dindirmeğe çalıştım.

Adamın canı sıkılmıştı :

— E, artık hareket edebiliyorsun ya? İsteddiğini yap-t'.m.

— Dayanamıyorum, diye kesik kesik söyledim. Kimildamağa dahi takatim yok. Dizimde müthiş bir yara...

Tekrar yere yuvarlandım.

— Hiç olmazsa atını hangi tarafta arayayım, onu söyle.

— Of! Bilmiyorum. Buradaki bütün atların üstünü yokla. Aman... Hayvanın arka tarafında, eyerin arka kaşında asılı.

Birkaç dakika sonra arkasından seslendim :

— Bulabildiysen bana da getir.

Sancı kesilince, yeniden elimle dizimi yokladım. Büyük bir yara sandığım yerin, pıhtılaşmış kandan başka bir şey olmadığını anladım. Yalnız üstündeki dizlik düşmüş. Elim dizimde sert bir şeye de değdi, yeniden bir sancı bütün vücudumu dolaştı :

Sancıyı dindirinceye kadar birkaç dakika daha geçti. Bu sefer büyük bir ihtiyatla yeniden dizime uzandım. Bir hayli çenelerimi ısırarak, dişlerimin arasından nefesi

I

2112

TANRININ KILICI

içime çekip ofladıktan sonra, nihayet diz kapağı kemiğimde kırılmış bir mızrak başı bulunduğunu anladım.

Ah, bunu bir çıkarabilsem... Muhakkak sancıdan da eser kalmıyacak. Bir mızrak, balta veya topuz sapı elime geçirsem, onun yardımıyla sabaha kadar ordugâha veya yakınlarına kadar dayana dayana gidebilirim. Savaş yeniden başlayacak olursa, şafak vakti hiç olmazsa atların ayağı altında ezilmem.

Fakat bitkin haldeyim, susuzluk da takatimi keşi-yor. Nasıl oldu bilmiyorum, bir ara aklıma tavuğum geldi, topal, küçük kara tavuğum. Seke seke bana doğru koşuyor, koşarken kanadlarıyla de hareketlerine yardım ediyordu. Geldi, önümde durdu :

— Kaa — Kaa...

— Ne istiyorsun, üenim minik tavuğum, diye kekeledim. Seni gidi küçük aksak şeytan. Su mu istiyorsun?

Benim de yok.

Doğrulamak istedim, sancı yeniden dizime saplandı. Bu sancıyla aklım başıma geldi. Sancı biraz kesilmişti. Gözümdeki yaşları da sildim. Nasıl olursa olsun, şuradan bir kurtulmalıyım. Bacağımı düz tutarak, cansız hayvanın üstüne çıktım.

Gecenin karanlığı içinde, iki ok atımı uzaklıkta, büyük uzun bir sıra halinde bir çok meşaleler yandığım ve aşağı yukarı gidip geldiklerini gördüm. Meşalelerin ışığında kartallar parlıyor.

Demek Roma ordusunun ya-
kmlarmdayım.

Acaba Romalılar ne yapıyor? Meşale ışığında mı
savaşa başlayacaklar?

Hun ordusu tarafına baktım. Ceset yığınlarının arasından görebildiğim kadarki alan içinde, ufak, kırmızı yıldızcıklar gibi yalnız karakolların ateşi yanıyor.

Acaba gecenin hangi saatindeyiz? İhtimal gece yarısı. Gökyüzünde, ağır, siyah bulutlar
kuzey yönüne

TANRI'NIN KILICI

273

doğru gidiyor. Yalnız zaman zaman bulutların aralığından tek tük yıldızlar görünüyor.

— Öcsöd. Cevap yok.

Bir dakika sonra :

— Anam... Anam!... diye bir inilti geliyor. Herhalde genç bir Hun savaşçısı, ölürken
anasını

çağırıyor.

Roma'lılar tarafından ordunun harekete geçeceği sıradaki o hep birlikte başlayan gürültü
yükseldi.

Acaba ne yapıyorlar?

Bu zifiri karanlıkta Hunların üstüne mi yürüyecekler? Bir elde silâh, öteki elde meşale mi
olacak?

İhtiyatla dizimdeki mızrak başının etrafını yokladım:

— Tanrım, yetiş!

Gözlerimi yumdum, dişimi sıktım. Dizimdeki demiri bir hızla çekiverdim.

Lİ

Oh, kutsal gün ışığının kutsal şafağı. Serinletici çğ taneleri, susuzluktan yanan yüzümü bir
kere daha yıkadığı için ne kadar bahtıyım.

Rüyadan mı uyanıyorum? Baygınlıktan mı ayıldım? Bilmiyorum. Gözlerim, gökyüzünün o güzel
kırmızılığını âdeta içiyor. Hayattayım, fakat başım o kadar ağır ki, zor kaldırılabiliyorum. Acaba
tolgam mı ağırlık veriyor? Gerçekten hâlâ başımda duruyor. Ellerim kurşundan dökülmüş gibi.
Tolgayı başımdan atabilmek için bütün kuvvetimi toplamam lâzım.

Beynim de ağrıyor. Boğazımla midem, köz yutmuş gibi sancı içinde.

Tolgama baktım. Ezilmiş, parçalanmış. Elimi başıma götürdüm. Saçlarım, kandan birbirine
yapışmış. Tolgamın üstündeki yerlerden anladığıma göre, satırla arka-

2^4,

TANRININ KILICI

dan vurmuşlar. Başıma elimle dokunmağa cesaret ede-
miyorum.

Boynumu zorla çevirebildiğim kadar etrafıma bakındım.

İki at arasına oturmuşum, etrafımda Franklar, Burgundlar, karmakarışık bir halde,

kıpırdamadan yatıyorlar. İki kişi arka üstü düşmüş. Birisi sakalı darmadağınık bir Burgund.

Öteki, karaciğeri dışarı çıkmış genç bir Frank. Bunların ilerisinde silâhlı dört Hun birbiri üstüne
yıkılmış, bir beşincisi onların üstüne divanda oturur gibi, bağdaş kurmuş, başını da yaslamış,
sanki uyuyor. O da Hun, vücuduna mızrak saplanmış.

Öcsöd!

— Cevap yok. Kımıldamıyor bile. Savaş alanı cesetlerle dolu. İnsanlar, atlar, silâhlar perişan bir
halde. Şurada çıplak bir kol kopmuş duruyor. Birisi omuzdan kesip atmış. Parmağında altın yü-
yük. Bu sahipsiz kol kan içinde. Beş adım kadar ilerimde kandan simsiyah kesilmiş bir Romalı
da oturuyor. Kafatası, açılmış bir midye kabuğu gibi, ortasından yarılmış. Avuçlarına düşen
beynine bakar bir vaziyette.

Artık ne bağırın, ne inliyen var. Hava serin olmasına rağmen, başım hâlâ yanan bir ocaktaymış
gibi.

Kendimi yukardan aşağı süzdüm. Üstüm simsiyah kan içinde. Cepkenin, poturum yırtılmış. Göğsüm çıır-çılak meydana çıkmış, o da kan içinde. Yukarı doğru kendimi çekmeğe çalışıyorum. Sol bacağım iyi ama sağ bacak. Şiddetli bir sancı, çok dikkatli olmağa beni zorluyor. Dizim şişmiş. Buna rağmen sol bacağım ve ellerimin yardımıyla biraz yukarı kalkabildim. Başı kopmuş bir Frank, atın yanına uzanmış, hâlâ elindeki mızrağı sınıksız tutuyor. Mızrağın ucu benim üstümde. Kolumu uzatıp demiri şöyle bir kıvrırarak adamın elinden kurtarmak gerekecek. Mızrağın yardımıyla atın sağrısına oturdum.

TANRI'NIN KILICI

275

Ovayı çok uzaklara kadar görebiliyorum. Üstünde bir dönüm temiz yer kalmamış. Baştan başa at leşiyle, üst üste yığılmış insan ölüleriyle dolu. Ölmüş bir Frank dörtayak vaziyetinde kalmış. Garip şey.

Nereden geldiği belli olmıyan acı bir feryad :

— Aaa.

Sabah sesinin son tülleri de ortadan kalkınca, Hun-ların ordugâhına kadar ovayı seçmeğe başladım.

Arabalar, kale duvarları gibi sıra sıra dizilmiş, önünde atlı muhafızlar bekliyor.

Roma'lıların tarafına baktım, daha doğrusu bakmak istedim, hiç bir şey göremedim.

— Aaa.

Kafam on batman gelecek. Dilim kav gibi kupkuru.

Şu anda bir bardak su veren olsa, ömrümün yarısını bağışlarım.

Bu arada galiba bir çeyrek kadar bir zaman geç-misti. Hun ordusu tarafından boru sesleri, gürültüler duyuldu. Dikkat ettim, borular yürüyüş vuruyor, savaş değil, uğultular da bir tuhaf. Atlılar, hayvanlarını ileri sürüyor, her tarafa dağılıyorlar. Bulunduğum yere doğru gelenleri de var. Büyük bir hızla yaklaşıyorlar. Atlar, mütemadiven cesetlerin üzerinden atlıyor.

— Bu yana! Bu yana! diye işaret ettim.

Bana baktıkları bile yok. Zaman zaman durup, gün batısı tarafında, uzaklara bakıyorlar. Bunlardan biri yanımdan geçiyordu Başını bile çevirmedi. Sanki bir şey kaybetmişler gibi, şurayı burayı araştırıyorlar.

Zaman zaman bağırdıklarını duyuyorum :

— Kaçmışlar!

Gittikçe fazlalaşan ve ölülerin üstünden atlarını sıçratarak ileTleyen atlılar, ovaya dolmağa başladı.

Ordugâh bir arı kovanı gibi oğulduyor. Her yandan, zurnacıların neşeli çalgıcıları duyuluyor.

Roma'lılar geceleyin kaçmışlar şimdi anlıyorum.

276

TANRININ KILICI

Humarın Tanrısına şükürler olsun. Bu kötü duru-mumda bile nihayet içimde bir umut ışığı doğdu. Muhakkak şimdi buraya gelip yaralıları toplayacaklardır.

Cehennemi bir susuzluk içinde olmama rağmen, büyük bir sabırla gelmelerini bekliyorum.

Meyvalarda duyma kabiliyeti olsaydı kurumaya kondukları zaman ancak benim kadar acı çekebilirlerdi.

Hâlâ niçin harekete geçmiyorlar acaba?

Herhalde Attilâ izin vermemiştir. Bir at düşünüyor. Birkaç yüz atlıyı dört bucağa salmış bunlar hayvan leşlerinin üstünden sıçrayarak saklanmalarından kuşkulandıkları düşmanı arıyorlar.

Yarım, saat sonra baktım, arabaların arasından şamanlar, hayır sahibi kimseler, her milletten kadınlar ve balıkçı Ugorlar çıkmış geliyor. Yüksek tabakadan atlılar da göründü.

Savaş alanında eller ve tolgalar kalkmağa, bağrış-malar yükselmeğe başladı :

— Buraya! Buraya! Bu yana! Hey! Su! İniltiler daha kuvvetle geliyor :

— A... Aaaa.

Yanıbaşımda, Hindistan kamışından yapılmış bir kalkan duruyor. Mızrağı buna sokarak kaldırdım.

— Buraya! Buraya!

Kim bilir, bana sıra ne zaman gelecek.

Atlıların ,büyük beylerden olduğunu seçer gibiyim. Kanlı ovayı seyretmek için dolaşıyorlar. Ah, efendim de bir gelse, yahut onun oymağından birisini görsem.

Nihayet bana doğru da yaklaşmağa başlamışlardı.

— Yetişin diye haykırdım.

Beylerden Szirtos, atını durdurdu, hayretle bana ve etrafındaki ölülere baktı. Babacan bir tavırla :

— Şimdi senin de yardımına gelirler, diye beni temin etti.

— Tulumunu ... Elini arkaya attı :

TANRI'NIN KILICI

277

— Yanıma almamışım.

— Niçin bütün ordu gelmiyor, diye şikâyet ettim, o kadar çok yaralı varız ki.

— Attilâ yasak etti, Romalıların arkamıza düşmeleri ihtimali var.

Başka bir atlı :

— Geceleyin gömdükleri kiral kimmiş? diye Szir-tos'a seslendi.

Teodorik.

Ve atlı ölülerinin arasından kıvrılıp, bükülerek dörtlale onu alıp götürdü.

Uzun zaman yanıma kimsecikler uğramadı.

Halbuki ordugâhtan birçok arabalar çıkarılmış, ölülerin üstündeki kıymetli eşyayla silâhlar toplanmıştı. Birkaç birlik de hastaları toplamıştı. Ordugâhın her yanından gayda ve zurna sesleri geliyordu.

Kolum, işaret etmekten yüz defa yorulmuş, yardım eli bana da uzanmıyaca kadar, sanki asırlar geçmişti.

İçecek bir şey verdikten sonra beni de bir sedyeye koydular, bütün yaralıların götürüldüğü ırmağın kenarına bıraktılar.

Irmak hâlâ kıpkızıl akıyordu. Suyun içindekiler şöyle dursun, kıyısında bile hadsiz hesapsız ceset vardı.

Samanlarla Sarmata kadınları ve Ugorlar, diğerleri savaş alanındaki işe yarar eşyayı toplayıncaya kadar bizi yıkadılar, sardılar. Yalnız ganimet olarak alınan eyerlerin birkaç yüz araba dolduracak kadar olduğunu duydum. Yarısını bile götürememişler. Geri kalanlarını büyük beylerin, komutanların veya çavuşların cesetlerini yakmak üzere, ovada yığınlar halinde toplayarak ateşlemişler. Ateş yığınlarından bir kısmı, sırf mızrak sapları, tahta kalkanlar ve araba kırıklarından tutuşturuluyor-muş.

Asker arasında yakınları bulunanlar da bu ateşlerde yakılmış.

Benim sarılacak yaralarım, yalnız başımda ve di-

278

TANRININ KILICI

zimdeydi. Ayağıma baktıkça dehşet içinde kalıyordum, ama bundan da şikâyet etmek günah olacaktı; öyle yaralılar görmüştüm ki, gözlerimi kapamak zorunda kalmıştım.

Ah bu iyi kalbli pagan samanları! Hele o Szodoro'-dan Allah razı olsun. Bir Bellonot ölüsünün üstünden yırttığı bir bezle ayağımı saran o oldu.

Bizim gibi bekleyen binler ve binlerce yaralı var. Bu yüzden beni Csath'm çadırına götürecek adam bulamadım.

Kâh Ugorları, kâh kadınları, kâh Bial ve Bucsa'yı boş yere çağırıp durdum, bizi kıyıda bırakıp gittiler. Başlarımızın altına yastık olarak bir eyer, at kafası, tolga falan koydular. Sıramız gelinceye kadar sabretmemizi tembih ettiler.

Ordugâha sağlam dönenler ya eğleniyor, veya çapul

yapıyordu. Biz, yakıcı güneşin altında, sineklere karşı

savaşarak yatıp kalkmıştık. En çok korktuğumuz şey,

' ordunun buradan uzaklaşarak bizi yüzüstü bırakıverme-

siydi.

İhtiyar piskopos Lupus da yaralıların arasında uğraşıp duruyordu. Lâtince seslendim :

— Heus domine.

Yanıma kadar geldi. Akşama ordugâha dönünce, Csath'a haber vereceğine söz verdi. Fakat gece ordugâha dönmedi. Yaralıların arasında yattı.

Ağızma bir yudum su girseydi, hemen can vermeğe

raziydim.

Ertesi gün Attilâ savaş alanını dolaştı. Bizlere de baktı, bazan durup gönül alıcı sözler de söylüyordu :

— Yiğite yarası armağandır. Yolda iyileşir, yuvanıza sağlam dönersiniz.

Can çekişenler bile onun yüzüne bakarken gülüm-süyorlardı.

Yanıdakilerin arasında efendimi göremedim. Aca-TANEI'NIN KILICI

Z19

ba ölmüş müydü? Yoksa yaralı olduğu için mi kalka-mamıştı? Bilmiyorum.

Bu sırada vücudumu yeniden ateş basmıştı, sanki cehennemdeydim.

Bir koluma dayanarak doğrulmak istedim. Kan kustum.

Yanımda, Esztan isimli, bacağı kırılmış bir çavuş oturuyordu :

— Hah Allah belânı versin! Vebaya tutulmuşsun, be! diye haykırdı. Zaten ben de anlamıştım. Boğazımla koltuk altlarım şişmişti. Kısacası, savaştan kurtulmuş, vebaya yakalanmıştım.

LII

Ertesi gün yaralıları toplayıp ordugâha taşıdılar.

Benim yanıma kimse gelmedi. Hastalığım büyük bir hızla ilerliyordu. Azrail bacağımdan yakalamış çekiyor, ben de hayat ağacının köküne yapışmış, kopmu-yordum.

Yanımdan geçenlere ağlayarak yalvardım : —! Kardeşlerim, beni buralarda bırakmayın! Cevap bile vermediler. Sonra isimleriyle çağırmaya başladım :

— Taros, bana acı! Sukoro, beni de götürün! Czo-bor, kalbin biraz merhamete gelsin! Czobor, biraz durdu, baktı. Omuzlarını kaldırarak :

— Seni götürsem bile niye yarar. Sen vebalısın, be! dedi.

Hiç olmazsa insanlar arasında ölürüm, kargalar arasında değil.

Başını salladı, yere tükürdü, yürüyüp gitti.

Tek başıma kalmıştım. Yastığım bir at kafası, arkadaşlarım ölümler, üstümde uçan kuzgunlar da şarkıcılarımda

Ovada, eyerlerden ve tahta kalkanlardan yapılan

280

TANRININ KILICI

ateşler yanıyor. Dumanlar, kesif kitleler Halinde yükseklerle doğru kıvrılarak uzanıyordu.

Şamanlar, tesirli bir ahenkle, yas dualarına başlamışlardı. Davul ve boru sesleri, bunların yanı sıra ortalığı çınlatıyordu. Hunlar-ın inanışına göre, ruhlar alevlerle gökyüzüne çıkar, öldürdüğü düşmanların ruhunu da hizmetçi olarak yan-larında götürürlermiş.

Kim bilir orada ne kadar ateş kümesi var? Acaba kaç kişi yakılıyor? Bu şerefli törene iştirak etmek herhalde pek az ölüye nasip oldu. Bütün Hun ölümlerini yakmak için, koca bir orman ister.

Biraz sonra ilâhiler de kesildi Uzaktaki ordugâhtan gelen uğultularla, yukarda uçan kuzgunların feryadından başka bir şey duyulmaz oldu.

Ben, ölümlerin arasında tek canlı yaratık, susuzluktan yanmış ve Tanrı tarafından bile unutulmuş halde, orada kalmıştım.

Akşam olup da, yaz gecesinin yıldızları parlamaya başlayınca, ölüm korkusu uçsuz bucaksız bir yas örtüsü gibi üstüme çöktü.

Gece vakti ölmesem bari. Bir kerecik daha seheri, şafağın söküşünü, doğan güneşi görebilsem.

Bu geçici âlemde son bir defa daha ağzıma bir yudum su koyabilsem.

Nasıl berbat bir su olursa olsun, yalnız bir yudum su; içimde tamunun kızgın közleri var.

Irmak, on adım önümden geçtiği halde, susuzluktan kavrulup ölecek miyim?

Ben böyle düşündüğüm sırada, garip bir şey oldu.

Bir zamandır belimde tuhaf bir acı duyuyordum. Savaş alanında geçirdiğim gece, oramda bir ezinti hisseder gibi olmuştum, fakat ayağımdaki yara beni o kadar meşgul ediyordu ki, onu düşünmüyordum bile. Ölümümün her an yaklaştığını hissederek uzanıp kaldığım o anda, elim rastgele belime gitti. Galiba orama bir vuruş aldım, şişkinlik yaptı, yahut da bir taş sokulmuş kalmış. Son dakikamda şu mendebur şeyi çıkarıp ata-

TANRI'NIN KILICI

281

yım da, ölürsem rahat gideyim. Fakat bu ne? Elim neye dokunuyor, bir tulum. Hem de efendimin savaşa girmeden verdiği, dolu şarap tulumu.

O büyük kargaşalık sırasında, bunu kemerime bağladığım hemen aklımama geldi. Atım vurulursa, şarabımın da kaybolup gideceğini düşünmüştüm.

Sabaha 'sağ çıkmıyacağımı iki kerre iki dört eder gibi bildiğim halde, sönmekte olan ateşin son bir defa parlamasına benzer, içimde büyük bir sevinç rüzgârı dolaştı.

Tıpasını dişlerimle çıkarıp tepeme diktim. İçtim, içtim, nefes almadan, durmadan içtim, içtim, içtim. Sirke demek belki daha doğru olacak; bu ekşi, zehir gibi sert şarabın bütün kaslarıma, sinirlerime kadar yayıldığını hissettim. İçtim, bütün benliğimle içtim. Vücudumun her zerresi bu şarabı içti, sömürdü. Suyun bir süngere girmesi gibi, kemiklerime, beynime kadar girdi, sokuldu. Son damlasına kadar içtim.

Hemen dalmışım.

Ne kadar uyudum, bilmiyorum. Biki bir, belki iki gün. Yüzüme sağnak halinde düşen yağmurla gözlerimi açtım. Gök gürliyor, şimşek çıkıyordu. Sonra yine şimşek, gök gürültüsü.

Hâlâ sırt üstü yatıyordum, ellerimle yüzümü siper ediyordum.

Ortalığın aydınlığından gündüz olduğu belli. Yağmurun içime kadar geçtiğini hissediyorum.

Zaten bu yağmur değil, gök kubbesi delinmiş, boşanıyor.

Yarım saat sonra sağnak dindi, güneş açtı. Ayaklarıma hafif hafif sular dokunuyor. Irmağın taşacağını düşündüm. Dehşet içinde kaldım.

Artık suların kabarak aktığını görmeğe başlamıştım. Fakat sarı çamurlu bir su yerine, erguvan renkli, kirli bir su akıyordu.

Savaş alanından akan su.

Sırtımı başımın altındaki at kafasına yaslamak için,

282

TANRININ KILICI

TANRININ KILICI

283

zorla, yaralarım acıya sancıya biraz doğrudum. Artık suların koşar gibi akışını, dalgacıkların arasından yuvarlanan cesetleri tolga, tahta kalkan, eyer, tahta tolga, ok, mızrak ve kuru ot parçalarının ağır ağır yalpalayarak gidişini görebiliyorum.

Su gittikçe yükseliyor. Belimin altına hafif hafif değişiyor. Hattâ ayağımı yavaşça kaldırmağa bile başladı.

Felâket, ölümümü hazırlamak için bin kılığa bürünerek karşıma çıkıyor, ne çare.

Cesetler de, hâlâ durmadan önümden gelip geçmekte. Birisi sırt üstü, öteki yüzükoyun, bir üçüncüsü yan yatmış. Suyun üstünde yalnız kaftanı görünüyor. Onlarca, yirmilercesi birden köpüklü dalgalarda sürükleniyor. Sanki o halleriyle bana :

—• Oh, suda öbür dünyaya gitmek ne kadar hoş! Sen de bize katıl! Zeta! demek istiyorlar.

Bazan birisi durup, suların girdabında dönüyor. Arkasından gelenler buna çarpıp kalıyorlar.

Sonra daha büyük bir kitle gelip bunlara yükleniyor ve kendisiyle birlikte alıp götürüyor.

Yerlerine ciddî, sakın yüzlü ölümler ortaya çıkıyor. Bir katile bir yere ne kadar çabuk birikirse, o

kadar çabuk dağılıp gidiyor. Birbiri arkasından gözden kayboluyorlar. Nihayet boynu yarı kesilmiş ve başı omuzlarına düşmüş bir Roma'lıdan maada kimsecik kalmadı. O da büyük bir ağır başlılıkla tek başına daireler çizerek oynadı sonra ötekileri takibetti.

Su artık göğsüme kadar çıkmıştı. Değişiklik olarak kocaman, köhne bir köprü sallanarak bana doğru gelmeğe başladı. Uzun değildi, korkulukları yuvarlak ağaçlardan yapılmıştı. Buna yapışsam, belki ordugâha kadar gidebilirim, diye düşündüm.

Bütün kuvvetimi topladım. Köprü gittikçe bana yaklaşıyordu. Yanıma geldi. Bir yerine sımsıkı yapıştım.

Az sonra ben de serin dalgaların içinde yalpalıyor, köprüyle birlikte, cesetlerin arasında yolculuk ediyordum. Uzun, sonsuz, sallanarak yapılan bir yolculuk. Dal-

galar boynumu yıkıyor, zaman zaman yüzüme çarpıyordu.

Ordugâhın bulunduğunu tahmin ettiğim yere geldiğim zaman, alam bomboş buldum. Ortada ne çadır ne bir araba vardı. Yalnız şurada burada kararmakta olan ateşler, Attilâ'nın burada ordugâh kurduğuna tanıklık ediyordu.

Bir kurt kıyıda su içiyor. Herhalde çok yemiş olacak, bir türlü doymak bilmiyor.

Ve akıntıya kapılıp sürüklendim.

Akşama doğru, nehrin kıyısında bir takım insanlar gördüm. Irmak boyunca erkek, çoluk çocuk dizilmişlerdi, çengeller ve çengelli sopalarla ölümleri, suyun yüzündeki tahta tolga, kargıları, silâhları, tahta tabanlı çarıkları kıyıya çekiyorlardı.

— Tanrınızı severseniz!... diye seslendim.

Beni de çektiler, büyük bir merakla etrafımı sardılar.

— Yalvarırım, dedim, beni bir eve götürün, yiyecek Verin.

Sadece bakıyor, hayretten kendilerini alamıyorlardı.

Neden sonra Yunanca söylediğimi akıl ettim, bunlar ise katalaun idiler: Frank, Burgund, Got falan değiller. O zamana kadar savaşın yalnız cansız tanıklarını gördükleri hâlde şimdi önlerine canlı bir tanık çıkagelmmişti. Gözlerini bir türlü benden ayıramadıkları herhalde bundandı.

Nihayet aralarında bir de papaz gördüm. Kendisine Lâtince :

— Reverendissime domine. Ben piskopos Lupus'un kölesiyim! diye inledim.

Ve kendimi kaybettim.

TANRI'NIN KILICI

284!

Umutsuzluğa düşen insan, aklını oynatmıştır. Benim de üzerime ölüm işte kaç kılığa bürünerek geldi. Kâh eteğimden yakaladı. Kâh ayağımdan çekti. Bazan göğsüm-de oturdu, hattâ içime bile girdi, fakat hâlâ hayattayım.

Bugün bile vebadan sağ sağlam nasıl kurtulduğumu bilmiyorum. Bazan, damarlarımdaki genç kanın beni kur-tardığını düşünürüm. Bazan, o ekşiyen sert şarap içime merhem oldu derim.

Bazan da, aldığım yaraların harareti içimdeki vebanın zehirini kırdı da canımı kurtardım, diye hüküm veririm. Burasını varsın hekimler çözsün.

Piskopos Lupus, muhakkak beni gördüğü ve kölesi-yim dediğimi duyduğu zaman şaşırıp kalmıştır. Yine de çok iyi kalbli adammış, beni evinden aturmadı.

Gözlerimi açtığım zaman kendimi temiz, beyaz bir yatağın içinde buldum. Başımda, ayaklarımda yumuşak sargılar vardı. Odanın havası günlük kokuyordu. Duvarlarda havarilerin resimleri. Yatağın karşısında büyük bir şömine, önünde deri geçirilmiş bir koltuk.

Konuşabilecek kadar kendime gelince :

—! Pater sanctissime, dedim ,bütün dillerde, yaptığın iyiliğe karşı şükranımı ifade edecek bir kelime var mı acaba?

İhtiyar :

—! Evime geldin, hiç şüphesiz seni Tanrı yolladı, bundan ötesini düşünme.

Konuştüğüm Lâtinceye hayret ettiği belliydi.

— Seni Hun sanmıştım, diye temiz bir ifadeyle gülümsedi. Ama haydi, fazla konuşmayalım.

Sızıların epey fazla, Tanrının adı seni takdis etsin.

Gözlerim yaşarmıştı: •— Amin.

Uzun mahrumiyetlerden sonra ilk defa önüme koian piliç kızartması, yağ gibi boğazımdan aşağı kaydı. Hayatımda bu kadar lezzetli bir şey daha yemedim. Kızartma

I

TANRI'NIN KILICI

285

kokusu burnuma değil, ta ruhuma kadar dolmuş, pilicin etiyse, ağızımdan sinirlerime, kaslarıma kadar sinmişti.

Bunun üstüne bir bardak da şarap içtim ve hayatımda bir daha kavuşamayacağım kadar mesut bir an yaşadığımı hissettim.

İhtiyar piskoposun canonicus ve öğrenci olarak yirmi kadar papazı vardı. İhtiyarla birlikte oturuyorlardı. Kilisede âyin biter bitmez, soyunuyorlar. Birisi yemek yapıyor, öteki ortalığı süpürüyor veya bahçede iş görüyordu. Üçüncüsü ineğe bakıyor veya ağaçları buduyor. Birkaç tanesi çocukları okutuyor, bazıları da kiliseye gelen dindar kimselerle meşgul oluyordu. Burada herkesin ayrı bir işi vardı.

Ben iyileştikten sonra, ihtiyar bir türlü bilgime hayret etmekten kendini alamadı. Zaten ne papazları ne de kendisi çok kitap karıştırmış değillerdi. Latin yazarlarından yalnız Ovidius'un Takvim'ini okumuştı. Papazları okumayı bile zor söküyorlardı.

Yeniden kuvvet bulunca, İsa'nın on iki yaşındayken papazlarla bilginler arasına girmesi gibi, yanlarına oturup konuşmağa başladım. Onlar bana ben de onlara sorular soruyorduk. Kiliseye ait hiç bir şey öğrenmemiş olmakla beraber, bilgim onlarmkinden çok fazla idi. Ancak ihtiyar, bilgin bir ilâhiyatçıydı. Onun yanında bu konularda pek de konuşmuyorsam da, piskoposun benim varlığımdan çok haz duyduğu muhakkaktı.

— Oğlum, diyordu, seni bana Tanrı yolladı. Yalnız Katalaun diliyle nasıl âyin yapıldığını öğren, seni takdis ederek rahip yapayım, ilerde yerime sen geçersin.

Bu lâf geçtikçe papazlar bana ters ters bakıyorlardı. Ben her seferinde kilise mensupları, arasında mütevazî bir hizmetkâr olmaktan başka bir şey arzulamadığımı söylüyordum. Evvelâ buna pek inanmamışlardı, fakat kalkıp da ufak tefek ev işleriyle uğraşmağa başlayınca, rahatladılar. Oh, ben mütevazî olmasını bilirim. Kölelik boyun eğmeği öğreten en büyük okuldur. Yavaş yavaş

286

TANRI'NIN KILICI

beni sevmeğe başladılar. Daha sonraları piskoposun bana evlât muamelesi etmesine de alıştılar. Ben onun gölge, siydim. Cenazelere bile beraberinde ben gidiyordum. Ev-lenmelerde olsun, başka törenlerde olsun, yanında hep ben bulunuyordum.

İhtiyar, halkın arasında bile :

— Bu çocuğu bana Tanrı gönderdi, diyordu, görür-sünüz, o bir aziz olacaktır.

Bir azizde bulunması gereken iyilikler zaten bende vardı, hiç kimseyi incitmezdim, birisinin bana kem gözle baktığını görsem, onunla o kadar ilgilendim ki, nihayet beni sevmek zorunda kalırdı. Fakat bunlar benim için oyun kabilinden şeylerdi. Aslen hep kendi işlerinden, ev işlerinden, şundan bundan, hurafeden bahseden bütün bu insanları hor görürdüm. Yalnız ihtiyar piskoposu, bir çocuk ruhunun bütün temizliğiyle seviyordum. O, cidden aziz denilecek bir insandı. Bazı kimseler kadifeler, ipekler giyer, mevkiin, azame-tiyle herkesten üstün görünür; o adamlarla bir kere konuşun, hemen anlarsınız ki, Efendi Hazretleri, insan şeklinde hayvandan başka bir şey değildir. Bazıları da yırtık bir pantolon, boyanmış bir hırka, partial bir çarıkla gezer, fa-kat konuşmağa başlayınca, hayvan kılığında gezen bir melâike olduğunu derhal kavrarız.

Bazı insanlar, istediği kadar okul bitirsin, istediği ka. dar kitap okumuş olsun, kafasının içi karanlıktır. Bir çok kelimeler, tarihler, kitap isimleri bilir; fakat ona bir mesele hakkında bir fikir soracak olursanız, budalalığına şaşar kalırsınız. Buna karşılık ümmî bir çok kimseler de vardır ki, açık fikirli ve anlayışlıdır. Böyle insanlarla ya-şıyanlara ne mutlu!

Benim piskoposum da böyle kıyafet düşkününü bir me-lâikeydi, zavallı. Sığır derisinden yapılmış bir elbisesi vardı. Yazın yalınayak, başkibak, kışın âdi bir başlık ve çizmeyle dolaşırdı.

Odasında İsa, Meryem ve havarilerden Paulus'un resimlerinden başka süsü yoktu. (Bunlar da

TANRININ KILICI

287

pek kötü şeylerdi: İsa dik bakışlı, Meryem şaşı, Aziz Pau-lus da eğri bacaklı. Fakat piskopos gibi aziz insanlar için böyle olması da iyi. Beslediği sevgi, boyalı resimlerdeki yanlışlıkları bile kendiliğinden düzeltir.) Yatağı, üstüne saz konulmuş tahta bir karyola. İskelemler ağaç köklerinden yapılmış. Yatak takımları, kadınların yıkanacak bir şeyi kalmadığını duydukları zaman getirdikleri bir iki parça şeyden ibaret. Gömlek kullanmıyor, zaten ne olduğunu bildiği de yok. Gömlek Hunların buluşudur.

Binanın birçok odaları olmakla beraber, o yalnız birisinde oturuyordu. Yandaki odada iki yaşlı canonicusla beş yetim çocuk yatıyordu. Odalardan beş kadarı boştu, şehrin dilencileri geceleyin buraya sığmıyorlardı.

İhtiyar nesi varsa dilencilere vermişti. Kilisenin gelirini bile. Onlara, yırtık elbiselerinin yerine yenilerini verir, iyi nasihatler eder, tesellide bulunurdu.

Kışın ilk karı düşünce, piskopos şehirdeki bütün çocukları toplattı, hepimiz ders vermeğe başladık. En yaşlılarını, hususiyle papazlığa aday olacaklarını, ben yetiştiriyordum. Lâtince öğretiyor, ders kitabı olarak İncil'i kullanıyordum.

in principio creavit Deus coelum et terram. (Tanrı evvelâ göğü ve yeri yarattı.) İlk ders buydu. Lâtince öğretenlere, İncil'in bu bahsinden başlamalarını sağlık veririm. Bu bölümde cümleler kolay, hikâye tatlıdır .

Akşamları, yetim çocuklar uyuduktan sonra, ihtiyarın odasındaki büyük şöminenin önünde toplanıp konuşurduk.

İhtiyarın bazan şehirden veya dolaylardan gelen konukları olurdu. Böyle zamanlarda nefis yemekler, kızartmalar yapardık. Bazan çömezlerinin işi olur, ihtiyar havucu kendisi temizler, odunu keser veya ateşe bakardı. Akşam yemeğinden sonra, kokular saçarak yanan iki mum ışığında onlara azizlerin efsanelerinden okurdum, sonra bir ağızdan mezamir söyledik.

Papazlardan Gad, az bulunur kırattaki bariton sesiyle, tek başına bir iki kilise

388

TANRI'NIN KILICI

şarkısı okurdu. Konuğumuz varsa, ihtiyar piskopos da İngiltere'deki hatıralarından bazılarını anlatır, yahut fıkralar söyleyenler olurdu.

Ben, bu iyi hayat şartları içinde bir türlü avunama-mıştım.

Zaten iyice düzelip kalktığım zaman kış basmıştı, kuvvetim yavaş yavaş yerine geliyordu.

Dizim iyi olmak, la beraber, daha kıvıramıyordum.

İstesem belki de beni bırakacaklardı, fakat bu biçim-siz dizle ata nasıl binebilirdim? Dizim iyi olsa bile, etrafımızda dolaşıp duran kurt sürülerinin arasından nasıl geçebilecektim.

Sanki, kurtların büyük toplantısı vardı ve dünyanın bütün kurtları oraya toplanmıştı. Kuşlar, görülmemiş büyük sürüler halinde dolaşıyorlardı. Kartallar, kuzgunlar ve kargaların bet seslerinden başka bir şey duyulmuyordu.

Anlattıklarına göre zavallı piskopos, evvelâ bütün ölüleri gömmek istemiş. Şehirdeki dini bütün kimselerden beş yüz kişiyi kazma kürekle yanma almış. Ertesi güne kadar zor dayanmışlar.

Başlarını sallayarak :

—• Orada yüz binden fazla ölü var! diyorlarmış.

Kurdu, sırtlanı, kuzgunu ve rüzgârı yaratan Tanrı, sana binlerce minnet ve şükran!

Fakat böyle bir yerden geçmek ne mümkün?

Çarığımın kaytanı bile mahzun. Kendimi işe verişim de, sırf düşünmemek için. Ama, gece ne kadar yorgun olursam olayım, düşünmeden yapamıyordum. Acaba şimdi memlekette ne oluyordu? Hem de benim memlekete gidemediğim şu sırada. Bazan o kadar kuvvetli bir sıla hastalığına kapılıyorum ki, yalınayak, başıkabak yollara düşmek istiyorum.

Piskopos, canımın sıkıntısını görerek, benimle çok defa ilgilendi. Üzüntümün ne olduğunu sordu. Böyle kıt kanaat yemek hoşuma gitmiyorsa, daha çok şeyler pişi-

TANRI'NIN KILICI

289

rebileceğini söyledi. Elbise lazımsa, istememi tembih etti.

Nihayet bir gün Emöke'ye aramda geçenleri anlat.

tim.

Dinledi, hiç sesini çıkarmadan dinledi .Sözümü bitirince :

— Senin gibi bilgili, akıllı bir adamın böyle cahil münasebetsiz bir eksik eteğe esir olması, garip şey, dedi. Ben de gençtim, ben de delilik etmedim değil: Duvarlara mı tırmanmadım, ırmaklardan mı geçmedim, soğuk kış gecelerinde bir pencerenin önünde sabahlara kadar mı beklemedim. Fakat isim günü armağanı olarak hayatımı bir tabağa koyup da ayaklarının altına atmak hiç de aklımdan geçmedi.

Evet, diye içimi çektim, bu kız Emöke değildi. Emö-ke, dünyada bir tane vardır.

—! Dişlerimin pasını temizler gibi bu kızdaki vazgeçmek lâzım, oğlum, diye beni teselli etti. O bu kış muhakkak kocaya varır, sen oraya döndüğün zaman, belki de çocuğuna meme vermeğe bile başlamıştır.

Keşke bunu söylememiş olsaydı. Sanki bir kaplan göğsümü parçalamış, kalbimi pençesinde sıkıyordu. Ter-sine çevrilmiş bir sepetin üstünde oturuyordum, yere düştüm. Ölümün yakamı salıverdiği o an'a, ağlayarak lanet etmeğe başladım.

İhtiyar korkmuş, mukaddes suyla şakaklarımı oğ-mağa başamıştı. Başımı kucağına koydu, bir anne şefkatiyle saçlarımı okşadı.

— Zavallı çocuk, ne kötü bir alın yazın var. Hâlâ bu işte pişmemişsin. Dinle bak: Ben evli bir adamdım, yıllarca mesut bir aile hayatı sürdürdüm. Bizim sevgimiz sonsuzdu. Her dua edişimde, eğer, ben rahip, sen de rahibe olsaydın, Tanrının daha çok hoşuna giderdi, derdim. De-diğim gibi de oldu. Birbirimizden ayrıldık. Ben rahip oldum, o da rahibe. Fakat hâlâ birbirimizi ilk sevginin sı-caklığıyla düşünürüz.

290

TANRI'NIN KILICI

İstirap denilen şey öyle bir kirli ipliğidir ki ,çok faz. la gerilecek olursa kopar. Bu mübarek adamın başından geçenleri dinledikten sonra katıla katıla gülmeğe başla-dım.

LIV

Kar kalkmış, yerine veba postunu sermişti. İlk zamanlarda günde beş-on daha sonra yirmi-otuz kişi öl-meye başladı.

Piskopos, günah çıkarma ve cenaze işlerinde yardımcısı olayım diye, törenle beni papaz yaptı.

Papaz olmaktan memnundum. Niçin geriye döneyim, diye düşündüm. Savaşta boşuna kahramanlık göstermiş bitikçilere bir baş bile yazdıramamıştım. Nasıl çarpıştığımı anlatacak bir tanışım yoktu. Savaş alanında kurtlara yem olmamışsa, belki Csath beni azat ederdi, fakat Emö-ke'yi istiyecek kadar ne bir hazineye, ne de büyük bir rütbeye sahip olamayacaktım. Orada aşağılık bir adam olarak kalacağım demektir, buradaysa elimi öpüyorlar, bey diye çağırıyorlar, sakın, rahat bir hayat sürüyorum. Hattâ genç yaşta piskopos olmak da çok mümkün. Buralarda benden daha bilgili bir adam bulmalarına imkân yok.

Fakat veba!...

Günde yirmiden fazla cenaze çıkmağa başlayınca, ar. artık son talkını bile veremez olduk. Yalnız üç kişi bu işle uğraşıyor, başa çıkamıyorduk. Öteki papazların hemen hepsi ölmüştü. Sağ kalanlar da dağlara çıkarak oradaki halkla yaşamağa başlamıştı. Attilâ'dan kaçan bin kişi kadar insan dağda kalmış, dönmeğe cesaret edememişti. Bizi ev işlerinden kurtarabilmek için, piskopos bir aşçıyla birkaç da hizmetçi aldı. Yine hakkından gelemedik.

Mayısta, ölenlerin sayısı günde elli, altmış, hattâ yetmişe kadar yükseldi. Aile üyelerinin hep birden öldüğü evler vardı. Bazı sokaklarda, iki kişiden başka tek hayat sahibi kimse kalmamıştı.

TANRI'NIN KILICI

291

Haziranda ölme, biraz daha azalmağa yüz tuttu.

İhtiyarla benden başka kilisede kimse kalmamıştı. O güzel sesli papazcağızı da veba götürmüştü. Artık ölüleri kilisenin önüne getiriyorlar, son talkınlarını orada yapıyor, her iki saatte bir, toptan kaldırıp gömüyorduk.

Temmuz ayı içinde bir gün, şehrin zenginlerinden biri öldü. Piskopos büyük bir sevinçle, adamın bütün varını bana terkettiğini haber verdi.

— Bana mı

— Evet sana, Tanrının adı seni takdis etsin. Bu servetle ne büyük iyilikler yapabilirsin.

Ertesi günü akşam üzeri bana terkedilen şeylere bak-, tık: İki katlı güzel bir ev, üç binek atı, birçok güzel resimler, şaheser silâhlar, mobilyalar, yedi yüz on altın.

Fakirlerin sandığına koymak üzere paraları piskoposa verdim. Evle içindeki eşyayı muhtara emanet ederek, veba ayağını şehirden çekinceye kadar, bunlara bakmasını tembih ettim, sonra hepsini toptan satarız, paraları yine fakirlere üleştiririz, dedim.

Yalnız atlar için bir şey söylemedim. Göğsümün için. de bir şeyler kımıldadı, mezar taşının altından toprağı bir kuvvet itiyormuş gibi bir şey.

Gece, piskopos uyuduktan sonra, kalktım. Doğru muhtarın evine gittim, penceresini tıkırdattım

•

— Efendi, kalk, evimin anahtarlarını getir.

— Ne var, ne oldu?

— Hemen bu gece Paris'e gitmem gerekti. Piskopos hazretleri oradan papaz istemişti, gelmiyorlarmış. Ben gidip getireceğim. Yarın öğleden sonra burada olurum.

Evimdeki odanın içine girdim, silâhların arasında çok süslü bir kılıçla bir kalkan, bir de yay seçtim. Koynuma bir kese soktum. Üstümü değiştirdim. Vişne rengi kadifeden güzel bir elbise seçtim. Dize kadar çekilebilen bir de hafif çizme vardı, onu da ayağıma geçirdim. Çizmenin üstündeki altın mahmuzu çıkarmadım. Mahmuzsuz at sürmek olmuyor.

292

TANRI'NIN KILICI

Muhtar giyinişime hiç de hayret etmedi. Etraf hâlâ kurtlarla doluydu.

Atların en iyisini seçtim, üzerine atladım, mahmuz-ladım :

— Haydi benim atım, yel gibi, gün doğusuna!

LV

Başımdan geçen bir hayli işten sonra, Tuna kıyısına vardığım zaman, yapraklar sararmağa başlamış, güz gel-misti.

Boruyu öttürdüm.

Az sonra karşı kıyıdan sal hareket etti. Salın ön tarafında tıknaz, ak sakallı bir Hun oturuyordu.

Daha kıyıya gelmeden ihtiyar yayını gerdi :

— Kimsin, ne istiyorsun?

— Senin gibi bir Hunum. Memlekete dönüyorum.

— Ne diye memlekete dönüyorsun?

- Orası benim bileceğim iş, senin ödevin beni kar-ışya geçirmek.
- Şimdi babanın şarap çanağına dedireceksin. O ka. dar ileri gitme bakalım. Oku ciğerine saplayacağımı bilmiyorsun galiba.
- Ne diye saplayacakmışsın?
- Namussuz bir kaçaksın da ondan.
- Kaçak mı? Ben ha? Yahu, birbirimizi anlamıyo-yoruz. Ben Katalaunum'dan geliyorum, bildirki savaş-tan.
- Adamın kolları yanına düştü.
- Roma dolaylarından değil mi?
- Hayır, Yoksa ordu orada mı.
- Orada.

Bu sefer benim kollarım yanıma düştü.

Hun. salı yanaştırdı. Yüzüme ve elbiselerime dikkatle baktı.

- Seni karşıya geçireceğim, ama ondan sonrasına karışmam.

TANRI'NIN KILICI

293

- Ne demek?
- İçeri girdin mi, dışarı çıkmak yok, keyfin bilir. .

Ağzının payını vermek zor bir iş değildi. İleri doğru çekip'gitmek istedim, fakat atım o kadar yorgundu ki, salcıların yanında yatmaktan başka çare yoktu.

Yemekte ahbab olduk, savaş hakkında onlara çok şeyler anlattım. Bu arada soruşturmağı da unutmuyordum.

- Attilâ İtalya'ya ne zaman yürüdü
- Döndükten pek az sonra. Atların yemini sağlayın-caya kadar, birkaç hafta dinlendi. Kışın Şiddetli soğukları geçince hemen hareket etti.
- Csath'tan ne haber? Yaşıyor mu
- Yaşıyor.
- Çoluk çocuğu?

Onlar hakkında bir şey bildikleri yoktu. Salcılar ve sınır bekçilerinin çoğu Ugorlardandı.

Aralarında tek tük sakat Hunlar da bulunuyor. Avcılık ve balıkçılık ederek geçiniyorlar. Her yüz adımda bir, sazdan yapılmış bir kulübe var. Hun eline casus geçiremez.

Ertesi sabah erkenden yola çıktım, akşama doğru At-tilânın oturduğu ahşap sarayın kuleleri görünmeğe başladı.

Etkisi altında kaldığım karmakarışık hisleri yazıyla anlatamam. Kalbim, kâh bulutlara kadar yükselerek uçuyor. Kâh kötü bir düşüncenin kurbanı olarak kanadları kırılıp yere düşüyordu.

Acaba hâlâ bekâr mıydı? Beni görünce ne yapacaktı?

Kalbim o kadar çırpıyordu ki, yaya yürüseydim, sık sık durmam gerekecekti.

Atımı Tisza'dan suladım. Kendim de indim, çabucak yıkanıp temizlendim. Elbisemdeki tozları silkeledim.

Ve ata binip şehre girdim.

Bu şehir şimdi ne kadar sessiz ve kimsesizdi. Sokaklarında kadınlarla çocuklardan başka dolaşan kimsecikler kalmamış.

Kıral sarayının önünde silâhlı birkaç ati» var. Bun-

294

TANRI'NIN KILICI

lar kumliçenir» muhafızları;, sakat Savaşçılar, ihtiyar Hunlar, hasta olduğu için bırakılmış muhafızlar ve Atti-lâ'nın hizmetçilerinin üçte ikisi.

Kalbim üzüntüyle çarparak, evin kapısının önünde durdum. Uşaklar, köleler, sanki yabancıymışım gibi hay ret dolu soğuk gözlerle bana bakıyorlardı.

- Merhaba Uzura.

Uzura mızrağını yere bıraktı.

- Aman Yarabbi! Zeta, sen misin?
- Tabii, benim ya. İçeri seslendi :
- Zeta geldi, Zeta!

Evladını görmüş gibi, sevinçten titriyordu. Uşaklarla köleler de koştu. Attan iner inmez boynuma bir kız sarıldı, şapur şapur öpmeğe başladı :

- Zeta! Zeta!

Kim bu diye dikkatle baktım: Cicia imiş. O kadar büyümüş ki, zor tanıyabildim.

Ötekiler de candan kucaklıyor, elimi sıkıyor, elbiselerimi okşuyorlardı.

Bu anda altısı birden, nereden geldiğimi, hakikaten ölüp ölmediğimi soruyorlardı.

Sonra beni ite kata hanımla büyük beyin yarana yukarıya çıkardılar.

İki küçük, sevinçle koşarak yanıma geldi, ben ellerini öpmek için izin istedim.

Asıl görmek istediğim ortalıkta yoktu. O kötü ihtimali düşündükçe yüreğim öyle buruluyordu ki, hanımın ve büyük beyin sorduklarına cevap vereyim derken dilim dolaşıyordu.

Bir hayli tereddütten, düşünüp taşındıktan sonra sordum :

— Herkes iyi ya?

— İyi, Zeta.

— Kü-küçük hanım da iyi mi?

— Oda iyi, Zeta.

TANRI'NIN KILICI

295

—Ha-hasta değil ya kü-küçük hanım?

—! Ne diye hasta olsun? Büyük kiralıçe Rika'yla ava gitti. Herhalde kiralıçe seni yarın yanına çağırır, öldün diye çok ağladı. Efendim, vebadan kurtulamadığını söylemişti.

Sırtımdaki yükün yarı yarıya hafiflediğini hissettim. Emöke evlenmiş olsaydı. Csath'ın karısı «Küçük hanım avda» demez : O artık küçük hamın olmaktan çıktı, bebeği bile var, diye cevap verirdi.

— Sayın efendimize savaşta bir heder gelmedi ya? diye artık işi geveziliğe döktüm, asıl ben onu ölmüş sanıyordum.

Hanım :

—Yok canım, diye güldü, ölmek pek âdcü değildir.

— Orada çok kalırlar mı acaba? Bayanım, oraya gitsem, daha iyi olmaz mı dersim/

— Cehenneme git, görmüyor musun, güz geldi. Sen oraya varıncaya kadar, onlar çoktan buraya dönmüş olur.

— Efendim benim kahramanlığımdan bahsetmedi mı'

— Hayır, Zeta. Savaşın daha başlangıcında gözünün önünden kaybolduğunu söyledi.

Buna fena halde canım sıkıldı. Demek köle olarak kalacağım. Piskopos olacağım yerde, at kaşağılayıcı, çarık temizleyici, iki ayaklı bir köpek olacağım. Bir gün dinlenmek için izin istedim.

O gece mutfakta büyük bir şenlik yapıldı. Kölelerle uşaklar, beni dinlemek için toplanmışlardı.

Raba kadın, bir taraftan kızartma yapıyor, bir taraftan şarap taşıyordu. Beni kendi koltuğuna oturttu, sevgili oğlum diye hitabetti. Cicia'yı yanıma oturtmuşlardı. Yalnız bu hoşuma gitmedi.

Kızın bayramlıklarını giyip, önüme de küçük bir kâse içinde Mudanya Güzeli denilen iri

papatyalardan bir demet koymasına büsbütün içerledim.

Sonra, başımdan geçen bütün şeyleri, nasıl savaştığımızı, nasıl kurtulduğumu anlattım.

Dizimde ve başım-

"TM

296

TANRI'NIN KILICI

daki yaraları gösterdim. Büyük bir saygıyla, dinliyor, hayretle bakıyorlardı.

Uşaklardan Gyöngyi :

— Cicia'nın senin için ettiğin bunca dua boşuna git-medi desene, dedi.

Omuzlarımı silktim :

—! Ne diye dua ediyormuş? Cicia'nın ben nesiyim? O benim neyim oluyor Ama yine teşekkür ederim... Cicia, anlamıyorum. Evet, benim hayatımla ilgilenmene memnun olurum ama, attan iner inmez boynuma sarılman yakışsız bir şeydi doğrusu, hani Allah bilir ya... Bundan sonra böyle şeylerden vazgeç, münasebetsiz şeyler düşündürür herkese. Hem sen artık kocaman bir kızsın, adının çıkmamasına dikkat etmelisin.

Cicia, iskemlesinde arkaya yıkıldı. Yüzü bembeyaz kesilmişti.

Görmemezliğe geldim. Masaya vurdum :

— Tavuğum, küçük Kara Şeytan ne âlemde Uşaklar güldü. Uzura'yı bakiştılar.

Uzura kızardı. Kafasını kaşdı.

— Ne oldu canım

Nihayet Raba kadın baklayı ağzından çıkardı : —! Şey, Uzura senin ruhuna kurban etti. Ölüm haberin gelince, öteki dünyaya da senin tavuğun olsun diye, kafasını kesti ateşe attı.

LVI

kıralıçe beni

Hakikaten ertesi gün öğleden evvel yanına çağırttı.

Zaten hazırlanmış, bekliyordum, iyi kalbli kapı yoldaşlarım, Katalaunum'dan getirdiğim elbiseyi temizlemek için, birbirleriyle yarış etmişler. Kaytanları sarı boyayla boyamışlar. Kadifelerin üstüne oturan tozu silkelemişler. Altın düğmeleri adamakıllı parlatmışlar. Yırtık yer-

TANRI'NIN KILICI

297

lerini dikmişler. Kısacası eski odamda sabahleyin gözlerimi açtığım zaman, elbiselerimi tertemiz buldum.

Hanım da geri kalmadı, beyaz, geniş bir yakalık verdi. Bunu da takınca, bütün evdekiler, tanımayanların beni Hunlara sığınmış bir prens zannedeceğini söylemekte birleştiler.

. Güzel elbiseleri her zaman severim. Bu tek kadınlık tarafım, içimde kuvvetle yerleşip kalmış, hiç değişmemişti. Hep kendim yıkayacak olsam bile, muhakkak beyaz bir elbisem bulunur ve kokuyu hiç ihmal etmem; bir şey bulamazsam bile, hiç olmazsa kokulu otlar bulundururdum. Fakat, uzun bir zaman ortadan kaybolduktan sonra, tekrar Emöke'nin yanına çıktığım zamanki gibi, adımlarımı büyük bir kurum ve çalımla hiç atmamıştım.

Canımı azcık sıkan bir şey vardı. Yüzüm değişmişti. Sakallarım uzamış, simsiyah kesilmişti.

Kölelerle uşaklar, sakalın bana daha çok yakıştığını söylediler. Ama Emö-ke ne diyecek?

Bıyıklarımı, Hunlarınki gibi yukarı kıvrır. dim. Yalnız saçlarımı onlar gibi bağlamadım. Köle oldu. günü unutmamalıydım. Buna pek de üzülmедim. Çünkü saçlarım güzelce omuzlarıma düşüyordu.

Artık saraya gidiyorum. Elimde geniş ağızlı külâh, belimde kılıç, çizmemde altın mahmuzlar; vişne rengi pantolon, kırmızı kadife salta, bez yakalık, omuzumda gümüş bir zincirle asılı iki karış uzunluğundaki fildişi boru. Hakikaten elbisemi, kılıcımı, külüstür bir prensie de gişmezdim.

Hizmetçi, kapının perdesini açınca, içeri bir prens-gibi girdim. Kadınlara şöyle bir göz gezdirdim. Yirmi kişi kadardılar. Kırmızı çiçekli beyaz bir elbise giymiş ve saçlarını her zamanki gibi tek örgü halinde arkasına atmış olduğu halde Emöke de aralarındaydı. Onu bir an için görebilmiştim. Bir anda, üzerinde hiçbir değişiklik olmadığını gördüm. Kumral bir kıza, mavi-beyaz renkte

298

TANRI'NIN KILICI

yeni bir elbise prova ediyorlardı. Ben içeri girince hay. retten dona kaldılar.

Bu sırada ben yerlere kadar eğilmiş, bir dizimi yere koyarak kıraliçenin hitabını bekliyordum.

Kıralıçe ellerini birbirine çarptı :

— Aman Yarabbi! Zeta, sen misin? Bizi nasıl da kor. kuttun!

—Haşmetli sultanım, affımızı dilerim, sırtımdakir.den başka elbisem yok. Bu korkunç kıyafetimle de olsa, ha-kirane saygılarımı ve emrinize amade bulunduğumu söy. lememe müsaade buyurun.

— Daha yakın gel bakayım. Aman kızlar, bu oğlan ne yakışıklı bir delikanlı olmuş. Zeta, bana çok şeyler anlat. Ne gördünse hepsini. Ölüm haberini almıştık. Senin için göz yaşı döktüm.

— Haşmetmeaplarma teşekkür ederim, diye tekrar yerlere kadar eğildim. Eğer o güç durumumda bunu bil-miş olsaydım, kendimi teselli bulmuş hissederdim.

— Anlat, uzun uzun anlat. Nerelere gittin, nerelerde yaşadın? Geçen güz neye gelmedin? Hepsini anlat.

Kerevete oturmuş, dirseğine yaslanarak bana bakıyordu. Ötekiler de hayretle beni süzüyorlardı.

Beyaz tenli, sarışın yabancı kız, ayağının yanına oturmuş, soğuk bir bakışla beni tepeden tırnağa süzmüştü. Emöke, altına bir kasnak koymuş o sırtını kıraliçenin oturduğu kerevete yaslamıştı. İhtimal o da gümüşüyor-du. İhtimal diyorum, çünkü yüzüne bakmağa cesaret edemiyordum. Fakat beni seyretmekten hoşlandıklarım hissediyordum.

Sıkılğan bir adam değilim. Bakışları karşısında şaşırdığım insan pek azdır. Bununla beraber, Emöke'yle tekrar karşılaşarak, bakışlarının üzerimde dolaştığını görünce, güçlükle konuşabildim. Öylece durakaldım; nereden başlayacağımı bilmiyordum. Nihayet:

— Haşmetli sultanım, diye söze başladım, tanığı ol-

TANRI'NIN KILICI

299

duğum bu kadar olayların hangisi sizi ilgilendirir, bilmiyorum...

— Hepsi ilgilendirir, hepsi. Kendisine bir iskemle verin, yahut şöyle haliya otur. Zaten bu elbise içinde o kadar resmisin ki, yeni yılı kutlamağa gelmiş biri gibi duruyorsun. Şu başlığını at, öyle merasimli konuşmayı falan bırak.

Alçak bir iskemle çekerek aralarına oturdum. Başlığımı yere koydum. Bütün gözlerin gülümseyerek bana baktığı görünce, sıkılğanlığım geçti. Baktım, çocuklar arasında bulunuyorum. Kadınlar gülerken çocuklaşır, on yaşındaki çocuklar gibi olurlar. Yalnız Emöke'nin bakışları, içimde tatlı bir ezinti yaptı.

—• Sultanım, dedim, eğer anlatacağım şeyleri tamamen bana bırakırsanız, uzun ve sıkıcı olacağından korkarım. Çünkü, Efendimiz, senin huzurunda, kendimi bulutların üstünde hissediyorum. Nereden başlayayım, sen emret.

—Burada şehrin nihayetinde ata bindiniz, oradan başla. Ondan sonra yolculuğu, savaşı, bütün başından geçenleri bir bir anlat.

Bakışları alaylı bir Hun kadını ilâve etti :

— En fazla da anlatmak istemediğin kısımlardan bahset.

Hep gülüştüler. Yalnız o beyaz tenli sarışın kız, ağır başlı, hayret eder vaziyetini bozmadı. Sonradan öğrendim ki, o şakacı kadın kraliçe Ecska ve sarışın kız da Hunca bilmeyen, İldiko isimli bir Ger manmış.

— O halde emrettiğin yerden başlayayım, sultanım. Şehrin dışında başşaman bizi takdis ettikten sonra ata bindiğimiz sırada, şafak yeni söküyordu. Hepimiz yaşlıydık. Hiç birimiz, bir daha bu şehre dönebilecek miyiz, yoksa ruhlar diyarına mı göç edeceğiz, bilmiyorduk. Kır al da kederli duruyordu. Hattâ, gözlerinde yaş bile gördüm.

300

TANRI'NIN KILICI

Kraliçe Rika :

— Yanlıyorsun, dedi, kiral yaşlı gibi durur, ağladığı zaman bile gözlerinin yaşardığını gören olmamıştır.

Eğilerek :

— Mümkündür, diye cevap verdim, herhalde benini gözlerim yaşlı olduğu için herkesi ağlar görüyordum.

Bakışlarım bir an Emöke'nin yüzünde dolaştı. Beni görmüyormuş gibi, düşünceli bakışları vardı. Onun yüzü de Attilâ'ninkine benziyor, kafasından geçenleri okumak mümkün değil.

— Yolda kayda değer bir şey olmadı. Bahar gelince ye kadar Tuna vadisi boyunca ilerledik. Ordular önümüzden yürüyor ve Roma'lılının şehirlerini yakıp yıkıyordu. Önce Pannonia'daki şehirler, sonra yol üstündeki bütün kasabalar yerle bir oldu. Hepimizi düşündüren ilk önemli olay, bir bataklıktan geçtiğimiz sırada cereyan etti. Sazlar arasından atların dizine kadar çıkan çamurda ilerlediğimiz sırada, sazlıktan yırtık pırtık elbiseli, kuru bir kocakarı çıktı. Gözleri patlak patlak. Zayıf kol. larında zümrüt renginde ıslak yosun parçaları sallanıyordu. Acuzeyi yakalayacakları sırada, birdenbire kiralın önünde belirdi. Atının gemlerini tuttu, Germanca bet bir sesle haykırdı :

— Dön Attilâ! Dön!

Kiralın önünden uzaklaştırıp ite kaka sürüklemek istediler. Çamurlu sulara dalarak sazlıkta kayboldu.

Kadınların yüzü sararmıştı. Baktım, Emöke'nin de rengi atmış.

— Böyle uğursuz belirtiler birbirini kovaladı, diye devam ettim. Bir yerde, kayalıklar arasında bir keşiş duruyordu. Kiral bulunduğu yere varınca, kollarını kaldırarak bağırdı :

!— Kim olduğunu bilmiyorum. Sen dünyanın başında ki çekişsin. Bastığın topraklar titrer. Borunu öttürdüğü zaman gökteki yıldızlar düşecek gibi olur. Fakat Tanrı seni bu dünyaya saldığı gibi, geriye de çağıracaktır.

TANRI'NIN KILICI

301

Kıraliçe ciddî bir tavırla :

— Belirtiler ne kadar kötü, diye söylendi. Yer, gök, her şey Attilâ'ya felâket haberi veriyor, peki bunun sonu ne oldu

— Bugün bile sonunun ne olduğunu bilmiyorum, sultanım. Ben savaş alanında kaldım.

-!— Öyleyse ben söyleyeyim: Güz sonunda sapsağlam olarak, zengin ganimetlerle buraya döndü. Gün batısındaki kavimlerin bağlılığını sağlamak için, birçok prensle bir de prensesi tutsak olarak getirdi. Şu güzeller güzeli kıza bak (İldiko'yu göteriyordu), bunu da gün batısından getirdi. Kral kızı, pek de sevimli.

İldiko'yu kucaklayıp öptü.

Savaşın hikâyesine geçmiştim. Hele Attilâ'nın çıplak koluyla savaşanların başına çeçtlğini anlatırken, bütün kadınlar âdeta nefes bile almadan dinliyorlar, gözleri parıl parıl yanıyordu. Yüzünü değişmez bildiğim Emöke'ye dikkatle bakıyordum .Rengi kıpkırmızı kesilmiş, gözleri parlayarak beni dinliyordu. Söylenenlerin akıntısına kapılmıştı.

Kendi kahramanlığımdan dem vurmanın tam zamanı olduğunu düşündüğüm sırada, kapının perdesi açıldı. Hizmetçi, kral tarafından bir elçi geldiğini haber verdi.

Yıldırım çarpışmış gibi yerlerinden fırladılar. Kıraliçe de ayağa kalktı. Üzüncü ve kuşkuyla :

— Karalar mı giymiş diye sordu.

— Hayır sultanım, iyi haberler gelmiş.

— içeri getir. Başbitikçiyi de çağırın. Hafifleyerek derin bir nefes aldı :

— Tanrıya şükür, ne kadar da korkmuştuk.

Elçi» İgar isimli 'bir Hun kahramanıydı,, ayağının tozuyla içeri girdi. Kıraliçenin önünde bir dizini yere ko yup eğilerek Attilâ'nın mektubunu uzattı. Kıraliçe :

— Ne haber getirdin? diye sordu, Roma'ya vardınız mı?

302

TANRI'NIN KILICI

TANRI'NIN KILICI

303

Igar :

Hayır Haşmetmeap, Roma ayağımıza kadar gel.

d.i

— Roma'daki papa, Hristiyan dünyasının en büyük hâkimi, muhteşem elbiseler içinde ayağımıza kadar geldi. Kral'ın ayaklarına kapandı. Şehri bağışlaması için yalvardı.

— Sonra?

— Geri dönüyoruz.

Kıraliçe ayaklarını yere vurdu.

Niçin bağışladı? Niçin İmparatorluğun i tahtına oturmadı?

Boyu uzamış, gözleri alev saçıyordu. Ah, bu kadın nasıl da değişivermişti. Gerçek bir kıraliçe olmuştu. Demek Attilâ ruhunu onun yanında çelikleştiriyormuş.

Bu, bir an kadar sürdü. Uzak bir yeri aydınlatan bir şimşek ışığı gibi. Sonra yere baktı, can sıkmtısıyl*?

sordu :

— Kimse karşı koymadı mı

—! Hayır sultanım, bize kim karşı koyabilir ki?

— Aetius?

— Aetius, oralarda Katalaunum savaşını kendisinin kazandığını ilân etmiş.

— Bunu duymuştum. Peki, kendisi neredeymiş?

—! Bilmiyorum. Koca galip hiçbir yerde görünmüyor. Buna karışık mağlûp, dünyanın en büyük şehrini alt ederek vergiye bağlıyor.

— Hiçbir savaş olmadı mı?

— Olmadı sultanım. Aquilea'yi yakıp yıkınca, bütün İtalya kapılarını açtı. Memlekette binlerce arabalık hazine getiriyoruz. Ölçülemeyecek kadar çok ipek, kadife, altın işleri, resimler, altın ve gümüş geliyor. Ayrıca büyük, güzel bir esir kafilesi.

— Veba?...

— Bıldıırki gibi, sultanım. Kral bunun için de şehre gitmek istemedi sanırım.

— Kralın bir şeyi yok ya?

— Tanrıya şükür, bir şeyciği yok. Bu sefer kraliçe Ecska sordu :

— Bu papa ne biçim adam, söylesen e bakayım? Elçi gülümsedi :

— İhtiyar, kuru, burnunun üstü buruşuk, korkak yüzlü bir adam.

Başbitikçi gelmişti. Kraliçe, Ecska'yı da alarak, mektubu okutmak üzere başbitikçiyle içeri geçti.

Biz, onlar gelinceye kadar büyük salonda hiç gürültü etmeden bekledik. Kadınlar kendi arasında fısılda-şıyorlardı. Benim konuşacağım kimse yoktu, Benimle meşgul olmadıklarını görünce, Emöke'ye, gözlerimden içime akıtacakmışım gibi, baktım. Bakışlarını bana çeviren olursa, İgar'la meşgul görünüyordum.

Emöke İgara, sordu :

— Babam iyi mi?

— İyidir, küçük hanım.

—Bize de bir haber getirdin mi? —r Ağazdan haberim var.

— Bana söyleyebilir misin?

— Söyleyeceklerim şundan ibaret : Sağlığı yerindedir, küçük beylere ham meyve verilmesin dedi.

Emöke kerevete oturdu. İldiko'nun boynuna kollarını doladı. Yüzünü yüzüne yapıştırdı.

— Ne güzel kız, değil mi, Zeta? Sen bundan güzel bir kız gördün mü?

— Gördüm, küçük hanım.

— Nerede gördün?

— Tisza kıyısında, küçük hanım. Bir gün orada kumru gibi beyaz elbiseler giymiş, yüzüne tüller örtmüş, at sırtında bir güzel görmüştüm.

Gözlerinde hafif bir ürperme dolaştı, fakat yüzü hiç değişmedi.

İldiko'ya takılmağa başladı :

— Güzelsin, anlıyor musun? Güzel kızsın

304

TANRI'NIN KILICI

İldiko gülümsiyerek başını sallıyordu. — Anlıyor musun, güzel kızsın. Gülüştüler.

LVII

Raba kadının odasına yerleştim. Beni başka bırakmıyor. Hattâ kendisi küçük bir odaya taşındı.

Çok yorgundum. İhtiyar kâhyadan, bana o gün iş vermemesini rica ettim. Öğle yemeğinden sonra yatağıma uzandım.

Burası güzel, serin bir odaydı. Duvarda solmuş bir çelenk vardı. Bunu düşünlerden birisinde Emöke baş;-na takmıştı. Sokağa attıkları zaman almış ve tam tahta karyolamın karşısına asmıştım.

Odanın tek süsü buydu. Diğer taraflarda baştan aşağı aşçı kadının ütülenmiş fistanlar asılı durur. Ortaliğa kola kokusu yayılırdı.

Daha iyice dalmamıştım ki, kapının tahta man-dalı yavaşça kalktı. Kapı açıldı, Cicia ürkek ürkek içeri baktı.

— Uyudun mu?

— Hayır. Ne istiyorsun, Cicia? Yüzü biraz solgun ve ciddiye.

İçeri girdi, öğretmenin karşısında bekleyen bir mektepli kız gibi önümde durdu

Bu kız nasıl da büyümüş, kocaman olmuş, diye düşündüm. Buradan ayrıldığım zaman daha çocuktuk, şimdi baya gelinlik kız gibi. Zarif endamlı, dolgun göğüslü. Yüzü de tombullaşmış.

Uşaklar «küçük hanım» diye takılıyorlar. Belki bu isim, Emöke'nin eski elbiselerini giydiğinden ötürü verilmiştir. Zaten bu elbiseler her zaman benim de gözlerimi tırmalamıştı.

Üzgün bir tavırla :

— Seninle konuşmak istiyorum, dedi.

TANRI'NIN KILICI

305

Kapıda durmuş, parmağını yüzüne dayamıştı. Ko-vulacağından korkan bir hali vardı.

Odada kırık bacaklı, eski püskü bir iskemle duruyordu, onu gösterdim :

— Şöyle otur. Oturdu.

— Bir şey sormak istiyorum, diye kekeledi, bir şey, ben sana ne yaptım? Bana niçin kötü muamele ediyorsun?

— Ben mi?

— Beni dün yirmi kişinin yanında yerin dibine sokan sen değil misin? Of, gözlerim çıkacak zannettim. (Gözleri sulanmıştı.) Niçin böyle yapıyorsun?

—! Yavrum, kendini utanacak duruma düşüren sensin, şimdi de hâkim gibi beni sorguya çekmen, garip şey doğrusu.

— Bu sorgu değil, Zeta, mütevazî bir rica. Sana ne yaptım. Ben onu öğrenmek istiyorum. Hiç olmazsa hareketlerimi düzeltir, bir daha yapmam.

Kızın böyle akıllı uslu konuşması beni şaşırttı.

— Seni böyle akıllı başında görmekle çok seviniyorum, dedim. Hiç olmazsa bu sayede işimizi kolayca hallederiz. Döndüğüm zaman bana gösterdiğin ilgiye memnun oldum, fakat biraz aşırı buldum. Meselâ, Attilâ şehre döndüğü zaman ben sevincimden boynuna sarılıp da öpsem, buna ne dersin yani...

— Sen Attilâ değilsin ki. Hem ben seni her zaman kar... deş... bil... dün...

—! Teşekkür ederim. Fakat görüyorsun, insanlar senin ne düşündüğünü bilmez, kötüye yorar. Bu hem senin hem de benim için iyi olmaz.

Ellerini yüzüne kapadı. Baktım, ağlıyor.

— Cicia, seni acılandırmak istemezdim. Kardeşlik duygularından ne diye bahsediyorsun. Sen de kölesin, ben de. Alın yazımız hiç de iyi değil. Bana asıl, ben burada yokken bir buçuk yıl nasıl vakit geçirdiniz, neler

306

TANRININ KILICI

yaptınız, onu anlat. Bey, döndüğ'ü zaman ne dedi, onu söyle.

Cicia gözlerini önlüğüyle sildi.

—! Dedi ki, «Onu son defa savaş başladığı sırada gördüm» dedi.

— Kahramanlığımdan hiç söz açmadı mı?

— Hayır. Yalnız seni yaralılar arasında görmüş, ama sen yaralı değilmişsin, vebaya tutulmuşsun, onu söyledi.

— E, Csath beni ölmüş mü sanmış?

— Evet.

— Acıdı mı?

— Acıdı.

— Nasıl acıdı? Ne söyledi?

— Yazık oldu, onun dili başkasının elinden çok daha değerli idi, hem çok becerikli çocuktu. Yeni kalkanıma arma yaptıracaktım ona, dedi.

— Ya hanım? O da acıdı mı?

— O da acıdı. —Nasıl? Ne söyledi?

— Dedi ki : Böyle bir köleyi evden alıp götürmek delilik, dedi. Hiç kimse onun kadar eğilmesini, güzel selâm vermesini, konuşmasını beceremez. Böyle köleler, ipek duvar halıları gibi, evin süsüdür. Seni kaybetti di-fye, beyi epeyce payladı.

— Ya küçük hanım ne dedi? diye esneyerek sordum. (Eu esneme ne de yerinde olmuştu.) Ne söyledi?

—! Hiçbir şey.

— O acımadı mı?

— Yook, hani...

— Acıdı mı?

— Acıdı.

— Nasıl acıdı? Ne söyledi?

— Ne mi söyledi? Ne bileyim ben, unuttum. Ne söylemişti Yarabbim? Ha, evet : Bir keresinde dedi ki : «onun için böyle olduğu daha iyi» dedi.

TANRININ KILICI

307

Aramızda, dakikalarca süren bir sesu'Jik oldu. Cicia' nın orada bulunduğunu unutmuşum.

Sözleri bir kasırğa gibi ruhumu altüst etmişti. Nihayet :

— Başka bir şey sormayacak mısın? dedi, beni sormuyor musun?

Kalbinin hızlı hızlı çarptığını duyuyordum. Gözlerimi kapıyarak :

—• Hayır, dedim, haydi bakalım işine.

Lvni

Akşama doğru Emöke eve donda. Yaprak kurusu renginde alçak bir ata binmişti. Bu, uysal, sevimli, küçük bir hayvandı. Her zaman evin ön tarafında otlar, kim çağırırsa, hemen yanına koşar, bir köpek kadar sokulgandı^.

Kıraliçeye anlattıklarını annesine söyleyeceğini, akşam yemeğinden sonra yukarı çağrılacağını biliyordum. Acaba, kendisi de bir şeyler söylemek istiyor da, bunu bahane ediyor olmasın? Kapının önünde kızıl renkli, sık dallı iki ilginç ağacı vardı. (Buraya nasıl gelmişler, bilmiyorum. Belki de Csath, karısı için benim memleketimden getirmiştir.. Efendimi beklerken hep bunun altında oturdum. O akşam da, beni çağırdıkları vakit geç kalmayayım diye, yine oraya oturmuştum.

Beklemekte aldanmamışım. Henüz yemeklerini iyice bitirmemişlermiş. Cicia üst kat penceresinden seslendi: ".

—! Zeta! Zeta'yı gördünüz mü? Söyleyin de yukarı gelsin.

Onları masanın başında buldum. İki çocuğun yanında küçük hanım, tanımadığım birisi daha vardı, ihtiyar babalarının yüzü, içtiği şaraptan kırmızı bir çuhaya benzemişti.

Hanım, bana darıldı :

— Zeta, sen yalnız kıraliçenin yanında mı konuşursun?

Özür dilemeğe çalıştım :

308

TANKININ KILICI

— Oh, hanımcığım, sen emretmeden nasıl konuşa. bilirim? Kölenin adı : Sus'tur.

— Sen öyle kölelerden değilsin. Senin adın : Konuş. —! Teşekkür ederim. Eğer konuşmama izin verirsen, memnunlukla yerine getiririm. Fakat, sırf savaşı anlatsam, bir hafta sürer. Eğer efendimin yaptıklarını anla-tacak olursam, bir gece de az gelir.

— Beyimi savaşta gördün mü?

— Tabii gördüm, hanımcığım. O, insan şeklinde bir fırtınaydı.

— O seni görmemiş ama, hemen gözünün önünden kaybolmuşsun.

— Beyler kölelerim görmek zorunda değillerdir. Kölenin ödeviyse, efendisi gözden kaybetmemektir. Ben daima onun yanında veya arkasında savaştım.

Csath'm yaptıklarını anlatırken!, kıraliçenin huzurunda oturduğum halde, burada beni ayakta tuttuklarını canım sıkılarak düşündüm.

Bacaklarımdan birisi, çokça ayakta durduğum veya uzunca yol yürüdüğüm zaman hâlâ ağrıyordu. Şimdi bile, mevsim değiştikçe dizim Katalaunum sahrasını hatırlatır.

O akşam yalnız Csath'tan bahsettim. Bu evde en çok Csath'm ilgi uyandıracağını düşünmüştüm. Kadın, hakikaten heyecandan kıpkırmızı kesilmiş. Çocukların ağzı açık kalmıştı. Yalnız ihtiyar Barakony şarap küpünün yanına oturmuş, kaşlarını yukarı kaldırmış, gözlerini kırıştırıyordu. Bir ara :

— Yahu, dedi, ben kırk beş savaşa girdim, bu kırk beşi hakkında anlattıklarını bir araya getirirler, bu köpek enişinin şu bir savaş hakkında söyledikleri kadar olmaz be. Herkes kahraman kesildi. Yorgun düşmana bir küç sallamış olsa, bunu yüz kere büyültüyor. Çocukların gözleri uykudan kapanıyordu. İhtiyarın da bakışları mahmurlaşmıştı. Yalnız hanımla Emöke bir türlü beni bırakmak istemiyorlardı. Hanım :

TANRININ KILICI

309

—! Biraz bekle, şu çocukları yaurr.lım, sonra yine anlatırsın, dedi.

Çocukları içeri götürdü. Üçüncü odadan küçük De-des'in gelmek istediği duyuluyor, onlar da yatırmağa uğraşıyorlardı.

— Cicia sana kırmızı deveyle Peri Padişahı'nı anlatacak, haydi şimdi uyu.

İhtiyar bey kestirmeye başlamıştı.

Emöke'yle yalnız kalmıştık. Dirseğine dayanmış, bana bakıyordu. Üç gümüş şamdandaki mumlar, zaman zaman pıtırıyordu.

— Küçük hanımcığım... Bana söyleyecek bir şeyin yok mu?

— Annem gelince Attilâ'yı anlat. Başında altın tol-gasiyle ordunun başına geçmesi ne kadar hoş... Oh, bu adam o kadar güzel ki. Bir yer Tanrısı kadar güzel Gözlerini önüne indirdi.

Csath'm karısı gelmişti Attilâ'yı anlattım. Bu sahneyi, ressama anlatır gibi, bütün etrafiyle hikâye ettim.

Emöke, dirseğiyle masaya dayanmış, âdeta sözlerimi içiyordu. Mumun ışığı yüzüne pembe bir renk vermişti. Kolları, mermer bir su perisi heykeli gibi, dolgundu.

LIX

Üç hafta sonra Attilâ da döndü.

Şehir, bayram günü gibi, renk içindeydi. Dağlardan yüzler ve yüzlerce araba çam dalları getirmiş, bunlarla çadırlar ve sokaklar süslenmişti.

Kıralın karıları, yamndakilerle birlikte şehrin kıyısına kadar giderek Attilâ'yı karşılamışlardı. Ordunun baş tarafında bulunan Aslarla Gotlar, daha öğle üzeri gelmiş bulunuyorlardı. Oklarla delik deşik olmuş bayraklarını, büyük bir gururla dalgalandırıyorlardı. Birçok esir getirmişlerdi. Ne kadar yas verici bir manzara. Hepsi esmer, kısa boylu, hepsi yırtık pırtık

fp

310

TANRININ KILICI

elbiseler içinde, hepsi kederli. Bunları, Hunlarla Gepi-dalar getiriyor.

Akşama doğru, çınlayarak boru sesleri Attilâ'nın gelişini haber verdi. Zurnaların feryadı, daha uzaklardan aksediyordu. Bütün şehir yollara dökülmüştü. Er-kekler külâhını, kadınlar baş örtüsünü sallıyorlar, sevinç sesleri, çalgı gürültülerine karışıyordu.

— Kutlu ol! Kutlu ol!

Kıral, karılarını bir el işaretiyle selâmladı. Yalnız çocuklarını öptü.

Bu sırada orduda sıra, düzen kalmamıştı. Bütün Hun savaşçıları karılarını kucaklıyor. Çocuklar, babalarının yayını, mızrağını, kalkanını, tolgasını, zafer kazanmış bir insan çalımıyla taşıyorlardı. Hemen her çadırdaki atları bile öptükleri, yolda türlü sebeplerden kendisine yardım için verilmiş bir esiri avluya getirerek sorguya çektikleri görülmüyordu.*

Biz de Csath'ı karşılamaya çıkmıştık. Uşaklardan yalnız ben aile üyelerinin yanı sıra gitmek iznine sahiptim. Bu münasebetle Katalaunum'dan getirdiğim elbiseyi giydim. Yalnız başlığım almadım.

Csath beni görünce pek şaşırıldı. Gözlerine inanamı-yordu.

Şakadan bir hiddetle :

—! Ne cesaretle karşıma çıkıyorsun! diye bağırdı. Sen ölmüş bir adam değil misin?

—Benim iyi efendim, diye nezaketle eğildim, ölmüş olduğum halde sana hizmet etmek için gelişim de bağlılığımın belgesidir.

içinde, elimi sıkacak kadar insanlık varmış.

* A ket gyernek mele en is ki voltam rendelwe = İki çocuğun yanma ben de tayin edildim : cümlesini eserin aslında da yerinde bulmadığımız için metinden çıkardık. Z. T.

TANRININ KILICI

311

O gece şehir, gidip gelmeler, gürültü patırtı ve çalgı sesleriyle inledi. Bütün yollarda meşaleler yanıyor, halk çadırların önünde büyük ateşler yakarak yemekler hazırlayıp kızartmalar yapıyor, eğleniyordu. Ozanlar bazan yalnız, bazan da ikişer ikişer zafer destanları okuyorlardı.

Zurnacılar zurna, Kvad çalgıcıları kaval çalıyorlardı. Mahmuzlar şıkırdıyor, bütün şehirde neşeli naralar atılıyor, çalınıp söyleniyor, oynanıyordu.

Gece yarısına doğru Attilâ da sarayından çıkarak, meşaleli muhafızları arasında, neşeli bir çalgıyla birlikte bütün şehri at üstünde dolıştı. Aydınlığın çok olduğu, kalabalık insanların eğlendiği çadırlar önünde duruyor, kendisine sunulan kupadan çly-rdu. İhtiyarların elini sıktıktan sonra, kalkın «kutlu ol!» sesleri smda yoluna devam ediyordu.

Ertesi gün, ordunun büyük kısmı da, genimet taşıyan arabalarla birlikte geldi. Sabahtan akşama kadar süren uzun bir kol halinde... arabalar, arabalar. Bitmedi, ertesi güne de kaldı.

Csath daha o akşam beni çağırttı.

Kalbim çarparak :

— İşte artık vakit geldi, diye düşündüm, Csath beni azat edecek.

Hakikaten bundan bahsetmedi değil.

— Oğlum Katalaunum sahrasında çarpıştığını biliyorum, birkaç gün sonra da neyi hakkettiğini gözden geçiririz, fakat şimdi sen Attilâ'ya lâzımsın. Pek çok iş var. Seni kendisine armağan ettim. Eşyalarını topla, Rusti'ye yahut Mena Sagh'a git, haber ver.

Yıldırımı vurulmuşa döndüm. Kiralın bitikçisi olduktan sonra, azat edilmem neye yarıyacaktı?

Bitkin bir halde :

Efendim, diye kekeledim, açık söylememe izin ver, benim burada ayrılmam pek güç...

— Ben de senin gittiğine acıyorum, Tanrı bilir, kabil olsa fidyeni verir alıkoyardım fakat mümkün değil.

312

TANRININ KILICI

TANRININ KILICI

313

Veba, bitikçilerden üçünü götürdü, ganimetin bölünmesi de, epey ağır bir iş.

Öyle büyük bir hayal sukutuna uğramıştım ki ayaklarım mihlanmış gibi, yerimden kıpırdıyamıyordum. Yaşlarla dolan gözlerim Emöke'ye döndü.

Kız, kayıtsız ve dalgın gözlerini mumun ışığına çevirmişti.

LX

İçi ganimet dolu yüzler ve binlerce araba, uzun sıralar halinde büyük yolda, alanda ve kiral sarayında bekliyordu. At, katır ve deve üstünde denk yapılarak getirilen mallar da yazı odasının önüne küçük bir tepe şeklinde yığılmıştı. Bunun çoğu halı ve türlü cinsten ku-maşa. Bunlar sayılacak ve yazılacak.

Haftalarca sürececek bir iş, hem de can sıkıcı. Hele bunda hiç payı olmayan birisi için.

Fena halde canım sıkılıyordu.

Kiral sarayında şurada burada geniş kemer altlarında, on gurup halinde çalışıyorduk. Köleler eşyayı çözüp açıyor, değerciler de bir bakışta değer biçiyorlardı. Biz bunların kaydını yapıyor, sonra değerlerini yazıyorduk. Aralarında hakikaten çok kıymetli şeyler vardı. Meselâ : Mısır işi kaplar, ipekli kumaşlar, altın veya gümüş sırmayla işlenmiş dibalar, ağır ruhanî elbiseler, inciler ve çeşit çeşit mücevherler. Alelade eşyayı hi-tikçiler, yalnız yontularak hazırlanmış çocukların üstüne oyma yazısıyla kaydediyorlardı: Halı bu kadar, kepenek şu kadar, çarık, silâh, bezler, kemerler, meşin keseler, kerra-keler, kukuletalar, mercan işleri, kurdelâlar şu kadar ve bu kadar. Atlara dışarda bir yerde değer biçiyor ve ayrı çubuklara oyuyorlardı. Attilâ împaratorluğu'nun her yerinde Roma parası kullanılırdı. Onun için, bütün malları solidus esasına

göre yazdık. Solidus, en küçük altın paraydı. Hunlar buna joldoş diyorlar.

Hepsi yazıldıktan sonra paylaşılacaktır. Kime kaç solidus düşeceğini biz hesap edeceğiz. Ordu komutan-lariyle birlik subaşları onar pay alacaklar. Çavuşlarla dullara beşer pay verilecek. Hun erlerine, kestikleri baş kadar verilirdi. Fakat savaş yapılmadığı için birer pay alacaklar.

Muhasaralarda yararlık gösterenler ise at ve köle alabileceklerdi.

Esirleri de eşya gibi yazmış ve hesaplamıştık. Zengin esirleri Hun beyleri daha esir düştükleri yerde yanlarına almışlardı. Bunlar arasında Napoli Avzonların-dan bir de ressam vardı. Bu zavallı, alın yazısına güler yüzle katlanıyor. Sanatını göstermek imkânını da bulmuş, bir Hunun resmini yapmıştı. Fakat tabloya atının başını da geçirmiş olduğundan, bundan sonra yalnız at resimleri yapmak zorunda kaldı. Bütün Hunlar ondan yalnız atının resmini yapmasını istiyorlardı.

Hayatımda, bu can sıkıcı işte ve bu kötü durumumda olduğu kadar hiç bir zaman gülmedim.

Değerciler, bütün eşyaya çok kötü değer biçiyorlardı. Meselâ, bir gün sandıklardan birisinden, oyma akik taşlarından çok değerli bir koleksiyon, çıktı. Taşların üstünde salyangoz kabuğu şeklinde helezonlar vardı ve o kadar değerli sanat eseri idiler ki, bunları işleyenler belki yıllarca göz nuru dökmüştü.

Bizim değerciler bunları gözden geçirdi.

— Bu da ne ki?

Başdeğerci Turzo, şöyle yazılmasını emretti :

— Her cinsten iliksiz düğmeler, gül rengi taşlardan yapılmış, kaftana konabilir, Ellisi bir joldoş.

Dört yüz tane kadardılar.

Başka bir sandık içinden tiyatro maskeleri çıktı.

Turzo bunlardan birisini kaldırarak emir verdi :

— Savaşta kullanılır şeytan surati. Düşmanı korkutmağa yarar. Değeri, on joldoş.

314

TANRININ KILICI

Kendimi tutamadım, güldüm. Bitikçiler de niye gül. düğümü anlamışlardı. Zaten bunların yarısı Romalı ve Bizans'lıydı. Onlar da ellerinde ne varsa fırlatıp kahkaha. larla gülmeğe başladılar.

İhtiyar Turzo fena kızdı. Kılıcını çekip haykırdı:

—! Şimdi hepinizin yedi ceddinden başlarım. Ulan, bana mı gülüyorsunuz, it herifler?

Öteki değerciler elini tutmamış olsalardı, ihtiyar hepimizi temizleyecekti.

Tam bu gürültünün üstüne Attilâ içeri giriverdi.

Durdu, ne var gibilerden onların yüzüne baktı.

Turzo, hiddetten kıpkırmızı kesilmiş yüziyle :

— Efendimiz, bu alçak köleler... Bunlardan birisini ötekilere örnek olsun diye aşmalı.

Attilâ bu sefer cevap bekleyen bakışlarını bize çevirdi.

Bitikçiler korkudan tir tir titriyor, ses bile çıkaramı-yorlardı.

Nihayet ben Attilâ'ya Lâtince cevap verdim :

—• Haşmetli Efendimiz, burada her biri küçük bir memleket değerinde olan oyma hakikler var.

Başdeğerci bay Turzo bunları alelade düğme olarak yazdırıyor. Ellisine bir solidus dedi.

Elimi hakiklere daldırıp bir avuç çıkardım, kirala uzattım.

— Haşmetmeap, emir sizindir. Bunları içlerinden gelişi güzel çıkardım. Meselâ şu Venus tasviri. Venus denizin köpükleri arasından çıkıyor. Bu ne ince bir kabartma sanat eseridir! Bu nefis vücudun üstündeki damarlar bile görünmüyor mu? Bunlar kiral tacına yakışır mücevherlerdir sanırım.

Attilâ hakikleri eline alarak dikkatle gözden geçirdi. Sonra sakın bir sesle :

— Bu hakikleri benim hazineme götürün, dedi. Bana bak... Senin adın ne?

—• Zeta, Efendimiz.

TANRI'NIN KILICI

315

— Bana bak Zetâ, böyle şeylerin değerlenmesinde değerci baylara yardım et. Yüksek değerde olanları kendime ayırdım. Sen de koca Turzo, kızdığın vakit gülen olursa, haddini bildir, hattâ icabederse kılıç kullanmaktan çekinme.

İhtiyar:

f

1 —! Kuzgun leşlerine... diye homurdandı, hani kolumu tutmasalardı, hepsini gebertecektim.

Attilâ gittikten sonra, ihtiyarı yatıştırmağa çalıştım:

— Bak, bay Turzo, her şeyden anlıyan adam bu yer yüzünde yoktur. Sen böyle şeyleri hiç görmüş değilsin. Ne kadar akıllı bir adam olursan ol, değerlerini elbette bilemezdin.

— Orası öyle, ama yüzüme karşı bir daha gülecek olursanız karışmam.

Yağmurlu bir gün çalışmamıştık. Öğleden sonra Csath'gillere gittim. Böyle günlerde kölelerle uşaklar orada da işsiz oturur. Avludaki çamurda, Emöke'nin at izlerini aradım, göremedim.

Hakikaten evdeymiş. Avluya girdiğimi görünce beni yukarı çağırttı.

Attilâ benim yerime Csath'a bir cariyeye armağan etmiş. Kadın, Milano'daki senatörlerden birisinin karısıymış. Kaçarken yakalanmış. İyi bir fidyeye yollanılacağı umuyorlar.

Ben, kadıncağızın ailesine onun ağzından mektup yazacaktım.

Memnunlukla.

Evde yazı takımı falan yoktu. Kölelerden birisini kiral bitikçilerinin odasına koşturdum. Bunlar gelinceye kadar yanlarında oturup bekledim. Acaba Emöke'yle konuşabilir miyim, diye düşünüyordum.

Bey evde yoktu, karısı da büyük oğluyla birlikte bir yere ziyarete gitmiş. Odada yalnız üçümüz vardık, zaman zaman Cicia içeri girip çıkıyordu.

Senatörün karısından ne yazayım, diye sordum.

316

TANRININ KILICI

TANRININ KILICI

317

— Benim için yüz altın istiyorlar, diye ağladı, halbu. ki varımızı yoğumuzu kendileri yağma etti, kocam bunu nerede bulsun? Şarabımızı, zahiremizi de alıp götürdüler. Evde tek yastık bile bırakmadılar.

Benzi az solgun, esmerimsi bir kadındı. Durmadan ağladığı için, vaktiyle güzel olup olmadığı hakkında hüküm vermek mümkün olmuyordu. Cicia onunla konuşa, biliyor, evde âdeta ona

dilmaçlık ediyordu. Şikâyet edecek bir hali yoktu, işi gücü, sabahtan akşama kadar elbise dikmekti, tabii bu yüzden de gözleri sulanıyordu.

— Bayan, diye teselli ettim, Tanrıya şükret ki, böyle bir yere düşmüşsün. Başka yerde ya inek sağdırırlar, yahut çocuklara dadılık ettirirlerdi. Bir köle için ne kadar çok fidye umarlarsa, o kadar ağır işe koşarlar.

Kadın :

— Niye onların tarafını tutuyorsun, diye bana çıkış-ti, kim olursa olsun, bir yabancıyı efendi tanıyacak kadar köpek tıynettili değilim. Benim bir efendim var: Kocam, ona da ben emrederim. Hunlar için ağza alınmaz sözler sarfetti, beddua etti. Hele incileri aklına geldi mi, bir türlü göz yaşlarını zap. tedemiyordu. Susturmağa çalıştım:

— Bayan, haksızsın. Senin hazinelerin de bunlarınkı gibi toplanmıştır. Yalnız sizinkiler daha evvelki zamanda olmuş. Henüz tarih alanında Hunların bulunmadığı, Yunanlılarla Roma'lıların hâkim oldukları devirlerde, onlar da böyle yapmışlardı. Büyük İskender İran'ı Mısır baştan başa yağma etmedi mi? Bütün Avrupa'yı talan eden Caesar değil mi? Şimdi de Hunların yıldızı parlıyor, sonra feleğin çemberi yine dönecek, Hunların elindeki hazineleri de başka milletler alacaktır.

Kadın:

— Yalnız benim incilerime dokunmasalardı bari, diye mütemadiyen ağlıyordu: Ne ettim de ben onları gömmedim, ah.

Anladım : Kadın millette tarihten örnekler vermeğe kalkışmak, pek akıl kârı bir iş değil.

Mektubunu yazdım, yaldızlı harflerle bir güzel süsle-dim. Çünkü Emöke yanımda oturmuş, yazılarıma bakıyordu.

Bu sırada hiç kimse konuşmuyor, yalnız kalemin cızırtısı işitiliyordu.

Bu sessizlik içinde, Emöke, bakışları dalgın, alçak sesle bana sormağa başladı:

— Orada nasılsın, iyi misin?

— Bunu soran sen misin, küçük hanımcığım? dedim, minnettar bakışlarımı yüzüne çevirdim, işte, canım sağ. Sen kız olarak kaldıkça ben de yaşarım.

— Daha çok yaşarsın öyleyse.

Yüzüne baktım. Sevdalı gibi bir hali vardı. Tanrı bilir ne düşünüyordu?

Az sonra tekrar sormağa başladı:

— Attilâ'yı sık sık görüyor musun?

— Görüyorum. Dün de benimle konuştu.

— Konuştu mu? Neler konuşunuz?

Bakışları birdenbire canlanmıştı. Gözleri cevap ister gibi yüzüme dikildi. O sihirli gözler, o esrar dolu, musiki dolu gözler.

Kemer altında geçenleri anlattım.

En sonra dedim ki :

— Attilâ, ben görmeyeli epey ihtiyarlanmış. Sakalında beyaz teller var. Göreceksin küçük hanım, üç yıl geçmeden adamakıllı çökecektir.

— Asla, diye gülümsedi. Hattâ sakalı kar gibi bembeyaz olsa bile. Attilâ daima genç kalacaktır.

O, çimenlerin üstünde yürüyen Yunan tanrıları gibidir. Şu halının üstünde gördüğün Ares'e benzer, sanki bulutların üzerin, den yere inmiş ve zırhlara bürünerek ordularla

çarpmaktadır. Gözlerinde, başka insanlarda bulunmayan bir kudret görmüyor musun?

Kızdığı zaman, ağaçların yap-

i ,1

318

TANRININ KILICI

rakları bile titreşir. Gülümsedi mi, gökteki bulutlar bile dağılır.

Şu yağmurlu havada azıcık bir gülümsese, diyecek, tim, vazgeçtim. Attilâ'yı

tanrılaştırmalarına, alışmışım. Bugün kırala, yarın toprak olacaktır. Eğer benim gibi adını

yazan bir köle çıkmasaydı, yuz yılların rüzgârı onu bütün adı, sanı, üniyle birlikte silip süpürürdü.

O günden sonra hemen her hafta Csath'lara gitmeğe başladım. Esir kadın, memleketine mektup üstüne mektup yağdırıyordu. Bütün akrabalarına yazdırdı. Hattâ papaya bile yazdım.

Mektupta unuttuğu bir şey olursa, h?-men ertesi akşam çağırılıyor, gidemezsem, daha ertesi akşam muhakkak orada oluyordum.

Mektupları Attilâ'ya gidip gelen elçiler taşıyordu. Hemen hemen her hafta bir heyet gidiyor veya geliyordu. Kâh esir asilzadelerin fidyelerini, kâh papanın veya kayserin mektubunu, vergi veya armağanlarını getiriyorlardı.

Attilâ'mn her şeyi gören gözleri, benim işe yarar bir adam olduğumu derhal farkettiler. Ne zaman bir elçi gelse, beni de çağırıyordu. Rusti'yle Konstantinos'un yanında duruyordum. Dilmaçlık ediyor, gerekirse, fikir beyan ediyordum. Birkaç hafta sonra baktım, yalnız köleler arasında değil, azat-bitikçiler arasında da ayırt ediliyorum.

Bu günler, hayatımın mesut günleri olarak geçti. Köleler beni de bey gibi selâmlamağa başladılar. Azat-bitikçiler, sanki ben azatlı, kendileri köleymiş gibi davranıyorlardı. Herkes, Attilâ'mn beni azat ederek çok para vereceğini söylüyordu. Orestes gibi zengin, azametli bir adam olacaktım. Vaktiyle o da benim gibi elbiseler içinde dolaştığı ve bana kıyasla, asma kabağı gibi değersiz bir adam olduğu halde, büyük Hun beyleri arasında şimdi nasıl çalılı dolaşıyor!

Csath'lar beni akşam üzerleri, yani işimi bitirdikten sonra çağırıyorlardı. Böyle zamanlarda sohbet bile ediyor-

TANRININ KILICI

319

duk. Neler mi söyleşirdik? Her zaman kendisinden bahsettiğimiz tek insan Attilâ'ydı. Yanma kimler gelip gitmiş? Neler söylemişler? O nasıl cevap vermiş? Attilâ hakkında hoş gidecek şeyler söylersem, Emöke'nin gözleri sevinçten parıl parıl yanıyordu. Hattâ ayrılırken elini uzatıyor:

— Öpebilirsin, diyordu.

Bu el öpmenin beni nasıl memnun ettiğini gören senatörün köle karısı da büyük bir âlicenaplık eseri olarak bana elini uzattı. Hunca :

—• Öpebilirsin, dedi.

Buna gözlerimizden yaş gelinceye kadar güldük.

Emöke'yle baş başa kaldığımız hiç olmuyordu. Anası, Cicia veya hizmetçi kadınlardan birisi daima yanımda da bulunuyordu. Çocuklar da orada oynayırlardı. Onu yalnız görmek ve sesinin musikisini dinlemekle yetinmem gerekiyordu.

Kalkıp gideceğim zaman, çok vakit Cicia elinde mum-la beni merdivenden aşağı kadar götürüyor, kapıyı o kapıyordu.

Emöke'den daima rahat ve memnun ayrılıyordum. Geceniz hayırlı olsun dedikten sonra, sırayla ellerini öpüyordum, tabii bu arada senatörün karısı da vardı, ve böylece Emöke'nin narin minik ellerinin sıcaklığını parmaklarımda duya duya gidiyordum.

Böyle anlarda o kadar kendimden geçirdim ki, merdivende Cicia'yla bir kere bile konuşmaz, ancak onun iyi geceler dileğiyle kendime gelirdim.

Nihayet Cicia bir gün :

— Zeta, sen ayrılırken herkesin elini sıkıyorsun, yalnız bana arkamı dönüp gidiyorsun, dedi.

Öyle içli içli söylüyordu ki, gülümsedim :

— Bağışla, kasten yapmıyorum, sırf dalgınlık, dedim ve elimi uzattım.

320

TANRI'NIN KILICI

LXI

Ay her yenilendiği gün, Attilâ'nın sarayında büyük bir akşam yemeği verilir, buna erkekler karıları ve kızlarını da alarak giderlerdi. Birkaç karısı olanlar, en çok çocuklusunu getirirlerdi.

O kış ilk şölene ben de çağırıldım. Yanlış anlaşılmasın, konuk olarak değil, Attilâ'nın köleleri arasında birçok yabancı asilzade vardı, onlara dilmaçlık edecektim.

Şölende altı yüz kişi kadar hazır bulunuyordu. Kiralın bütün karılarını ilk defa orada gördüm.

On tane kadardı. Kiralın sağ tarafında kraliçe Rika, solunda vefalı, ihtiyar dostu kiral Ardarik oturuyordu. Diğerleri sırayla yer almışlardı. Kadınlar, kocalarıyla karşı karşıya gelecek şekilde oturtulmuştu. Kızlar delikanlılarla karıştı.

Kiral kanlarının yanında konuk kırıallarla, Attilâ'nın tutsak olarak sarayında alıkoyduğu prensler vardı.

Kadınlar, Attilâ'nın düğününde gördüğüm gibi, beyaz Hun elbiseleri giymişlerdi. Yaşmaklı ipek entari, yaşmağın altında başta, gerdanda ve göğüste altın sırmalarla altın şeritli işlemler parlıyor. Ayaklarında kırmızı çarıklar.

Erkeklerin elbisesi çeşitli sof, atlas, kadife. Onların da çizmesi kırmızı.

Salonu bin kadar mum aydınlatıyordu. Yemek ta. kımları altın ve gümüşten. Yalnız Attilâ'nın önünde tahta tabakla ağaç kupa var.

O, gösterişten daima uzak durur. Elbisesi bile, süssüz, lâcivert veya kül rengi kadifeden yapılmıştır. Yüzük de kullanmaz.

Şölen sessiz başladı. İlk yemek kalkıp da Attilâ kupasını kaldırarak :

— Bütün ailem, üyelerini selâmlarım. Benim ailem Hun milletidir. Tanrının sevgisi üstünüzden eksik olmasın!

TANBI'NIN KILICI

321

Dedikten sonra, yüzler gülmeğe, neşelenmeğe başladı.

Bunun üzerine herkes bir bir ayağa kalktı, kiralın sağlığına içti.

Çalgı, yemek boyunca çaldı, fakat sık sık kesiliyor, kâh bir Hun, kâh bir başka Hun kalkıyor, kısa sözlerle kiralı selâmlıyordu. Orestes'ten duyduğuma göre, kiral Eof zamanında Hunlar uzun uzun konuşarak kiralı selâm-larlarmış; Attilâ birkaç defa böyle konuşanların sözünü yarıda keserek :

— Yeter! Başkasına da söz bırak! demiş.

O zamandan beri herkes meramını kısaca anlatmağa alışmış.

Üçüncü yemekten sonra çalgı sustu. Salonda alçak sesle neşeli bir fısıltı başladı.

Benim gözlerim Emöke'nin üstünde dolaşıyordu. İki yabancı prensin arasında oturmuş, karşısındakiyle konuşuyordu.

Bu sırada masaları toplamağa başladılar bu iş bitinceye kadar, salonun öbür tarafında gençler iki, üç kişilik guruplar halinde dolaşıyorlardı, bu arada çalgı ağır, tatlı bir hava çalıyordu.

Attilâ çalgıcılara işaret etti.

Dansa evvelâ o başlardı. Kadınları sıraya göre değil, rasgele kaldırırdı.

O gece ilkin elini Emöke'ye uzattı.

Birbirine karışan konuklar da, yine en yakınındaki-leri dansa kaldırmışlardı.

Hunların oyunu başka milletleinkine benzemez. Sakin ve muhteşem adımlarla başlar. Çiftler önce el ele tutuşurlar. Sonra karşı karşıya gelir, birbirlerinin gözlerine bakarak, rüzgârda sallanan başaklar gibi oynarlar.

Emöke'nin gözlerinden saadet taşıyordu. Gözleri, kiralın gözlerine mahmur bakışlarla dalmıştı.

Ağır başlı duruyordu. Kiral da öyle. Bukadar ağır başlı dans edildiğini ilk' defa görüyordum.

Eğer Emöke benliğime sokulmuş bir insan olmasaydı bile, Attilâ'nın kolları arasında

322

TANRININ KILICI

uçarken bana, serap içindeki sevimli bir hayal etkisi ya. pacaktı.

Oyun arasında eş değiştiriliyor, herkes en yakınmda-kini alıyordu. Emöke, Gotlarm başbuğu Todomer'e gitti. Attilâ da Kraliçe Rika'nın evinde gördüğüm sarışın Ger. man kızı İldiko'ya elini uzattı.

Kenardaki sütunlardan birine dayanmış, onu seyre, diyordum. Oyun güzeldi. Yalnız vücutlariyle değil, bütün benlikleriyle dans ettikleri yüzlerinden okunuyordu.

Önümdeki yerde oynuyorlardı. Ağır oyun havasının ahengiyle aşağı, yukarı gidip gelirlerken baktım, İldiko'-nun iri, mavi gözleri Attilâ'ya büyük bir memnurlukla bakıyor, Attilâ'nın da gözleri tatlı bir gülümsemeyle kar-şılık veriyordu.

LXII

Ertesi gün Attilâ'nın Ren kıyılarına elçiler yolladığı haberi sarayda yayıldı. Elçiler, İldiko'nun babasına gidiyorlardı. Attilâ İldiko'yu istetmişti.

Büyük beylerden Csath, Dorogh, Orgovany, hakikaten yola çıkmışlardı. Ancak hiç kimse nereye gittiklerini bilmiyordu.

Ben bu işe kafamı çok yormadım. Adriyatik kıyılarında oturan Suab, Kvad, Rug, Skir, Turtsiling, Herul ve daha bazı kavimlerin beylerine gönderilecek mektupları benim yazmam gerekmişti; mektuplarda, kışın şiddetli soğukları geçer geçmez, kendilerinin aşağı Tuna'ya gelerek Attilâ'yı beklemeleri emrediliyordu. Bahara Bizans üzerine yürünecekti.

Yeni kayser, daha Katalaunun savaşından evvel vergi vermeği reddetmiş, Marcianus isimli, dik kafalı bir askerdi. Attilâ'ya :

— Altını yalnız dostlarıma veririm. Başkalarına vereceğim demirdir, diye haber yollamıştı.

Attilâ'nın cevabı daha kısaydı:

TANRI'NIN KILICI

323

— Demire ben çelikle karşılık veririm.

Bununla beraber o zaman Marcianus'u bırakmış, batıya yönelmiştik. Ona sıra şimdi gelmişti.

Attilâ bir akşam :

— Tam bir yıl sonra Marcianus'un sarayında öğle yemeğimizi yiyeceğiz, dedi. Yemeklerimi kendisine taşıtaca.

.ğım.

İşte bu anlattığım gün pek çok çalıştım.

Aynı gece senatörün karısı da beni çağırttı; çok yorgun olduğum halde, memnunlukla koştum. Csath, söylediğim gibi, yoldaydı. Emöke halsiz görünüyordu. Csath'ın karısı da, bir gece evvelki eğlenceden sonra uykusunu alamamış, erkence yatmıştı.

Emöke yine yanımda kaldı.

Mektupları ağır ağır, uzun zamanda yazıyordum ki, Emöke'yle konuşabileyim.

Bir iki altın kazanmadığım gün yok, arkadaşlarım beni göklere çıkarıyorlar, diye öğünmek istiyordum. Bizans seferinde herhalde kılavuz ben olacaktım. Attilâ'nın yanında savaşacağım.

Bu Attilâ'nın yanında savaşacağım, cümlesini nasıl üstüne basa basa söyleyeceğimi ayrıca prova ettim. Emöke bu sözün ne demek olduğunu bilir. Bu, istikbalin pembe ufukları önümde açılacak demektir. Zenginlik, mevki, refahlı bir hayat. •

Çok keyifliydim. Emöke'yi açmak için şaka yapıyordum. Yüzünün solgunluğunu, uykusuzluğuna yordum. Raksedişini, elbisesini öğdüm, bir taraftan da esir kadının kocasına mektup yazıyordum.

Aman, bu pek eğlenceli bir mektup olmuştu. Ne kadar ıstırap çektiğini anlatarak, eğer fidyeyi göndermez-lerse, sefaletten ne hallere düşeceğini, zayıflıktan kupkuru kesileceğini yazdım.

Gülümseyerek :

— Bayanım, dedim, buraya geldiğinden beri şişmanladın, sefaletten olacak.

324

TANRININ KILICI

— Neden olduğunu bilmem ama, ben de elbiselerimin artık dar gelmeğe başladığını farkediyorum.

Nihayet mektup işi de bitti. Üstüne mühür mumu döktüm, senatörün karısı da yüzüğünü bastı.

Cicia idare lâmbasını alarak kadını odasına götürdü. Bir an Emöke'yle yalnız kaldık.

O zaman Emöke'nin gözleri yüzüme dikildi. Öyle garip bir bakışı vardı ki, asılacağı yerde diz üstü bekle, yen ve gözlerim son bir defa kaldırarak, az sonra başını cellâdın satırına uzatacak bir kadının bakışını andırıyordu. Öyle bir bakıştı bu. Dedi ki :

— Zeta, ölümden daha kötü ne vardır? Şaşırıştım. Böyle bir soruya ne cevap vermeliydim? Cevabını da kendisi verdi. Başını sallayarak önüne baktı:

— Yaşamak!

Bea büsbütün alıklaştım.

Gözleri yaşlar içinde yüzüyordu. Ne demek istemişti? Bilmiyorum. Bu türlü şeylere cevap vermek mümkün olmuyor. Ben de bu sözün mânasını söylemesini bekledim.

Fakat Cicia geri gelmişti. Emöke kalktı, veda bile etmeden öteki odaya geçti.

Merdivende Cicia'ya sordum :

— Küçük hanımın nesi var? Çok kederli duruyor. Cicia :

— Onun derdi de benimki gibi, diye cevap verdi. — Hoppala, sana da ne oldu?

— Bundan kime ne?

—! Canım sıkılarak azarladım;

— Hay canın cehenneme, sen de mi sır saklamağa başladın? Küçük hanımının nesi var diyorum sana?

Düşünceli bir tavırla yüzüme baktı, kaşlarını kaldırıp omuzlarını silkmekle yetindi.

Fazla üsteleyemedim. Kafam iki tarafa sallanarak odama çekildim. Bütün gece Emöke'nin sözleri kulaklarımda çınladı:

TANRININ KILICI

325

— Ölümden daha kötü ne vardır?

Çok geçmeden senatörün karısı fidyesini vererek kurtuldu. Kocasını kendi gelmiş. Beni çalıştığımız odaya kadar gelip aramış ve fidyemin kaç para olduğunu sormuştu.

Omuzlarımı silktim :

— Bilmiyorum efendim, sormadım bile.

— Eğer çok fazla bir şey değilse, ödeyeceğim. Seni yanıma alır ve asalet sağlarım. Mektuplarına bilginler bile şaşırıp kaldı. Karım hakkında o kadar tesirli şeyler yazmışsın ki, dinleyen yabancılar bile ağladı. Paranı vereceğim.

Gururlu bir tevazu ile cevap verdim :

— Teşekkür ederim, sizin aranızda en yüksek bir asilzade olmaktansa, burada köle olmağı yeğ bulurum.

Adam ne diyeceğini bilmeyecek kadar şaşırıp kaldı. İhtimal bugün bile, beni hatırladıkça kafasını sallıyordu.

LXIII

O yıl bahar erken geldi.

Daha şubat sonunda Hun kızları başlarına mor menekşeler sokmuş, ovalar yemyeşil olmuştu. Müttefik ordularının hareket ettikleri ve aşağı Tuna'da Attilâ'yı bekledikleri hakkında her gün haberler geliyordu.

İhtimal batı seferinden daha çok insan toplanmıştı. Attilâ'nın yıldızı artık en yüksek noktasında parlıyordu. Katalaunum savaşından sonra, Attilâ'nın bütün dünyaya sahip olacağından şüphe eden tek kimse kalmamıştı. Mar-cianus'un da kuyruğunu kıstığını duymuştuk. Oraya varır-sak, diz üstü gelerek tacını Attilâ'nın ayaklarına koyacağı muhakkaktı. Başka ne yapabilirdi ki? Bu dünyada, yalnız bir kiral hüküm sürebilirdi.

Çalıştığımız yazı odasında, Attilâ'nın Bizans'ı kendi-sine başkent yapacağını aramızda konuşmuştuk. Bütün dünyanın sahibine mermer bir sarayda oturmak yara.

326

TANRININ KILICI

Şirdi. Kudretli Hun milletin büyük beylerine de, deniz kıyısındaki yalılar.

Sefer için bütün hıızrlıklar tamamlanmış, yalnız Attilâ'nın düğünü bekleniyordu. Attilâ ihtimal düğünün ertesi gün yeni karısını da beraber alarak sefere çıkacaktı.

Bir bahar günü, gerçekten, düğün de yapıldı.

Şaman öğle vakti onları takdis etti. Büyük alanda binlerce ateş yakılmıştı. Beyaz at kurban edildi, ateşlere öd ağacı serpildi. Şehir çiçeklerle donatılmıştı. Meydanda öküz ve kuzu kızartılıyordu. Her tarafta şaraplar su gibi akıyor, çalgılar çalınıyor, mahmuzlar şıkırdıyor, ozanlar kopuz çalıyordu.

Attilâ'nın sarayında bin resmî davetli vardı. Büyük salon o gün için yeni eşyalarla süslenmiş, duvarlar ve sütunlar geniş halılarla örtülmüştü. Salonun köşelerine mermerden yapılmış Yunan Roma tanrıalarının heykelleri konulmuştu. Bunların hepsi Roma şehirlerinden getirilmeydi. Fakat sırf erkek heykelleri görünüyordu. Kadın heykellerine Hun kadınları tahammül edememişti. Erkek heykellerinden de çıplak olmayanları seçilmişti. Heykellerin başını Hun başlıklarıyla süslemişlerdi. Kenarları altın ve gümüşten büyük şamdanlar konulmuş. Masanın üstündeki yüzlerce sofrta takımı baştan aşağı altın ve gümüş işlemeliydi. Salonun ortasında papa tarafından armağan edilen üstü işlemeli bir fiç, zircire asılı duruyordu.

Bunun içinde en eski lacrima Christi bulunuyormuş.

Öğle yemeğinde tabii ben bulunmamıştım. Dışarda, talim alanında, Hunlar yarış tertiplemişlerdi, onları seyrettim. Başka yerlerde cambazlar, Avzon komedyacıları, kılıç yutan Alanlar, kıtık yutan Yunanlılar halkı eğlendiriyorlardı. Sarayın önündeki alanda Çerko, bir süpürge'nin üstüne at gibi binerek, büyük beylerin taklidini yapıyordu : Koca göbekli Eszlasz'ı atın üstünde göbeğini

TANRININ KILICI

327

çıkarmış sallana sallana gider şekilde gösteriyor, Csath gibi bıyıklarını burarak böbürleniyor, öküz kafalı Masca'-yı kafasını sallıyarak sarhoş sarhoş ata bindiriyor, Ur-kon kocaman kedi gözlerini aç aça :

—• Öne, arkaya! Hök-hök! diye bağıriyordu.

Ben bunlara alışmıştım. Taklidi yapılanlar bile gü-lüşmüşlerdi. Fakat halk ilk defa görüyor, gülmekten kırılıyordu. Attilâ'nın şehri, baştan başa sevinç içinde şenlik yapıyordu.

Ortalık karardıktan sonra, yüz binlerce meşale birden yandı. Halk, Attilâ'nın sarayı önünde toplanmış, kiralı görmek istiyordu.

Kıral, beyazlar giyinmiş yeni kıraliçeyle birlikte sarayın balkonunda göründü. Halk onları gökleri sarsan sevinç sesleriyle karşıladı. Erkekler külahlarını, kadınlar mendillerini sallıyor, bütün yüzlerde saadet okunuyordu.

Böyle coşkunluklara daima kayıtsız kaldığım halde, o gece halkın gösterilerine uzak duramadım. Ben de sırık üstüne konulan bir meşale olarak dalgalandırdım ve Humarla birlikte :

— Yaşasın Attilâ! Kutlu ol! diye bağırdım.

Artık o benim gözümde bir barbar başbuğu değil, bahtımın anahtarı, bana hayal veren bir güneş ve ebedî kıralımdır.

Attilâ, balkondan çekildikten sonra halk bölük bölük eğlenmeğe devam etti. Ben Csath'lara gittim, orada İtalya'lı şarkıcılarla Kavid oyuncular zil çalıyorlardı.

Bir kenarda durup seyrettiğim sırada, Csath'ların uşaklarına gözüm takıldı, aralarında Cicia'yı gördüm. Kız ilk sırada Gyöngyi'nin yanında durmuş, meşalenin ışığı yüzüne vurmuştu.

Bu kızın güzelliği birdenbire hayretimi mucip oldu :

İlk gördüğüm zaman ne haldeydi : İslî, daha yetişmemiş bir velet. Şimdiye yüzü beyaz ve hafifçe pembe, kara gözleri iki siyah kelebek gibi. Gümrah saçları var.

328

TANRI'NIN KILICI

Elleri, ayakları biçimli. Gözlerim onun üstünde takılıp kaldı.

Uzura beni görmüştü. Başıyla işaret ederek yanları-na çağırdı.

Canıma minnet.

Kavid oyuncu, bu sırada meşale oyununa başlamıştı. Kolayca kıvrılıp bükülüyor. Beli lastikli gibi bir adam. Meşaleleri durmadan vücudunun üstünde dolaş, tırmak hünerini gösteriyordu. Fakat, bayram münasebetiyle başına çokça yağ sürmüş olacak ki, bir ara saçları alev aldı ve oyun Hunların neşeli bağrıışmaları arasında sona erdi.

Uzura :

— Haydi başka tarafa gidelim, diye bağırdı.

Raba kadını kolundan yakaladı. Kol kola yürümeğe başladılar.

— Haydi!

Lado da Gyöngyi'nin koluna girdi.

Bana Cicia kalmıştı. Koluma dayandı, sevinç sesleri içinde çınlayan şe'hri baştan başa dolaştık.

Bu zavallılar evden pek az azat olurlardı. Şimdi ev kendilerine kalınca onlar da dışarı fırlamışlardı.

Işıklar içinde, neşeli insanlar arasında dolaştık. Ba-zan eğlenen gurupların yanında durup baktık. Hun delikanlılarının, dolgun yüzü gelinleri evire çevire dans ettiklerini seyrettik.

— Hey! Hey!

Yahut İtalya seferinden şarkılar dinledik. Bunlardan birisi hâlâ aklımdadır. Şöyle diyordu : İtalya ovasında Attilâ'nın çadırı için bir yer aramışlar, küçük bir tepe bile bulamamışlar.

Başvezir :

— Zararı yok, demiş, herkes bir külah toprak ge- ' tirsin.

O gün akşam üzeri, gösterdiği yerde bir dağ meydana gelmiş.

TANRININ KILICI

329

Dolaşmağa devam ettik.

Bir ara, Cicia'nın kolunun titrediğini hissettim. Alçak sesle :

— Üşüyor musun, diye sordum. Daha baharın ilk günlerindeydik.

— Hayır cevabını verdi. Gözlerinin içi gülerek yüzüme baktı.

— Ne kadar güzelsin Cicia, diye hayran hayran onu seyrettim, az evvel sana ne kadar hayretle baktığımı farkında mısın?

Kızardı, gülümseyerek omuzlarını silkti :

— Güzel olmuşum neye yarar, diye kekeleydi, benim için hiçbirşey ifade etmez.

— Amma yaptın ha, hiç kimseye güzel olduğun için acıdıklarını duymadım. Yoksa sen duydun mu? Böyle bir şey varsa, sana da çok acımak lâzım.

Böyle kol kola dururken, ellerinin de çok güzel olduğunu dikkat ettim. Sustuk.

Şu dünyada Emöke olmasaydı, diye düşündüm, bu kız bana çok uygun bir eş olacaktı.

Ama bu gelip geçici bir düşünceydi. Eve döndüğümüz zaman yanlarından dalgın ayrıldım. İçimde ertesi günün umut ışıkları belirmişti : Yarın! Nihayet benim de bayram günüm geliyordu. Parlak, güzel bayramım.

Geç vakit kalktım. Öteki bitikçiler de acele etmemişlerdi. Konstantinos'un odasının yanında dört kişi bir arada yatıyorduk. Burası Raba kadının odasından epeyce başkaydı. Kola yerine mazı kokuyor, duvarları resimler süslüyordu. Her cinsten yağlı boya resimler, kuru suratlı azizler ve dolgun yüzlü, ağır başlı melekler. Bilmiyorum, Hunlar bu resimleri ne diye getirmişler.

330

TANRININ KILICI

Yemlik torbası için bile kimsenin işine yaramadıktan sonra.

Meğer :

— Bezleri ince, diye beğenmemişler. Geç vakitlere kadar uyuyamamıştım. Umut, içimde yüzlerce şekilde belirliyordu; Attilâ'dan ne bekliyebilirim? diye kendi kendime soruyordum. Muhakkak olan bir şey varsa, beni azat edecekti. Attilâ, her düğünden sonra, asıl kölelerini, kendi düğünü hatırlarında kalması için, azat ederdi. Azat edilenler, memleketine dönmekte serbestti. Buna rağmen böylesi pek az çıkıyordu. Azat muamelesinin tamam olduğunu gösteren o el sıkma, bütün köleleri Attilâ'ya kuvvetle bağlıyordu.

Şüphesiz bana da elini uzatacak. Kırallar bile bunu hayırlı bir fal sayarlar .Fakat ondan sonrası?

Ya ondan süslü bir kılıçla başlıktan başka bir şey olamazsam? Hayır, buna imkân yok. Güzel bir çadırda bir hayli de mal verecektir. Atlar, inekler, köleler alacağım. Belki sefere çıkmadan evvel, evlen diyecektir. Hayır, hayır, daha buna vakit var, seferden sonraya bırakır. O zaman ganimetten benim de on payım olacak.

Bu düşünceler beynimi sardıkça, gözlerimi yumamı-yordum. Yataktan kalktığım zaman, umut ve şüphe içimde birbirini kovalıyordu. Düğün olacağı sabah yatağımdan kalkan bir gelin gibi, kalbim çarparak gözlerimi açtım. Çarığırma altın mahmuzlarımı taktım. Saçlarımı kolumu sularla ıslattım, kâkül şeklinde düzet-tim.

Gökyüzü biraz bulutluydu. Hava rutubetli, âdeta üşütüyor. Şehirden hâlâ yer yer çalgı sesleri gelmekte. Sarayın geniş kemeri altında beyler bir araya toplanmış, alçak sesle bir şeyler konuşuyor. Başvezir, mavi kadifeden bir başlık giymiş, kılıcını arkadan kuşanmış vaziyette aralarında. Efendim de orada. Bir karış uzunluğundaki bıyıklarını burmakla meşgul. Azat-Yunanlı da burada, küçük bir at derisi mataradan ihtiyar Bare-

TANRININ KILICI

331

za'ya bir iki şarap sundu. Orestes, birkaç yüksek rütbeli, kimse, kiral Ardarik, Berki, Orgovany, Dorog, Macsa, Kaszon, Upor : Elli kadar ilerigelen bey, küçük guruplar halinde toplanmış, konuşuyordu. Salona girebilmek için saraydan boru işareti verilmesini bekliyorlarmış.

Avluda inekler böğürüyor, kuzular meliyordu. Düğün armağanı olarak gelmiş hayvanlar bunlar. Boynuzları altın yaldızlı yedi beyaz inekle tırnakları altın yaldızlı yedi binek atı, yedi keçi, bunların da boynuzları yaldızlanmış, yedi beyaz tavuk, yedi beyaz tavus kuşu, yedi beyaz güvercin, yedi beyaz turna, kısacası her cinsten yedi beyaz hayvan.

Dehlizin kapısı açık, önünde gözleri uykulu dört muhafız bekliyor. Dehlizin karanlığında, muhafız komutanı Edekon'un kırmızı kaftanı asılı duruyor. Muhakkak bütün gece orada beklemiş ve vazifesine yakışacak şekilde, Attilâ'ya hayırlı sabahlar, kuvvet ve sağlık dileyenlerin ilki olmak istemişti.

Azat-Yunanlı bana döndü :

— E, delikanlı, bu gününü kaç paraya satarsın?

— İstediyimi kiral veremez, o bana bir şey vermeden ben de onu alamam, eğer onu alabilirsem, bu günümü Roma İmparatorluğuna bile değişmem. Fakat umduğuma kavuşamazsam, hürriyetimi de, kiralın vereceklerini de, üstelik kellemi de, şeytana armağan ederim.

Azat-Yunanlı güldü :

— Bilmecedem hoşlanırım ama, çözemedim. Nedir canım bu?

— Eğer kiral bütün varını bağışlasa, üstelik de güneşi, ayı, gökyüzünün bütün yıldızlarını bir çuvala doldurup verse, bugün umduğum hazinenin yanında hiç kalır

Güldü :

— Yine bir şey anlamadım.

Başborazan Kaszon, her zaman giymek âdeti olma-

332

TANRI'NIN KILICI

yan süslü elbiseler içinde, bize doğru yaklaştı, gözleri uykusuzluktan şişmişti. Kiralın kalkıp kalkmadığını sor. du. Beylerden birkaçıyla el sıkıştı, Kamocsa'nın matara, smdan içti. Vacsar :

— Boruyu neye getirdin? diye sordu, yoksa bugün yola çıkıyor muyuz dersin?

Kazon :

—! Attilâ neler yapmaz ki, cevabını verdi, zaten mevsim erken geldi.

Telâşlı bir gürültü konuşmayı kesti. Edekon dehlizden üstümüze doğru koşuyordu. Başından tolgası düşmüş, gözleri yerinden fırlamıştı. Muhafızlara bağırdı :

— Başvezir!... Başvgzire koşun!... Başsamana!... Hekimlere!...

Şaşırılmış bakakaldık.

Başvezir, önündekilerin arasındaydı, fakat Edekon onu görmeyecek kadar sersemleşmişti. Beyler :

— Ne var, ne oluyor? diye sordular.

Edekon sarhoş gibi yıkılırcasma duvara yaslandı. Gözünden yaşlar akıyordu. Yumruğunu alına vuruyor, tüylerimizi ürperten bir sesle :

— Eyvah, eyvah bize, diye bağıırıyordu. Başvezir omuzlarından yakalayarak silkti : —• Nedir? Ne oluyor? Ben buradayım.

— Öldü!

Bunu öyle acı bir sesle söylemişti ki, yüreği sanki ağzından çıkıyordu.

Yıldırımla vurulmuş dönmüştük, orada bulunanların aklı bir an için işlemez oldu. Kim ölmüştü?

Bunu kimse sormağa cesaret edemiyordu. Öyle anlatılmaz bir dehşet içine düşmüştük ki, kulağımıza inanamıyorduk.

Hani rüyada bağırarak ister bağırılmaz; başvezirin dudakları tıpkı öyle, anlaşılmaz bir hareketle kıpırdadı :

— Öldürdüler...

Edekon hıçkırarak cevap verdi :

TANRI'NIN KILICI

333

—! Hiçbir şey bilmiyorum kadın bir çığlık kopardı, odaya daldım. Attilâ... Orada uzunmuş... Sırt üstü...seslendim : Efendimiz!... Sarstım...Cevap vermedi...

Adamcağız duvara kapanarak, omuzlarını sarsa sar-sa ağlamağa başladı.

Rüyadaymışız gibi yürüyorduk. Sessiz, adetâ birbirimize sokularak. Kapıdan girdik, karanlık dehlizi baştan başa geçtik, Attilâ'nın yatak odasının bulunduğu kata götüren merdiveni çıktık.

Bütün bu hareketler, sanki kâbusta bir rüya içinde sürükleniyormuşuz gibiydi.

Odanın kapısında, yerlere kadar uzanan mavi atlastan kalın bir perde sallanıyordu.

Sapsarı kesilen beyler, odadan içeri girdiler. Beni de kendileriyle birlikte sürüklediler. Çifte kanadlı kapı açıldı. Ortalığa, sıcak bir şarap mahzeninin kokusuna benzer, ekşi, ağır bir koku yayıldı.

Odanın karanlık bir köşesinde, saçları karmakarışık, tüllere bürünmüş, titreyerek bekleyen bir kadın var : İldiko. Büyük ceviz karyolada Attilâ göğsü açık, yüzüstü, hareketsiz,

benzi limon sarısı renginde, boylu boyuna uzanmış yatıyor. Yarı açık kalmış ağzı kanlı gibi.

Macsa titrek bir sesle :

—! Efendimiz, diye inledi.

Başvezir de Attilâ'yı omuzlarından sarsarak :

—! Efendimiz, efendimiz! diye haykırdı. İsa'nın Lazar'ı mezarından çağırmasını hatırladım.

Sonra yatağın yanındaki kerevete yıkıldı.

Etrafımdaki donakalmış insanlar :

— Ölmüş! Ölmüş! diye fısıldaşıyorlardı. İhtiyar Barcza :

— Öldürmüşler, zehirlenmiş! diye haykırdı. İldiko'yu hayvan gibi saçlarından yakaladılar.

— Sen öldürdün!

Kadın feryadederek adamların ellerini itiyor ve yü-yüzü avuçları arasına gömüyordu.

Söylenenleri anlamı-

334

TANRI'NIN KILICI

TANRI'NIN KILICI

335

yor, vahşi bağirmalar karşısında tir tir titriyordu. Yüzü deli gibi olmuştu.

Barcza, ihtiyar bir baba tavrıyla kiralı sarstı :

— Attilâ! Attilâ!

Kiralın eli çarşafın üstünde kalmıştı. Onu da tuttu, hemen bıraktı, diz üstü düştü, sarsılarak ağlamağa başladı :

—• Ölmüş.

Bütün gözler yas içinde yüzüyordu. Başvezir, duvara kapanmış, hıçkırarak ağlıyordu :

— Ah sevgili efendim., benim sevgili kiralım. Nereden geldiği bilinmeyen bir ses :

— Mahvolduk! diye hıçkırarak bağırdı.

Kimisi diz üstü düşmüş, kimi yatağa kapanmış, herkes ağlıyor, kesik kesik hıçkırıyordu. İhtiyar Barca bağırdı :

— Vah zavallı Hun milletin başına geleceklere. Nefesim daralarak odadan dışarı çıktım.

Dehliz, benizleri sapsarı kesilmiş, ağlaya bağıra içeri, dışarı girip çıkan bir sürü insanla doluydu.

Kulenin merdivenlerine yöneldim. Biraz hava alabilmek için yukarı çıktım.

Sarayın etrafında büyük bir sessizlik var, ta uzaklarda üç yerden çalgı sesi geliyor. Günün ışığı bulutların arasından uzanarak şehrin yarısını aydınlatmış, çadırların yaldızlı tepelerini, sarayların bakır damlarını parlatmış.

Birden, atlıların dört bir yana koşuştuklarını gördüm. Uzaktaki çalgı sustu. Şehrin üstüne uzun, sıkıcı bir sessizlik indi.

Az sonra her taraftan birçok konuşmalar başladı. Erkekler at sırtında, kadınlarla çocuklar onların yanı sıra seğirtiyorlardı. Sarayın etrafı, gittikçe artan insan kalabalığının çıkardığı hafif bir oğultuyla doldu. Alan, halkı almaz olmuştu. Bey, köle, kadın, erkek, sarayın bütün kapılarından birbirine karışmış olarak giriyor, hava oğultu ve gürültüyle adetâ sarsılıyordu. Sanki yer, gök yarılmış. Hava fırtınadan evvelki hafif oğultu içinde. Bir kuvvet beni ata binerek ovaya açılmağa, hiçbir şey görüp duymamağa zorluyordu.

Aşağı indiğim zaman muhafızlara çarptım. Dehlizi tutmuşlardı. Büyük kiralıçe Rika, feryad ederek, saç-larım yolarak Attilâ'nın odasına doğru henüz koşarak geliyordu.

— Öldürdüler! Öldürdüler!

Oğlu Aladar, başını önüne eğmiş, acele acele yürüyor, arkasından gidiyordu. Külâhını eline almış. Bir duvar gibi renksiz. Bunların ardı sıra öteki kadınlarla öbür çocuklar geliyor.

Muhafızlardan Balassa'ya :

— Bu ağlamalara dayanamıyacağım, dedim, beni dışarı çıkar.

Muhafızın gözleri yaş içindeydi :

— Kim öldürebilir dersin, buraya bizden başka giren olmadı, dedi.

Az sonra samanlarla hekimler geldi. Herkes Attilâ'nın öldürüldüğünü, suçlunun yine Bizans sarayı olduğunu söylüyordu. Halk kabarmış, umutlarını da kaybetmişti. Hekimler bir çeyrek sonra dışarı çıktılar, kiralın vücudunda bir yara bulunmadığını, tıpkı kardeşi Buda gibi ölmüş olduğunu söylediler.

Münadi, bunu sarayın önünde tekrarladı, haber halk tarafından yaslı bir oğultuyla karşılandı. Büyük kapı kemerinin altında da beyler ağlaşıyor-lardı. Csath, hançerini çıkarmış, elbiselerini parçalıyor. Yüzünü de yaraladı. Feryad ediyordu. Yere oturdu ve yıkılıverdi.

— Herşey bitti, mahvoldu! Tanrı bile kalmadı!

Kazon, onu kaldırmak için kıpırdandı. Bu sırada fiyah keçeğe sarılı bir mızrak getirdiler, bu Attilâ'nın yaldızlı mızrağıydı, sarayın üstüne dikilecekti.

Kazon haykırdı. Fil dişi borusunu boynundan çı-

336

TANRI'NIN KILICI

kardı, yanındaki sütuna öyle bir çarpış çarptı ki, koca boru bin bir parça oldu, her parçası bir yapa dağıldı.

LXIV

Öğleden sonra Attilâ, büyük alanda kurulan gümüş yıldızlarla süslü siyah, ipek çadırdaki, yüksek katafalka konuldu. Çadırın kenarları, halkın içeriyi görebilmesi için, yukarı kaldırılmıştı.

Başşamanlar katafalkın gerisinde siyah at kurban ettiler. Kör Kama, kayıp ruhlardan Attilâ'yı nasıl göme-çeklerini sordu. Aldığı cevap şöyleydi :

— Onu üçlü bir tabuta koyun. Birinci tabut güneş gibi parlayan altından olsun : Çünkü o Hunlarm güneşiydi. İkincisi: Kuyruklu yıldızın kuyruğu gibi beyaz gümüşten olsun. Zira o dünyaya yüz yıllarda bir görünen kuyruklu yıldızdı. Üçüncü tabut, çifte su verilmiş demirden olsun. Çünkü o çelik gibi kuvvetliydi.

Tabutlar hazırlanıncaya kadar büyük beyler, Attilâ'yı nereye götüreceklerini konuştular. Hunlar göçebe bir kavimdi, belki gelecek kırıllardan birisi milleti toplayıp, oğul veren arılar gibi, başka bir yere götürebilirdi. Yahut da muhtelif milletlerden birisi veya bir çapulcu ordusu altm isteyebilirdi. Yüz yıllar boyunca başka bir kuvvetli millet türeyerek tabutu gömülmüş olduğu yerden çıkartabilirdi de.

İhtiyar Kama, göklerden gelen buyruğa göre şöyle söyledi :

— Tisza, ufak adacıklarla doludur. Bunların arasında dar bir yerdeki suyu boşaltın! Buraya derin bir mezar kazılsın, suyun yatağını genişletin, tabut buraya konulsun. Kırıl gömüldükten sonra, suyu yeniden yalağına salıverin. Zamanla bu yer hatıralardan silinir, tabutun üstünü de mil kaplar. Bu şekilde hiç kimse Attilâ'-nın gömülü olduğu yeri bulamaz.

TANRI'NIN KILICI

337

O sabah yüz bin kürek ve bel çalışmağa başladı. Suyun adalardan birinin etrafında lıalkalandığı kolunda, içi toprak dolu çuvalarla bent yaptılar. Akşam üzeri mezar kazılmış hiç kimsenin bulamayacağı kadar derinliklere gömülmüştü.

Altını çiçekler ve yapraklı ağaç dallarıyla beslemişlerdi.

Üç gün sonra, üç katlı tabut da hazırlandı.

Herkesin son bir defa görebilmesi için, Attilâ'yı bir kere daha yukarı kaldırarak, halkın feryatları arasında altın tabuta koydular. Kılıcını yayını, altın yıldızlı mızrağını da yanına yerleştirdiler.

Savaşta kullandığı parlak tolgası başına geçirildi.

Cenaze töreninin yapıldığı gece başımdan garip bir şey geçti. Ölü'nün başını bekleyenler arasındaydım, şamanın duasını dalgın ve sersem dinliyordum, birisi omu-zumdan tutarak sarstı. Dönüp baktım: Cicia.

— Ne istiyorsun?

— Gel.

Herhalde Emöke'den haber getirmiş olacaktı. Kurşundan yapılmış bir adam gibi, hissi^ bir vaziyette yürüdüm, kalabalığın arasından zorla kendimize yol açarak geçtik, avluya geldik. Burada kimsecikler kalmamıştı. Beni duvarın yanına, loş bir yere çekti. Esrarlı bir hali vardı, fısıldayarak dedi ki :

— Senden bir şey rica edeceğim. Cenaze törenine gitme.

Emöke'nin o her zamanki kokusu elbisesinden yayılıyordu. Buna çok sinirlendim.

— Neden?

—! İşte. Rica ederim, yalvarırım. Yalnız şu dediğimi yap.

— Fakat neden? Sebebin söyle.

— Bu gece çok korkunç bir rüya gördüm. Attilâ, bir atın sırtına binmiş, yanında birkaç kişiyle beraber

338

TANRININ KILICI

bulutların arasında uçuyor, atlar da insanlar da kan içinde... Sen de bunlar arasında idin.

— Hay canın cehenneme gitsin, diye çıktım. Diz çöktü, kollarını sımsıkı bacaklarıma sardı :

— Gitme Zeta! Gitme! Senden yalnız bunu istiyorum. Bazan daha çok şeyler isteyebileceğimi düşünürdüm. Bana karşı yumuşak ve iyi davrandm. Hattâ bir seferinde sana pecereden gül attım. Gülü yerden kaldırdın, öptün. Bu çiçek, sanki benim kalbimdi...

Kan beynime sıçradı : —• O gülü sen mi attın?

— Kızıyor musun? Fena mı yaptım? Böyle olmasını istemezdim. Bağışla, Artık hiç karşına çıkmayacağım. Fakat cenazeye gitme.

İlk aklıma gelen şey, onu bir tekmede yere yıkmak, çiğnemek, bilmem daha neler yapmaktı.

Fakat, uğra-dığım hayal sukutunun verdiği ağırlıktan başka, birden aklıma gelen sinirlerimi

yatıştırıcı bir fikir de kolumu tuttu. Sersem kız! Bu hareketiyle nelere sebep olduğunu nereden bilecek?

— Korkma, ben de rüyada bir şeyler gördüm. Benim rüyam seninkinden daha hayırlı, hem mukakkak daha akıllıcadır.

Ve bırakıp yürüdüm.

Öğle üzeri, yaslı bir muhafız bir oyma yazı getirerek, bunda kimin adı varsa cenaze törenine kadar odasından ayrılmayacak, dedi. Oyma yazılı ağaçta kırk kadar isim vardı. Benimle beraber oda arkadaşlarım bitik-çiler de yazılıydı.

Bir saat sonra odamıza Mena Sagh girdi. Arkasında iki köle vardı. Bunlardan birisi elinde giyecek, öteki meşale tutuyordu. Soğuk bir sesle :

— Bana baktn, cenaze töreninde bu yas örtüsüne bürüneceksiniz. Tek sıra halinde atların yanı sıra gideceksiniz. Zeta, onları sen götür. Tabutu arabadan alıp Tisza'ya koyduğumuz zaman, benim çalacağım boruyla,

TANRI'NIN KILICI

339

bu elbiseyi giyenlerin hepsi tabutun etrafında yere kapanacak. Yas duası bitinceye kadar öyle kalacaksınız.

— Baş üstüne, efendim. Yanındakilerle birlikte çıkıp gitti.

Elbiseye baktık, ince, siyah çuhadan dokunmuş kiminin topuğuna, kinlinin dizine kadar gelen bir çuval. Çok bol. Üzerinde yalnız kollar sokacak ve etrafı görecektir kadar delik açılmış.

Mena Sagh'm çıkmasından az sonra, yas elbiselerine bürünmüş bir kadın kapıda belirdi.

Yüzündeki siyah peçeyi kaldırdı : Emöke.

Arkadaşlarıma baktı, emir eden bir sesle :

— Dışarı çıkın, dedi.

Köleler dışarı çıktı. Ben hiçbir şey anlamadan bakıyordum. Sanki önümde yas elbisesine bürünmüş mermer bir heykel duruyordu. Yüzünde soğuk bir sessizlik var, bakışları insanı adetâ uyuşturuyor.

Alçak ve kısır bir sesle :

— Zeta, dedi, yas elbiseni almış olduğunu görüyorum.

— Şimdi getirdiler.

— Senden bir ricada bulunmak için geldim. Benim her isteğimi yaptığını bilirim. Sizi yola çıkardıkları zaman, bunları giy, fakat biraz arkada kal. Arkadaşlarının dışarı çıkmasını bekle. Ben gelinceye kadar bir yere kıpırdama.

Parmağını kaldırdı; daha alçak bir sesle fısıldadı :

— Ben gelinceye kadar.

Dış kapıya kadar geçirdim, ardı sıra yürüyordum, bir şey söylemeğe cesaret edemedim.

Artık saray halkı baştan başa siyahlar içinde dolaşıyor, gidip geliyordu. Atlardan da yalnız siyah renkli hayvanlar seçilmiş diğerleri yolkılarında bırakılmıştı.

Odaya dönerkein düşünceliydim. Anlamadım, ne istiyordu? Acaba Cicia kendisine bir şeyler mi söylemişti? Lâkin yüzü hayalet gibi, nasıl da bembeyaz. Hare-

340

TANRI'NIN KILICI

ketleri şuursuz. Herkesin gözü kıpkırmızı olduğu halde onunki değil. Gözleriniz etrafında mor bir halka belirmiş. Galiba bunun için bakışları öyle hasta görünüyor.

Öğleden sonra saat dört sularında yas borusu çaldı. Bu sesle, sarayın duvarları bile titremişti.

O garip yas elbisesini sırtımıza geçirip yola düzüldük.

Dış kapıya geldiğim zaman en arkadaki arkadaşı, ma :

— Kemerim içerde kalmış. Siz gidin, ben şimdi geliyorum, dedim.

Beş dakika geçmemişti ki, kapı açıldı, kız içeri gir-di. Durdu, baktı.

— Sen misin?

— Benim, emir et!

— Üstündeki yas elbisesini çıkar, bana ver! Çabuk! Peçesini çıkarıp yere attı. Sağmdaki tokayı da çı-

kardı. Duvarın kenarına fırlattı. Sağları dağıldı. Yüzü ölü gibi bembeyaz, dudakları mosmordu. Üzüntülü bir sesle :

— Küçük hanımcığım, diye kekeledim.

— Sus, bir şey söyleme.

— Küçük hanımcığım...

Çuval elbiseyi, çıkarmış, elime almıştım. Gözleri-nin sabit bakışı karşısında titremekten kendimi alamadım.

—! Ver bana, diye fısıldadı.

— Fakat yalvarırım...

— Beni sevmiyor musun?

— Oh, Yarabbim...

—! Öyleyse ver... Hayır, dur biraz... Beni öp.. Bunu hakettin... Nasıl ıstırap çektiğini biliyorum. Biliyorum ben... Ne olduğunu bilmiyorum a...

Kansız dudaklarını uzattı. Bu an benim için en mukaddes bir dakika olacaktı. Fakat, ah...

Dudakları buz kesilmişti, sanki bir ölüyü öpüyorum.

— Bir şey sorma, bir şey de söyleme.

TANRININ KILICI

341

Hakikaten bir şey de söylemedim, tüylerimi diken diken eden şuursuz bir hareketle elbiseyi uzattım.

Bir harekette daha bulundu. Kollarındaki siyah tenteneleri gördü, bunları da parçaladı, fırlatıp attı.

Bir gölge gibi dışarı çıktı.

Ben orada kalakalmıştım. Bunu böyle yapmak gerekirdi. Çünkü o istemişti. Kendini kuyuya at dese atardım. O istiyordu. Fakat meşalecilerin arasına karışması garibime gidiyor. Bir türlü sebebini anlayamıyorum.

Dışarda yas şarkısı başlamıştı. Halkın zaman zaman yükselen ağlayışı da bunlara karışıyordu. Şamanın Hun Tanrısına hitabı bu uğultu arasından yükseliyordu.

Ben hâlâ oturuyordum. Kafamda karanlık düşünceler dolaşıyordu.

Bu kız benim elbiselerimi niçin almıştı? Kadınlar çok zaman hadiseleri büyültür, pireyi deve yaparlar. Muhakkak birisi Emöke'nin kalbini kırmıştır. Belki anası, belki de kiralıclardan birisi. İhtimal kendisine iyi bir yer verilmemiş, bunun üzerine içindeki millî hisleri kabarmış, kirala karşı son saygı borcunu bu şekilde yerine getirmek istemişti.

Verilen emri yerine getirmediğim için idam edileceğimi bir an aklımdan geçirdim. Benim için asıl emir, Emöke'nin istediği idi.

Peşesinin parçalarını toplayıp, sandığıma koydum. Tokayı da yanına attım. Yarın kendisine veririm.

Saraydan çıktığım sırada, tabutun yanında şaman Györhe, ayakta duruyordu. Sirtında, kana boyanmış, bezden bir örtü vardı, kafası iyice tıraş edilmiş, sonra kan çıkıncaya kadar hacamat yapılmıştı. Öteki şaman. lar da onun gibi giyinmişlerdi. Tabutun baş ucunda duran ve gözlerini gökyüzünden ayırmıyan ihtiyar kör Kama da aynı kılıktaydı.

Yaşlı halk, şaman Györhe'nin Attilâ adına halka hi. taben tesirli bir ahenkle söylediği ayrılış nutkunu, derin bir sessizlik içinde dinliyordu :

342

TANRI'NIN KILICI

— Dünyada şimdiye kadar hiçbir kiral benim kadar sevilmiş değildir, buna rağmen sadık tebamı bırakıp gidiyorum...

Zaptedilen hıçkırıkların sesi. Gözlerden bir sel gibi akan yaşlar.

Şaman devam etti :

Ölüm diyarında dolaştım her gün, Onu hiç karşımda görmedim bir gün, Vakta ki eyledim ünlü bir düşün, Azrail yatakta aldı canımı.

Tanrı takdis etsin Rika hatunu, Savaşta her zaman düşündüm onu, İki yavru verdi bana en sonu, Sarayda yücelttin benim şanımlı.

Kiralıçe korkunç bir feryad kopararak ayağa kalktı, tabutun üstüne kapandı. Yas elbisesi giymiş olan oğulları Csaba'yla Aladar da, bağıra bağıra ağlayarak yanına düştü.

Şaman devam etti :

Son sözüm bu olsun ey Csaba sana, En yıkın insandın dünyada bana, Artık güzel gözün bana değemez, Dudağın gönülden «baba» diyemez. Fakat benim ruhum bulutlardadır :

Yaşlı'san, başını oraya kaldır.

Halk, kiral ailesiyle birlikte ağlıyordu. Şaman, Attilâ' yi öteki çocuklarına da bir bir vedalaştırdı. Aladar'ı Hun milletinin ışığı ve gururu, İrnak'ı ordularının yıldızı, Ellak'ı sevgili aslanı, Dengezik'i

Hunlar'ın parlayan zekâsı diye andı. Sonra sırayla büyük komutanları, beyleri, müttefik kırılları söyledi. Nihayet halka dönerek, birlik yaşamalarını sağlık verdi. Ayrılış ezgisi şöyle bitti :

TANRI'NIN KILICI 343

En yiğit kavminin oturduğu yer, Tisza, Maros halkın bağışlayıver. Kanımı mal ettim Toprak anaya, Canımı ilettim yıldıza, ay'a.

Bundan sonra tabutun yanma ihtiyar İddar geçti, ta uzaklara kadar yayılan gür bir sesle yığlamağa başladı:

— Eyvah, eyvah bize! Güneşimiz gök kubbeden yere düştü. Güneyin yükseklerinde parıldayan güzel güneşimiz yere düştü.

Halk ağlayarak tekrar etti :

— Güneşimiz yere düştü.

İddar, başını iki tarafa sallayarak, elini tabuta doğru uzattı:

— Bizi niçin bıraktın Attilâ? Bu dünyada seni bizden daha çok seven insanların bulunduğu bir yer var mı? Oh, bu toprak üstünde böyle bir yer olamaz! Bizi niçin bıraktın, Attilâ?

Halk, büyük bir oğultuyla şamanın son sözlerini tekrarlıyordu. Göz yaşlarının acılarını ifadeye yeter bulmayan erkekler, yüzlerini bıçaklarla çizerek akan kanları göz yaşlarına karıştırdılar.

İddar devam etti :

— Senin haşmetli yüzünü gördüğümüz zaman kalbimiz sevinçten titrer, kılıçlar kınından kımıldar, kaşlar kuvvet kazanırdı. Anneler çocuklarını kaldırarak, bak, Attilâ geliyor! diye gösterirlerdi.

Dinmeyen uğultular arasında devam etti :

— Attilâ, Attilâ! Sen bizim için bir daha eşine ras-lanmayacak kadar büyük bir saadettin, şimdi bizim için yine eşsiz bir ıstırap kaynağı oldun. Senin adınla öğünür-dük, uzaklardan görünen bir kule gibiydin, şimdi, seni andıkça yüreğimiz eziliyor, yaşlara bürünüyoruz.

Hıçkırıktan sesi kesildi, ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Tekrar söze başladı:

— Bu yer yüzüne birçok ünlü, namılı, kudretli kiral-

344

TANRI'NIN KILICI

lar gelip geçti. Fakat aralarında senin gibi bir kiral yoktu, Attilâ.

Binlerce bin insan birden uğultuyla tekrarladı:

— Senin gibi bir kiral yoktu.

— Ve yine kırallar gelip geçecektir, lâkin senin gibi bir kiral hiçbir zaman bu yer yüzüne gelmeyecektir.

Halk:

— Böyle bir daha gelemeyiz, diye tekrarladı.

— Senin adın, gecenin karanlıklarından sıyrılan bir güneş gibi parlıyordu. Attilâ, niçin karanlık geceye dönüyorsun? Batan güneş, ışıklarını beraberinde götürür. Sen Humarın şerefini de kendinle götürüyorsun.

B'aşvezir:

— Hun milleti mahvoldu, diye inledi.

Halk, fırtınayı andıran bir ağlamayla başvezirin söz-lerini tekrarladı, şaman bir zaman sonra devam edebildi:

—Bu yer yüzünde daha üstünü bulunmayan ordunu nasıl bırakıp gidebiliyorsun? Altın çadırım, muhteşem sa-rayını, bütün dünyaya yayılan ününü, namını nasıl bira. kıp gitmeğe katlanıyorsun? Oh, ne oldu da Tanrının kılıcı elinden düştü. Bu milleti ne kadar öksüz bıraktın . Daha fazla konuşamadı. Birçokları, öyle bir cinnete kapılmışlardı ki, yüzlerinden oluk gibi kanlar akıyordu. Kollarım, göğüslerini parça parça etmişler, başvezir han. çerini sol koluna sokmuştu. Kadınlar bayıldı. İhtiyar kiral Ardarik de kendinden geçmiş, tabutun yanına yı-ğılıvermişti.

Şamanlar tabutu yas arabasına koydu, on iki siyah at, Tisza'ya doğru ilerlemeğe başladı.

Attilâ'nın en sevdiği atı Yıldırım, eğlerlenmiş ve siyah tüllerle topuklarına kadar örtülmüş olduğu halde en önde yedekte götürülüyordu. Atın arkasından, siyah tüllere bürünmüş on dört kiral yaya gidiyordu. Bunların arkasından kimi beyaz, kimi karalar giymiş yüz kadar şaman geliyor.

Samanların önünde birçok şarkıcı çocuk, onlarla birlikte Hunların ölüm duasını okuyor. Daha ön-

TANRI'NIN KILICI

345

de bütün çalgıcılar bir arada yürüyor, Hun elinin başka bir yerinde duymadığım, beyne kadar işleyen bir hava çalıyorlardı.

Kıralın karılarıyla çocukları tabutun arkasından yaya gidiyorlar. Kıraliçeler, Attilâ'nın oğulları, büyük beyler, büyük rütbeli kimseler, zenginler, kamilen başı açık ve elbiseleri paramparça. Tabutun iki yanında muhafız askerleri yürüyor. Tolgaları başlarında, kara tüllere sarılmışlar. Elbiseleri parça parça üstlerinden sarkıyor, yüzleri kandan tanınmaya-cak bir halde.

Bazan bir davul sesi duyuluyor, bazan da şuradan buradan feryatlar yükseliyor :

— Attilâ! Sevgili kıralım!

Sonra binlerce ağız bunu tekrarlıyor. Bir ummana benziyen bu halkı görmek insana dehşet veriyor. Erkeklerin yüzleriyle elbiseleri kan içinde. Hunlar, kemikli zırhlarını giymiş As'larla karışık olarak yürüyor. Gepi-dalar, Sarmatalar, Ugorlar üç günlük yolda bulunan bütün kavimler, buraya toplanmış. Bunlar, bu uçsuz bucaksız kalabalık içinde tabutu at sırtında takibediyorlar' Savaşa gider gibi, bütün bayraklar getirilmiş. Fakat hepsinin ucuna siyah bir kordele veya siyah renkli bir bez parçası bağlanmış.

Gözlerimle siyah çuvalıları arıyorum. Aradıklarım muhafızların yanında. Düşündüm, kalabalığın içinde kendime ite kaka bir yol açıp Emöke'yi ariyayım. Bu ana -baba gününde başına bir şey gelmemesi için yanında olmalıyım. Fakat, bütün çabalamalarına sonuçsuz kaldı. Yüzlerini tanıyabilecek kadar yakınıma geldikleri halde, baktım, bu kara çuval içinde hepsi tanınmaz bir hale gelmişler. Emöke aralarında kaybolmuş.

İçlerine karışıp yürürsem, muhakkak onu tanırım. Hiç kimsenin eli onunki kadar beyaz ve zarif değildir. Yüzlerce el arasında bile onu bir bakışta seçebilirim.

Meşale almak için geri dönmek lâzım, bir saat son-

| i

346

TANEI'NIN KILICI

ra akşam olacaK ve herkes meşalesini yakacak. Cenazeyi gece gömmeleri de mezar yerinin kimse tarafından biiin. memesi için.

Döndüm, Saray ıssızdı. Avluda bir gün evvel koca bir yığın meşale görmüştüm. Bulamadım, bir çöp bile kal. mamış.

Bu sırada cenaze alayı ilerlediğinden, ancak halkın kalabalık yerine kadar sokulabüdim.

İlerilere geçebilmek için beyhude uğraşmıştım. Büyük beylerin arkasında halk o kadar sıkışmıştı ki, öne geçmek imkânı yoktu.

Artık güneş ufukta kaybolmuş, bulutları erguvan ve altın renklerine boyamıştı.

Şehir epey geride kalmış, Tisza'nın sarı suları önümüzde dalgalanmağa başlamıştı.

İleri geçmeğe çabalarken yorulmuşum. Yaşlı bir kavak ağacının yanında durdum.

Bu pek sıkışık kalabalığın geçmesini beklemek daha iyi olacak, diye düşündüm. Sonra, yürümemeğe karar verdim. Ne diye itilip kakılacaktım. Mademki bir kere muhafızların yanından uzaklaşmıştım, Attilâ'yı ne şekilde gömeceklerini nasıl olsa göremeyecektim.

Ağacın büyücek dallarından birisine tırmandım, alayın ilerleyişini buradan seyre başladım. Sonra daha yukarı çıktım. Hiç kimsenin bana baktığı yoktu. Ağaçtan, o adıyla Tisza'nın temizlenen kolunu ve su yatağını gördüm. Adanın öbür yakasındaki koldan, fazlalaşan su,

ovaya taşıyordu.

Bu sırada güneş batmış, meşalelerin aydınlığı, akşam karanlığında daha iyi parıldamağa başlamıştı. Herkesin elinde bir meşale vardı. Kim bilir hepsi ne kadar? Belki bir milyon, hattâ belki birkaç milyon. Gökte ne ay, ne yıldız görünmüyor, fakat yerde yıldızlar sayısız. Sanki gök kubbenin bütün yıldızları yere inip bir araya toplanarak Attilâ'yı mezarına kadar götürüyordu. Ağacın altından artık kimse geçmez olmuş, herkes Tisza kıyısına birikmişti. Uzaktan yas

şarkısıyla davul-

TANRI'NIN KILICI

347

ların çıkardığı boğuk sesler geliyordu. Sonra kısa bir zaman için derin bir sessizlik oldu. Galiba şaman dua ediyordu.

Ağaçtan indim, yaya yürüyen büyük beylerle kırali çelerin atlarını tutan seyislerin yanına gittim.

Tam bu sırada borular çalmağa başlamıştı. Hepsi, seferde dinlediğimiz yat borusunu vuruyorlardı.

«Uyu Attilâ! Gecen hayırlı olsun!»

Sonra ta uzaktan sağnağı andırır bir gürültüdür başladı. Irmakta toprak çuvalhاریyle yapılan bendi yıkarak suyu mezarın üstüne saliveriyorlardı.

Meşaleler de havada uçtu ve büyük bir kavis çizerek söndü. Hepsi Tisza'ya atılmıştı.

Halk, büyük bir sessizlik içinde dönmeğe başladı.

Ben hâlâ bekliyordum. Yanımda geçip gitsinler, ben Emöke'yi bekleyecektim.

Atlarla uşaklar mütemadiyen bana çarpıp duruyorlardı, ağacın yanma dönmek gerekti.

Muhafızlardan Bâlassa'yı sesinden tanıdım.

O da ağacın altında durmuş, arkadaşlariyle konuşuyordu.

— Atı öylece bırakmamak lâzımdı.

— Zaten bırakmadılar ki.

Bu «öylece bıraktılar»ın ne demek olduğunu anlayamadım, herhalde Attilâ'nın atını mezarın yanında öldürdükten sonra tabutun yanına koydular.

Bunu yerinde buldum. Zaten bütün Hunlar bu şekilde gömölüyordu. Başı batıya, ayakları doğuya gelmek üzere yatırılıyor, atı sol tarafına konuyordu. Atın da el-bet ruhu vardır. Gece yarısı her iki ruh da harekete gelerek kalkar, ve Hun, atına binerek yıldızlara doğru uçar-mış. Kölelerin şimdiye kadar buraya gelmeleri lâzım değil miydi? Baktım, gözümün bütün kuvvetini toplayarak baktım. Hiçbirisini göremedim. Artık kraliçelerle kiralın oğulları da geri dönüyor: Kadınlar ata binmiş, hay-

348

TANRI'NIN KILICI

vanlarını birer seyis başından tutarak götürüyor.

Büyük beyleri de tanıdım.

Şimdiye kadar duyduklarımdan daha kuvvetli sesler duymağa başlamıştır. Bağıra çağıra konuşuyor, çekişiyor, lardı.

— Kılıç Aladar'a yakışır.

— Kiral daha hayattayken Csaba'ya işaret etmişti.

— Csaba daha çocuk. Hun milletini bir çocuğa ema-net etmek olmaz.

— Başvezir yanında olduktan sonra.

İş gittikçe kızıştı. Yüzlerce, binlerce ağızdan hep bu meseleye ait lâf çıkıyordu.

Kalabalık saatlerce gelip geçti, ama yas çuvalına bürünen bizim arkadaşlar ortada yok.

Herhalde geriye kaldılar, en arkaya: Mezara, ağaç dallariyle çelenkleri onlar koymuşlardır, belki de. Fakat me olursa olsun, şimdiye kadar dönmelilerdi.

Bekledim. Ağaçtan da indim, bekledim. Ay, bulutların arasından yeni görünmeğe başlamıştı.

İnce bir hilâl şeklindeydi, hafif aydınlatıyordu. Yanımda bir kılıç, mız-rak falan parladı geçti.

Bazı yüzleri tanıdım. Kadınlar da geliyor. Bunlardan birisinin çocuğu:

— Etmek.. diye ağlıyor.

Nihayet gelenler azalmağa, halk tükenmeğe başladı.

Hâlâ yaya yürüyen ve biraz Emöke'ye benzeyen herkesin yanına giderek yüzüne bakıyordum.

Faydasız, gelmiyor. Muhakkak çuval-elbiseyi çıkarıp çelenklerle meşaleler arasına fırlattılar, Emöke de kraliçe-lerin arasına karıştı.

LXV

Şehre geldiğim zaman herhalde gece yarısı olmuştu. Halk sokaklarda dolaşıyordu. Tek tük meşalelerin etrafında, atlarına binmiş, büyük kabileler halinde konuşuyorlardı. Bazı yerlerde gürültü çıkardıkları da oluyordu.

TANRI'NIN KILICI

349

Bir yerde Attilâ'nın kahramanlıklarını anlatan atlı kopuzculara da rasladım. Çok söylenip çok dinlenmiş şarkılar olmakla beraber, o gece halk bunları başka bir hisle dinliyordu.

Bazı yerlerde ateş yakılmış, falcı şamanlar, büyük bir dikkat ve sessizlikle dinleyen halka, gelecekte haberler veriyordu.

Sarayların etrafında kalabalık daha çok, gürültü daha fazla. Kandan berbat bir hale gelen yüzleri tek tük meşaleler aydınlatıyor. Saraylar her zaman ışık içinde olurdu. Her kapıda meşale yanar, kuyunun yanında, alanı ay. dinlatmak için çalı, çırpı yakılırdı. Alan da, saraylar da şimdi koyu bir karanlık içinde.

Saraylar niçin ışıksız olsun? Evvelce büyüklerden biri öldü mü, cenazeden sonra büyük bir toy verilirdi. Ölen kimseyi sevenler, yas tutan aileyle birlikte bir masanın etrafına oturur, gürültüsüz geçen yemek sırasında alçak sesle, ölünün meziyetlerinden söz açılırdı. Masanın başında boş bir iskemle ile boş bir tabak bulunur, orada ölünün ruhu oturacağına inanılır, takımlar da ona aittir. Attilâ'nın şerefine daha büyük bir toy göreceğimi umuyordum. Niçin yapılmadı? İhtimal toyun kimin tarafından verileceğini kestiremediler. Halk mı vermeliydi? Attilâ'nın ne vekili, ne hükümeti vardı, o her şeydi. Ailesi mi versindi? Onlar belki de karışıklık çıkmasından çekiniyorlar di.

Yahut kimsenin toy düşündüğü yoktu. Darbe o kadar müthiş olmuştu ki, herkes ne yapacağını şaşırmış kalmıştı. Attilâ'nın tahtı doldurulmaz, büyük bir boşluk halindeydi. O kılıcı elinde tutabilecek büyük adam nerede? Kafaları işte bu sorular yoruyordu, toy değil.

O kadar yorgundum ki, ayaklarımın üstünde durmağa takatim kalmamıştı. Sarayın arka tarafındaki yerime gittim.

Odamızda mum falan yok. Kulak verdim, horultu da

350

TANRI'NIN KILICI

duyulmuyor. Demek kimsecikler gelmemiş. Muhakkak ar. kadaşlarım dışarda. Konuşanların arasında kaldılar.

Şöylece uzandım. Biraz kestirdim; uyumak ne mümkün: Dehlizde mütemadiyen gidip geliyor, patırtı ediyor, konuşuyorlardı. Dışardan zaman zaman naralar, kopuzcu, ların şarkıları duyuluyordu. |

Anlaşıldı, uyumağa imkân yok. Giyindim, dışarı çıktım. Meydanda, ihtiyar kopuzcu Almad şarkı söylüyordu. Türkülerini, kuyunun kenarına dayanarak okuyor. Büyük bir kalabalık, derin bir ıstırap içinde onu dinliyordu.

Saraydan çıkınca Macsa'ya çarptım.

Hortlak görmüş gibi, gözlerini yüzüme dikti, ben de hayretle ona baktım. Nihayet:

— Sen misin? diye homurdandı, burada mısın? Şaşırmıştım:

— Evet, buradayım. Cevabını verdim.

Bir şeyler kekeledi, sonra sanki özür dilemek istermiş gibi, bir müddet gözlerini kırıştırdı. Bu sırada büyük beylerden birkaçı gelip, onu aldılar.

Uzaktan bir gurup :

—! Kırıl Csaba'dır, diye haykırıyordu.

Arka taraftaki ahıra gittim, atımı buldum. Eyerleme, den bindim, halkın arasına karıştım.

Almad, şarkı söylemekte devam ediyordu :

Cismini üç katlı tabuta koyduk, Toprakla suyun da altını oyduk, Oklar vınıldadı, yaylar gerildi, Kulların yüz üstü yere serildi.

Bu son satırı duyunca, kalbim duracak gibi oldu. Sanki taş kesilmiştim. Ulu Tanrım, neler duyuyorum? Kopuzcu, sağ kolunu uzatarak devam etti:

TANRI'NIN KILICI

351

Tıza suyu ağır akıp yürüdü, Mezarı parlayan köpük bürüdü, Meşaleler söndü, yıldızlar düştü, Sadık kölelerin tabuta üstü. Hunların üstüne bir zulmet çöktü. Milletin ağladı, göz yaşı döktü. Etrafıma bakındım. Yanımda Szabolcs duruyor. Kolunu tuttum:

— Bu adam köleler için neler söylüyor? diye bo-ğulacakmış gibi sordum.

Şaşırdı. Gözlerini açarak bana baktı.

— Sen orada değil miydin?

— Hayır.

— Bu nasıl olur?

— Böyle emir aldım. Bu kopuzcu ne diyor, anlamadım.

— Köleleri söylüyor. Peki, sen bütün sevgili kölelerinin okla öldürüldüğünü bilmiyor musun?

Ya sen...

— Yas-çuvalı giyenler de mi?

— Onlar da.

Başıma bir kurşun topuz yemiş gibi, az kalsın attan yuvarlanacaktım.

Attan ne zaman indim? Bana kim neler söyledi? Yanımdan kimler gelip geçti? Kim konuştu?

Yahut kim dürttü? Bilmiyorum. Yalnız, yere oturduğumu ve Emö-ke! diye feryat ettiğimi

hatırlıyorum, sonra kendimi bilmeden yürüdüm, gittim. Güneşin ilk ışıklarıyla Tisza kıyısında

aklım başıma geldi. Attilâ'nın gömüldüğü yerde oturmuş bir delinin mânâsız bakışları ve şuursuzlu-ğiyle, sapsarı dalgalanan sulara bakıyordum.

352

TANRI'NIN KILICI

Burada hayallere daldığım sırada, omuzuma bir el dokundu. Yumuşak-yaslı bir kadın sesi duydum: — Zeta. Başımı kaldırdım : Cicia. Solgun ve kederli.

—! Kaç, diye kekeledi, kaç. Şehirde müthiş kan dö. külüyor.

O vakit, bir hayli zamandır uzaklardan gelen uğultu-nun, Katalaunum'da duyduğum savaş gürültülerine benzediğini akıl ettim.

Cicia:

— Halk ikiye ayrıldı, diye kekeleyerek anlatmağa devam etti, Hunlar birbirini öldürüyor.

Sarayların etrafında. Kaç! Bu cehennemden uzaklaş!...

Yaşlı gözleriyle üzüntü içinde yüzüme baktı.

(Ey kutsal ruh, ey kadın şeklindeki melek. Senin ka-nadların beni daima korudu, gözlerimse seni ancak o anda görebildi. Beni her zaman seven, bana bağlanan, benim yüzümden acı çeken, bana takdir edilmiş olan sen değil miydin? Ben seni buna rağmen anlayamamıştım. Gözlerim, şimdi gizli putunun yanında kalbinden okla vurularak Tisza'nın dibinde yatan o yarattığın üzerindeydi. Onu ancak şimdi anlıyorum, ancak şimdi. Artık dünya göziyle bir kere daha görmek mümkün olmadığı zaman görüp anlıyorum.)

Rüyada yürüyen bir adam gibi ayağa kalktım, kızın elini tuttum:

—! Cicia.

— Kaç, Zeta! Kaç!

— Benimle gelir misin? Başı teslimiyetle eğildi: —! Eğer izin verirsen.

Arkaya kısa bir göz attım. Şehir yanıyordu. Kıral

TANRI'NIN KILICI

353

sarayının kulesi, erguvan renkli alev denizinin ortasında, sarı dumanlar çıkararak tütüyor, şafak sanki batı yönün, den söküyordu.

Ve birlikte yola düştük.

SON

YAZARIN BIRAKTIĞI

NOTLAR ARASINDA

BULUNANLAR

357

Attilâ'nın oturduğu yer nerdeydi?

Sekel'lere göre : Erdel'de Udvarhely'de. M. Bel : Boğdan'da diyor. t Revesz'in dediğine göre :! Dtebrecen'de Başka fikirler de var : Jaszbereny. Balma- Uj varoş, Komarom ilinde Ete köyü, Dombegyhaza, Kerekud-var, Gyulo, Eski Buda (Budin) de oturmuştu deniyor. Bütün bunlar Attilâ'nın orada oturması şerefini kendilerine mal etmek için ileri sürülen iddialardır.

En son (1900 de1) Hodmezövasarhely'li kalvinci bilgin bir rahip çıkarak, şehir etrafını çevreliyen höyük-leri işaretleyerek, Attilâ'nın burada oturduğunu söyledi.

Attilâ'nın hâtırasına dikilecek âbidenin yerini ben de gösteremeyeceksem de, tarih bilgisiyle halk efsanelerinin bir noktası birleşmiş olduklarını hayretle görmekten kendimi alamıyorum.

F. Salamon 1880 tarihinde, Türkçe ve Macarca birer harita ile Priskos'un kitabını eline almış. Priskos'un geçtiği yerleri adım adım takip ederek iki harita üzerinde bir işaret etmiş. Böyle ölçe ölçe Szeged şehrine kadar vararak orada kalmış. Bunun üzerine :

— Attilâ burada oturmuştur, hükümünü vermiş.

Yine aynı tarihte, hayatını Szeged folklorunu incelemeğe veren J. Kovacs isimli bir posta memuru, Sa-lamon'un bu çalışmasından haberi olmadan, topladığı malzemesinde : Szeged halkı arasında, Attilâ'nın Sze-ged'de yaşadığı öteden beri söylenegelmektedir, diye bir kayıt koymuştur.

J. Kovascia mektup yazarak, bunun zamanımızda vücut bulmuş bir uydurma olup olmadığını sordum.

358

Şu cevabı verdi :

—• Bu, Szeged'deki kulübelerde o kadar eski ve yayılmış bir şeydir ki, Dugonics bile bu hususu kitabına almıştır.

Ben de Szeged halkını oldukça tanırım ve oradaki kadar memleketimizin hiçbir yerinde okuma yazma bil. meyen insan olmadığını da bilirim.

Bütün fikrî sermayeleri, halk türkûleriyle ata söz. leri ve halk efsanelerinden ibarettir. Macar tarih yazıcılığında Hunfalvy, bütün halk efsanelerini yakıp yıkmakla adetâ Batu han gibi hareket etmiştir. Hunların Macarlarla olan akrabalığını kökün-den inkâr etti ve Macarların haklı bir öğünme vesilesi bildikleri Attilâ'yı, Akademi'nin çöp kutusuna atıver-di.

Değeri ebediyen inkâr edilmiş olan büyük, değerli âlim Vambéry'den sarfınazar, ancak son zamanlarda çıkan G. Nagy ve J. Thury, Hunfalvy'nin her şeyi yok et-mek hevesine kapılmış olduğunu ve eski tarihçilerimi, zin dedi gibi: Hunların akrabalarımız ve ceddimiz olduğunu Attilâ'nın büyüklüğüyle bizim de şeref duyabileceğimizi ortaya koydular.

Şu halde ananelerin değerini de aşağı görmemeliyiz. Esasen babadan oğula geçen efsane ve ananeler, tarihî hesaplarla aynı neticeyi verdikleri zaman, bilhassa ispat edici bir kuvveti haizdirler.

Ben bunlara dayanarak Szeged'in Attilâ şehri olması keyfiyetini doğru buluyorum. O verimli toprak, şehrin dolaylarındaki pagan yer adları, bu çevrelerde zaman zaman meydana çıkan pagan mezarları, benim fikrimi kuvvetlendirmektedir.

Haritayı açarak Vasarhely'deki haberlerin yerine baktım. İnsanın kafasını, olmaz! diye sallaması için bu-

359

raya şöylece bir göz atması yeter. Burada su yoktur. Halbuki Attilâ'nın tebası sayısız at besliyordu. Savaşa yedek atlar götürdüklerini unutmayalım. Gerek Attilâ'nın, gerek büyük beylerin yıkları - Priskos'un dediğine göre - yurdumuzda bugün mevcut atların sayısından daha çok sayıda hayvanla doluydu.

Ya o binlerce koyun ve sığır! Fakir çadırların bile bir iki sığıriyle, ufak bir koyun sürüsü varmış. Zengin Hunların sığır, at, domuz ve koyun sürüleri herhalde büyük sayılara varıyordu. Bunlardan başka, Hunların beyaz giyecekleri sevdiğini, temizliğin bütün icaplarını yapabilmesi için bir-çok köle beslediklerini de göz önünde turalım.

Bu kadar çok suya ihtiyacı olan bir kavim, bir iki kuyu etrafında yaşıyamazdı, hele bütün kuyu sularının kötü olduğu bir yerde.

II

Kezai'nin değeri

Bütün tarihçilerimiz Attilâ'ya dair yazı yazdıkları zaman, Kezai'yi bir kere bile raftan indirip bakmazlar. Attilâ'dan bahsedilince, Priskos baştanık, Yornandes bu konuda en iyi hüküm sahibi olarak alınır. Kanaatımca Kezai, inanılır bir kaynak olduğunu, bilhassa Attilâ'yı anlatan şu sözleriyle tekzip etmiştir :

«Çadırlarından biri öyle şanlı ve şöhretliydi ki, şa-yanı hayret bir şekilde birleştirilmiş altın safihalarından vücuda getirilmişti; bunlar istenildiği gibi sökülüp yeniden takılabilirdi, ortası boş ek yerleri hayret verici sanat eserleri olan kıymetli taşlarla süslenmişti... Pencere perdeleri kadife ve erguvani kumaşlardan yapılmıştı, kiralın iskemleleri altın ve mücevheratla mü-

j:

li

360

zeyyendi, masası ve mutfak takımları da altındandı. Seferde, en saf altından mamul, şaşılmağa değer bir sanat eseri olan bir yatak takımı taşırdı.»

Tarih yazarlarımız bu yüzden Kezai'yi bir köşeye atmışlar ve yazdıklarına :

— Efsane! demişlerdir.

Tarihçilerimizin mütalaasını elbette kabul ederiz, onlar şüphesiz kendi alanlarında bizden daha bilgilidirler. Biz, başka işlerimiz arasında ancak zaman zaman ilim bahçesinin parmaklıklarına dayanarak içerdeki tarhla, rı seyrediyorsak, bunu tenkid için değüV gördüklerimizden haz duyduğumuz için yapmaktayız.

Evet, Attila'yı kendi gözleriyle görmüş, onunla bir masada oturarak konuşmasını kendi kulaklarıyla işit-(miş olan inkâr edilmeyecek bir Priskos vardır. Bu Bi-zans'lı sayın bay, Attilâ'nın tahta tabaktan yediğini ve ağaç kupadan içtiğini söylüyor.

Şimdi, bir müddet için beşinci yüzyılın dekorlarını kaldırarak. Yerine on beşinci yüzyıldakileri koyalım. Diyelim ki, kiral Matyas hakkında evlenmesinden evvelki tarihlere ait elimizde hiçbir bilgi yoktur, ancak evlendikten sonraki yılları biliyoruz.

Bunlara bakarak diyoruz ki, kiral Matyas İtalyan'dır, sarayında italyan hizmetkârlar kullanır, sofrasında İtalyan şarkıcıları çalar, söyler, etrafında İtalyan ilim adamları konuşmalar yapar. Sonra herhangi bir arşivden çıkan vesikada, kiral Matyas'ın sarayının yüzde yüz Macar olduğu, hizmetkârları, saz şairleri ve ilim adamlarının baştan başa Ma. carlardan seçildiği, oda takımlarının ve yaşayışının Ma-car kâri olduğu, Macarca konuştuğu yazılıdır. Tarih yazarlarımız gülümseyerek omuzlarını silkeliyor, vesikayı bir tarafa atarak :
361

— Efsaneler kralı Matyas'ın resmî tarihçisi Bonfinius İtaniğimizdir. O, daha iyi bilgi sahibiydi, diyorlar.

Hakikatte bunların ikisi de doğrudur. Kiral Matyas evleninceye kadar Macarlar, evlendikten sonra İtalyanlar gibi yaşamıştı.

Niçin Attilâ da, Priskos'un kendisini ziyaret ettiği zamanlarda gayret sade bir hayal sürdüğü halde, karılarından birinin hatırı için bir müddet de altın tabaktan yemiş, altın karyolada yatmış, altın sofrta takımları kullanmış olmasın?

Herkes bilir ki insanlar, kadınlarının hatırı için tanrı-larını bile değiştirirler (Macarların ecdadı buna tanıktır). Kadın istedikten sonra, yaşayışını ne diye başkalaştırma-sın?

İmparator Büyük Süleyman'ın Budin seferinde beraberinde getirdiği gibi, Attilâ'nın güzel, altınlar içinde parlayan süslü bir çadır taşımaması tabii addediyorum.

Müttefik kavimlerle beylerinin, elçilik heyetlerinin Attilâ'yı, zamanındaki göçebe kavimlerde çok zaman görüldüğü gibi, tabanı delik çarıklarla gezen, gömleksiz biri gibi değil, muhteşem bir kiral olarak görmeleri gerekirdi.

Fakat asıl mesele, bu değildir. Hata, bu yanlışlık yüzünden bütün Kezai'nin kaynak olarak kabul edilmemesin-dedir. Meselâ Katalaunum meydan muharebesini Attilâ'-nın kazanmış olduğunu söylemesini zikre bile şayan bulmuyorlar, zira Kezai şöyle yazıyor : Vizigotlar'm kiralı ölünce, «öteki kırıllar kaçmağa yeltendiler, | o günden itibaren Hunların kuvveti artmağa ve Attilâ'nın kudreti büyümeğe başladı, bütün dünya büyük bir korku içindeydi.»

I Kezai, eserini kaybolan eski el yazmalarıyla, şurada burada kalan halk efsanelerine dayanarak meydana ge-

362

tirmiştir. içinde konu dışı şeyler olmakla beraber, özü bilgisi de çoktur.

İlerde muhakkak ki tarih yazarlarımızdan biri çıka. cak, bu eski eserin üstündeki tozu silkeleyerek masasına koyacak, eserin aslından istinsah edilirken yapılan yanlış, lan, halk efsanelerindeki mübalağa ile değerli kısımlar: meydana çıkaracaktır.

III

Katalaunum savaşını kim kazandı?

Bütün tarihlerde Aetius olarak kayıtlıdır. Yahut, sa-vaş sonucu belli olmadı diyorlar. Lâtin, İtalyan, Fransız ve. ya Almanlar tarafından yazılan cihan tarihlerine bakalım hepsinde Attilâ'nın yenilmiş olduğu kayıtlıdır. Fakat macarların yazdığı tarih eserlerinde de, okul kitaplarında da, kısacası her yerde aynı kayda raslıyoruz. Atheneum yayın evinin yeni çıkardığı on ciltlik tarih kitabı : Savaş katî sonuç vermeden bitti, diyor. Marczali'nin yeni çıkardığı Dünya Tarihi'nde : Attilâ yenilgiye uğradı deniyor. Attilâ hakkındaki eserlerin en ünlüsünü Thierry vermiştir. Bu Fransız bilgini, ömrünün yarısını bu işe harcamıştır. Bütün kaynakları karıştırmış, bütün malzemeyi toplamış, bütün fikirleri ortaya koymuş, yani Attilâ hakkında öyle bir eser meydana getirmiştir ki, Macaris-tanda Attilâ'nın bir heykeli dikilecek olursa, Thierry'yi de, elinde kalem, hayran hayran Attilâ'ya bakar şekilde bu heykelin dibine oturtmalıdır.

Bundan başka kaynak olarak kullanılan başlıca eser, Kassiodorus'un artık elde bulunmayan kitabından Yor-nandes tarafından yapılan istinsahtır. Mamafih Thierry bunu baştan aşağı kendi tarihine de nakletmiştir.

Macar tarih yazarları Thierry'nin eserinden saygı ile

363

istifade eder ve Macar okul kitabı yazarları : «Ali'ye Veli'ye saygı, Macar toprağında yetişen bütün tarihçilere saygı, fakat Thierry Attilâ'nın has hacibi ve beşinci yüzyılın başmehremcisidir» mütalâasında bulunurlarsa, katiyen şaşmam.

Thierry'nin tarihinden Katalaunum hakkında şunları okuyorum :

1 — Kâhinler Attilâ'ya, belirtilerin kötü olduğunu söylediler. Attilâ buna rağmen ertesi gün orsusunu savaşa soktu.

- 2 — İki ordu arasında bulunan bir tepeyi Thorismund Hunlardan evvel zaptetti.
3 — Attilâ Hunlara uzun bir hitabede bulundu. (Bu hitabe Yornandes'te aynen kayıtlıdır ve Thierry bunun inanılır olduğu fikrindedir.)
4 — Attilâ ordusunun başına geçmiş ve savaşa böyle başlanmıştır.
5 — Savaş o kadar şiddetli olmuş ki, akan kanlar bir ırmak yapmış, hattâ arabaları bile sürükleyip götürmüştür.
6 — Geceleyin karanlık yüzünden savaş yarıda bırakıldı. Attilâ yeni bir taarruzdan o derece korkmaktaydı ki, eyerlerden bir büyük yığın hazırlatarak, Aetius arabaların çevirdiği dairenin içine girecek olursa, kendini bu ateşte yakmağa karar verdi.
7 — Vizigotlar, kırılları öldüğü için, geceleyin Aeti-us'u terkettiler. Aetius de buna razı oldu ve sabahleyin o da çekildi.
8 — Savaş alanında 165 bin ölü kalmıştı.
9 — Attilâ birkaç gün daha orada kaldı. Hareket et-

364

tikten sonra, «çapul yapmasına meydan vermemek ve al. dışı yoldan başka bir istikamete saptığı takdirde saldırmak maksadiyle Aetius kısa bir mesafeden kendisini ta-kibetti.»

10 — «Binaenaleyh, Attilâ se'feri muvaffakiyetsizliğe uğramıştır.»

11 — «Elde edilen neticeyi İmparatorluk kudret ve dehasına borçluydu.»

Aetius'un

12 — Savaş yaz sonunda olmuştu, kış mevsiminin başında Attilâ Roma üzerine yürüdü.

13 — Papa, ayağına kadar giderek, geri dönmesi ve kendilerini vergiye bağlaması için yalvardı..

İşte, zaten herkesin bildiği birkaç esaslı nokta.

Biz Macarları, Attilâ'nın hayatı diğer bütün milletlerden daha çok ilgilendirmesi bakımından, bunları şimdi daha yakından tetkik edelim.

Savaştan evvel şamanlar kehanette bulunuyorlar. Gayet tabii. Bugün masayı oynatıyoruz, vaktiyle koyunun kürek kemiğine bakarlar mı. Etrafımızda bir takım ruhların zaman zaman dolaştığına, bazı şekillerde bunlarla münasebette bulunduğumuza bütün devirlerde inanmışızdır; ancak bunlarla konuşma usulleri değişmiştir.

Çadırın önünde bir odun yığını yanmaktadır. Attilâ çadırın iç tarafında oturuyor. Yanında müttefik kırılları, kendi komutanları ve bitikçiler bulunuyor.

Şamanlar şöyle söylüyor

daha

— Kırılımız, Efendimiz, dünyaya gelmemek iyiymiş. Mamafih, düşmanın başbuğu da ölecek.

Priskos'un yazdıklarından anlıyoruz ki, Attilâ çok akıllı bir adammış. Zekâsı, maziye karışan bunca insan arasın-

365

da parıldamaktadır ve lâhitten yükselen hayaliyle, Napoleon da dahil, Avrupa'nın bütün ünlü komutanlarını gölgede bırakacak kırıttadır. Bir çiçek demetini birleştiren bağ gibi, Hun milletini birlik tutan onun varlığıdır. (Nitekim ölümünden sonra Hunlar dağılmıştır.)

Yornandes - Threrry, Katalaunum sahrasındaki At-tilâ'yı bize domuz çobanlığından çavuşluğa yükselmiş birisi kadar stratejik bilgisi olmayan, budala bir Kalmuk şeklinde göstermek istiyor. Halbuki her devirde, bütün komutanlar, zaferin ilk şartı maneviyatı üstün tutmak olduğunu gayet iyi takdir etmiştir. Lacombe isimli bir Fransız, son günlerde yayınladığı (La guerre et l'homme) isimli kitabında, bazı anlarda nasıl ufak tefek şeylerin askeri ürküteceğini ve savaşamaz bir duruma sokacağını gösteren çok kuvvetli misaller vermiştir. Ancak, hiçbir savaş kaybetmemiş, barbar olmasına rağmen kudreti ve zekâsiyle, mağrur, büyük Roma imparatorluğunu haraca bağla, mış, dâhi başbuğ Attilâ bunu bilmekten âcizdi demek?

Ve acaba şamanlar, belirtiler kötü olsa, bunu açıkça söylerler mi?

Zaten rahiplerin kehaneti ve ruhların ifadesi daima iki mânaya gelecek şekilde olur. Ya böyle, bütün Avrupa'nın iki ordu halinde karşı karşıya geldiği, dünyanın mu-kadderatını tayin edecek bir savaştan önce!

Attilâ'nın savaştan evvel kendisini ve ordusunu korkutacak kötü şeyler söylemelerine izin vermektense, samanları kazığa vurmakla korkutmuş olduğuna daha çok inanırım.

Haydi bunlardan vazgeçelim. Hunlar ertesi gün savaş düzeninde dizilirler. Atlılar tabii sık sık duramaz. Vücuda getirdikleri hat Margit adasıyla Csepel arasındaki, ve belki bunun iki misli tutan uzunluktaki bir yere kadar varmaktadır. Karşiki ordu da düzenleniyor.

366

Bütün sinirler çekilmiş bir yay gibi gerilmiştir. Attilâ. emirler verecek ve kafasından plânlar kuracak yerde, ordunun başına geçerek parlak nutuklar vermeyi düşünüyor.

• Millî Kazino'da bile üstünü söylenemeyecek, ateşli bir nutuk atıyor.

Ölümün, kalbleri korkulu bir heyecanla çarptırdığı bu anda kaç kişi nutku dinlemiş ve ne Yornandes ne de Thierry'nin nasıl öğrendiklerini söylemedikleri halde, büyük bir ilmî isabetle naklettikleri nutku, kaç stenograf zaptetmiştir dersiniz

Bütün ordu komutanları, yüksek bir yere çıkar ve hangi birliğin ne şekilde hareket edeceğini oradan tayin eder. Ordu, fersahlarca mesafeye yayılan bir vücut gibidir. Ordu komutanı, bu vücudun parçalarını idare eden di-mağ vaziyetindedir. Her şeyi onun gözleri görür. Burada taarruz, şurada yardım, öbür tarafta çekilme, daha ilerde çevirme lâzımdır, bir tarafta düşmanın hareketine iyice dikkat etmek, başka tarafta savaşın alın yazısını değiştirebilecek kısa bir fırsatı yakalayarak süratle karar ver. mek icabeder.

Attilâ bunların hiçbirisini bilmemektedir. O, ne hareketleri tertipler, ne dikkat eder; düşman bir taraftan çevirirse aldırılmaz, ordu cephesi yarılırsa oralı bile olmaz, yalnız masallardaki kırallar gibi, koca ordunun başına geç-iniş bekler. İnsana, avuçlarına tükürüp :

— Arş yiğitler! İleri! Gebertelim şu gebeş Romalıyı! diye bağırıverecekmiş gibi geliyor.

Ressam tablolarında görülen bu manzaraya diyecek yok, ama hakikatte bu böyle olamaz. Attilâ savaşın başlamasını ve birliklerin hareketini muhakkak yukardan idare etmiş ve ondan sonra savaşa kendi de katılmışsa (eğer katıldıysa) bu şüphesiz elverişli bir vaziyetten istifade

367

tmek düşüncesiyle olmuş ve herhalde ancak komutanlık aaliyetinin sona ermiş olması

takdirinde vukua gelmişti, oksa bütün savaş boyunca değil.

Hunyadi'nin yaptığı savaşları okuyalım. Savaş so-unda iyi bir fırsata veya zaferin katı olduğu

ve son düş-ian dayanışının kırılacağı ana kadar savaşa kendi gir-emiştir.

Şurası da gariptir ki, Attilâ Gallia'ya gelir gelmez, ükemmelen savaş alanını işaret etmiş ve

ordugâhın sı-ırını gösteren kazıkları diktirmiş, fakat iki ordu arasm-aki tepeyi ancak

Thorismund işgal ettiği sırada görmüş e askerlerini oraya sürmüştür.

Bu da inanılır noktalardan biri!

Fakat bu inanılır verintiler, birbirinden daha garip e oluyor : Savaş, akşam karanlığı basması

yüzünden ırakılmıştır. Ne mehtap, belki de gökyüzünde ne yıldız ardır. Dünyayı korkutan bu

insan şeklindeki aslan, ara-alartn çevrelediği yere çekj^yor1, Çeneleri birbirine arpıp titreyerek

:

— Büyük Hun Milleti, diyor, hemen eyerlerden bir ğın yapılsın, zira ben korkuyorum. Eğer şu

Allah'ın be-Isı Aetius bir daha saldıracak olursa, Allah bir, kendimi eşe atacağım. (Fertur autem

desperatis in rebus prae-ctum regem adhuc et in supremo magnaminem, equinis His

construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumper-it, flammis injicere voluisse, ete.

Yornandes Cap. XL.)

İnsan böyle şeyleri okuyunca şaşıp kalıyor. Acaba ya-r mı çok ihtiyardı, yoksa okuyucularını mı

çocuk sanmış. , anlamak pek güç.

Farzedelim ki; Miklos Zrinyi son saati yaklaştığı sı-ida.

— Evlâtlarım, zayıf düştük, korkuyorum. Konağımın

368

avlusunda bir ateş yakın, Türklerin eline düşmektense kendimi bu ateşe atacağım, desin.

Esasen Attilâ, ordugâhına hiçbir takibe uğramadan çekilmiş ve ordusu o kadar sağlam kalmıştır

ki, Thoris-mund yanlışlıkla Hun ordugâhına yaklaşırken, kuvveti bir ok yağmuruna tutulmuştur.

Belirtilere göre Hunlar ertesi gün savaşa devam et meğe hazırlanıyorlardı. Öyle sanıyorum ki,

Akıllandırma Enstitüsü mensuplarından maada «Attilâ kanlı olaylar karşısında kendini titreyen

bir tavşan olarak göstermek tense, Hunları bu şekilde cesaretlendirmek yolunu tutmuş olduğu»

merkezindeki mutalâsına inanacak tek timse yok tur.

Mamafih Aetius saldırmıyor.

Vizigotların kiralı ölmüştür. Got ordusunun muhak kak memlekete dönmesi lâzım. Riolacci'yle göre bu Got lar altmış bin kişiymiş (Le camp de Chalons. Paris, Librairie militaire, 1865), asıl Roma ordusu da o kadar, Bur-gundlar otuz bin, Franklar otuz beş bin, Alanlar on sekiz bin kişi. Gotlar niyetlerini Aetius'a söyleyince, uzaklaşmalarına izin verilir. Onlara dinlenmelerini, yararına kadar beklemelerini bile söylemez. En büyük kuvvetini, sa^ kolunu kaybetmeğe razı olur. Gotlar ise ne yıkanmak, m kurulanmak, ne dinlenmek niyetindedirler; ganimetler pay bile istemezler, koyu karanlıkta memleketlerine doğru kör, topal yola çıkarlar.

E, muzaffer Aetius ne yapsın?

Onun da çekilip gitmesi bir emri katî olmuştur artık

Hayatta kalanların bile ölecek kadar yorgun bulun-dukları kanlı savaşlardan sonra askerlerinin dinlenmesine izin vermez, yaralıları da, ganimeti de savaş alanında bırakır; Attilâ'mn para sandığından, güzel Hun atlarından vazgeçer, hattâ dünyayı titreten kahramanı zincire vura> TANRI'NIN KILICI

369

rak yanında götürmek ve Roma pazarlarında demir bir kafes içinde teşhir etmek şerefinden mahrum olmayı göze alır. Sabahleyin Lokman - ruhu gibi, buhar olup uçar gider.

İşte koca galip!

«Mağlup» Attilâ'yı ise, doğan güneş Katalaunum sahrasında bulur, ikinci, üçüncü günleri de oradadır. Tabii, ordusu ölümlerin üzerindeki yüzük, zincir, kıymetli taşlarla süslenmiş başlık, zıhlı elbise, kılıç değerli savaş gömleği gibi, işe yarar ne varsa toplamış, belki de tabanı sağlam Roma çarıklarından bir araba doldurarak götür, müştür. Şüphesiz yaralıları toplarlar, tehlikeli olmayanların yaralarını sararak arabalara koyarlar.

Savaş alanındaki bozuk eyerlerden bir yığın yapıp ateşleyerek, büyük Hun beylerinden ölenleri burada yakmış olmaları da imkânsız değildir.

Akan kanlardan meydana gelen kan ırmağına gelince, sayın bayların yüksek izinleriyle, bunu biraz daha küçültmek zorundayım. At nallarının basıp yaydığı bu kanlardan bir kısmını toprak emmiş, geri kalanları da beş dakika içinde kuruyup gitmiştir.

En çok inandığımız cihet, fersahlarca genişlikteki savaş alanında yüz altmış beş bin insan ölüsünün kaldığıdır. Yalnız, bunları bir bir sayan o İngiliz, büyük bir merak ve tecessüsle hâlâ aramaktayım.

Nihayet Attilâ da çadırlarını toplayıp yola düzülüyor. Fakat şu insafsız Aetius da gene bilmem hangi cehennem bucağından çıkıp ansızın Attilâ orusunun arkasında belirmiş, öğrencilerini okula götüren nemrut bir rahibe gibi, haftalar ve belki de aylarca peşinden yürümüştür; aslanlar aslanı Attilâ ise düşman ordusunun ardı sıra gelmesine, kendine saldırmasına veya yoldan ayrılan Hunların ensesine kamçısını yapıştırmasına göz yumar.

370

TANRI'NIN KILICI

: Asıl büyük mesele bundan sonra geliyor :

Riolacci'ye göre savaş eylülün 14 ünde yapılmıştır. Takatsiz kalan Attilâ, daha yarasını bile sarmartan nasıl oluyor da dünyanın en büyük imparatorluğuna karşı - Thierry'-nin dediği gibi - «kış mevsimi başında» sefere çıkıyor?

Topu olmadığı halde Aquilea'yt zapteder : Thierry burasını «İtalya'nın en büyük ve en kuvvetli kalesi» olarak vasıflandırmıştı, bundan iki sayfa sonra da «Aquilea'yi o zamanlar zaptedilmez sayarlardı» der.

Ancak, mağlup Attilâ burasını zaptedilmez bulmuyor. Kale duvarlarının etrafında üç veya dört ay gibi bir zaman eğleniyor, bu arada galip Aetius hiçbir taraflarda görünmüyor. Yer mi yaladı yuttu acaba? Hal böyle değilse, ordusu nerelerde? Yoksa dört ay içinde bütün muharipler adamakıllı ihtiyarlamış da askerî darülaceze mi konulmuştur?

Bu soruya bizim bilgin tarih kitabı şu cevabı veriyor : Evet, Aetius de, ordusu da sapasağlamdır, fakat Roma'da beklemektedir.

Heyecanla bekliyoruz : Acaba kahraman Aetius Roma surları arasından nasıl fırlayacak, at etiyle beslenen ve büyük bir yeniliğinin arkasından kalkınmağa cesaret eden bu melun pagani kim bilir nasıl tepeleyecektir?

Lâkin Attilâ, Aquilea'yi zaptederek yerle bir ettiği halde Aetius hâlâ ortalarda yok.

Artık yaz mevsimi de bitmek üzeredir. Attilâ Milano'yu muhasara eder. Aetius meydana çıkmaz.

Milano yerle bir olmuştur. Attilâ'nın muhasara koçları Pavia kapılarını dövmektedir.

Aetius'te hiçbir hareket yok.

IANRİ'NİN KILICI

371

Attilâ içerilere doru ilerlemektedir : Verona yıkılır. Mantua yakılır, Brescia altüst edilir, Beramo yağma olunur, Kremona'nın da hesabı görülmüştür; Attilâ kanlı silâhlarını Roma üzerine doğrultur.

Aetius'un müthiş savletinden hâlâ hiçbir eser yok.

Nihayet onun yerine başka bir ordu yola çıkar. Bakır kartallar yerine kilise bayrakları, asker borazanları yerine katolik ilâhileri, kılıç yerine dolu buhurdanlıklar ve müf-hiş Aetius yerine, ruhanî kıyafetli, başında kilisenin tacı, elinde mukaddes emanetler tutan sakın, zayıf bir ihtiyar çıkagelir.

Hıristiyan kilisesinin bu haşmetli hükümdarı, at eti yiyen barbara, köpek başlı, kasten herkese çirkin tanıtılmış, başı boynuzlu olarak resmi yapılmış olan Attilâ'ya, diz çökerek ve ağlayarak yalvair: Öyle büyük bir umutsuzluğu düşülmüştür ki, Batı - Roma İmparatorluğu'-nu bağışlaması ve ne kadar ağır olursa olsun kendilerinin haraca bağlanması için yalvarır, yakarır.

Ve Attilâ, atının başını Tissa'ya doğru çevirir.

TÖRE — DEVLET YAYINLARI

Adsız Kahramanlar - Emine Işınso 15 TL.

Milliyetçi İktidara Doğru - C. Kınmlıoğlu 15 TL.

Mesele - Dünder TAŞER ('İkinci baskı) 25 TL.

Hun Aşkı (Şiirler) - Dilâver CEBECİ 5 TL.

Türk - Ermeni Münasebetleri

Necla BASGÜN 10 TL.

İnsan ve Teknik - Oswald SPENGLER 5 TL.

Milliyetçi Eğitim Sistemi

Doç.Dr. Necmettin Hacıeminoğlu (2.bas.) 10 TL.

Uçurumun Kenarındaki Türkiye Serisi

TÖS Dosyası (1. Cilt) 10 TL.

TİP Dosyası 10 TL.

Türkiye İhtilâlcı İşçi - Köylü Partisi Dosyası

(1. Cilt) Madanoğlu Dosyası (1. Cilt!» Dev - Genç Dosyası (1. Cilt) TÖS Dosyası (2. Cilt) Sandık

Cinayeti ve Sabotajlar Dosyası

15 TL. 10 TL. 15 TL. 10 TL. 12,50 TL.

TÖRE - DEVLET YAYINLARI

P. K. 178 Bakanlıklar - ANKARA

DAĞITIM

MU

MERKEZ: ?

Babıâli Cad. Nu. 50/2 Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: 27 65 1

BÜROLAR:

MARMARA ve TRAKYA BÜROSU:

Babıâli Cad. Nu. 50/1 Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel: 27 65 1

İÇ ANADOLU BÜROSU:

Sümer Sokak Nu. 7/4 Yenışehir' - ANKARA

Tel: 18 05 4si

-|•4

EGE BÜROSU:

Hatay Cad. Nu. 250/C - İZMİR

AKDENİZ ve GÜNEY - DOĞU

ANADOLU BÜROSU:

Namık Kemal Mah. 552 Sok. Nu. 147 - ADANA

KARADENİZ ve DOĞU ANADOLU BÜROSU: , 19 Mayıs Mah. Saadet Cad. Nu. 23/A -

SAMSUN